

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

თბილისის თავისუფალი აკადემია

ისაყო მეფარიშვილი

ლიტერატურული
წერიტები

„ჩვენი მწერლობა“
თბილისი
2020

წიგნში შესულია ბოლო წლებში საერთაშორისო თუ ადგილობრივ კონფერენციებზე წაკითხული სამეცნიერო სტატიები, რომლებიც განხილულია მხატვრული სახეების თვალთახედვით. ამის საფუძველია ის, რომ ლიტერატურის უდიდებულესობა განისაზღვრება მხატვრული სახის წარმოჩენით. ასეთია დღევანდელი ევროპული გზა. ამიტომ თუ ჩვენ გვინდა ამ სივრცეში ყოფნა, მაშინ ლიტერატურის უპირველესთაგანი ვალი ამ გზით სიარულია.

ეს წიგნიც ამ კუთხით არის შექმნილი. მისი მთავარი საზრისი – მხატვრული სახეა.

თანადროული გადასახედიდან უნდა აღიქვას ახალგაზრდამ მხატვრული სახე. თავადაც დაფიქრდეს და სხვაც დააფიქროს. ლიტერატურის მიზანიც ეს არის – ფიქრის გაჩენა.

რედაქტორი

**პროფესორი, ფილოლოგიის
მეცნიერებათა დოქტორი
თემურ ჯაბოდნიშვილი**

რეცენზენტები

**ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი
მამა ილია ჩიკვაძე**

**ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი
მაკა აღვაძე**

შინაარსი

რედაქტორის წინასიტყვაობა <i>(თემურ ჯაგოდნიშვილი)</i>	3
რევაზ სირაძის ხიბლი	9
ლიტერატურული სახისმეტყველება	12
თვითგამოვლენა - „შუშანიკის წამებაში“	21
წმინდა აბო და ბიბლიური სიმბოლოები	28
გრიგოლ ხანძთელის ესთეტიკისათვის	41
„ვეფხისტყაოსნის“ მსოფლმხედველობისათვის	49
სულიერი ზეალსვლა და „გალობანი სინანულისანი“	57
ქეთევან დედოფალი - „ღმრთისაჲ მეტყველი“	66
„სიბრძნე სიცრუისა“ - გამონაგონი სახისმეტყველება	74
„დავითიანის“ სახისმეტყველებისათვის	81
აკაკი წერეთელი - პიროვნულობით აღვსილი სახელები	89
ძიება სრულქმნადობისა	95
ლევან გოთუა და „ჟამის სიმნიფე“	102
„მსურს ევროპა გარდაექმნა, მე თბილისის უბნებად“	108
გრიგოლ რობაქიძე და „ბედისწერის სიყვარული“	114
ბინარულობა და მუხრან მაჭავარიანი	121
განათლება და ეროვნული ცნობიერების საკითხები	129
გლობალიზაცია და ქართული ენა	138
ადამიანური ბუნება და „ტრამალის მგელი“	145
გზა უადამიანობისა და გზა ნათლისა	152
„მზისშვილი“ და მზისშვილობა	157
დამოწმებული ლიტერატურა	165
სიახლეთა ძიება <i>(მამა ილია ჩიკვაძე)</i>	172
სულიერ-ყოფითი საზრისი <i>(მაკა ადვადე)</i>	175



რედაქტორის წინასიტყვაობა

ისაკო მეფარიშვილის წიგნი ლიტერატურისმცოდნეობითი წერილების, ნარკვევების კრებულია. მასში გაერთიანებულია სხვადასხვა წლებსა და მიზეზთა გამო შექმნილი ნაშრომები. გაერთიანების საფუძველია კვლევის კონცეპტუალიზმია, ხოლო ობიექტი — ლიტერატურული სახისმეტყველების თავჩენათა რაგვარობის რკვევა ძველი, ახალი, უახლესი ქართული მწერლობის გამორჩეულ ქმნილებათა ტექსტებში.

სახისმეტყველების, როგორც სამყაროს მხატვრული აღქმის, გააზრების, მით უფრო გაცნობიერების ფორმის გამოვლინებათა ძიება, იმ ლიტერატურისმცოდნეობითი სკოლის ტრადიციათა უნისონშია შესრულებული, რომელიც ქართულ სინამდვილეში ჩვენს დროში რევაზ სირაძემ დაამკვიდრა. ისაკო მეფარიშვილი ამ წიგნით სწორედ რევაზ სირაძის მონაფედ გვევლინება, რომელიც, ერთი მხრივ, ახალი საკვლევი მხატვრული ტექსტების ანალიზით ადასტურებს თავისი მასწავლებლის მოსაზრებათა მართებულობას, მეორე მხრივ, ნიუანსობრივ ხვენს, აზუსტებს და ამით თავისებურად აფართოებს ამ მოსაზრებებს. ამ მიზნით იგი არც თეორიულ ძიებებს ერიდება, რასაც ცხადყოფს წერილი „ლიტერატურული სახისმეტყველება“.

აქ ისაკო მეფარიშვილი საგულდაგულოდ იკვლევს სახისმეტყველების ტერმინოლოგიური შინაარსის გააზრებებს ქართული წერილობით წყაროებში, ლექსიკოლოგიურ-ლექსიკოგრაფიულ ნაშრომებში. ამ ტერმინის კვალს VIII საუკუნეში ხედავს და მისი გამოყენების სიხშირული მახასიათებლის საფუძველზე გამოთქვამს ვარაუდს, რომ იგი უფრო ადრეც უნდა არსებულებო. არ არსებობს იმის საფუძველი, რომ არ ვერწმუნოთ ამ ვარაუდს, მით უფრო ამ ტერმინის შემოტანით ახალი დროის რუსთველოლოგიურ კვლევებში მთელი ეპოქა შექმნა ვიქტორ ნოზაძემ და რომ არა

საბჭოური რკინის ფარდა, ჩვენში მისი კვლევების რეზონანსულობა გაცილებით შთამბეჭდავი იქნებოდა, მით უფრო, რომ სახისმეტყველების (როგორც ენობრივი კომპოზიტი) მეორე ნაწილი — „მეტყველება“, როგორც გამოხატვა (გამოსახვა) ვ. ნოზაძემ ტერმინოლოგიური დანიშნულებით ფართოდ გამოიყენა (მაგალითად, „ფერთა მეტყველება“ და სხვ.).

მასწავლებლის კვალდაკვალ ი. მეფარიშვილის სახისმეტყველების, როგორც ტერმინის სემანტიკას, ახსნას უძებნის ცნობილი მკვლევრის ი. ჰაიზინგას სიტყვის ბინარულობის კონცეფციის საფუძველზე, რომლის თანახმადაც სიტყვა თავისთავადი ბინარულობით გამოირჩევა. კომუნიკაციური ფუნქცია სიტყვას კონკრეტულობით აღბეჭდავს, აცლის (უკარგავს) იმთავითურ მეტაფორულობას, ხოლო მხატვრული სამყარო თავისი მხატვრული (სახოვანი) მეტყველებით სიტყვის მეორე სახეს წარმოაჩენს, მეტაფორაში შთაბეჭდილს (და რაც მთავარია, ინდივიდუალურ, გაშლილ საავტორო მეტაფორაში და არა უზუალურში).

ი. ჰაიზინგას კონცეფციაში ი. მეფარიშვილისათვის მთავარი ის არის, რომ „ენის სახოვანი ხასიათი“ სიტყვის ბინარულ ბუნებაშია საძიებელი, „რასაც პოეზია, მწერლობა სახისმეტყველებისაკენ მიჰყავს“. ბინარულობა გარეგან და შინაგან ფორმათა მხარეებია, სახისმეტყველება კი მეორეული ფორმაა. ი. ჰაიზინგას კვალდაკვალ რ. მეფარიშვილისათვის მეორეულ ფორმაში (მოდელირებაში) ბუნებრივად აირეკლება ენის შინაფორმაც. თავის დროზე რ. სირაძეც ავითარებდა ამ აზრს (რ. სირაძე, კულტურა და სახისმეტყველება, 2008, გვ. 199). თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ სიტყვის ბინარულობის მოვლენა მაინც ვერ ამოწურავს სიტყვაში იმთავითურად შთაბეჭდილ პოლისემანტიკურობას. უკანასკნელ ათწლეულებში განვითარებულმა კვლევებმა ტექსტის ლინგვისტიკის სფეროში ცხადყო, რომ სიტყვა, როგორც სამეტყველო ერთეული, რაიმე მოვლენის სახელდების (აღნიშვნის, გამოხატვის) პროცესში მეტაფორიკის პრინციპს ემყარება და თქმის მეტაფორულობა სიტყვის არსებობის პირობაა. სიტყვა შინაარსს კონტექსტში იძენს და ამ შინაარსის რაგვარობას სიტუაციონალურობაც განაპირობებს. ამიტომ ზემოაღნიშნული გაგებით სიტყვის ბინალურობა სიტყვის პოლისემანტიკურობის ერთ-ერთ გამოვლენად უნდა ჩაითვალოს

და არა ძირეულისაგან (თავდაპირველისაგან) ერთადერთ განსხვავებულ „სიტყვა ფორმად“. ამას, სხვათა შორის, შესანიშნავად გვიჩვენებს ტ. ჭანტურიას ლექსი „მცირე ლინგვისტიკური საგა“, სადაც პოეტური განცდის რეგისტრების ფორმით წარმოჩენილია სიტყვა „დაადგას“ ათზე მეტი ხატოვანი (სახოვანი) შინაარსი სხვადასხვა კონტექსტსა და სიტუაციაში.

ი. მეფარიშვილი ი. ჰაიზინგას და რ. სირაძის კონცეფციის საფუძველზე იკვლევს სახისმეტყველების რეგისტრებს სხვადასხვა ქართველ პოეტთა და მწერალთა მხატვრულ ტექსტებში. ამ კვლევებში ჩანს ავტორის ნიჭიერება, პროფესიული ხედვის თავისებურება, სიტყვაში შთაბეჭდილი აზრის მასშტაბები და სიტყვის გრძნობის, ქართული მეტყველების ბუნებაში წდომის უნარი. ამის წყალობით იგი ახერხებს მწერლის მხატვრულ სამყაროში ღრმად შეჭრას და თავისი სიტყვის თქმას იქაც, სადაც ტრადიციული ლიტერატურათმცოდნეობითი აზრის მიხედვით ყველაფერია თქმული და გარკვეული.

ი. მეფარიშვილის მიგნებებში, შესაძლოა, სადავოც იყოს, აზრთა სხვადასხვაობაც გამოიწვიოს, მაგრამ ამ მოსაზრებებს (მიგნებებს) აქვთ არსებობის უფლება, რადგან არ აკლიათ საბუთიანობა (არგუმენტირებულობა).

თავისი სკოლის მიერ გაგებული სახისმეტყველების კონცეფციის უნისონში აქვს განხილული ი. მეფარიშვილს მუხრან მაჭავარიანის პოეტური ცნობიერების თავისებურებები, კერძოდ, ის მოვლენა, რაც უკავშირდება სიტყვის გარდაქმნას და სიტყვის მიერ „ახალი სახის“ შექმნას, მხატვრული სახის შექმნას (მაგ., სისხლი — სული, სისხლი — სიტყვა, სისხლი — გული, სისხლი — მტვერი, სისხლი — ისტორია, სისხლი — მინა, სისხლი — მამული, სისხლი — წყურვილი და ა. შ.). ეს მოვლენა კი თავისთავად ბინარულობას ბევრად აჭარბებს თუნდაც თავდაპირველი (იმთავითური) მეტაფორულობის წყალობით (მაგ.: სისხლი — „ბრალი კაცისა კვლისა“ — დ. ჩუბინაშვილი). სრულიად აშკარაა, რომ მ. მაჭავარიანთან სახედჩამოქმნილი (სახედქცეული) სიტყვა კონკრეტულ კონტექსტს ებმის და გაშლილ ინდივიდუალურ მეტაფორას ქმნის. რაც მთავარია, მასთან ლიად არის წარმოდგენილი მეტაფორიზების მისტიერიები, ხოლო ეს მეტაფორიზება უფრო ფართოა, ვიდრე ერთ კონკრეტულ მეტაფორაში (მაგ., სისხლში ჯიშობრი-

ობის გენეტიკურად შთაბეჭდვაში) წარმოდგენილი (ასევე: ხეჩუა — რუსეთი, ნებისმიერი გადაგვარებული ქართველი).

სახისმეტყველების ძიებათა მიმართულებით არის შესწავლილი „აბო ტფილელის წამების“ ტექსტი („აბო ტფილელი და ბიბლიური სიმბოლოები“), „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“ („გრიგოლ ხანძთელის ესთეტიკისათვის“), დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“, დავით გურამიშვილის პოეზია („დავითიანის“ სახისმეტყველებისათვის), „ვეფხისტყაოსნის“ სახისმეტყველების საკითხები („ვეფხისტყაოსნის“ მსოფლმხედველობისათვის), „სიბრძნე სიცრუისას“ სახისმეტყველება („სიბრძნე-სიცრუისა“ - გამოწვევა სახისმეტყველება), იოსებ გრიშაშვილის („მსურს ევროპა გარდაეკმნა, მე ტფილისის უბნებად“), ლევან გოთუას (ლევან გოთუა და „უამის სიმნიფე“), როსტომ ჩხეიძის („მზის შვილი და მზის შვილობა“), ოთარ ჩხეიძის („ძიება სრულქმნილობა“) ნაწერები. ამავე თვალთახედვით არის შესწავლილი ნატა ვარადას პოეზია („გზა უადამიანობისა და გზა ნათლისა“) და ა. შ.

კრებულში თემატურ-პრობლემური თვალსაზრისით განცალკევებულია ორი წერილი — „განათლება და ეროვნული ცნობიერების საკითხები“ და „გლობალიზაცია და ქართული ენა“. პირველ წერილში თანამედროვე განათლების ეროვნული კულტურული ცნობიერების საფუძველზე დამყარების საკითხია დასმული ეროვნული კულტურის რაობის შემსწავლელი საგნების ხვედრითი წილის გაზრდით, ხოლო მეორე წერილში — ეროვნული ენის სინმინდის დაცვის საკითხები, თანამედროვე გლობალიზაციის გამოწვევების ფონზე. აზრთა სხვადასხვაობა, შესაძლოა, ამ წერილებში გამოთქმულმა ავტორისეულმა მოსაზრებებმაც გამოიწვიოს, განხილული საკითხების თავისთავადი სირთულის გამო, მაგრამ მათი აქტუალურობა თანამედროვეობისათვის უდავოა.

ზემოთქმული კი ცხადყოფს ი. მეფარიშვილის წერილებისა და ნარკვევების თემატიკურ-პრობლემურობას, კვლევის რაკურსების ორიგინალურობას და რეზონანსულობას, რაც იმასაც ნათელყოფს, რომ მკითხველს ავტორის ნაფიქრ-ნააზრევთან საინტერესო შეხვედრა ელის.

თეგურ ჯაგოდნიშვილი

რევაზ სირაძის ხიზლი

რევაზ სირაძე ქართული კულტურით სუნთქავდა. მისითვე აღვსილიყო მეცნიერული ძიებანიც. კარგა ხანია ესთეტიკური მზერა მისკენაა მიმართული, რადგან ყველგან და ყველაფერში იგრძნობოდა ამ კაცის თავმდაბლობა და სისადავე. ფუნდამენტალურია მისი შრომები, რომლებიც ტომებად უნდა გამოიცეს, სადაც მთელი სიმაღლით წარმოჩნდება მისი უმდიდრესი მეცნიერული მემკვიდრეობა. ეს ის წიგნებია, რომლითაც ნებისმიერი თავმომწონე ერი იამაყებდა.

რევაზ სირაძის პიროვნული ხიზლის ერთ-ერთი გამორჩეული თვისება გახლდათ სიახლისაკენ სწრაფვა. ღვთისაგან მომადლებული ნიჭი ჰქონდა მხატვრული სახის მიგნებისა, რომელი ერთი დავასახელოთ: „მე დღესა დაუღამდები“, „ხოხობას გნახე“, „დაეკარგე იგი ოქროს ბეჭედი“, „სულიერი ქნარი“, „ვიცი რაისთვის ვარ“, „ესე ოთხნი შეანანევრნა სარწმუნოებამან“ და ა.შ. ამ სახე-სიმბოლოებს განუზომელი მნიშვნელობა აქვს ესთეტიკური სამყაროსათვის.

„ქართული კულტურის საფუძვლის“ ავტორს ყველაზე მეტად უწყოდა იოანე ზედაზნელის სიტყვები „ვიცი რაისთვის ვარ“, უწყოდა რით უნდა მშვენიერებდეს და მაღლდებოდეს კაცი, რასაც სინმინდესავით უფრთხილდებოდა: ადამიანს ესთეტიკური თვალსაწიერით აცნობიერებდა, რადგან ადამიანზე დიდი საოცრება ამა სოფელში მას არ ეგულებოდა. „შენივთულიო“! — იტყოდა გრიგოლ რობაქიძე. ამ სიტყვაში ადამიანის ხიზლია მოცემული. ეს სიცოცხლის სიყვარულია. სიცოცხლესა და სიყვარულს ერთი ძირი აქვს — „სიცოცხლე“, „ცეცხლი“ (გრიგოლ რობაქიძე). სიცოცხლე ხომ დაბადება და სიკვდილია. ადამიანი გაჩენისთანავე ატარებს ორივეს. მას ვერავინ ვერ

გარდაუა და ვერც რევაზ სირაძე დაუსხლტა მას, მაგრამ სანამ გარდაისახებოდა შექმნა დიდი რამ — ქართული სახისმეტყველებითი სკოლა. ამის წყალობით მომავალი თაობები ახლებურად შეხედავენ ქართულ კულტურას. ამიტომ მისი სამეცნიერო მოღვაწეობა იმსახურებს განიხილებოდეს არა წარსულის ფონზე, არამედ მომავლის თვალთახედვით, რომელსაც თვითონვე დაუდო სათავე.

რევაზ სირაძის ლექსიკაში ხშირად გვხვდება: „ალბათ, იქნებ, შესაძლოა, საფიქრელია, რაღაც, აგაშენა ღმერთმა...“ დაუკვირდეთ, არსად არ სვამს წერილს, ყველგან მრავალწერტილია. ეს იმიტომ, რომ სათქმელი ლოგიკის დონეზე არ დაჰყავს, რაც ლიტერატურის მარადამოუხსნელი ბუნებით არის გამოწვეული. მისთვის მწერლობა, ხელოვნება სულის მდგომარეობაა და სულითვეა საცნაური.

ცალკე საკითხია რევაზ სირაძის ლექციები, ექსპედიციები. ამიტომაც მისი სტუდენტები დიდი აღფრთოვანებით ელოდნენ მის აუდიტორიაში შემოსვლას. გავიხსენებდი ერთ პატარა ეპიზოდს: ლექცია დასრულდა, დუმილია და ჩურჩულით ჩაგვესმის ნიკოლოზ ბარათაშვილის სიტყვები: „მაშა დუმილიც მიითვალეთ შენდამი ლოცვად“... ბატონი რეზო სიტყვებს სხვაგვარი მოსმენა და აღქმა სჭირდებოდა, რადგან ის არ გახლდათ სწორხაზოვანი პროფესორი. არადა, უცებ დაბადებულმა ახალმა მხატვრულმა სახემ სხვა მდგომარეობა და განწყობა შექმნა. „დუმილში ფიქრი საყვარელ ადამიანზე“... ეს მაშინ ჩვენთვის, №972 ჯგუფისთვის სიახლე და მოულოდნელი იყო. მითუმეტეს იმ ფონზე, რაც მაშინ უნივერსიტეტში დასადგურებული გახლდათ. უყვარდა სიახლე და თავადაც ასე ძალუმაღ ეტანებოდა აზრის სილამაზეს. ერთი მხრივ, კარგია იყო დიდი მეცნიერი, მაგრამ არანაკლებ პატივია იყო ასეთივე მასწავლებელი. სწორედ ასეთებს სხვა „ყურით“ უსმენენ ახალგაზრდები. ეს არის რევაზ სირაძის ხიბლი, რადგან მისთვის უმთავრესი იყო სხვისი აშენება (აგაშენა ღმერთმა), სხვისი სიხარულით ცხოვრება. ეს ყველაზე დიდი რამაა ადამიანის ცხოვრებაში, რომელსაც თავისუფლების განცდა ახლავს. ამას თავისი პროფესიიდან გამომდინარე არ ამკვიდრებდა. ეს ხელოვნება იყო,

რადგან მეცნიერება დიდ ხელოვნებად, პოეზიად მიაჩნდა. ეს მისი „სულის ქროლვა“ იყო. იმ სულისა, რომელიც ქობულეთიდან თბილისისკენ მოისწრაფოდა ნახევრად დამწვარი სხეულის დასაამებლად, მაგრამ ამაოდ... ქრისტიანულად აიტანა გაუსაძლისი ტკივილი და ღირსეულად ავიდა თავის წილ გოლგოთას მთაზე.

რევაზ სირაძის სიცოცხლე ცეცხლთანაა დაკავშირებული. ცეცხლის სახით გამოეცხადა ღმერთი მოსეს, ასევე „მეუნველი ბუჩქის“ სახით წმინდა ნინოს... სიცოცხლის ბოლო დღეები ცეცხლზე ფიქრით გაატარა. ცეცხლს სამეცნიერო წერილიც უძღვნა, როგორც მისი მეუღლე, ქალბატონი თამილა აღნიშნავდა იმ ავადსახსენებელ დღეებში. მიმიხედო! — თხოვდა მის ერთგულ და სათნო მეუღლეს. მიუხედა კიდეც. აბა, ისე როგორ იქნებოდა? როდის არ მიუხედა...

ცეცხლი ვითარცა სიცოცხლე, ცეცხლი ვითარცა სიკვდილი. შეიძლება ასეთი მიმართებანი ხელოვნურია, მაგრამ არა შემთხვევითი. არის ბევრი რამ, რასაც ადამიანის გონება ვერ წვდება. ვერ წვდება მისსივე გონების დასაზღრულობის გამო (ლოსკი), რადგან არის ღვთის საიდუმლოებანი, ერთი რამ ცხადია, ცეცხლმა გაუხსნა გზა მარადობისკენ, რათა ამა სოფელში ახალი სიცოცხლე შობილიყო. ამასაც აქვს თავისი მიმზიდველობა, რაც იმას ნიშნავს, რომ რევაზ სირაძის სახელი დროში სიმბოლირდება. ეს კარგია. კარგია იმიტომ, რომ ქართულ ლიტერატურას დღევანდლამდე ესოდენ ესთეტიკური აზრის მაძიებელი მეცნიერი არ ჰყოლია. რაოდენ სამწუხაროა, ასეთი პიროვნებისათვის უნივერსიტეტის პირველი კორპუსის ბაღში მისთვის ადგილი არ მოიძებნა, სადაც მისი სულიერი აღმზრდელები და მემკვიდრენი ქართული ქრისტიანული კულტურისა განისვენებენ. მოვა დრო და ეს ასეც მოხდება. ამით პატივს მივაგებდით მის ხსოვნას, რათა მომავალი თაობებისთვის უფრო ახლობელი გახდეს ღირსებისადმი პატივისცემა.

ლიტერატურული სახისმეტყველება

სახისმეტყველება დიდი ხნის მანძილზე გაგებული იყო, როგორ „სახეებით აზროვნება“, რაც სათავეს ბელინსკიდან იღებს და ჰეგელის ესთეტიკას ეფუძნება. დაისმის კითხვა: როგორ უნდა შეცვალოთ ტერმინი - „სახეებით აზროვნება“?

სიტყვა „სახისმეტყველება“ ჯერ კიდევ VIII საუკუნიდან იხმარება და შესაძლოა ადრეც არსებულობდეს. მაგალითად: „სახისა სიტყვად“, „სახის გამოთქმა“. სახისმეტყველება ნიშნავს დაფარულის, ალეგორიულის ამოცნობას. ყოველ შემთხვევაში მიახლოებას, მაინც, სადაც წერტილის დასმა ძალზედ ჭირს, ყველგან მრავალი წერტილია. ეს განპირობებულია იმით, რომ ლიტერატურა მარადმოუხსნადია.

სახისმეტყველების გვერდით არაერთგზის გვხვდება: „სახეთ-მნმასნელობა“, „სახეთ-მოქმედება“, „სახის-მწერლობა“, „სახის-ჩვენება“, „სახის-შემოლება“. სახისმეტყველებას იცნობს „ისტორია და აზმანი შარავანდედიანი“, სულხან-საბა ორბელიანი და ა.შ. აქ ყურადსაღებია ერთი ფრიად მნიშვნელოვანი რამ, რაც ბატონ რევაზ სირაძემ შენიშნა: „ყველა ზემოჩამოთვლილი ტერმინი ერთმანეთის მსგავს მოვლენებს გამოხატავს“ (სირაძე, რ. 1975. 7). სწორედ ეს გახდა საწინდარი იმისა, რომ „სახეებით აზროვნება“ შეცვლილიყო სახისმეტყველებით.

ლიტერატურაში რეალური ფაქტების მიღმა ყოველთვის რაღაც იმალება. ეს „რაღაც“ არის მოსაახლებელი და არა ამოსახსნელი. საჭიროა სულიერი მოვლენების განჭვრეტა. ამის გარეშე წარმოუდგენელია ბიბლიისა და ქართული მწერლობის ნიმუშების გაგება. ხშირად ლიტერატურის კვლევა არასწორი მეთოდოლოგიით მიმდინარეობს. ეს გამოწვეულია იმით, რომ წინასწარი ჩამოყალიბებული სისტემით ან უცხოეთიდან გადმოტანილი კონცეფციით

ხდება ამა თუ იმ ტექსტის ანალიზი. მთავარია მკვლევარი თავად უნდა „შევიდეს შინაგანად“ მასში, რომ თავად მხატვრულმა ნაწარმოებმა მიიყვანოს სახისმეტყველებამდე, რაც მხატვრული სახეთა-სახის გააზრებისკენ გადადგმული უდიდესი ნაბიჯია.

ბევრია სახისმეტყველებასთან დაკავშირებული საკვლევი საკითხი. მათი შესწავლა მომავლის საქმეა და მთელი სამეცნიერო პოტენციალი ამისკენ უნდა იყოს მიმართული. ეს აიხსნება არა მხოლოდ წმინდა ფილოლოგიური გადასახედიდან გამომდინარე, არამედ ევროპა კარგა ხანია ამ გზას ადგას. თუ მართლა გვსურს სწრაფვა დასავლური ცივილიზაციისაკენ, მაშინ დღევანდელობის უპირველესთაგანი მოვალეობა არის სახის-მეტყველებითი ასპექტიდან ქართული მწერლობის შესწავლა, რომელიც ერთობ ბევრ საერთოს და განსხვავებულს აღმოაჩენს დასავლურ კულტურასთან მიმართებაში.

ლიტერატურის უმთავრესი ნიშანი განსახოვნებაა. სახისმეტყველება მხატვრული სახეებით აზროვნებაა. ეს სიტყვა VIII საუკუნიდან გვხვდება, შესაძლოა ადრეც არსებობდა, მაგრამ მივიწყებული იყო. ბატონ რევაზ სირაძის წყალობით კვლავ გაცოცხლდა, აღსდგა. უფრო მეტიც არქეოლოგიური (XIX ს.), ფილოლოგიური (XX ს.) ლიტერატურა მოიაზრა ლიტერატურულ-ესთეტიკური კუთხით, რითაც საფუძველი ჩაუყარა XX საუკუნის ბოლოსა და XXI საუკუნის დასაწყისში ლიტერატურულ სახისმეტყველებას.

ყოველ მეცნიერებას აქვს საყრდენი. სახელდობრ: მათემატიკას რიცხვი, ფიზიკას მასა, ქიმიას ნივთიერება, ბიოლოგიას უჯრედი და ა.შ. აქედან გამომდინარე რას ეფუძნება ლიტერატურა და საერთოდ ხელოვნება? თუ ყველაფერზე და ამავდროულად არაფერზე შეიძლება ლაპარაკი? არ არსებობს ზოგადი ხელოვნება. არსებობს ხელოვნების ცალკეული დარგები: მხატვრობა, მუსიკა, ლიტერატურა, თეატრი, კინო, ხუროთმოძღვრება და სხვა. მათი საყრდენი კი სახეა. „სახეა ხელოვნების ნაწარმოების ისეთი ელემენტი, რომელსაც ცალკე აღებულს მხატვრული ზემოქმედების ძალა გააჩნია“. (სირაძე რ. 1982, 80) სახე შეიძლება იყოს ერთი სიტყვა, დეტალი, ფრაზა, ეპიზოდი ან პერსონაჟი.

ძველ ქართულ მწერლობაში ცნობილი იყო სახის ასეთი განმარტება: „სახე არის ხილვა და ჩვენება დაფარულისა“.

(სირაძე რ., 1982, 81) ამ გააზრებით, დაფარულია სახის შინაარსი და ვითავისებთ მხოლოდ მის გარეგან მხარეს. ვთქვათ, ტაძარში ვუყურებთ ღვთისმშობლის, მაცხოვრის, წმინდა გიორგის, წმინდა ნინოს ან სხვა წმინდანის ფრესკას. ისინი არ იწვევენ ჩვენში სილამაზის განცდას. ფრესკაზე აქცენტირებულია წმინდანის თვალები, ხელები და სულის მოძრაობა. შეიძლება ყველაფერი დახატო, მაგრამ ვერ დახატავ სულს. ამას სხვა სულიერი განფენილობა სჭირდება და რჩეულთა ხვედრია. სწორედ ასეთი ფრესკები ითხოვენ ჩვენგან წარმოსახვას, თანაშემოქმედებას, დუმილს, ლოცვას და ამ გზით უფალთან მიახლებას. ამიტომაცაა ტაძრის სარკმელი შიგნიდან ვიწრო და შემდეგ ნელ-ნელა გაფართოებული. ეს კი ნიშნავს იმას, რომ შენი წარმოსახვით უნდა „გააღწიო“ ფრესკის წყალობით სარკმლიდან და კავშირი დაამყარო უზენაესთან. ამას სილამაზის აღქმა კი არა შთაგონება, განსახოვნება სჭირდება. ამდაგვარია ლიტერატურული სახისმეტყველება.

გალაკტიონი წერს: „მე ძლიერ მიყვარს იისფერ თოვლის ქალწულებივით ხიდიდან ფენა“ (ქართული კლასიკური პოეზიის ანთოლოგია, 1980, 405) იისფერი თოვლი არ არსებობს, მას სხვა ფიქრი სჭირდება და თუ მის დაფარულ შინაარსს მიუახლოვდებით, მაშინ სწორედ ის დაფარული ახდენს ჩვენზე ზემოქმედებას და ისაა მხატვრული სახე. ესაა სახის ძალა, რომელიც ესთეტიკურად გვამშვენებებს და გვამაღლებს.

სახე შეიძლება იყოს: რეალური და გამონაგონი. რეალურია აგოგრაფიულ გმირთა სახეები, გამონაგონი ფანტაზიის ნაყოფია.

როგორ მივაგნოთ სახეს? ის, რაც ჩვენთვის მოსაწონია, კარგია, მისაღები და მხატვრულ ზემოქმედებას ახდენს ისაა სახე. ამიტომ არავის აქვს უფლება ზემოქმედებისა, თუ რატომ მოსწონს ესა თუ ის სიტყვა ან დეტალი. ლიტერატურული სახისმეტყველება უსაშველო თავისუფლებაა, თუმცა მას თავისი აკრძალვებიც აქვს. კერძოდ, შენმა მოწონებულმა თუ გნებავთ არჩეულმა სახემ სხვა ესთეტიკურად უნდა გაამშვენებოს, აამაღლოს და თუ ამას აღწევს ის, მიზანიც მიღწეულია. ლიტერატურას სხვა მიზანი რა უნდა ჰქონდეს, თვინიერ ადამიანის სულიერი ამაღლებისა და ფიქრისა.

ლიტერატურის უდიდებულესობა მხატვრულ სახეთა მიმართებით განისაზღვრება, ისაა მისი საფუძველთა-საფუძველი. დიდი რამაა წყაროების ცოდნა, ტექსტოლოგიური ძიებანი, მაგრამ ლიტერატურის მთავარი განმსაზღვრელი მხატვრული სახეა. შემთხვევითი არაა ინგლისელი რომ შექსპირით ამაყობს, ესპანელი სერვანტესით, რუსი დოსტოევსკით, ქართველი რუსთაველით და ა.შ. ღმერთმა სამყაროს შექმნა ადამიანით დაასრულა და შემოქმედების მაღლით ხელდასვა. შემოქმედება ყველაზე ახლოს დგას ღმერთთან, რადგან თავადაა დემიურგე. ადამიანი კი დემიურგეს მიმსგავსებული. ამიტომ, ვინც შერაცხულია შემოქმედის ნიჭით, სიახლის ძიებით ის უფლის თვალში პატივდებულია. აქედან — განსახოვნება ხელოვნების უმთავრესი ნიშანთაგანია. ამიტომ ამაყობენ ესა თუ ის ერები თავისი მწერლებით და არა რომელიმე ნაგებობებით. შემოქმედებაა ღმერთისკენ მიმავალი გზა, რომლის მთავარი საყრდენი სულიერი თანაზიარობაშია.

ლიტერატურა მშვენიერი და ამაღლებული სახეებით გაცოცხლებული სამყაროა. დღესდღეობით ასეთ გააზრებას ნაკლები ყურადღება ექცევა. ხელოვნება ადამიანის სულს ემსახურება და როგორიცაა ადამიანი ხშირ შემთხვევაში ისეთივე მხატვრული ქმნილება. ადამიანები კი საუკუნეთა მიხედვით განსხვავდებიან. ისე, როგორც XII საუკუნეში ან XVIII ს-ში იკითხებოდა „ვეფხისტყაოსანი“, XXI ს-ში სხვა მსოფლხედვითაა წარმოჩინებული. ამის მიზეზი კი ის გახლავთ, რომ ახალ დროში კაცობრიობა სწრაფად ფიქრობს, გონება მიზანშეწონილ მუშაობას ითხოვს, რათა სამყარო მის ხედვაში ახალი თვისებებით იყოს გაშინაარსებული. ამიტომ შეიცვალა ჩვენი თვალთახედვა. ადამიანს აღარ აკმაყოფილებს ის მხატვრული სახეები, რომლებიც ვერ გამოხატავენ თანადროულობას.

ლიტერატურული სახისმეტყველება ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია და ადამიანური ცხოვრების მოთხოვნილებაა. სწორედ ისაა განმსაზღვრელი კულტუროლოგიის, რადგან ადამიანი რაც უფრო მეტად განიცდის ხელოვნებას, მეტადრე „შენივთულია“ ამ სამყაროში.

რაციონალური ცხოვრება მოითხოვს რაციონალურ ხელოვნებას, მაგრამ ლიტერატურა რაციონალურთან ერთად ირაციონალუ-

რიცაა, მიღმური და არამიღმური. ამიტომ მას მიზნად უნდა ჰქონდეს ყოფიერებისა და სულიერების გარდასახვა. ადამიანი მარტო ყოფიერება არაა, მასში ბევრია სულიერი და ჩვენ უნდა შევძლოთ მისი წარმოჩენა. ასეთი მიმართება დამოკიდებულია ადამიანის შინაგან სისავსეობაზე. ეს კი იწვევს დიდ მეტ-ნაკლებობას. ზოგი დაბალი ხარისხით განიცდის ლიტერატურას, ზოგი მაღალით და ზოგიც საერთოდაც ვერა. ამიტომ შეუძლებელია ყველა ადამიანი ცოდნის ერთ საფეხურზე იდგეს და სწორედ აქედან გამომდინარეობს მთავარი სათქმელი: ხელოვნების დაფასებაში ყველა ვერ გამოდგება. ხელოვნება, ალბათ, ხელოვნათათვისაა განკუთვნილი, ანუ „ხელოვნება ხელოვნებისთვის“ და ამასთან მიახლება რჩეული ხვედრია.

რამდენი ადამიანია, რომელიც ჯერ კიდევ წარსულით ცხოვრობს. ამავედროულად რამდენია, რომლებიც თანადროულობას განიცდის. საჭიროა სიახლე და არა „წარსულით ტკბობა“. დიდი ილია ჭავჭავაძის არ იყოს: „მოვიკლათ წარსული დროებზე ფიქრი“ (ქართული პოეზიის ანთოლოგია, 1980, 192)

ლიტერატურული სახისმეტყველების მთავარი საზრისი სიახლე და უნივერსალურობაა. არა მხოლოდ რომანტიკული განცდებით, არამედ შემეცნებით, ფიქრთა-ფიქრით უნდა გამოისახებოდეს. ამიტომაცაა გრძნობითი შემეცნება რომანტიკული, ხოლო აზროვნებით შემეცნება კლასიკური, რომელს ავირჩევთ ან რა გზაჯვარედინს ვიპოვით მათი მთლიანობის წარმოსაჩენად ეს მომავლის საქმეა.

ჩვენი ერის მთავარი საყრდენი ძალა ინდივიდუალობასა და შემეცნებით აზროვნებაშია. გრძნობა ადამიანებში სხვადასხვაა. აქედან ეძლევა ასპარეზი ინდივიდუალიზმს, რომელიც ასე ახასიათებს გასულ საუკუნეებს და ასე ძალუმად გამოიხატა ლიტერატურაში. კერძოდ, რომანტიზმის ეპოქაში.

შემეცნებით აზროვნების ნიმუშია შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“. ქართული მწერლობის საუკეთესო ნიმუში, სადაც გამოვლენილია კლასიკის ყველა დამახასიათებელი ნიუანსი. ჩვენ არ უნდა დაუპირისპიროთ ერთმანეთს რომანტიკული და კლასიკური ლიტერატურული სახისმეტყველება, რადგან ისინი მონაცვლეობით ვლინდება ამა თუ იმ ეპოქებში და მოსა-

ძებნია ის გზა, რომელიც მათ საერთო ღირებულებებს და მსოფ-
ლმხედველობას გამოავლენს.

ლიტერატურასთან მისვლის ერთ-ერთი საშუალებაა ლიტე-
რატურული სახისმეტყველება და ამავდროულად ესთეტიკა. ეს-
თეტიკის გააზრება დაიწყო მაშინ, როცა ადამიანი პირველად
შეეცადა გაერკვია, თუ რას წარმოადგენდა ერთი მხრივ სიკეთე,
ხოლო მეორე მხრივ მშვენიერება. ძველად მშვენიერება გახლ-
დათ ცნება განყენებული იდეისა და ამ ხედვას იზიარებდნენ
პლატონი, არისტოტელე, პლოტინი, ჰეგელი და სხვა ავტორი-
ტეტები. კანტი კი სხვაგვარად ხედავდა ესთეტიკის საზრისს. მი-
სი აზრით, მშვენიერება ეს არის ადამიანის აზროვნების
ხარისხი. ე.ი. აზროვნებაა თავად ესთეტიკური.

დრომ ბევრი რამ შეცვალა ესთეტიკის აზროვნებაში და ამი-
ტომ წარმოდგენა მშვენიერებაზე ხშირად იცვლებოდა. დღევან-
დელი ესთეტიკა ასეთ კითხვას სვამს: რას წარმოადგენს თვით
ესთეტიკური განცდა და რით ხასიათდებიან ესთეტიკური სახე-
ები? ალბათ, ამ მიმართებაშია საძებარი ესთეტიკის გააზრება.
ვფიქრობთ, მშვენიერი და ამაღლებული სახე ლიტერატურული
სახისმეტყველებისა და ესთეტიკის მთავარი საფიქრალია.

ზემოთ ჩვენ ვისაუბრეთ მშვენიერი და ამაღლებული სახეე-
ბის შესახებ. კონკრეტიზაციის მიზნით კვლავ დავუბრუნდეთ
მათ. პროფესორ რევაზ სირაძის სიტყვებით: “მშვენიერია ის,
რაც საგნობრივია, ხოლო ამაღლებული შინაარსითაც და ფორ-
მით სულიერი... (სირაძე რ., 1982, 16)

მხატვრული სახის უმთავრესი ღირსება მის დინამიზმშია. ყო-
ველ საგანს აქვს თავისი ფერადობა (ყვავილების ფერი, მიწის
ფერი...) ფერადობის გააზრებისას, ანუ „ფერთამეტყველებისას“
პოეტის წინაშე წარმოდგება საკითხი, მათი ერთმანეთთან და-
კავშირების. ამას კი ლიტერატურული სახისმეტყველების გა-
რეშე ვერავინ შეძლებს. ამიტომ ამ კუთხით ქართული
მწერლობის შესწავლა მეტად საშური საქმეა, რადგან იცვლება
დრო, იცვლება ადამიანი, ლიტერატურა კი უძლებს დროთა დინე-
ბას. სხვადასხვა დროს ხელოვნება კითხვებს სხვადასხვაგვარად
პასუხობს. კითხვებზე პასუხის კი ყოველ დროში ელოდება ადამი-
ანი, რომ სამყარო ერთ მთლიან განფენილობაში წარმოიდგინოს.

მართლაც, ლიტერატურა ხომ მთელი სამყაროს სულიერი მთლიანობის წარმოჩენაა.

ძველი ქართული მწერლობის კვლევისას უნდა გავითვალისწინოთ არა მხოლოდ ისტორიულ-ლიტერატურული, არამედ სახისმეტყველებითი ასპექტი. აგიოგრაფია ქრისტიანული მწერლობის ჟანრია და მოითხოვს არა მხოლოდ ლიტერატურულ ალღოს, არამედ ქრისტიანული კულტურის საფუძვლიან ცოდნას, რომლის საფუძველზე უნდა მოხდეს სახისმეტყველებითი გააზრებანი. ასეთ დროს თავს იჩენს რამდენიმე სირთულე: ესთეტიკური, ენობრივი და სარწმუნოებრივი, რაც უცნობად დაძლეული უნდა იქნას.

„ნამებათა“ და „ცხოვრებათა“ პერსონაჟების სახისმეტყველებითი ანალიზისას ყურადსაღებია მანანა გიგინეიშვილის მიერ დამკვიდრებული „აბსოლუტიზმის“ პრინციპი, რომლის არსი შემდგომში მდგომარეობს: ქრისტიანული კულტურა არ ასახავს მერყევ პერსონაჟს. ნაწარმოების მთავარი გმირი ან ბავშვობიდანვეა გამორჩეული, ან ბავშვობიდანვეა უბადრუკი. სახელდობრ, შუშანიკი ბავშვობიდანვეა ღვთისმოშიში, ხოლო ვარსკენი ქვეგამხედური ბუნების.

აგიოგრაფია მიზნად ისახავს წმინდანის ხატის არა მხოლოდ სულიერი ღირებულების წარმოჩენას, არამედ ზეცისა და მიწის შუა არის მოაზრებული. ასეთივეა ტაძარი. ტაძარი შენდებოდა ზეცისა და მიწის შესაკავშირებლად. ადამიანიც ხომ ღვთის ტაძარია, რომელიც ზეციერებისაკენ ისწრაფვის, რამეთუ ღმერთმა ის შექმნა „ხატად და სახედ მისად“. ადამიანობა ხომ არაფერია თუ არა ღმერთთან ახლოს დგომა. აქედან გამომდინარე სახისმეტყველებითი აზროვნებისას უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი გარემოებანი: 1) წმინდანი ზეციდან იცქირება და სულიერ თანაზიარობა ითხოვს. 2) წმინდანობამდე სულიერი და პიროვნული თვისებების ჩვენება. 3) წმინდანის შესაძლებლობანი 4) წმინდანი და „ეკლესიასტე“, ანუ ამაოება ამაოებითა. 5) წმინდანის მიმართება ღმერთთან და უფლის გზით სიარული. 6) წმინდანის მიერ „ზეშთასოფლისა“ და ამა სოფლის განცდა. 7) წმინდანის მიმართება ბიბლიასთან. 8) წმინდანის ისტორიული სივრცე. სწორედ ამ გარემოებებს უნდა ეთმობოდეს განსა-

კუთრებული ყურადღება აგეოგრაფიული ტექსტის ანალიზისას. ამიტომაც წერდა კორნელი კეკელიძე: „ყოველ ქრისტიან ერს, რომელსაც თავის ენაზე სასულიერო მწერლობა ჰქონია, ეს მწერლობა დაუწყია „საღმრთო წერილის“, ბიბლიის, ქართულად - დაბადების თარგმნით“ (კეკელიძე, კ. 1980. 411)

მხატვრული სიტყვა რენესანსულია, მანამდე კი გახლდათ ეიდეტური და ეიკონური სიტყვები. რა თქმა უნდა, ორივე (ეიდეტური, ეიკონური) სიტყვა ესთეტიკური იყო. ესთეტიკურობა კი არ გამოორიცხავს მის რელიგიურობასა და ფილოსოფიურობას.

რენესანსის სიმაღლის მაჩვენებელი არის მხატვრული სიტყვა. როგორც დასავლეთი, ისე ქართული რენესანსი საოცარი სიჭრელით გამოირჩევა, მაგრამ მთავარი მათში ინდივიდუალიზმია, რომელსაც შუასაუკუნეები ასაზრდოებდა. „ქართულ რენესანს საფუძვლად არეოპაგიტიკა და ნეოპლატიზმი უდევს“. (ლოსევი ა. 1988, 80). როგორც ვხედავთ, ქართული რენესანსი ევროპულ სივრცეშია მოაზრებული, რაც ძალიან ბევრს ნიშნავს. მაგრამ ის, რაც ევროპისკენ მიისწრაფოდა რენესანსელი იყო? ამ კითხვაზე პასუხს ზვიად გამსახურდიას „ვეფხისტყაოსნის“ სახისმეტყველება იძლევა. დიახ, იყო, რადგან მხატვრულ სახეებში ვლინდება ყოველივე ეს, მეტადრე რუსთაველის მხატვრულ სახეთა სისტემაში.

ქართული, ლიტერატურული სახისმეტყველების ნიმუშად მივმართოთ გალაკტიონის ერთ მხატვრულ სახეს: „შენ ერთი მაინც, არ იტყვი იმას...“ ეს ამაღლებული სახეა, რომელშიც შვიდივე ფერი მოიაზრება, მაგრამ ის გაცდა ამ ფერებს და რაღაც ბუნდოვანი მერვე ფერი წარმოსახა. (შვიდი ცისარტყელას ფერი არის). მაინც რა შეიძლება იყოს ეს ფერი? რასაც ფერი არ აქვს და მხოლოდ სულით ცნაურდება?! სიყვარული... სიყვარული ერთის. „გული ერთსა დააჯერე“ (რუსთაველი), „ერთი არ იტყვი იმას“ (გალაკტიონი) ორივესთან „ერთი“ მარადმოუხსნადი სიყვარულის სახეა, რომლის შინაარსი ერთგულებასა და არ დათმობაში ვლინდება. სწორედ ამ ერთისათვის არ აქვს მნიშვნელობა ვინ ხარ! მისთვის მთავარია, რომ არსებობ და შენი სულითაა გამთბარი.

- „ის“ არ სვამს კითხვებს, რადგან შენითაა სავესე.
- „ის“ არ შეგახსენებს წარსულს, რადგან შენი წარსული მისიკაა
- „ის“ არ მოგაბეზრებს თავს, რადგან იცის მისი უფასურობა
- „ის“ მშვენიერობს შენთვის, რადგან მშვენიერია თავად.
- „ის“ ილოცებს შენთვის, რადგან ყოველთვის იქცეოდა ასე.

რამდენი მესამე პირის „ის“ ნაცვალსახელი ერთიანდება. მაგრამ, თუ არსებობს მესამე პირის „ის“, არსებობს პირველი პირის „მე“ ნაცვალსახელიც. სწორედ ამ „ის-მე“ ან „მე-ის“ ნაცვალსახელი მხატვრულ სახედ რომ იქცევა, ეს არის სახისმეტყველება. ასე „მე-ის“ საოცარი გადასვლაა: ეს ორი ადამიანის ერთად ქცევის სახეა, თუ გნებავთ ორი ადამიანის ერთობა. ესაა, როცა სულმა თავისი სწორი იპოვა, ესაა სიცოცხლის მოწყურება, ესაა მზისკენ სწრაფვა, ესაა, როცა „მსგავსი მსგავს ეძებს“. სწორედ ასეთი ერთი: „არ იტყვის იმას, რასაც იტყვიან სხვები“...

გალაკტიონის მხატვრული სახის ანალიზი არის ერთგვარი ცდა, თუ როგორ უნდა წარმოვიდგინოთ სახისმეტყველების არსი, რომ სწორხაზოვნება ლიტერატურაში ქმნის მირაჟს და არა მხოლოდ ლიტერატურაში... მთავარია სახისმეტყველება, რაც მწერლობას მრავლისმომცველი სივრციდან გადაგვახედებს.



თვითგამოვლენა – „შუშანიკის ნამებაში“

ჩვენი მიზანია თანმიმდევრულად მივყვეთ ათ მცნებას და მის თვითგამოვლენას ვარსქენის მხატვრულ სახეში, რათა სიღრმისეულად ვაჩვენოთ პიტიახში უკეთურებანი. ძველ ქართულ მწერლობაში უარყოფითობის გამოვლენას ნაკლები ყურადღება ექცეოდა. ამ მხრივ, გამონაკლისია „შუშანიკის ნამება“, სადაც მწერალს სინამდვილის ობიექტური ასახვა ხელს არ უშლის უფლის მცნებათა ფონზე წარმოაჩინოს ვარსქენის მრთელი სულის დამცრობა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, თვითგამოვლენა ათ მცნებაში.

უფლის პირველი მცნებაა: „არა იყვნენ ღმერთი სხვანი თვინიერ ჩემსა“. ამის კვალობაზე ღმერთი არის ადამიანის სულის შინაგანი გამოძახილი. ეს ნიშნავს ღმერთით ცხოვრებას და უსახიერობის დაძლევას. ეს კი შინაგანი ხმით, კონცენტრაციით მიიღწევა. ვარსქენის სულიერი ხმა, პეროზთან ნასვლა ქრისტიანობის უგულველყოფა არის. უფრო მეტიც, პირობა დადო მეუღლეს და შვილებს მაზდიანობას მიაღებინებდა. აქედან გამომდინარე ვარსქენის სახე პირველ მცნებაში ასეა გამოვლენილი: „და თაყვანს სცემდა ცეცხლსა, რამეთუ თავი თჳსი ქრისტესგან განაგვარ“ (ი. ცურტაველი „შუშანიკის ნამება“, 1979, 22).

ვარსქენი ეკლესიის გარეთ ეძებს ჭეშმარიტებას. ამიტომაც კარგავს სულიერ საყრდენს, რასაც პირველი მცნება გვაუწყებს. არქიმანდრიტ რაფაელის ხატოვანი თქმით: „ეს ძვირფასი ჯაჭვია, რომელიც დედამიწაზეა მიმაგრებული“ (რ. არქიმანდრიტი (კარელი), „შორიდან მომდინარე ნათელი“, 2005. 139).

მეორე მცნება გვასწავლის: „არა ჰქმენ თავისა შენისა კერპი“. კერპთმსახურება არა მხოლოდ ისაა, რომ რაიმე მასალისგან კერპი გამოსახო, არამედ აიძულებდე ადამიანს თაყვანისცემას.

ეს კი ვარსკენის სახეში ასეა გამოხატული: „წინ მიეგებნენ მას აზნაურნი და მისი ძენი და მსახურნი მისნი“ (ი. ცურტაველი, „შუშანიკის წამება“, 1979, 22). ღმერთის დავიწყების წინაპირობა არის საკუთარი თავის კერპის შექმნა. კერპი სიმბოლოა ადამიანის უძლეველობისა. თუმცა დრო ამსხვრევს მას. ასე დაემართა ვარსკენს, რომელიც ვახტანგ გორგასლის ბრძანებით მოკლული იქნა.

მეორე მცნება საკუთარი შინაგანი სამყაროს ჩაღრმავებისკენ მოგვიწოდებს, რათა ზედმეტად არ მივენდოთ ვისმეს, რადგან ღმერთზე მაღლა არავინ დგას, არც ამა და არც „ზეშთასოფელში“.

მესამე ცნება გვაუწყებს: „არა მიიღო სახელი უფლისა ღმერთისა შენის ამოსა ზედა“. მოკრძალების, თავდამლობის გარეშე ღმერთის სახელის ხსენება დაუშვებელია. ადამიანი ღმერთის სახელით მაღლს ითავისებს. ამიტომ მისი სახელით ფიცის დადება, აღთქმის მიცემა და ა.შ. ყოვლად მიუღებელია.

ადამიანის ამ სამზეოში ყოფნა ლოცვით შინაარსდება, ლოცვა განწმენდს მის ქმედებებს, თუმცა ის არ უნდა იყოს ოდენ სიტყვაშეხამება. მას სინანული უნდა ახლდეს, ფორმისა და შინაარსის იგივეობა. ლოცვის დროს ხშირად გაგვირბის გონება. ეს არ არის საშიში. ასეთი რამ დიდ მამებსაც მოსდიოდათ. საშიშია უსინანულობა, რადგან მას მისდევს სულიერი ინდიფერანტიზმი, გულგრილობა და წარუმატებლობა.

ტექსტში ვკითხულობთ: „ვარსკენმა იწყო გინებად და გმობად ღმრთისა სასტიკად“ (ი. ცურტაველი, „შუშანიკის წამება“, 1979, 36). მას მოჰყვა შუშანიკის „თესლიტომის“ შეურაცყოფა და დედოფლის სასტიკად ცემა. უფლის აუგად მოხსენიებამ მასში გამოიწვია მრისხანება, მთელი რიგი შეცოდებანი. ამით ის გახდა საკუთარ სურვილს აყოლილი ადამიანი, რითაც დღითიდღე შორდებოდა ღმერთს.

ვარსკენმა მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება ღმერთთან დაშორებას დაუქვემდებარა. ამით ცდილობდა შუშანიკის დამორჩილებას. ასეთი განზრახვა თავიდანვე განწირული იყო, რადგან სულიწმიდის შეურაცყოფა, თან გონების ფორმით გამოხატული ყველაზე დიდი ცოდვაა ცოდვათა შორის და ის ადამიანს არასოდეს მიეტევება.

მეოთხე მცნებაში ვკითხულობთ: „მოიხსენე დღე შაბათი, წმინდა-ყოფად მისსა“. ე.ი. შაბათი ღმერთისადმი მიძღვნილი დღეა, რაც სახისმეტყველების ენაზე საუკუნო ცხოვრებას ნიშნავს. ვარსკენს არცერთი დღე არ მიუძღვნია უფლისთვის, მიუთმეტეს შაბათი. პირიქით, დიდმარხვის დღეებში ჩადის უმსგავსობას და არავის ინდობს, არც საერო და არც სასულიერო პირებს. ამ მცნებას პირდაპირ ეხმიანება შემდეგი სტრიქონები: „და ვითარ მოიწია ალვებისა ორშაბათი, ეშმაკი თხრიდა გულსა მისაა“ (ი. ცურტაველი, „შუშანიკის წამება“, 1979, 36).

„ალვების ორშაბათს“ გადმოჰყავს ვარსკენს ეკლესიიდან შუშანიკი. ამით მას სურს ქრისტიანული რწმენის დამცირება, რომ დედოფალს ვერაფერს არგებს ღმერთისადმი მინდობა. დიდმარხვა, შაბათი ჩვეულებრივი დღეა მისთვის და არა მოსვენება თუ სულის სიმშვიდე. პატივმოყვარეა ვარსკენი და ამის გამო მიეზღვევა მას.

მეხუთე მცნება ასეა ჩამოყალიბებული: „პატივი-ეც მამასა შენსა და დედასა შენსა“. ამ ცნების საზრისი მაღლიერება არის, რასაც შუშანიკი ასე შეახსენებს ვარსკენს: „მამამან შენმა აღჴმართა სამარტვილენი და ეკლესიანი აღაშენნა და შენ მამისა შენისა, საქმენი განჴრყუნენ“ (ი. ცურტაველი, „შუშანიკის წამება“, 1979, 27). ე.ი. წინაპართა ძვალშესალაგი უმადურობით შეურაცხე და ამიერიდან პატივაცრილი ხარ უფლის თვალში.

მეექვსე მცნება: „არ კაც-კლა“. მკვლელობის სხვადასხვა სახე არსებობს: ადამიანისათვის რწმენის წართმევა, სისასტიკე, სიცრუე, გულგრილობა, სიცოცხლის მოსპობა და ა.შ. ჩათვლილთაგან ვარსკენში ყველა ეს სახეა მოცემული. ამას კი ნაწარმოებში ეხმიანება: „რამეთუ ცოცხალი არღარა გამოსვლად ხარ, გარნა თუ ოთხითა გამოგიღონ“ (ი. ცურტაველი, „შუშანიკის წამება“, 1979, 38). არ მოკლა კაცი არ ნიშნავს მხოლოდ ფიზიკურად კვლას, მას სხვა დატვირთვაც აქვს. სახელდობრ, არ მოკლა ღმერთი საკუთარ არსებაში, არ მოკლა სიყვარული ადამიანისადმი, არ მოკლა შენშივე არსებული უკვდავი სული. ვარსკენმა ყველაფერი მოკლა, რითაც პირდაპირ დაარღვია ზემოაღნიშნული მცნება.

მეშვიდე მცნება: „არ იმრუშო“. სოლომონის „ქებათა ქებაში“ ღმერთი სასიძოს სახით გვევლინება, ხოლო სული კი სასძლო-

სი. ისინი ერთმანეთთან ქალწულებრივი სიყვარულით არიან დაკავშირებულნი. ამ ერთობის დარღვევაა სიძვა.

მრუშობის მრავალი სახე არსებობს: სულის გაყიდვა, თრობა, სიძვა, სიამაყე, ეშმაკისათვის შეწირული სული... რომელიმე ერთი არ დაარღვია ვარსკენმა? ტექსტში ამაზე ასეთი პასუხია: „აჰა ეგერა არა გერგო შენ ეკლესიათ შენი და არცა ზურგნი ეგე შენინი — ქრისტიანენი და უფალი იგი მათი“. (ი. ცურტაველი, „შუშანიკის წამება“, 1979, 37). ეს სხვა არაფერია თუ არა ღვთის დავიწყება. ე.ი. სულის გაყიდვა და ამიტომაც მისგან სულიერი სიმყრალე მოდის, ანუ სიძვა. სწორედ ეს გარემოება განაპირობებს ვარსკენის მრუშობას.

მერვე ცნება: „არ იპარო“. ეს ნიშნავს, რომ სხვისი არ მიითვისო. ადამიანი სულით ემსგავსება და ემსახურება ღმერთს. უფალთან სულით მიდის და ეს არ უნდა დაუკარგო საკუთარ თავს, არ უნდა გაიძარცვო მისგან. ვარსკენმა ქრისტიანული მრწამსიდან განდგომით საკუთარი შინაგანი სამყარო გაქურდა, რადგან თავიდანვე დაშორდა ღმერთს, ვითარცა „ხატს“ ღვთისას. ამით მან სული განდიდებისა და მიწიერი ცხოვრებისაკენ წარმართა, რითაც ღვთის კუთვნილი სული მოიპარა. ასეთი ქურდობა კი ყველა ქურდობაზე უარესია. ამ მცნების საზრისი კარგად ჩანს შუშანიკის სიტყვებში, რომლითაც მან ქმარს მიმართა: „უბადოო, შენილა თავი თვისი არ შეინყალე და განსდეგ ღმრთისაგან“ (ი. ცურტაველი, „შუშანიკის წამება“, 1979, 37).

ვარსკენის სიტყვა, ქცევა, ქმედება მისივე სულის გაქურდვას ემსახურება. შეიძლება სადღაც „შეგეცოდოს“ კიდეც, თუ როგორ ნელ-ნელა კვდება და ეცემა ადამიანი. ყველაზე დიდ უსამართლობას ხშირად ადამიანი საკუთარი თავის წინაშე ჩადის, როდესაც საკუთარ თავს თავისივე სულს ჰპარავს. ამით შიშვლდება უზენაესის წინაშე და რაოდენ ნიშანდობლივია ამ გადასახედიდან შუშანიკის ნატვრა ვარსკენთან ერთად ზეციურ სამყოფელში ყოფნისა, სადაც „არ არის რჩევაჲ დედაკაცისა და მამაკაცისა“.

მეცხრე მცნება: „არა ცილი სწამო“. ცილისწამება მომაკდინებული ცოდვა არის, რითაც მოყვასს სიყვარულს ვართმევთ. ასეთი შედარებაც არსებობს: თუ გველი მხოლოდ ერთ მსხვერპლს

შხამავს, ცილისმნამებელი მრავალს. ამიტომ ცილისმნამებელი მყისვე გამოვლენილი უნდა იყოს, როგორც ის ნმიდა შუშანიკმა გააკეთა. რას არ სნამებდა ვარსქენი: ღალატს, ოჯახის დანგრევას: „შენ ჩემი ხატი დაამპუ და საგებელსა ჩემსა ნაცარი გარდასახ?!“ (ი. ცურტაველი, „შუშანიკის ნამება“, 1979, 27).

ვინ ვისი ხატი დაამხო? ვინ ვის შეურაცხყოფა მიაყენა? რათქმა უნდა, ვარსქენმა დედოფალს, მაგრამ ის პირუკუ წარმოაჩენს. ეს კი ცილისნამებაა. მძიმე იყო ეს შუშანიკისთვის, მაგრამ უფლისმიერობით დაამარცხა.

მეათე მცნება: „არა გული გითქმოდეს ცოლსა მოყვასისასა“. ამ მცნების მთავარი აზრი ზნეობაშია. ცოდვა სანყის ეტაპებზევე უნდა მოისპოს. ამაში ადამიანს გული ეხმარება. წმინდა იოანე კროშტანდელის სიტყვებით: „გული ზომ სინამდვილეში ადამიანია“.

ვარსქენ პიტიახშის გული შურით, ცბიერებით, ღალატით, სეპარატიზმით, მტრის მამებლობით არის აღსავსე. ასეთი კაცი არად დაგიდევს მოყვასის ცოლს. ასეც მოხდა. კანონიერი მეუღლის გვერდით სურს სპარსთა მეფის ასულის მოყვანა. აი, თანხვედრი სტრიქონები: „ცოლსა ითხოვდა სპარსთა მეფისაგან, რადთამცა სათნოო ეყო მეფესა“ (ი. ცურტაველი, „შუშანიკის ნამება“, 1979, 22).

ადამიანში მთავარი ნდობაა. ვარსქენის ლექსიკაში ასეთი სიტყვა არ არსებობს. ამიტომაც დაეძებს ქალს სხვაგან, თან დედოფლისგან წამოღებული სამკაულებით ცდილობს მის დამშვენებას. ასეთია პიტიახში, მას ვერ შეცვლი. ეს იცოდა წმიდა შუშანიკმა და სიცოცხლის ფასად დაუპირისპირდა კიდეც ქმარს. ამ ჭიდილში რწმენამ გაიმარჯვა. რწმენითვეა დღეს საინტერესო „შუშანიკის ნამება“, რადგან წარსულიდან ბევრი რამ ცოცხლობს და მისი სიცოცხლისუნარიანობა უწინარესად შეგრძნებებით განისაზღვრება, ანუ XXI საუკუნის 20-იანი წლების გადასახედიდან რამდენად შევიგრძნობთ შორეულ წარსულს და რამდენად საცნაურდება რწმენა და ნების თავისუფლება ადამიანში. ადამიანი ყოველ საუკუნეში ბედნიერი თავისუფლებით იყო, თუნდაც ეს გზა ტანჯვა-წამების გზით გავლას ითხოვდეს. ეს გზა აირჩია ვარსქენისაგან განსხვავებით წმიდა შუშანიკმა დედოფალი გამოვლინდა ღვთიურ სამყაროში, რამეთუ თვითმდაბლების გზით მიემართებოდა ამაღლებისკენ. ვარსქენი კი პი-

რიქით პატივმოყვარეობით, საკუთარი საპიტიახშის საზღვრების გაფართოებით, განდიდებით ცდილობდა „ამა სოფელში“ დამკვიდრებას. შედეგმაც არ დაახანა, რადგან მისი თვითგამოვლენა უფლის მცნებებში უარყოფითი შტრიხებითაა მოცემული, რაც იმას ნიშნავს, რომ სამშობლოსათვის „მკვდარია“, ხოლო უფლის თავსალნიერიდან პატივაყრილი. ამ აზრს კარგად გამოხატავს ქართული შესიტყვობანი — „სახიერი“ და „უსახო“.

სახიერი ღმერთთან ახლოს დგომას ნიშნავს, ხოლო უსახო მასთან დაშორებას. ეს მყოფლობა-უმყოფლობა განსაზღვრავს ვარსქენის თვითგამოვლენის მხატვრულ სახეს. შუშანიკი, ვითარცა სახიერი. ვარსქენი, ვითარცა უსახო, ანუ უფლის ყველა მცნებათა დამრღვევი.

ქრისტე სახიერთა-სახიერი სულიერი მეუფე ხალხისა. მიუხედავად ამისა ჯვარზე წამებით გააკრეს. ჯვრის მაღლა ფირფიტაზე დაცინვით დაანერეს — იუდეველთა მეფე. ამ დაცინვაში ჭეშმარიტება გამოითქმოდა. ამიტომაც ამბობდნენ ქრისტეზე: „მაცხოვარმა თავისი თავი დაიმდაბლა და ხატი მონისაჲ მიიღო“ (ფილიპინელთა მიმართ, 2. 7). ამ ფონზე სრულიად გასაგები უნდა იყოს წმინდა შუშანიკის ღვაწლი, რომელიც არაერთგზის შეურაცყეს, დაცინეს. ის არის ქართლის დედოფალი და ამავედროულად „სასძლო ქრისტესი“. დედოფალი იმდენად, რამდენადაც ქრისტიანულ რწმენას არ განუდგა. „სასაძლო ქრისტესი“ იმდენად, რამდენადაც სულიერებით მოიხიბლა ზეპირნი და არაზეპირნი საზოგადოება. ამითივე ამაღლდა ზეციურ სასუფეველში. ერთიც და მეორეც სიმბოლურად უნდა გვესმოდეს. მთავარია მოწამის ამაღლებულობა.

ვარსქენ პიტიახშმა ვერ მოახერხა საკუთარი თავის თვითგამოვლენა ვერც ძალით და ვერც ქრისტეში თანაარსებობით. ამის მიზეზი მის სულიერ ინდიფერატიზმში უნდა ვეძებოთ. მას დამოუკიდებელი სამთავროს ჩამოყალიბება სურდა, როგორც ეს აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის მესვეურებმა მოინდომეს დღეს. ამ გადასახედიდან რომ შევხედოთ, არც გაემტყუნება ვარსქენს, მითუმეტეს ამათ! მაგრამ როგორ არ გაემტყუნებათ?! მათ — ფარისევლური და ღალატის გზა აირჩიეს. აირჩიეს იმიტომ, რომ მივეჩვიოთ ყველას მიმართ თავის დახრას, მონინე-

ბას, მობოდიშებას, მიჩუმათებას... არავის არაფერი არ ეწყინოს და ამასობაში ნანილ-ნანილ ფლეთენ საქართველოს. ყველა თავისას გაიძახის და ყველას სახელმწიფოში „პატარა სახელმწიფოს“ შექმნა სურდათ. ამას აკეთებდა ვარსკენი და ამასვე აკეთებენ დღეს მისი მიმდევრები. ისე, თუ არის საქართველოში ქართველების ადგილი?!. ვფიქრობთ, ასეთი წინააღმდეგობანი მიგვიყვანს ურთიერთობის უკიდურეს გამწვავებამდე, რადგან ღირებულებათა ორიენტაცია ან დაგვაახლოებს, ან დაგვაშორებს ერთმანეთს. არის მესამეც, ვარსკენ პიტიახშის ბედის გაზიარება, რადგან სახარებაში ვკითხულობთ: „ფარისეველნო და თვალთმაქცნო, რომლებიც გარედან კი ასუფთავებთ სასმისსა თუ ჯამს, მაგრამ შიგნით სავსეა მტაცებლობით და უსამართლობით.“ (მათე. 23. 25).

სწორედ უსამართლობა, მტაცებლობა არ უნდა გახდეს დღეს-დღეობით არსებობის ერთადერთი ფორმა. ასეთმა დამოკიდებულებამ, მიიყვანა ვარსკენი იქამდე, სადამდედაც მივიდა. როგორც სეპარატისტი, თავის ამაღლასთან ერთად განადგურებული იქნა. ვერ დასცალდა ვარქსენს სულიერად გარდაქმნა. არადა, სასწაულების წყალობით ყველაფერი ხდება. გავიხსენოთ პავლე მოციქული, რომელსაც დამასკოს გზაზე ჩაესმა სასწაულებრივი ხმა — „საუელ, რაღსა მდევნი მე? მე ვარ იესო, რომელსა შენ მდევნი“. (საქმე, 26. 14). ვარსკენის სულში ეს ვერ მოხდებოდა, რადგან ის არასოდეს ცდილობდა თვითგამოვლენას სულიერების გზით. მას არ შეეძლო ეთქვა: „გული ჩემი მღვიძარ არს“.



წმინდა აბო და ბიბლიური სიმბოლოები

„აბო თბილელის წამების“ უმთავრესი იდეა ეროვნული თვითშემეცნებაა. ეს უნდა განხორციელდეს არა ბრძოლით, ფიზიკური დაპირისპირებით, არამედ რწმენითი შემეცნებით. აქედან გამომდინარე ჩვენი მთავარი მიზანია აბო თბილელის მხატვრული სახის წარმოჩენა. აბოს და ნებისმიერი მოწამის სახე სამოთხეშია წარმოსადგენი, რადგან წმინდანი „ზეშთასოფლიდან“ გვიცქერს და ჩვენგანაც სულიერ მზერას ითხოვს. ასეთ მზერას კი რწმენა სჭირდება, ოღონდ სიბრძნედ აყვანილი რწმენა, რათა აბოს სახე ჩვეულებრივ პორტრეტად არ მივიჩნიოთ. ამიტომ აბოს სახე მისი სულიერი ბუნებით უნდა წარმოვიდგინოთ. რევაზ სირაძე აღნიშნავს, რომ: „აგიოგრაფიაში არაა წმინდანის პორტრეტი. აქაა სიტყვიერი „ხატი“ წმინდანისა. გარეგნულად წმინდანი წარმოდგება არა თავისი ფიზიკური ნიშნებით, არამედ სულიერი იერსახით“ (რ. სირაძე, „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ და დასაწყისი ქართული აგიოგრაფიისა, 187. 1997).

„აბო თბილელის წამების“ სტრუქტურა ასე გამოიყურება: შესავალი, I თავი — აბოს მხატვრული სახე და ბიბლიური სიმბოლოები, II-III თავები „აბო თბილელის წამება“ ისტორიული რეალიების მიხედვით, IV თავი — „აბო თბილელის წამების“ სახისმეტყველებითი არსი.

შესავალში მოცემულია სამოელ კათალიკოზისა და იოანე საბანიძეს შორის წერილობითი მიმოწერა. შემთხვევითი არაა სამოელის მიერ აბოს „ახალ მოწამედ“ მოხსენიება. აბო „ახალი მოწამეა“ ქართველთა ღირსებისა და ნაკლოვანების მთლიანობით. ე.ი. ეროვნული თვითშემეცნების თვალთახედვით. „ახალი მოწამე“ არის ახალი ცხოვრება. მაცხოვარი ამბობს: „მე ვარ გზად და მე ვარ ჭეშმარიტებაი და ცხოვრებაი“ (ი. 14.6) აბოს მო-

წამებრივმა აღსასრულმა მოიტანა ეროვნული თვითშემეცნების უამი, რომ ქრისტიანობა ყოვლისმომცველია და ის განსხვავდება „კაცთა ხელოვნებით შეთხზული შჯულისგან“, რომ ახლებურია ამქვეყნიური ცხოვრებაც და ახალი მარადიული მომავალი. ეს დროული სიახლეა. სიახლე ეროვნების თვითშემეცნებაზე დაფუძნებული. ამას კარგად დავინახავთ მონამის სახეობრივი კონცეფციის გააზრებისას.

სამოელ კათალიკოზის წერილში საყურადღებოა: „წიგნი ჩემი“, „ლოცვაი ჩემი“, „ჯუარი ჩემი“. წიგნი სიბრძნის წყაროა, სიმართლეა. დიდი ილიაც ხომ ბრძანებდა: ცოდნა სინათლეაო, გონებისა და სულის სინათლე. ეს გააზრება ძველთაგან მოდის. იოანე პეტრიწი თავის „განმარტებაში“ ასეთნაირადვე გაიაზრებს სიბრძნეს, რომ ის ნათელია. გამოდის „წიგნი“ აბოზე ყოფილა ნათელი. ამ „სინათლეს“ კათალიკოზს ლოცვა სჭირდება. ჯვართა ჩვენითა, შეწევნითა ღმრთისაითა, მამის და ძისა და სულის წმინდაისაითა, ღვთისმშობლისა, მოციქულთა და მონაშეთა. ამ თანმიმდევრობას თავისი სიმბოლური მნიშვნელობა აქვს, რადგან წიგნი, ლოცვა, ჯვარი, მამა, ძე, სულიწმიდა, ღვთისმშობელი, მოციქულნი, მონაშენი მოაზრებული უნდა ყოფილიყო აბოს სახეში. „სიბრძნის“, „სინათლის“ ადგილი აქ ყველგანაა — მოციქულში თუ ღვთისმშობელში.

ნიშანდობლივია ისიც, რომ კათალიკოზის მიმართვა იოანესადმი „უფალსა“ წერილის დასაწყისშია მოცემული, ხოლო იოანე საბანისძის წერილის ბოლოს: „მოგიძღუანე უფალსა ჩემსა“. როგორც ვხედავთ, „უფლით“ იწყება ეპისტოლე და „უფლითვე“ მთავრდება. იწყებს სამოელი და ამთავრებს იოანე. ეს შეიძლება ასე გავიგოთ: ყველასათვის მსგავსია შემოსვლაც და გასვლაც, ოღონდ ვინ რა წიაღსვლით უკავშირდება უზენაესს, ვინ როგორ მიემსგავსება მას, ვინ უფრო ღვთისმოსავია და ღვთისმოსაობა კი ყველაზე დიდი რამ არის ამ სამყაროში.

იოანე საბანისძე წერს: „და სიყვარულისათვის კაცთაისა ქალწულმან წმინდასა ხორცნი შეიმოსნა წმიდათა მათ ხორცთა მისთა სამოთხით გამოვრდომილსა“ (ქართული მწერალობა, ტ. I. 1987. 118). ხორციელი ბუნება „წმიდადა“ შერაცხული. ბიბლია გვასწავლის: სხეული სულიწმიდის ტაძარია. მაცხოვარს

არა მხოლოდ ამქვეყნიერი, იმქვეყნიური ცხოვრებაც ხორციელი ბუნებით აქვს წარმოდგენილი. უსხეულო არსებობა მარტოდ მამა ღმერთს, ძესა და სულიწმიდას მიეწერება. რას ნიშნავს ადამიანის სიკვდილი? მკვდრეთით აღდგომა? რა კვდება სახელდობრ? „დაეთესვის ხორცი მშვენიერი და აღსდგების ხორცი სულიერი“ (პავლე მოციქული).

„აბო თბილელის წამების“ I თავში ჩამოთვლილია ქართველთა ღირსებანი. ჩვენ ყურადღებას შევაჩერებთ ერთ-ერთ მათგანზე. კერძოდ, ქართლი „დედაა წმიდათა“. იოანე საბანისძე საგანგებოდ აღნიშნავს, რომ უცხო ეროვნების წარმომადგენლები ქართველთა სარწმუნოებისათვის თავს სწირავდნენ, მაგრამ აბომ ეს განსაკუთრებით წარმოაჩინა და ეროვნულ სიამაყედ აქცია, რომლის წყალობითაც არაბებზეც კი შეგვეძლო ზეგავლენის მოხდენა. უცხო ტომთა იდეალიზირება მანამდეც არ იყო უცხო ქართული მწერლობისათვის (წმინდა შუშანიკი სომეხი ქალია, წმინდა ევსტატე სპარსელი).

უცხო ტომთა ეგრერიგი მომრავლება სარწმუნოებითაა განპირობებული, თუმცა არაა გამოსარიცხი ქართველთა ეთნოფსიქოლოგიაც. იშვიათია ერი, რომელსაც თავისი დამპყრობელი გაეიდიალებიოს. ამისი მაგალითია „ვეფხისტყაოსანი“. ავთანდილი „არაბია“. თუმცა ეს ის ეპოქაა, როდესაც საქართველოს მეფედ ჰყავს დავით აღმაშენებელი და თამარ დედოფლის ნათლითაა გასხივოსნებული. ერთი სიტყვით, საქართველოს არ უჭირს, ფერპეშმკრთალი მისი ზეცა, საზღვრები და ასეთ დროს შეიძლება მეჩეთში შესვლა, არაბის მშვენიერი და ამაღლებული სახეებით წარმოსახვა. ჩვენი წარმოდგენით ქართველი ახლობელია, არაბი შორეული. მაგრამ ეს არ უნდა ნიშნავდეს, რომ პირველი რაიმეთი მეტია უკანასკნელზე. ღმერთი ყველაზე მაღალ დგას და თუ „ადამიანობა“ პირველ ადგილს დგას ეს არის ჰუმანიზმი. მაშინდელ საქართველოს შესწევდა ძალა ჰუმანიზმისა, შემდგომ რთულად წარიმართა სვლა ქართველთა... თუმცა ვინ იცო, იქნებ შემწყნარებლობამ მოიყვანა საქართველოს დღევანდელობამდე.

ქართველთა ღირსებების ჩამოთვლის შემდეგ მოაზრებულია ღვთის სიმბოლოები. ეს სიმბოლოებია: კარი, გზა, ტარიგი,

მწყემსი, ლოდი, მარგალიტი, ყვავილი, ანგელოზი, კაცი, ღმერთი, ნათელი, ქვეყანა, მარილი, მატლი, მარცვალი, მზე სიმართლისა (სულ თექვსმეტი). სწორედ ესენია განმარტებული ზემოაღნიშნულ თავში. ნაშრომში ყველა სიმბოლოს ვერ შევხებით, მაგრამ მაგალითისათვის ავიღებთ სიმბოლო „კარს“, რომელიც ნათელ წარმოდგენას შეგვიქმნის ბიბლიისა და აბოს მხატვრულ სახეთა წარმოჩენაში.

ღმერთს კარი ეწოდა, რამეთუ თქვა: „მე ვარ კარი ცხოვართაი, რამეთუ თუ ჭეშმარიტად მორწმუნენი მის გამო, ვითარცა მას კარსა სასუფეველისასა შევალთ“.

გამოსვლათა“ წიგნის მიხედვით: კარი არის სახლისა და ტაძრის შესასვლელი და ამავდროულად კარი გასაღები და მისაგდებელი. იოანეს სახარების მიხედვით: „მე ვარ კარი, ვინც შედის ჩემით გადარჩეს, შევა და საძოვარს პოვებს“. აქ კარი სტუმართმოყვარეობით სიმბოლიზდება.

ბიბლიაში იერუსალიმის შესასვლელი დაცულია დიდი კარიბჭით (ჭიშკარი). იგი იცავს ქალაქს მტრის თავდასხმისაგან და იხსნება მეგობართათვის. კარი უზრუნველყოფს სიცოცხლეს. ქალაქის ცხოვრება დაიყვანება კარზე. ეს არის შეხვედრათა ადგილი, ასევე ძლიერების სიმბოლო. ფლობდე კარს ნიშნავს გექვემდებარებოდეს ქალაქი.

თუ არსებობს მინიერი კარები, არსებობს ზეციური კარებიც. ღმერთი აღებს ზეცის კარებს, რათა ზეგარდმოავლინოს წვიმა, მანანა და ყოველი ღვთისწიერი. იმ დღიდან, როგორც კი დაიხურება სამოთხის კარები, ადამიანს აღარ ექნება კავშირი ღმერთთან. ახალი ურთიერთობა ორ სამყაროს შორის — სოფელსა და ზესთასოფელს შორის დამყარებულია ღვთისმეტყველების კავშირით. სახელდობრ: „იაკობმა დაინახა ბეთლემში ზეცის კარები“. ისრაელები ტაძრის კარებთან მისვლისას სულიერი ნათლით უახლოვდებოდნენ ღმერთს, რაც გვაგონებს ტაძრის შესასვლელის სინმინდეს, ერთგულებას და სიმართლეს. ასეთია ღმერთის კარები, სადაც მხოლოდ მართალნი შევლენ: „მორწმუნენი მისნი, ვითარცა კარსა მას, სასუფეველსა შევალთ“. კარებში მდგარი იერემია ფიქრობს, თუ ღვთისმოსაობა არ სრულდება ადამიანი სიხარბისაკენ მიისწრაფის. ასეთ დროს ზე-

ციერებისკენ სწრაფვა შეუძლებელი ხდება. ამიტომ უმჯობესია აღმოფხვრა ყოველივე სიცარიელე შენს ირგვლივ, ვიდრე ზეციური კარები დაგეკეტოს.

ასეთ დროს დგება დრო ლოცვის, მოლოდინის, რათა ზეცისკენ წავიდეს ფიქრი და ამ გზით შეაღწიოს „კარებში“. ეს კარი თითოეულმა ადამიანმა თავისი გოლგოთის ჯვრით უნდა შეაღლოს და მიემსგავსოს უფალს, როგორც ეს შეძლო აბომ თავისი მოწამებრივი ცხოვრებით. გამოდის რომ სიმბოლო „კარში“ მოიპოვება აბომ თავისი ტანჯვით, რაც ქრისტიანობაზეა დაფუძნებული. ქრისტიანობა კი ქართველთა ერთ-ერთი ღირსებათაგანია: „ხუთას წელზე მეტია ქრისტიანები ვართ“ - წერს იოანე საბანისძე. ქრისტიანობა ეროვნულ თვითშეგნებას აღვივებს, რათა არ „დავივიწყოთ მამულისა ჩვეულებისამებრ სლვაი და არ აღვერიოთ ერსა ურიცხვსა“.

ყველა დანარჩენი სიმბოლოები პირველ თავში მოხმობილია „კარი“ სიმბოლოს მსგავსად და ნაჩვენებია ის საერთო გზა, რომელზეც იოანე საბანისძის სახისმეტყველება გადის. ამ სიმბოლოებიდან ყველა სიმბოლო გადადის IV თავში, გამოწკლისია მხოლოდ „გზა“, რომელზეც ქვემოთ გავამახვილებთ ყურადღებას.

II-III თავებში აგიოგრაფიული თხრობაა ისტორიული რეალების გათვალისწინებით, სადაც ფაბულური ნაწილი ნერსე ერისთავით იწყება. ნერსეს მიერ ედება სათავე გზას ქართლზე ფიქრისას და ამიტომაც იწვინა მან „მწარე საპყრობილე“. ნერსეს სახე შიგადაშიგ გამოჩნდება ნაწარმოებში, თუმცა მრავლისმეტყველი ისტორიული სახისმეტყველებითაა დატვირთული ყველა მისი მოქმედება, ჟესტი თუ სიტყვა.

ნერსე ერისთავის გზა, „ერისგულობა“ ქართლზე გადის. ასეთივეა აბომ გზა, ოღონდ ეს გზა მოწამეობრიობითაა აღვსილი. ორივე ერთ საქმეს აკეთებს, ოღონდ სხვადასხვა გზით. ორივე გზა ქართლზე ფიქრით, მოწამეობრიობითაა განმსჭვალული.

იოანე საბანისძე ხაზგასმით აღნიშნავს მოწამის ძირძველ წარმომავლობას, რომელმაც თვრამეტი წლის ასაკში დაივიწყა მამული, დანი, ძმანი... რა ხდება მასში? როგორ დაიწყო მისი ფერიცვალება? იქნებ ნერსეს ზეგავლენით, მაგრამ ქმნილებაში ამის შესახებ არაფერია ნათქვამი, თუმცა ქვეტექსტში შესაძ-

ლოა ასეთი აზრი ამოვიკითხოთ. მიუხედავად იმისა, რომ ნანარ-
მოებში ნათლად ჩანს აბოს მოქცევა უფლისმიერი მადლითაა
ხელდასმული. აბო გამოეყო აბრაჰმანთ, რომ შემდგომ მიბრუ-
ნებოდა „წიაღსა აბრაჰამისა“ (აბრაჰამის წიაღი წმინდანთა სუ-
ლიერი სავანე იყო). აბო ტოვებს თავის ქვეყანას, ქალაქს და
მიდის ქართლში, სადაც ეცნობა ქართველ მნიგნობრებს, ესაუბ-
რა მრავალი სჯულის მეცნიერს, ზოგს ეკამათება კიდევც. ამ
გზით უარყო მან „მამულის სჯული“.

არაბობა ქართველთა სულის მოსპობის მაუწყებელია. აქედა-
ნაა მთავარი სათქმელი: „ეს სიკეთის ჩამხშობი ძალა ერმა უნდა
გადააქციოს თვითშემეცნების იმპულსად, ძალად თვითგაცნო-
ბიერებისა. ესე იგი, ფაქტიურად სიკეთის ჩამხშობი ძალა სიკე-
თის გამალვივებელ ძალისხმევად უნდა გადაიქცეს. ამის
მაგალითია აბო, „ვარდი ეკალთაგან გამორჩეული“ (რ. სირაძე,
ქართული აგიოგრაფია, 1987, 65) ესაა უმთავრესი აბო თბილე-
ლის მხატვრული სახის საზრისისა, რადგან თავად ძალმომრე-
ობამ უნდა შვას ისეთი რამ, რაც სიკეთესთანაა წილნაყარი.
არაბობა ძალმომრეობაა, აბო სიკეთე. ყოველივე ეს კი ემსახუ-
რებოდა ქართველთა თვითშემეცნებას რწმენით ცნობიერება-
ზე დამფუძნებელს.

წმინდანის მიერ საპყრობილეში გატარებული ცხრა დღე
არის მისი სულის სიმტკიცის ერთგვარი გამოცდა. თენების ღა-
მეები მარხვითა და ლოცვით — ეს გრძელდება ცხრა დღის მან-
ძილზე, რათა გადალაზოს, დათრგუნოს სიკვდილის შიში. ესაა
ხორცისაგან სულის გაყრით აღძრული შიში, რომელიც ყველა
მოკვდავისათვის თანმდევია. სწორედ ეს შიში დაძლია საპყრო-
ბილეში აბომ და ისე მიდიოდა სამსხვერპლოსაკენ თითქოსდა
თავადვე მოაცილებდა თავის გვამს (გრივერ ფარულავა). საკუ-
თარ დაკრძალვაზე, პანაშვიდზე მისვლა უდიდესი მხატვრული
სახეა ძველ ქართულ მწერლობაში. აკაკი განერელის სიტყვე-
ბით რომ ვთქვათ გრივერ ფარულავას სხვა რამ რომ არ გაეკე-
თებინა, ესეც იკმარებდა მისი მეცნიერული თვალსაწიერის
წარმოსაჩენად.

აბოს მოწამებრივი აღსასრულის შემდეგ არაბები მიდიან
მთავართან და მოწამის ნეშტის დაწვას სთხოვენ, იქვე მიზეზ-

საც ასახელებენ: „თუ ვინმემ თავი მოიკლას მათთვის, მოიპარონ გუამი მისი და პატივი სცენ მას დაფლვითა... და მრავალი უცემნი შეიტყვნიან“. აქ ასეთ შეუსაბამობასთან გვაქვს საქმე, კერძოდ, მათ ვინც აბო მონამებრივი სიკვდილით მოაკვდინეს, თავად ისინი შეახვევენ მის ნეშტს „ტყავსა ცხოვრისასა“ და მის დამწვარ სხეულს იმ ადგილს ჩაუშვებენ მტკვარში, სადაც „პატიოსანი ჯვარია“ აღმართული. მივაქციოთ ყურადღება: ცხვრის ტყავს და პატიოსან ჯვარს. ცხვარი საღვთო ცხოველია, ჯვარი ქრისტეს სიმბოლო. რატომ იქცევია ჯალათები ასე? იქნებ, მონამის სულის სიმტკიცემ, შეუდრკელობამ რაღაც ადამიანობის მარცვალ გეგმაზე მათში? თუ იმ აზერს ვირწმუნებთ, რომ ამ სამყაროში არ არსებობს ბოროტება, არის მხოლოდ სიკეთის ნაკლოვანება (დიონისე არეოპაგელი), მაშინ ცხადი გახდება ზემორე კითხვაზე პასუხი: მტერს, ჯალათს რომ დააფიქრებ, მოაქცევ ამაზე დიდი მალალსულიერება არ არსებობს. ეს მხატვრული სახე კიდევ უფრო წარმოაჩენს აბოს ნათელმოსილებას. ამიტომ შეიძლება ვთქვათ, რომ წმინდა აბოს გავლენა მოუხდენია არა მხოლოდ ქართველებზე, არამედ მის წარმომშობ ერზეც. საფიქრელია, იოანე საბანისძე ამ კუთხით წარმართავდა სათქმელს, რადგან სხვაგვარი დაპირისპირება ყოველ შემთხვევაში იმ დროს არაბებთან შეუძლებელი იყო.

„ქებაში“ იოანე საბანისძე ერთგვარად დამაფიქრებელ კითხვას სვამს მონამის წინაშე, თუმცა ეს კითხვა უფრო მორწმუნეთათვისაა განკუთვნილი: „ვისგან ისწავლე ქრისტიესათვის ესოდენი ცნობაი?“ ამ მხატვრულ სახეში „ქრისტიესათვის ცნობაი“ მოცემულია მთელი ნაწარმოების სათქმელი. აბომ არა მხოლოდ განჩხრეკით, განსჯით, სულის მეცნიერებთან პაექრობით, არამედ უფლის გამოცხადებით, სულიერი ხელდასმით მიიღო ქრისტიანობა. ე.ი. მოხდა „ქრისტესათვის ცნობაი“. მოგეხსენებათ, უფლისმირება „აბო თბილელის წამების“ საფუძველთა-საფუძველია.“ (ი. მეფარიშვილი, „აბო და ბიბლიური სიმბოლოები, გვ.9, 1996)

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ მწერალი ზემოაღნიშნული კითხვას „ქებაში“ სვამს, სადაც საღვთო სიმბოლოები აბოს მიეწერება. კითხვა სიმბოლოებს შუა არის მოცემული, ვითარცა ცენტრი. ამ ცენტრის გარშემო მოძრაობენ ყველა დანარჩენი

სიმბოლოები. ამ შემთხვევაში, სახისმეტყველების ენაზე რომ ვთქვათ, სამკარედოვან სისტემაზე აგებული ნაწარმოები IV თავში ერთად იკვრება, როგორც ერთი წრედი. ერთი ხომ მთლიანობის სიმბოლოა. ყველაფერი რაც ამალღებულია, მთლიანიც უნდა იყოს. ამალღებულია მარტვილობა აბო თბილელისა და ეს კიდევ უფრო ნათლად გამოჩნდა ნაწარმოების კომპოზიციურ მთლიანობაში. ყველაფერი საბოლოოდ ერთ მთლიანობაში იყრის თავს. I-IV და II-III თავები ერთმანეთს მიემართებიან და ამ მიმართებათა გამთლიანება ხდება. „ქრისტიესათვის ცნობა“ ეს არის „შეიცან თავი შენი“. ქმნილების მთავარი დედააზრი სხვა არაფერია, თუ არა თვითშემეცნება. ამ აზრს კიდევ უფრო ამტკიცებს ის გარემოება, რომ „ქებაში“ იოანე საბანისძეს კითხვითი მიმართვა თითქმის არა აქვს გამოყენებული.

„ქებაში“ უმთავრესია მოწამის განღმრთობა. მწერალი აბოს მხატვრული სახის შესაქმნელად ემყარებოდა განზოგადებას. პირობითად რომ ვთქვათ, განსახოვნების ვერტიკალი მიემართება დაბლიდან მაღლა, ყოფიერებიდან — იდეალურობისკენ. ასეთი განზოგადებით წმინდანის სახე მაღლდება: „სწავლულნი უფროის გულისხმიერჰყვნენ, შერყეულნი უფროის განმტკიცდენ, განტკიცებულნი განამზიარულენ“.

აბო აღესრულა მაცხოვრის ნათლისღების დღეს 19 (ძვ. სტ. 6) იანვარს. რელიგიურ დღესასწაულთა დაკავშირებას თავისი დატვირთვა ჰქონდა. ქართულ საისტორიო თუ ლიტერატურულ ძეგლებში ისე ზუსტად არაფერია დათარიღებული, როგორც ეორტალოგიური დღესასწაულები. ამას თავისი თვითმყოფადი მნიშვნელობა ჰქონდა. კერძოდ, მოხსნილია დრო-სივრცული ქრონოტიპი, რა კავშირია მაცხოვრის ნათლისღებასთან, რომელიც გაცილებით ადრე იყო, ვიდრე აბო თბილელის მოწამეობრივი აღსასრული?! მწერალთან დროს ის მნიშვნელობა აქვს, რომ ღმერთთან მიახლება ყოველთვის შეიძლება, ნებისმიერ დროთა დინებაში. ეს ერთგვარი გამოძახილია „XI მოქმედი ვენახისაი“. უფლისთვის თანასწორია პირველიც და უკანასკნელიც: „ესრეთ იყვნენ წინანი უკანა და უკანანი წინა“ (მათე 20, 16).

იოანე საბანისძისთვის აბო თბილელი „XI მოქმედი“ იმდენადაა, რამდენადაც ქართველთა თვითშემეცნება ამაღლდა, რად-

გან წმიდა აბოს სახით ქართველ ერს „მეოხი“ (შემწე, შუამდგომი) ეყოლება უფლის წინაშე. ამ გზით მწერალი გვიჩვენებს წმინდანის მისიას იმ ეკლესიის წინაშე, რომლისთვისაც იმარტვილა, რომ წმინდანის ღვაწლი არ არის მხოლოდ პირადული, მას ერის თვითშემეცნების ღირებულებაც გააჩნია. ამიტომაცაა რომ, იოანეს საბანისძე ზედმინევით მისდევს „სახარების“ იგავს. „გიხაროდენ სანატრელო მოწამეო, უფლისა მიერ! რამეთუ შენ, უკანასკნელი ესე მუშაკი მაცხოვრისა ჩუენისა მეთერთმეტისა უამისა მდევართა მათ თანა აღმსობილთა მიენივე და მათ თანა სასყიდელსა მათსა არ დააკლდი“ (მათე 64, 14).

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ IV თავში ყველა სიმბოლო მიენერება აბოს, გარდა „გზისა“. წარმოდგება საკითხი: რატომ არ გვხვდება IV თავში სიმბოლო გზა? არადა, დანარჩენი ყველა სიმბოლო გადადის აბოზე. ჯერ წარმოსახულია ღმერთი, ბოლოს კი აბო. ამას დიდი ესთეტიკური დატვირთვა ჰქონდა, რადგან მონამის ღმერთამდე ამაღლება ხდება. შეიძლება ეს აიხსნას მწერლის დიოფიზიტური პოზიციით, რადგან VII-VIII საუკუნეები ამ დაპირისპირებათა (მონოფიზიტური, დიოფიზიტური) არეალია. ეს არის დრო, როცა ქართველები ირხევიან „ვითარცა ლერწმიაა ქართაგან ძლიერთაგან“ (ქართული მწერლობა, ტ. I, 1987, 445). ეს არის დრო, როცა „მეშვიდესა წელსა დარსა ზედა ვდგათ“ (ქართული მწერლობა, ტ. I 1987, 447). ე.ი. მეშვიდე ათასწლეულში მოსალოდნელია ქვეყნის აღსასრული. ასეთ დროს დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ჭეშმარიტი რწმენის (დიოფიზიტური) გამოკვეთას. როგორც ჩანს, მოსალოდნელი საფრთხის დასაძლევად გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა სამებას (მამა, ძე, სულიწმინდა) წარმოჩენას. დიახ, ჭეშმარიტი რწმენა, განათლება და თვითშემეცნება არის ქართველთა ხსნის ერთადერთი გზა. იოანე საბანისძეს კარგად ესმოდა კლიმენტი ალექსანდრიელის შეგონება: „მორწმუნე ადამიანი ღვთის მონაა, ხოლო მორწმუნე და განათლებული ღვთის მეგობარი“.

დიოფიზიტური დოქტრინის შესახებ მწერალი წერს: „რომელიცა — იგი ორითავე მით სახელითა, - ერთი ძეი ღმერთად და კაცად, თვინიერ განყოფისა! — იქადაგების“. ამის შესახებ მართებულად შენიშნავს ქალბატონი ლალი დათაშვილი: „ჰაგიოგ-

რაფიის სურვილი იმდენად დიდია, რომ ემანუელს (თარგმანებში გვხვდება: ემმანოელ, ემმანუილ, ემმანუელ, ემმანოელ) თავისებურადაც კი თარგმნის: „სახელით ემანუალ — ჩვენ თანა ღმერთი“ და კაცი“. არც ესაია (7, 14) და არც მათე მახარებელი (1, 23) არ წერენ „ღმერთი და კაცი“ (დ. დათაშვილი, საღვთისმეტყველო საკითხები ქართულ ჰაგიოგრაფიაში, 1956, 56).

არა მხოლოდ თარგმანებში, არამედ სიმბოლოთა გააზრებაშიც კი ცალკე სახით გამოკვეთა იოანე საბანისძემ თავისი დიოფიზიტური მრწამსი და ეს სიმბოლო გახლავთ — „გზა“.

თავდაპირველად მიმოვიხილოთ, თუ როგორ მოიაზრება გზა. „საქმეთა წიგნში“ ქრისტიანობა წოდებულია „გზად“. ქრისტიანს აქვს იმის შეგნება, რომ იპოვოს ჭეშმარიტი გზა. არა მხოლოდ „კანონი“, არამედ ქრისტეს ცოცხალი სახე. მასში დასრულებულია აღდგომა და გამოსვლა. ასეთია სიყვარულის გზა.

ებრაელთა გამოსვლა ამის მაგალითია. ხალხმა გამოცდილებით გაიგო, თუ რას ნიშნავს „მისვლა ღმერთთან“ და მიემსგავსო მას. უფალი თავად ჩაუდგა კაცობრიობას სათავეში, რათა გაეკვალა მათთვის გზა. შევიდეთ ღმერთის „კანონში“, რათა დავამყაროთ მასთან კავშირი და ამით მივიდეთ სინათლესთან, სიმშვიდესთან, ცხოვრებასთან. „კანონი“ ადამიანის ჭეშმარიტი გზაა, ამიტომაც არის ღმერთის გზა.

იუდაიზმის ეპოქაში მოძღვრება „ორ გზაზე“ მთავრდება ხალხის ზნეობრივი მოქცევით. მოქცევის ორი სახე გვაქვს, ორი გზა: გზა სიკეთისა და გზა ბოროტებისა. ადამიანი ღვთისგან თავისუფლებით არის ხელდასმული და მასზეა დამოკიდებული რომელ მათგანს ირჩევს.

„გზას“ სხვადასხვა მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ ყველა მათგანი ერთიანდება ღმერთის სახელში, ვითარცა ერთი მთლიანობა. ანალოგიურია აბოს გზა, თუმცა სამების მაღლითაა გაშინაარსებული. აი, ისიც: „მე ვარ გზაი“, „მე ვარ ჭეშმარიტებაი“, „მე ვარ ცხოვრებაი“.

„მე ვარ გზაი“ - ამბობს ძე ღვთისა. როგორ მიემართება ეს სამებას? „ვინც მიხილა მე, იხილა მამაი ჩემი“ - ამბობს მაცხოვარი. ეს ხომ იგივეობაა, იგივეობაა იმ პრინციპით, რასაც ყოველი ყოველთა შორის ჰქვია.

„მე ვარ ჭეშმარიტებაი“ - ამბობს ძე ღმერთი. იგი ხომ განკაცებული სახით ნამდვილდება მიწაზე: „ჭეშმარიტება არის და არა ტყუილი, ჩვენ ჭეშმარიტი გითხრათ“. როგორც ვხედავთ, იოანე მოციქულთან „ჭეშმარიტებით“ გაიაზრება, სინამდვილე. აქედან, ქრისტეს განკაცება „ჭეშმარიტებაი“ გახლდათ, რომელიც თავისი დაბადებითა და ჯვარცმით დაგვიდასტურა.

„მე ვარ ცხოვრებაი“ სულიწმიდაა. სიტყვა „ცხოვრებაი“ სხვადასხვა მნიშვნელობით გვხვდება: „ხსნა“, „თავგადასავალი“, „მართველობა“. იოანე საბანისძესთან კი პირველი „ხსნაა“ გამოვლენილი: „რომელსა უნდა თავისა თავის ცხოვრებაი“ (ფსალმუნი, 79, 3).

მაცხოვრის მიერ ხსნა კაცობრიობისა იწყება ნათლისღებით, როდესაც მასზე სულიწმინდა გადმოვიდა: „და ნათელ ილო ისეო და მეყსეულად აღმოვიდა რა წყალსა მისგან... იხილა სული ღმრთისაი გარდმომავეალი, ვითარცა ტრედი, მოვიდა და დაადგრა მას ზედა“ (ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, 1992, 178).

ეს ნიშნავს იმას, რომ იყო ღმერთი და იყო ღმერთთან ძე ღმრთისა, სულიწმიდა. სწორედ ეს განსაზღვრავს ცხოვრების აზრს, მარადიულ სიცოცხლეს. ეს კარგად ჩანს ქრისტეს ქართულ სახელდებაში — მაცხოვარი (მარადიული სიცოცხლე), ვითარცა ხსნა.

ჩვენი მოსაზრება „გზის“ სიმბოლიკასთან დაკავშირებით, რომელიც IV თავში არ მიეწერება აბოს დანარჩენი სხვა სიმბოლოების მსგავსად განპირობებულია შემდეგი ფაქტორებით:

1. VII საუკუნის დასასრული და VIII საუკუნის დასაწყისი არის კამათი სარწმუნოებრივ ნიადაგზე და შეუძლებელი იყო იმ რანგის მწერალს, როგორიც იოანე საბანისძე იყო თავის ნაწარმოებში მისი პოზიცია არ ეჩვენებინა, მხედველობაშია დიფიზიტური, მეტადრე მაშინ, როცა მონოფიზიტობასთან მიმართება ძალზე აქტუალური გახლდათ. ტექსტში ეს სხვა სტრიქონებიდანაც ჩანს: „ქრისტემან ჭეშმარიტად სრული კაცებაი შემოსა, თვინიერ ცოდვას და ღმრთეებად თვისი ჩვენ გამოგვეცხადა“ (ქართული მწერლობა, ტ. I. 1987. 449). ხაზს ვუსვამთ, ღვთის სიმბოლოთა განმარტებაში მწერალი ცალკე გამოჰყოფს „გზას“, რამეთუ მასში სამება აქვს მოაზრებული. იოანე საბანისძეს პოზიცია გა-

საგებია, მას სურს ქართველთა მზერა სწორედ ამ სიმბოლოს მიმართ მიმართოს, რათა განამტკიცოს ერში დიოფიზიტური ხედვა და ამის საფუძველზე მოახდინოს ეროვნული თვითშეგნება.

2. აბოს წამების დრო დაემთხვა ხატბრძოლობის პერიოდს. ბიზანტიაში, როდესაც ხატები იდევნებოდა, ისპობოდა საქართველოში მსგავსი რამ არ მომხდარა. აქ არ ყოფილა ხატბრძოლობა. პირიქით, ქართლი ლოცულობს ხატზე და ერთგულია სამების, როგორც ერთარსების: $1=3=1$, რაც ქართული სიმღერის პოლიფონიურობის ფონზე გაიაზრება (მზახრი, ჟირი, ბამი). (ი. პეტრიწი). ამ მიმართებაში: მზახრი, ჟირი, ბამი საინტერესოა, როგორ მოხვდა მეგრული (იგივე ქართული) სიტყვა „ჟირი“, რაც ორს ნიშნავს. მზახრი ძველ ქართულად პირველი ხმაა, ჟირი — მეორე, ბამი — მესამე. მზახრი — მამა ღმერთი, ჟირი — ძე ღმერთი, ბამი — სულიწმიდა. თან დაუკვირდეთ „ძე ღმერთია“ ჟირი (ორი). როგორც ჩანს მეგრული ენა ყოველთვის იყო ჩართული საქართველოს კულტურულ განფენილობაში, რაც მრავლისმეტყველი ფაქტია. ეს აღვნიშნეთ იმათ გასაგონათ, ვინც ამ შესანიშნავ კუთხეს სხვა თვალთა უყურებს.

3. ეს არის დრო დიდი დოგმატიზმისა. აზროვნების წესი დარღვეულია. ასეთ ჟამს „აბო თბილელის წამება“ მეტად საინტერესო მასალას იძლევა, თუ რით მივემსგავსებით და რით არა კულტურულ მსოფლიოს.

4. „ყოველი ყოველთა შორის“ — ეს პრინციპი მიემართება აბოს მხატვრულ სახეს, რადგან ყველა თექვსმეტივე სიმბოლოში მოიაზრება იგი.

შუა საუკუნეში ყველაზე დიდი რამ ღმერთზე ფიქრი და სიკეთე გახლდათ, თუ რამდენად შეგვეძლო სხვათა გახარება. ყოველივე ეს კარგად წარმოჩნდა ნაწარმოების IV თავში, სადაც ღვთის თვისებები აბოზე გადადის და ხდება ახალი მოწამის განმართობა.

ყოველი ყოველთა შორის, ყოველი აბოში, მეტადრე სიმბოლო „გზა“. გზა არის სამება და განცალკავებით დგას, რათა მივემსგავსოთ ყოველი ჩვენგანი მას. ამიტომაცაა „აბო თბილელის წამებას“ ფრიად მაგალითის მიმცემი ყოველი ეპოქისთვის, რათა არ

დავივიწყოთ „მამულისა ჩვეულებისამებრ სვლაი და არ აღვერი-
ოთ ერსა უცხოსა“ (ქართული მწერლობა, ტ. I, 1987, 445).

„აბო თბილელის წამებაში“ მოხმობილი სიმბოლოები არის
მხატვრული სახეები აბოს ზეციურ საუფლოში შესვლისა. ფრან-
გი მეცნიერი დიუფურა აღნიშნავს: „სიმბოლო არჩეული გზაა
ადამიანის ღმერთთან შესახვედრად და როდესაც იგი მიაღწევს
ამ საიდუმლოებას, მასთან ერთად იძირება დუმილში“. (Леон –
Дюфур, словарь Библейского Богословия).

აბო თბილელი შეხვდა ღმერთს, შევიდა მასში. ამ აზრის დაშვება
განსახოვნების საფუძველზეა შესაძლებელი. ეს კი, კიდევ ერთხელ
გვარწმუნებს, თუ რაოდენ ფუნდამენტალურია სახისმეტყველება
ამა თუ იმ ნაწარმოების ღირებულების წარმოსაჩენად.

გრიგოლ ხანძთელის ისტატიკისათვის

გიორგი მერჩულეს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ სახის-მეტყველება მამა გრიგოლის მრავალმხრივი მოღვაწეობით განისაზღვრება, რომლის გაუთვალისწინებლად წარმოუდგენელია მისი ხატის წარმოჩენა. ყურადღება მივაქციოთ სიტყვას ხატს და არა პორტრეტს. ნეტარი გრიგოლი წმინდანადაა შერაცხული და ამდენად მასზე პორტრეტის თქმა რბილად რომ ვთქვათ, უხერხულია.

გრიგოლ ხანძთელის უმთავრესი ნიშანსვეტი სულიერი ამაღლებულობაა. მისი ყოველი სიტყვა, ქმედება საქართველოს კეთილდღეობისკენაა მიმართული. მრავალი კითხვებია „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“, მაგრამ ისინი ერთიანდებიან ერთ მხატვრულ სახეში, ვითარცა „გზა სვლისა“. როგორი გზაა ასარჩევი ხვალისდღეობისთვის? რას არ უნდა შევეგუოთ? რისკენ უნდა მივისწრაფოდეთ? ამდაგვარ კითხვებს და კიდევ რაღაც საიდუმლოს ითავსებდა მამა გრიგოლო. იგი არასდროს ამჟღავნებს სამშობლოს მძიმე ხვედრით გამოწვეულ გულგატეხილობას და გულმოდგინებით იწყებს მამულის აღმშენებლობას. მანამდე დალოცა ადგილი: „შენ, უფალო, ან აკურთხე ადგილი ესე წმიდისა შენისა ეკლესიისა სამკვიდრებული, მადლითა შენითა და წმიდითა შენითა ორითა, რათა ღირს ვიქმნე გლახაკნი შენი სრულად აღმაშენებლად ამისა სახელისა ზედა და უძლეველსა სარწმუნოებისა შენისა, გიორგი ჯვარითა მოქადულისა“ (ძვ. ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, ნაწ. I გვ. 354). შემთხვევითი არ იყო სამონასტრო მნიშვნელობის დაწყება წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიით, რადგან ეს ერთგვარი ნიშანია უკეთესი მერმისისათვის ბრძოლაში. წმინდა გიორგი ამარცხებს გველეშაპს, სიმბოლურად მტერს. გრიგოლ ხანძთელმა უნდა დაამარცხოს არაბობა, როგორც ძალა ერის დამთრგუნველობისა.

ყველაზე დიდი რამ ამ სამზეოში მასშტაბი და ღრმა კვალის დატოვება არის, რაც გრიგოლ ხანძთელის ესთეტიკითაა საგულ-კებელი:

- ცხოვრება ბრძოლაა საკუთარ სხეულში ჩაბუდებულ მა-მონთან.

- ჭეშმარიტი გამარჯვება სულიერი საგანძურია.

- მთავარია რა გნამს და როგორ!

- განსხვავება სიტყვით ვაჟკაცობასა და საქმით ვაჟკაცობას შორის.

- კარგისა და ცუდის სიყვარული, კეთილქმნადობა.

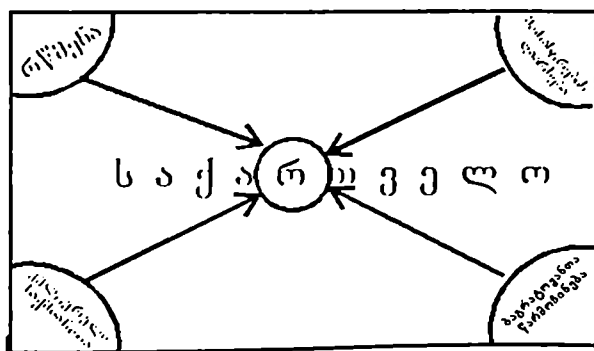
- თვითდამდაბლების გზით ამაღლებისაკენ.

- სიკეთის ნაკლოვანობის მიღება.

- ზარების კურთხევაში ყოფნა.

შესაძლოა გრიგოლ ხანძთელის სახისმეტყველება ასე განი-საზღვროს: 1. სიბრძნედ აყვანილი რწმენა ქრისტიანულ განფენი-ლობაში. 2. მონასტრების დაარსება. 3. კულტურული საქმიანობა. 4. ბაგრატოვანთა უფლისძიერობა და მათი წარმოჩინება. ეს ოთხე-ული ქმნის ოთხკუთხედს, სადაც მთლიანობაშია მოაზრებული ჩვენი ქვეყნის ეროვნული კონცეფცია. ივანე ჯავახიშვილის სიტყ-ვებით, რომ ვთქვათ: პირველად მან შეიმუშავა ეროვნული კონ-ცეფციის იდეა. (ივ. ჯავახიშვილი, ტ. I 1979. 48.1) ეს იდეა დღესაც ცხოველმყოფელურია.

ოთხკუთხედში თანაბრად ნაწილდება ზემოაღნიშნულნი, თუმცა დიდი მნიშვნელობა აქვს რიგითობას. შეიძლება გრაფი-კულად ასე გამოვსახოთ:



ეს ოთხივე ერთმანეთისკენ მიემართებიან და ქმნიან ერთ წრეს, რომელშიც საქართველოს კეთილდღეობისათვის ბრძოლა მოი-აზრება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საქართველოს უკეთესობა ამ ოთხეულშია. შემთხვევითი არაა ოთხი თანამოაზრის ერთად გა-პარვა მტერთაგან იავარქმნილ ტაო-კლარჯეთში: „ესე ოთხნი შე-ანანევრა სარწმუნოებამან, ვითარცა ერთ სულ ოთხთა გვამთა შინა დამტკიცებულ“ როგორც ვხედავთ, აქაც ოთხი რიცხვია მოხ-მობილი, რადგან ოთხი ითვლებოდა ყველაფერს მშობლად სახლს ოთხი კუთხეა აქვს, რაც მის სიმტკიცეს განაპირობებს. აქედან გა-მომდინარე ქვეყნის სიძლიერეც ამ ოთხითაა მოხმობილი. დაუკ-ვირდით ერთ რამეს: „ერთიდან ოთხამდე ყველა ციფრის ჯამი ათს იძლეოდა ($1+2+3+4=10$). თანაც მაშინ ასეთი რწმენაც ბატონობ-და: ამქვეყნად ყველაფერი შედგება 4 ელემენტისგან: ცეცხლი, წყალი, მიწა და ჰაერი. ადამიანი კი ოთხივე ელემენტს შეიცავს: „ცეცხლს“ - სხეულის სითბო, „წყალს“ - სისხლი, „მიწას“ - ხორცი და „ჰაერს“ - სუნთქვა“. (რ. სირაძე, სახისმეტყველება, 1982, 36). ასეთი გაგება ფართოდ იყო გავრცელებული, როგორც აგიოგრა-ფიაში, ისე საერო მწერლობაში.

ოთხკუთხედის ნუმერაციაში 1-ლი რწმენაა, ოღონდ სიბრძ-ნედ აყვანილი რწმენა. ე.ი. სულიერი ნათლის დაშვება: რწმენა = სულიერებას. 2. მონასტრების დაარსება უცილობელია სულიე-რების განსამტკიცებლად მონასტერი = სულიერებას. 3. კულ-ტურული საქმიანობა ერის შინაგანი სისავსეობა, რაობის განმსაზღვრელი. აქედან კულტურა = სულიერებას. 4. ბაგრა-ტოვანთა წარმოჩინდება, მისი უფლისმიერობა პირდაპირ კავ-შირშია სულიერებასთან. უფლისმიერება = ბაგრატოვანთა წარმოჩინებას = სულიერებას. ალბათ, ბაგრატოვანთა წარმო-ჩინებას ემსახურებოდა რწმენაც. მონასტრებიც, კულტურაც და ამიტომაც ოთხკუთხედში მეოთხე ნუმერაციით.

ყოველ ადამიანს უნდა ჰქონდეს საიდუმლო, მეტადრე კი ერს. იმ საუკუნის საიდუმლოს მხოლოდ ერთი კაცი, გრიგოლ ხანძ-თელი ატარებდა და შეიძლება თამამად ითქვას, იგი სულიერი მესაიდუმლეა დავითისა და თამარის საქართველოსი. ხშირად ვერ უგებენ მამა გრიგოლს საერო წარმომადგენლები. ეს კარ-გად გამოჩნდა ჯავახეთის საეკლესიო კრებაზე, სადაც უმტკივ-

ნეულოდ ჩააცხრო მათი ვენათლელვანი. თითქოს ეს უწყინარი სიტუაცია დაცხრა, მაგრამ მას შორსმიმავალი გეგმა ჰქონდა: მეფე, დიდებულები, საერო და სასულიერო ცხოვრებაში ნაკლებად ჩართულიყვნენ, რადგან არაბთა მზერა მათ მიმართ გაათმაკეცებული გახლდათ. ეკლესია ამ მხრივ ნომინალურად თავისუფალი იყო. ჯერ არ დამდგარიყო დრო მათი აქტიურობისა, ბაგრატიონთა წარმოჩინებისა, ჯერ კიდევ ბევრი რამაა საკეთებელი (სიბრძნედ აყვანილი რწმენა, მონასტრების დაარსება, განმტკიცება, კულტურული საქმიანობა). აი, რას ელოდება მამა გრიგოლი.

გიორგი მერჩულის სახისმეტყველება ითხოვს, რომ „აბრაამის მიხედვით გავიშინაარსოთ გრიგოლის მხატვრული სახე და მისი ღვაწლის მნიშვნელობა. იდეა ღვთისრჩეულობისა, ღვთისმიერი მოწოდება არა ინდივიდუალური სულიერი ამაღლებულობისთვის, არამედ მთელი ხალხის სულიერი განათლებისთვის“ (რ. სირაძე, ქართული აგიოგრაფია, 1987. 143).

მამა გრიგოლი მოაზრებულია ბიბლიურ სახეებთან მიმართებაში: აბრაამი, მოსე, სამოელი, დანიელი, იოანე ნათლისმცემელი, ელია, ქრისტე, იაკობი. ე.ი. ბიბლიური სახისმეტყველების გარეშე წარმოუდგენელია წმინდანის ხატის წარმოჩენა. ჩვენც მივყვით თანმიმდევრულად.

გიორგი მერჩულე წერს: „ნეტარმან გრიგოლ ვითარცა იხილა თავი თავისი ხორციელად დიდებასა შინა, ფრიად წუხდა გული მისი და განიზრახა ფარულად სივლტოლა თავისი ქვეყანით საღმრთოით, წოდებით, რომელიცა უძლოდა მას მამა-მთავრისა აბრაჰამის სახედ, და ვითარცა ისრაელი უდაბნოდ“. აქ იკვეთება შემდეგი მხატვრული სახე: „სახედ აბრაამისა“ და „უდაბნო“.

ისე როგორც აბრაამია წინამძღოლი, მიზანმიმართული, სულის აღმაღორძინებელი ებრაელი ერისა, ასეთივეა მამა გრიგოლიც. აბრაამის სახის ჩვენებებით წარმოჩინდა ნეტარი მამის ერთი უმთავრესი თვისება - ერის სულიერი მეთაურობა. ანუ როგორც აბრაამი მიუძღვის წინ ისრაელს, ასევე მამა გრიგოლი - ქართველებს.

ტყვექმნილი სულიერი სამშობლოს დატოვება (ქართლიდან წასვლა) „უდაბნოს“ მისვლა და იქაურობაზე ზრუნვა (სულიერი

გამოცდა) და სულიერი სამშობლოსკენ კვლავ მიბრუნება" („აღ-
ქმული ქვეყანა")". (რ. სირაძე, ლიტერატურულ-ესთეტიკური
ნარკვევები, 1987. 80).

მოსესა და მამა გრიგოლის მიმართებაში მწერალი ყურადღე-
ბას ამახვილებს კლარჯეთის უდაბნოზე, რომ არაბთაგან შევიწ-
როებული ქართველები მტრისგან გავერანებულ მხარეს
აფარებდნენ თავს. ამ დროს დაიწყო ქართლიდან სამხრეთ - სა-
ქართველოში მოსახლეობის გადინება. ამ ხალხს კი სჭირდება
ბიბლიური მოსეს მსგავსი წინამძღვარი. თუ მოსეა ებრაელი
ერის ტყვეობიდან გამომხსნელი, ხანძთელი კი სულიერი ტყვე-
ობის ამცილებელი ქართლისთვის. ამგვარად ჩნდება კავშირი
მოსე წინასწარმეტყველსა და წმინდა გრიგოლ ხანძთელს შო-
რის:

• ეგვიპტელთაგან ჩაგრული ებრაელი ერი - მოსე - უდაბნო -
აღთქმულ მიწა.

• არაბთაგან ჩაგრული ქართველი ერი - წმინდა გრიგოლი -
კლარჯეთის უდაბნო - ერთიანი საქართველო.

გიორგი მერჩულე წმინდა გრიგოლს წმინდა სამოელს ადა-
რებს. ამის საფუძველს კი იმაში ხედავს, რომ სამოელს ეუწყა
ლმერთის ნება, რათა ერისთვის მიეცა მეფე. ღვთის შეწევნით
მან მეფედ დავითი აკურთხა. მისგან დაიწყო მეფობა დედამიწა-
ზე. მამა გრიგოლმა კი აშოტ კურაპალატი დავითის შთამომავ-
ლად გამოაცხადა, რითაც ხაზი გაესვა ქართველ მეფეთა
ბიბლიურ წარმომავლობას, ამავე დაუდო სათავე ბაგრატიონთა
გვარის წარმოჩინებას. ამავე დროს, ქართულ ტერიტორიად
ცხადდებოდა ყველა ის ადგილი, სადაც წირვა - ლოცვა „ქართუ-
ლითა ენითა აღესრულების“.

მამა გრიგოლის სახისმეტყველებას თავისებური დატვირთ-
ვა აქვს წმინდა დანიელ წინასწარმეტყველთან დაკავშირებას.
სულის ამალღებულობა, სულის გაძლიერება შესაძლებელია
მარხვით, სურვილებზე უარის თქმით, მკაცრი ბერული ცხოვ-
რებით. ნეტარ გრიგოლს ასაკის ზრდასთან ერთად სათნოებაც
ემატებოდა, როგორც დანიელ წინასწარმეტყველი იტყოდა:
„პური გულის-სათქუმელი არა ვჭამოთ“. აქედან გამომდინარე
მიმსგავსების მთავარი საფუძველი მარხვა ყოფილა. ე.ი. დანიელ

წინასწარმეტყველთან მამა გრიგოლის მიმსგავსება განპირობებულია მარხვით.

წმინდა გრიგოლის სახისმეტყველებას ის დატვირთვაც აქვს, რომ უფლისგან გამორჩეულია ისე, როგორც იოანე ნათლისმცემელი. თუ იოანე ნათლისმცემელმა იქადაგა მაცხოვრის მოსვლა, მამა გრიგოლმა „მოიხილა“ კონსტანტინეპოლი, რათა სულით მეტყველი გაეხადა ქართველი ერი. როგორც იოანე ნათლისმცემელი ეუბნებოდა ხალხს: „მოინანიეთ, რათა მოახლოებულია სასუფეველი ცათა“, ასევე ნეტარი გრიგოლი მოუწოდებდა ქართველებს: განწმედისაქენ, თვითსახირებისაქენ... რათა არ დაევიწყათ „მამულისა ჩვეულებისაებრ სლვაი“.

„ქებათა-ქებაის“ სიტყვებით მიმართავს ხუედიოსი მამა გრიგოლის - „მიმსგავსებულო ელისაო!“ ელია ითვლება მიწისა და ზეცის შუამავლად. მეორედ მოსვლის წინ სწორედ მან უნდა იქადაგოს მაცხოვრის მეორედ მოსვლა. ნეტარი გრიგოლიც „ზეცის კაცი და ქვეყნის ანგელოზია“, ანუ შუამავალი ღმერთს და კაცს შორის. ეს შუამავლობა კი მოიაზრება ანგელოზური სულით, რომლითაც უნდა ცოცხლად აღვიდეს ზეცად და ამავდროულად ცოცხლად ითვლებოდეს კაცთა შორის, რათა აუწყოს საზოგადოებას მეორედ მოსვლის ჟამი.

მაცხოვარს წმინდა გრიგოლი მიმსგავსებულია „მწყემსი კეთილის“ სახით. ისე როგორც მაცხოვარია ყველა ჩვენთაგანის მწყემსი, რათა არ ავცდეთ მის გზას, ასევე მამა გრიგოლი გასაცარი სიყვარულით ზრუნავს მის ერზე, იმ ადამიანებზე ვინც კი დაშორებულია უფალს. რაც გამოიხატება პატიებასა და შენდობაში. მაგალითისათვის საკმარისია გავიხსენოთ, თუ როგორ შეუწდო მკვლელს და მოაქცია ამა სოფელს. სასწაულთა - სასწაულია, როდესაც მოძალადეს სიკეთის ქმნადობაში ჩააყენებ. ამ გაგებითაა მამა გრიგოლი მიმსგავსებული მაცხოვარს.

ღვთის ნების ასრულება ქრისტესთან თანაზიარობას ნიშნავს. მამა გრიგოლი „უდაბნოთა ქალაქმყოფელია“. „ქალაქი ღვთის საუფლოს აღმნიშვნელი ტერმინია, მონესრიგებული კოსმოსია, რომელიც განაგებს მთელ დანარჩენ სამყაროს და მასაც უქვემდებარებდნენ ღვთაებრივ ნებას“ (ს. ავერინცევი, ადრე-ბიზანტიური ლიტერატურის პოეტიკა, 1974. 104) მამა გრიგოლი

ღვთის ნების აღმსრულებელ პიროვნებას წარმოადგენს. თუ არსებობს უწესრიგობა, არსებობს წესრიგიც. „უდაბნო“ ქაოსია, უწესრიგობაა და იქ წესრიგის შეტანით, დამყარებით საცნაურდება ნეტარი გრიგოლის „უდაბნოთა ქალაქმყოფლობა“. ისე როგორც უფალმა ქაოსი მოაწესრიგა სამყაროს შექმნით, ასევე მამა გრიგოლმა „უდაბნო“ სამშობლოს საკეთილდღეოდ. უნდა ითქვას, რომ ქრისტესთან მიმსგავსება სხვადასხვა მხატვრული სახეებითაა მოცემული ნაწარმოებში. კერძოდ, მოძალადის მოქცევა და „უდაბნოს“ ვითარცა ქაოსის მოწესრიგება.

იაკობის და წმიდა გრიგოლის სახეთა მიმსგავსება ჩანს მადლმოსილებში. სტუმრად მისულ მამა გრიგოლს გაბრიელ დაფანჩული თხოვს: „წმინდაო ღმრთისაო, აკურთხე ესენი წმიდათა ხელთა შენთა დასხმითა, ვითარცა ისრაელ იოსების ძენი აკურთხა, ეგრეთვე შენ ყოველნი შვილნი ჩვენნი აკურთხენ ჩვენ მშობელთა მათთა თანა“. გაბრიელი ეყრდნობა დაბადებას. კერძოდ, იმ ეპიზოდს თუ როგორ აკურთხა იოსების ძენი ისრაელმა, იგივე იაკობმა. ეს სახელი ღმერთთან ჭიდილის შემდეგ მიიღო (ლ. დათაშვილი, საღვთისმეტყველს საკითხები ქართულ ჰაგიოგრაფიაში, 1996. 67). „ისრაელი ღმერთთან მოჭიდავეს ნიშნავს“ (ბიბლიური ენციკლოპედია, 1891. 311) ე.ი. მოხდა მშობელთა და შვილთა ერთობლივი კურთხევა. გაბრიელიც ამას თხოულობს მამა გრიგოლისაგან, რომ აკურთხოს თავის ვაჟებთან ერთად ისრაელისეული ანუ იაკობისეული მადლით. ამიტომაცაა ნეტარი გრიგოლი მადლმოსილებით მიმსგავსებული იაკობს.

გიორგი მერჩულეს სახისმეტყველება გვაძლევს იმის უფლებას, რომ განვაცხადოთ: ქრისტიანულ მსოფლხედველობაში დიდი მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ბიბლიურ პერსონაჟთა პარადიგმულ სახეებს, რომლის მეოხებითაც განისაზღვრებოდა ამა თუ იმ მოღვაწის ღვაწლი.

ეს კი საშუალებას გვაძლევს მამა გრიგოლის სახისმეტყველება განიხილებოდეს ბიბლიური სახისმეტყველების ფონზე.

- წმინდა გრიგოლი ქართველების ქრისტია.
- წმინდა გრიგოლი ქართველების აბრაამია.
- წმინდა გრიგოლი ქართველების მოსეა.
- წმინდა გრიგოლი ქართველების სამოელია.

- წმინდა გრიგოლი ქართველების იოანე ნათლისმცემელია.
- წმინდა გრიგოლი ქართველების ელიაა.
- წმინდა გრიგოლი ქართველების იაკობია.

გრიგოლ ხანძთელი სულიერი თანამებრძოლია დავით აღმაშენებლის საქართველოსი. მისმა საქმიანობამ შვა XI-XII საუკუნეები, იოანე პეტრიწი, შოთა რუსთაველი, ათონელები, ოპიზრები, სვეტიცხოველი, გელათი, ალავერდი და ყოველივე ის, რითაც მალდება და მშვენიერდება ქართველი ერი.

მამა გრიგოლს კარგად ესმოდა, რომ ადამიანის სულში ქარბუქი ტრიალებს და ხშირად დინებას მინდობილი ვერ ამჩნევს ზედაპირზე რამდენი ცოდვა, ტკივილი ამოტივტივდება. სასიამოვნოა, როცა ტალღების ნებას მიჰყვები და სურვილიც არ გიჩნდება გაძლიანებას! განა დაგვიანებულ სტუმარს არ აქვს უფლება დარჩენილი დრო მისებურად გაატაროს?! აქ ორი პასუხია: ან დიახ, ან არა. მამა გრიგოლი არას გვეუბნება, რადგან ქვეყნის ძლიერების საფუძველი აზროვნებასა და ფიქრთა - ფიქრშია.



„ვეფხისტყაოსნის“ მსოფლმხედველობისათვის

შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“ უწინარესად მხატვრული ნაწარმოებია და მისი განხილვისას ამ თვალსაზრისიდან უნდა ამოვდიოდეთ. პოეტის აზროვნების უმთავრესი მახასიათებელი მხატვრულ სახეთა ხედვაშია. ეს პოეტური აზროვნების ერთ-ერთი მხარე კი არაა, არამედ მთელი მისი აზროვნების საფუძველი.

პოეტს მხატვრული თვალთახედვა შეაქვს ისეთ სფეროებში, რომლებიც დოგმატიზმს და კატეგორიულობას უპირისპირდება. შოთა რუსთაველი „ვეფხისტყაოსანში“ დოგმებზე მაღლა დგას. მას არაფერი აქვს საერთო ლოგიკასთან, არ ცდილობს რამეში დაგვარწმუნოს. პირიქით, ადამიანისაგან შინაგან თავისუფლებას ითხოვს, რომ მის მხატვრულ სამყაროში შეაღწიოს.

„ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგი ასე იწყება: „რომელმან შექმნა სამყარო, ძალითა მით ძლიერითა, ზეგარდმო არსნი სულითა ყვნა ზეცით მონაბერითა, ჩვენ კაცთა მოგვცა ქვეყანა, გვაქვს უთვალავი ფერითა, მისგან არს ყოვლი ხელმწიფე სახითა მის მიერითა“. (შ. რუსთაველი „ვეფხისტყაოსანი“, 1986, გვ.9).

„რომელმან“ განუსაზღვრელი ნაცვალსახელია და მასში ღმერთი იგულისხმება. პოეტისათვის იმდენად ამაღებული, მოკრძალებულია ღმერთი, რომ მას დასაწყისში სახელდებით არ მიმართავს (ყოველთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს დასაწყისს), რაც ქრისტიანული თავმდაბლობითაა გამოწვეული.

ძნელად მოიპოვება მსოფლიო ლიტერატურაში პოეტი ოთხ სტრიქონში, რომ ჩაეგია ძველი ალქმის წიგნი, დაბადება. არაფერია ძველ ალქმაში ისეთი, რომელიც ახალ ალქმაში არ იყოს გაცხადებული. ამ აზრს მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს ზემოაღნიშნული სტროფის გააზრებისას. ძველი ალქმა კანონია, ახა-

ლი სულთმოფენა. ორივე ერთად მთლიანობა, რომელიც ერთურთისკენ მიემართება.

„რომელმან“ (ლმერთმა) შექმნა სამყარო მყისიერად. გრიგოლ ღვთისმეტყველის თანახმად, ღვთის ნება მყისვე საქმედ იქცევა. მყისიერი შესაქმე თანდათან ყალიბდება, ოღონდ მოხსნილია დროის ქრონოტიპი. ამიტომაცაა რუსთველისათვის სამყაროს შექმნა მყისიერი. შესაქმე ერთნაირად მოიცავს, როგორც ზეციურ ძალებს, ისე მთელ ხილულ სამყაროს.

ლმერთი თვალშეუდგამი ნათელია: „პირველი და უზეშთაესი ნათელი ღმერთი არს, რომელსა ვერცა გონებაი მოუწუდების, ვერცა ენაი გამოიტყვის“ (Gregory Nazianzus opera, versio, iberia v. Oratiores XXXIX,XL, 2007. გვ. 132-134).

ღმერთმა, ვითარცა თვალშეუდგამმა ნათელმა თავადვე შექმნა ნათელი. თუ არსებობს თვალშეუდგამი ნათელი, არსებობს მასზე დამოკიდებული ნათელი, ნათლის ნათელი. სწორედ ეს შექმნა ღმერთმა „ძალითა მით ძლიერითა“. წინააღმდეგ შემთხვევაში გაუგებარი იქნებოდა, თუ ნათელი არსებობს რაღა საჭირო იყო კვლავ ნათლის შექმნა. მაგრამ კიდევ ერთხელ ხაზს ვუსვამთ მასზე დამოკიდებულ ნათლის შექმნაზე საუბარი. უფრო ნაკლებ ნათელზე. დიდი ნათელი ღმერთია, რომელსაც შესაძლოა პირობითად „პირველი ნათელი“ ვუწოდოთ. ამის შემდეგ შემოდის „ზეგარდმო არსნი სულითა“. ეს არის ანგელოზთა სამყარო, ანუ მეორე ნათელი. ისეთი ნათელი, რომელიც პირველით ნათლობს.

„ჩვენ კაცთა მოგვცა ქვეყანა“ ეს არის ანგელოზთა სამყარო, რომელიც ხილულად აღიქმება. „რამეთუ კაცსა ნათლად უწოდებენ ძალისა მისთვის სიტყვისა მის, რომელ არს ჩვენ შორის და ჩუენგანნიცა (Gregory Nazianzus opera, versio, iberia v. Oratiores XXXIX,XL, 2007. გვ. 122-131). თვალშეუდგამი ნათელი სამი დღე ნათლობდა. ეს არის „ბიბლიური ნათელი“. შესაძლოა ის ასე დავანწყვილოთ: „რომელმან“ = ღმერთს, „ზეგარდმო არსნი სულისა“ = ანგელოზებს, „კაცთა მოგვცა ქვეყანა“ = ადამიანს.

სამი დღე იქმნებოდა ნათელი. ეს ნათელი ჩანს პროლოგის I-ელ სტროფში, რაც ხომ არ გვაძლევს იმის საშუალებას, რუსთაველი ამით სამებაზე მიგვანიშნებდეს. თუ ამ აზრს დავუშვებთ,

მაშინ მეორე სტროფში ხაზგასმა ერთის რისი მაუწყებული უნდა იყოს? „ჰე, ღმერთო ერთო, შენ შექმენ სახე ყოვლისა ტანისა“. მივაქციოთ ყურადღება ამ უკანასკნელს „სახე ყოვლისა ტანისა“.

ღმერთმა ყოველი სახე შვიდ დღეში შექმნა. სამი დღე ნათელს მონადრომა. პირველი ნათელი თავიდანვე არსებობს (ბუნებუთი ნათელი), მეორე ნათელი „არსნი სულისა“ (ანგელოზები), „კაცთა მოგვცა ქვეყანა“ (ადამიანი, არამატერიიდან გონიერი მატერიის შექმნა). მაგრამ სანამ „კაცთა“ (ადამიანი) შეიქმნებოდა, იყო სხვა რამ. კერძოდ, მნათობების შექმნა, შემდეგ ფრინველები ცაში, თევზი წყალში. ამას მოსდევს ცხოველთა სამყარო და ბოლოს ადამიანი. რუსთველთან ეს თანმიმდევრობა დარღვეულია, რაც შემთხვევითი ნამდვილად არ გახლავთ.

მეოთხე დღეს, როგორც აღვნიშნეთ იქმნება მზე, დიდი მნათობი, „დღის მოთავედ და მბრძანებლად“ (დაბ.1,16). ასევე მთვარე და ვარკსვლავები. ამ მნათობებში ღმერთმა დააუნჯა პირველქმნილი სინათლე, რადგან სინათლეს ესინათლა. იოანე დამასკელი აღნიშნავს, რომ „მნათობი არის სინათლის ჭურჭელი“ (იოანე დამასკელი, მართლმადიდებელი სარწმუნოებები-სათვის გვ.350).

პირველი სტროფის მეოთხე სტრიქონში რუსთაველი წერს: „მისგან არს ყოვლი ხელმწიფე სახითა მის მიერითა“. მეოთხე დღეს ღმერთი ქმნის „სინათლის მატარებელს, იგივე სინათლის ჭურჭელს. აქედან გამომდინარე „ხელმწიფეში“ თამარ მეფეა ნაგულისხმები. პოემაც ხომ მისადმია მიძღვნილი, მისი ქებათა-ქებაა. რატომ პირველსავე სტროფში არ უნდა ეხსენებინა იგი პოეტს?! მერე რა რომ დაბადებაზეა საუბარი, მერე რა რომ სახელით არ იხსენიებს, როგორც ხელმწიფეს. „სახითა მის მიერითა“. ე.ი. უფალს მიმსგავსებულს, განა რუსთაველი სხვაგან იცავს სწორხაზოვნებას აზროვნებაში, იერარქიის გააზრებისას თუ ამა თუ იმ მოძღვრების მოყვანის დროს. არსად არ იცავს და რალა მაინცდამაინც პირველ სტროფში, დასაწყისში დაიცავდა. ვერსად პოემაში ვერ შევძლებთ მის რომელიმე კონკრეტულ დებულებამდე დაყვანას. გიშვებს ახლოს და გშორდება. ეს მისი გენიალურობაა.

ქართულმა ეკლესიამ თამარი IV ჰიპოსტაზად შერაცხა და წმინდანთა იერარქიაში ყველაზე მაღალი ადგილი მიუჩინა, მაგ-

რამ სანამ ეკლესია ამას გააკეთებდა, მხატვრულ აზროვნებაში შოთა რუსთაველმა თამარის სიცოცხლეშივე შეძლო. იქნებ ეს წინსწრება აზროვნებაში (მხედველობაშია მხატვრული) გახდა კლერიკული ეკლესიისათვის ერთ-ერთი მიზეზი მისი დევნის. მათთვის მიუღებელი იყო არა მხოლოდ თავისუფალი აზროვნება, დოგმათაგან გადახვევა, არამედ პირველობის არ დათმობის სურვილი. სანუხარი ის არის, რომ რუსთაველს ღვთისმშობლის უხრწნელობაც დააბრალებს და ყოვლად უღირსი ხერხებით ებრძოდნენ შემოქმედებით სულს.

პოემაში მუსლიმანური სახელმწიფოებია გამოყვანილი და გასაკვირია პოეტს სთხოვდე სამების აღნიშვნას. რუსთაველმა აღნიშნა სამება, ოღონდ შეფარვით, მხატვრულ სახეთა განფენილობაში. ამის შესახებ გრიგოლ ნოსელი წერდა: „ერთსა და იმავე აზრში ერთი ისტორიით კმაყოფილდება, მეორე სახილ-მეტყველებით მნიშვნელობას ეძიებს, ხოლო მესამე სახეობის გზით მჭვრეტელობით შემეცნებულობას ეწაფება“ (PC.t. 56 co (429-512)). სახისმეტყველება, სახეებით მჭვრეტელობა სჭირდება სამების დანახვას ვეფხისტყაოსანში“, რომლისკენაც სამნუხაროდ XIII-XVIII საუკუნეებისას ქართული ეკლესია არ წავიდა, რისი დასტურიცაა შემდეგი სიტყვები: 1) ჟამთააღმწერელი, რომელიც ბერის მიერაა შედგენილი: „რუსთველი ყოვლად უღირსი თვისებებით შემკული“. 2) ანტონ კათალიკოსი: „ამაოდ დაშრა, სანუხ არს ესე“. 3) ტიმათე გაბაშვილი: „ბოროტ ლექსთა მთქმელი“. ერთადერთი ვახტანგ VI-მ დაინახა XVIII საუკუნეში მასში საღვთო და საერო მიმართებანი.

დავუბრუნდეთ სათქმელს. შოთა რუსთაველი შესაქმეს თავისებურად იაზრებს და ნუმერაციის გადაადგილებას ახდენს. ჯერ ვნახოთ ძველი აღქმისეული დაბადების სქემა: 1) ნათელი 2) ზეცა 3) წყლისა და ხმელეთის გაყოფა 4) მნათობები 5) ცაში ფრინველი და წყალში თევზი 6) ცხოველთა გაჩენა 7) ადამიანი.

რუსთაველის სქემა: 1) ნათელი 2) ზეცა (ანგელოზები) 3) ქვეყანა, კაცი (ქვეყანა ის სფეროა, სადაც ადამიანი ცხოვრობს, უთვალავი ფერის შემცველი) ამიტომაც ქვეყანასთან მოიაზრება ადამიანი „სახე და ხატი ღვთისა“. 4) ხელმწიფე (ძლიერი მნათობი) მეხუთე, მეექვსე დღეებს არ ასახელებს, რადგან „უთვალავ

ფერში" აქვს ნაგულისხმები. ეს გასაგებიცაა, მისთვის სამყარო აღმოსავლეთით, დასავლეთით, ჩრდილოეთით და სამხრეთითაა საგულვებელი. როგორც ვხედავთ, ახდენს რიცხვთა შემცირებას არა „ექვსა დღეთათვის“, არამედ „ოთხთა დღეთათვის“. ეს მას შორს მიმავალი მხატვრული აზროვნებისათვის სჭირდება, რომელშიც ჩადებული აქვს თამარ მეფის განსაკუთრებულობის ჩვენება. რაში გამოიხატება ეს? რუსთაველის „ხელმწიფის“ ადგილი ბიბლიაში „მნათობს“ უჭირავს. „ვეფხისტყაოსნის“ დასაწყისის მეოთხე სტრიქონში, პირობითად მეოთხე დღეს „ხელმწიფეს“, იგივე თამარს, როგორც „სინათლის ჭურჭელს“. ეს ასეც უნდა ყოფილიყო, რადგან მესამე სტროფი ასე იწყება: „ვის შვენის ღომსა ხმარება შუბისა ფარ-შიმშერისა“ (შ.რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“, 1986, გვ.9). ამას მოსდევს მეოთხე სტროფში: „თამარს ვაქებდეთ მეფესა სისხლისა ცრემლ-დათხეული“ (შ.რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“, 1986, გვ.9). ვფიქრობთ, ღმერთის შემდეგ მოსალოდნელი იყოს თამარის ხსენება, მაგრამ „ლომში“ დავითია ნაგულისხმები. აქედან გამომდინარე, იერარქიული ესთეტიკის საფუძველზე თამარს არ ეკუთვნოდა პოემის დასაწყისში მეოთხე ადგილი, მეოთხე სტროფის პირველი სტრიქონი, იგი პირველი სტროფის მეოთხე სტრიქონშია „ხელმწიფის“ სინონიმი.

რუსთაველმა სამყაროს შექმნა შესაქმნისაგან განსხვავებით ოთხ დღეში დაასრულა. ამ ოთხ დღეს თავისი სიმბოლური ახსნა აქვს. ოთხი მთლიანობის სიმბოლოა, ყველაფერი ოთხს ეყრდნობა, ადამიანშივეა ოთხი (ცეცხლი, წყალი, მიწა, ჰაერი), დანარჩენში ორია. ეს ოთხი ერთმანეთში გადადის. მიწა - ადამიანის სხეული (ყველაზე მძიმე), წყალი - ადამიანის სისხლი (უფრო მსუბუქი), ცეცხლი - ადამიანის სითბო (კიდე უფრო მსუბუქი), ჰაერი - სუნთქვა (უმსუბუქესი). მართალია, ისინი უპირისპირდებიან ერთმანეთს, მაგრამ არა ისე, რომ რომელიმე სჭარბობდეს ერთურთს. ეს ოთხეული ქმნის მთლიანობას.

შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანის“ დასაწყისში „ღმერთი“, „არსნი“, „კაცნი“ შესაძლოა სამებას მოიაზრებს, ხოლო „ხელმწიფე“ (თამარი). ტრიადოლოგიასთან ახლოს მდგომი, ოღონდ არა ტრიადოლოგიაში შესული, სამებას მიახლოებული.

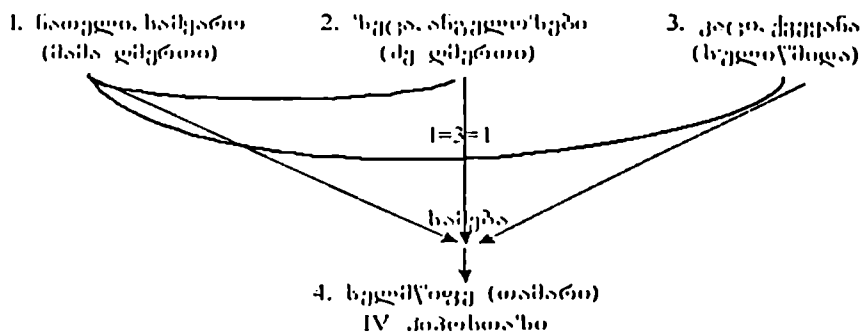
ამ აზრს არსებობის უფლება აქვს, თუ გავითვალისწინებთ თამარ მეფის დამსახურებას ქართველი ერის წინაშე, რომლის სახელი ლეგენდებშია გაშინაარსებული.

საქართველოში უამრავი ლეგენდაა. მოვიყვანთ ერთერთ მათგანს: მესხეთში დღესასწაულის დამთავრების შემდეგ გაიმართა ჯირითი, სხვადასხვა სახეობებში შეჯიბრი. მეფე ესწრებოდა ამ სანახაობას. უეცრად თამარ დედოფალი გამოეყო დიდებულებს და ღიმილით თავზე ოქროს თასი დაიდო. შემდეგ ღიმილითვე გასცა ბრძანება რომელი დიდებულთაგანი მშვილდ-ისრით ჩამოაგდებდა თასს. ყველა დადუმდა, სამიზნე თამარი იყო. გაოგნებულთაგან მხოლოდ ერთი დიდებულა არ გახლდათ, რომელმაც ოქროს თასი დედოფლის თავიდან ჩამოაგდო. მოკრძალებით, მუხლმოყრით მიეახლა მას და თასი გადასცა. ეს შოთა რუსთაველი იყო. თითქოსდა აქედან დაიწყო მათი სიყვარული, ეს მხოლოდ და მხოლოდ ლეგენდაა, სხვა რაიმე საბუთი მათი სიყვარულის შესახებ არ არსებობს. ლეგენდაც იმიტომ არის ლეგენდა, რომ შეგვიძლია დავიჯეროთ და შეგვიძლია არა. პოეტიც ხომ მრავლისმეტყველად ამბობს: "მომეც მიჯნურთა სურვილი".

ყველა პირობა არსებობს იმისთვის, რომ შოთა რუსთაველს ქებათა-ქებით წარმოეჩინა თამარ დედოფლის სახე. ეს მან შესძლო.

პოემის დასაწყისის პირველ სტროფში, როცა თამარი სამებას მიუახლოვა და შემდგომ განავრცო მთელ ქმნილებაში.

რუსთაველისეული სურათი სამების და თამარის IV ჰიპოსტაზობისა სქემატურად შეიძლება ასე გამოვსახოთ:



ნათელი, სამყარო იმდენაა მამა ღმერთი, რამდენადაც მისგან შეიქმნა ყოველი „ძალითა მით ძიერთა“.

ზეცა, ანგელოზები ძე ღმერთია, რამეთუ „ყოველი ყოველთა შორის“ პრინციპის საფუძველზე ყოველი ღმერთშია და მისგან მოდის.

კაცი, ქვეყანა (მრავალი ფერით) სულიწმინდითაა გამოვლენილი ღმერთში, რამეთუ ადამიანი შექმნა „სახედ და ხატად მისად“.

„ხელმწიფე“ (თამარი) „სინათლის ჭურჭელი“ ღმერთის თავისთავში დამტევი და სახიერებით მიმსგავსებული მას.

„ჰე ღმერთო ერთო, შენ შექმენ სახე ყოვლისა ტანისა“. „ღმერთო ერთო“ ეს გახლავთ ყველაზე დიდი ბრალდება შოთა რუსთაველისადმი კლერიკალური ეკლესიისაგან. რატომ „ერთი“ და არა „სამი“. ეს მაშინ, როცა ამ ეპოქის პოეზიაში სამების ჰიპოსტაზის აღნიშვნა არა მხოლოდ ჩვეულებრივი, არამედ სავალდებულო გახლავთ. ამით ხომ ხაზი ესმებოდა ქართველთა დიოფიზიტობას. ინტერესმოკლებულნი არ ვიქნებით თუ იოანე პეტრიჩის თვალთახედვას შევიტანთ ამ საკითხში.

როგორ შეიძლება ერთი იყოს სამი და სამი ერთი? იოანე პეტრიჩი სამების ერთიანობას ქართული სიმღერის პოლიფონიურობის ფონზე ხსნის. ერთი და მთლიანია ქართული სიმღერა, მაგრამ შედგება სამი ხმისგან. პირველი, ძველ ქართულად მზახრ - (მამა ღმერთი), ჟირი - (ძე ღმერთი), ბამი - (სულიწმინდა). მართალია სიმღერა სამი ხმისგან შედგება, მაგრამ ეს არ ნიშნავს რომ სიმღერა სამია, სიმღერა ერთია. ამდაგვარია სამებაც და აქედან გამომდინარეობს მისეული ფორმულა $1=3=1$.

ამ სამყაროში ყველაფერი ერთზე დადის. ათიც, ასიც და მილიონიც ერთია. რასაც კი გარშემო ვხედავთ რალაცის სახეა. არაფერს, რასაც სახე არა აქვს უხილავი „ერთია“, ანუ იგივე ღმერთი. აქედან იწყება სხვა სახეები: ხატი, ხატის ხატი და ა.შ. ასეთი ფიქრი სასწაულია. ამას იდუმალებისაკენ მიყვავართ და „ადამიანს ვერანაირი აზრი ვერ შველის, ასეთ დროს კაცობრიობის საყრდენი ხდება მშვენიერება, როგორც საფუძველი დაპირისპირების მოსპობისა და ყოვლადმომცველის დასადგურებისა. ადამიანმა საკუთარ „მე“-ში უნდა ეძებოს ღმერთი, რომლიც სულითა და ხორციით განიცდება. აქ სული ქრისტიანულია, სხეუ-

ლი ანტიკური და ხდება მორიგება ამ ორი დიდი სამყაროსი“ (რ.სირაძე, ლიტერატურულ-ესთეტიკური ნარკვევები, 1987, გვ.128). ამ ნეოპლატონურ მოძღვრებას კარგად იცნობდა შოთა რუსთაველი.

პოეტს კარგად ესმის, რომ ღმერთის საკუთარ შინაგან სამყაროში არსებობა ადამიანის პიროვნებად გახდომის საწინდარია. სწორედ ის „ერთი“ (ღმერთი) „არ დაბადებს ბოროტებას“. არეოპაგიტიკის კვალობაზე თუ ვიტყვით, ღმერთი ყველაფერშია გამოვლენილი და არ არსებობს სუბსტანციაში ბოროტება, არსებობს სიკეთის ნაკლებობა. ეს შეიძლება ასე წარმოვიდგინოთ; ჰორიზონტალურ ხაზზე სიდიდის მიხედვით განვალაგოთ წერტილები:



ამ გადასახედიდან პატარა წერტილი ბოროტება გვგონია. ეს ბოროტება კი არ არის, სიკეთის ნაკლებობაა, სიკეთესთან დაშორება და ის პატარა წერილიც ესწრაფვის დიდ წერტილად ქცევას, რადგან ღმერთს ბოროტება არ შეუქმნია.

იოანე პეტრიწი „ერთ“-ში სამებას ხედავს და ტრიადოლოგიას ქართული სიმღერით იაზრებს. ეს არცაა ახსნა, ეს სახიმეტყველებაა, ესთეტიკაა, რაც მხოლოდ სულით შეიმეცნება. რუსთველი კი ამის საშუალებას ნამდვილად იძლევა, რადგან თავისუფალ აზროვნებაშია მისი სიღრმე.

სულიერი ზეაღსვლა და „გალობანი სინანულისანი“

დავით აღმაშენებელი ასე მიმართავს უფალს: „რომლისაც წინაშე ქედდადრეკილი არს ყოველი მუხლი, ყოველი მოდრკების და ენაი ყოველი შენსა ხმობს აღსარებასა, მეცა სიტყვაო, აღმსარებელსა მომხედენ!“ (საერო მწერლობა I.6. 2014). ამ სტრიქონებში ყურადსაღებია „რომელსა“ და „სიტყვა“. ორივეში ღმერთი იგულისხმება. „რომელი“ განუსაზღვრელი ნაცვალსახელია და ღმერთი სახელდებული არ არის. დავით აღმაშენებლისთვის ღმერთი იმდენად ამაღლებულია, იმდენად მიუწვდომელია, რომ დასაწყისში მოკრძალებით, თავმდაბლობით მიმართავს და ამიტომაც საგალობელს განუსაზღვრელი ნაცვალსახელით იწყებს და ღმერთს არ ახსენებს. საოცარი დასაწყისია. ამგვარადვე იწყება „ვეფხისტყაოსანი“: „რომელმან შექმნა სამყარო, ძალით მით ძლიერთა...“ „რომელმან“ აქაც განუსაზღვრელი ნაცვალსახელია „რომელსაცა“ და „რომელმან“ ერთი და იგივე გრამატიკული ფორმებია, თუმცა ორივეში ერთი და იგივე აზრია ჩადებული - ღმრთისადმი უდიდესი მოკრძალება. ეს კი მეტად მიშენელოვანს ხდის საგალობელს. თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ „გალობანი სინანულისა“ მთელი საუკუნით წინ უსწრებს „ვეფხისტყაოსანს“, მაშინ დამაჯერებლად შეიძლება ითქვას თუ რაოდენი სულიერი მსგავსებაა დავით აღმაშენებელსა და შოთა რუსთაველს შორის. მათ მიესადაგებათ ყველაზე უკეთ - „მსგავსი მსგავს ეძიებს“. ეს ასე უნდა ყოფილიყო, რადგან რუსთაველი დავითის მიერ შექმნილ ქვეყანას უგალობს, რომელსაც ქალი მბრძანებლობს. თამარის მხატვრულ სახეში დავით მეფე ირეკლება, რამეთუ ღმრთის გააზრება იგივეობითი პრინციპით ხდება - „რომელმან“, „რომელსა“. ეს ნიშნავს იმას, რომ ორივე ერთნაირად განიცდის ღმერთს და ორივე

ერთნაირად, განუსაზღვრელი ნაცვალსახელით იწყებს თავი-
ანთ ქმნილებებს.

შოთა რუსთაველი მეორე სტროფში ახსენებს სახელს ღმერ-
თისას: „ჰე, ღმერთო ერთო, შენ შექმენ სახე ყოვლისა ტანისა“
და ვით აღმაშენებელი კი საგალობლის მესამე თავში: „ღმრთი-
სა მიმართ თაყვანისცემათ სრულ ვყავ“. ეს აიხსნება იმით, რომ
მთელი გალობა სამ-მზეობითაა გაცისკროვნებული: „მარტიო
სრულ სამ-მზე, ერთ ცისკროვანებაო, განმინათლე მხედველო-
ბაი სულიერ, რათა გაიხილო ნათელ-ნათლითა უფლისაითა (სა-
ერო მწელობა, I.10.2014)“.

„რომელსაცა“ ნაცვალსახელში ღმერთი იგულისხმება. ამას
მოსდევს ღვთისადმი მიმართვა, რომ თავად ღმერთია სიტყვა:
„სიტყვაო აღმსარებელსა მომხედენ“. ამ სიტყვაში ღმერთი მო-
იაზრება, რომ აღმსარებელს ღმერთმა (სიტყვამ) მიხედოს. და-
საწყისში იყო სიტყვა და სიტყვა იყო ღმერთით და სიტყვა იყო
ღმერთი. (დაბ. 1. ფს. 22).

საგალობელში ამის შემდეგ „არსნია“ მოხსენიებული: „შენებრ
არსთა სიტყვებისა“. „არსნი“ სულიწმიდაა, რადგან „შენებრია არ-
სნი“ „შენებრობა“. ანუ არსთა სიტყვების შენებრობა სხვა არაფე-
რია თუ არა ღმერთი სულიწმიდით გამოვლენილი. ამით დავით
აღმაშენებელი ხაზს უსვამს ღმერთის სამპიროვნულობას (მამა
ღმერთი, ძე ღმერთი, სულიწმიდა). ყურადსაღებია „არსთა“ მი-
მართებაში „ჩემებრ შორისაცა შეკრებით“, რადგან „ჩემებრში“
არა მხოლოდ მეფე-პოეტი იგულისხმება, არამედ საზოგადოდ
ადამიანი, რომ „შენებრი არსნი“ ადამიანია, რომელიც უნდა ესწ-
რაფოდეს ღმერთთან ზიარებას „არსნი“ (სულიწმიდა) „ჩემებრი“
(ადამიანი). ეს უკანასკნელი უნდა მიუახლოვდეს, მიეახლოს
„არსს“, რადგან ადამიანი ღვთის მსგავსი არსებაა „სახე და ხა-
ტია“ მისი. დაუკვირდეთ, საგალობელში მოცემულ განლაგებას,
თანმიმდევრობას:

„რომელსაცა“	—	„სიტყვა“	—	„არსნი“	—	ჩემებრ
↓		↓		↓		↓
მამა ღმერთი		ძე ღმერთი		სულიწმიდა		დავით აღმაშენებელი (ადამიანი)

ამით ხაზგასმულია ღმერთის სამპიროვნულობა, რომელთანაც ყველაზე ახლოს დგას ადამიანი.

საგალობელში ვკითხულობთ: „ხატსა თვისსა მიმამსგავსე“, ღვთის მიმსგავსებული ხატი ადამიანია, რაც ზემორე სიტყვებიდანაც ჩანს. ყოველივე ამის შემდეგ იწყება მეფის აღსარება.

საგალობელში მოცემული სამი მზე „ერთ - ცისკროვნობს“. სამია, მაგრამ ერთი. ეს გახლავთ დავით აღმაშენებლის უდიდესი მართლმადიდებლური ქრისტიანული სახისმეტყველება. იგი თავისი ერის წინაშე წარმოჩნდება არა მხოლოდ მხედართმთავარი, არამედ ღრმად მოაზროვნე ადამიანი. მისი აღმაშენებლობაც აქედან მომდინარეობს. მეფე აღსარებაში სულის განათლებაზე ამახვილებს ყურადღებას, რადგან კარგად იცის, რომ ამის გარეშე წამოუდგენელია ხილვა და ჩვენება „ნათლითა უფლისაითა“.

დავით აღმაშენებლის „გალობაი სინანულისა“ რვა მოკლე თავებისგან შედგება. ყოველი თავის ბოლოს ღვთისმშობელი ერთგვარ შუამავლად არის წარმოჩენილი ღვთის წინაშე, რათა მის მეორ იქნას მიტანილი მეფის აღსარება უფალთან და გახდეს შემწე მარადიულობასთან ზიარებაში. ამიტომაც მიმართავს: „არაი უხილავს მზესა ქალწული დედაი, თვინიერ შენსა, არცა ჩემოდნად ბრალეულსა ნათელი მისი, გარნა მე შენითა ოხითა, დედოფალო, ვესაჲ ხილვად ნათელსა ძისა შენისასა და ნათელსა ზეშთა საუკუნეთასა (საერო მწერლობა. I. 10.2014)“.

მივყვეთ თანმიმდევრულად, თავების მიხედვით თუ რა ცოდვას მიიჩნევს საკუთრივ მეფე, რადგან სწორედ ამ თავებშია ცალკე სახით მოცემული ცოდვანი და აღსარებანი. ეს ეხება შვიდ თავს, ხოლო მეერვე თავი ცალკე დგას და პირდაპირ უფალთან მიმართავს ღვთისმშობლის მეოხებით, სადაც „სულის მხედველობის“ განათლებაზეა ყურადღება გამახვილებული. „სულის მხედველობა“ ეს არის აღსარების სანაცვლო ამა სოფელში და „ზეშთასოფელშიც“. წინააღმდეგ შემთხვევაში მარადიულობისკენ სვლა შეუძლებელია.

პირველი თავი - უგალობდეთ, წამისყოფითა, ღმერთი... მეფე მიმართავს ღმერთს, როგორც ყოვლისშემძლებელს. მის წინაშე „ყოველი ენაი“ აღსარებისთვის უნდა ემზადებოდეს. „ყოველ

ენაში" ქართული ენაც მოიაზრება და მეფე სთხოვს ღმერთს წყალობის თავლით გადახედოს მას. აღმაშენებელი მადლიერებით იწყებს აღსარებას, რომ ადამიანი მის ხატს, სახეს მიამსგავსა და იქვე დასძენს, რომ თავად ვერ შეძლო ამ მადლის მიღება: „მე უმადლო გექმენ“. უმადლობამ კი გრძნობებს და გემოვნებას გაუხსნა გზა. ამიტომ სასოებისაგან განძარცული სინანულს გამოთქვამს.

მეორე თავი - განძლიერდითსა. ღმერთო, მაცხოვარო... მეფე ეგვიპტური ქანანელთა ჩვეულებებზე, სეითის ძეთა ფონზე იაზრებს საკუთარ თავს, რომ ვნებებს აჰყვამს და ბილწთა მიჰყიდა თავი: „მე ვარ ვითარცა უფსკრულიო, შესაკრებელი ბილწებისა ღუართათ“ (საერო მწერლობა. I. 7.2014)

დავით აღმაშენებელი საკუთარ ცოდვებს კაენიდან მოყოლებული აღიქვამს და პირველ ცოდვასაც კი საკუთარ ცოდვად მიიჩნევს. ამ ცოდვებს ის ერთი სახელით აერთიანებს - ვნება.

მესამე თავი - მესამაასა. რაჟამს ესმა...

ამ თავში ქრისტიანული სარწმუნოებისა და წარმართობის აღრევაზეა საუბარი: „ცდომილთა ვარსკვლავთა და უცთომელთა კრებაი, განყრათ, სვე და ბედი და შობის დღე, ვითარ საღმრთოთა უსმენელმან, გიჩქურენ“. (საერო მწერლობა. I.7.2014). ე.ი. მეფე ვარსკვლავთმრიცხველობისა და შობის გააზრებაში აჩქარდა. ერთგან, ახალგაზრდობაში კი მის ბაგეებს დასცდებოდა: „ამ კონცხს უნდა ვეთაყვანო?!“ თუმცა, შემდგომ სიბრძნემდე აყვანილი რწმენით გონების პრიზმაში გატარებით, სულის ცნობიერებით უნდა გაიაზროს ღმერთი და ასეთ დროს ჭეშმარიტი რწმენა მიიხსლება.

როგორც ვხედავთ, მესამე ცოდვად აღმაშენებელი კერპთა და ვარსკვლავთმრიცხველობისადმი თაყვანისცემას ასახელებს.

მეოთხე თავი - ღამისთაგანა, შენდა აღვიმსოთობით...

მეფე ყურადღებას ამახვილებს იმ გარემოებაზე, რომ ადამიანები ხშირად ღმერთის სახელით ფიცს დებენ. ცრუ ფიცი, საერთოდ ფიცი ღმერთისთვის მიუღებელია, რადგან ერთი თმის ღერიც კი არ გათეთრდება ადამიანის თავზე მის გარეშე: „რომელნი ჩემებრ მიმდებად ცრუდ ფუცვიდენ განსაკრთომელსა სახელსა შენსა“ (საერო მწერლობა. I. 8.2014).

სჯულის დათმობა ხშირად ფიცს უკავშირდება. ამით ადამიანი რწმენას უქვემდებარებს ამა სოფლის სიამოვნებას და დავით მეფეს ის ერთ-ერთ ცოდვად მიაჩნია.

მეხუთე თავი - ღალადყავსა. დანთქმული ღელვათა...

ამ თვის საზრისი გაუმაძღრობაშია: „ვერმაძღარი სხვათა სოფლისკიდეთა ვეძიებედ დასაპყრობელად და ღმრთისა საზღვართა ვაბრალობდ, „ვითარცა მცირეთა და უნდოდათ, ჩემისამდე უძლებებისა და გულისთქმუმისა“. (საერო მწერლობა. 1.8.2014).

დავით აღმაშენებლისათვის სულის შემძვრელია უმეზობლოა. გაუმაძღრობაა მიზეზი სხვათა ტერიტორიებისა და ქვეყნების დაპყრობის, რაც შენი სამშობლოს მეზობლების მოსპობის სანინდარია. მისთვის მიუღებელი იყო ერთი რჯულის ქვეშ ყველა დანარჩენი სახელმწიფოების გაერთიანება. ეს ღმერთთან დაშორების ტოლფასი გახლდათ, რადგან უფალმა შექმნა „ერი და ენაი მრავალი“. ერისა და ენის მოსპობა კი ნიშნავდა სამყაროსათვის ერთი ლამაზი ფერის მოკლებას. სამყაროს სილამაზე მის მრავალფეროვნებაშია.

მეექვსე თავი - კურთხეულ არსა. ყრმათა ბაბილოს...

ეს თავი ვერცხლისმოყვარეობას ეხება: „ვერცხლი-ოქრო ვიუნჯენ და თაყვანის-ვეც ანგარებისა მამონს“ (საერო მწერლობა. 1.9.2014). დავით აღმაშენებელი მიიჩნევს, რომ ანგარება ღვთის სიტყვასთან დაშორებაა და არ აქვს მნიშვნელობა ვისი შესმენით, ნაქეზებით ეზიარე ასეთ საქმეს.

სხვათა მიწების დაპყრობას ქერივ-ობოლთა ტირილი სდევდა, მეფე საკუთარ თავს ადანაშაულებდა, რომ არ შეისმინა მათი ტირილი და უფრო მეტიც, ამით გზას უხსნიდა ქვეშევრდომთა ვერცხლის მოყვარეობას, რადგან დაპყრობილი ტერიტორიებიდან დიდძალი სიმდიდრე შემოდიოდა. ასეთი ფიქრი მხოლოდ ღვთით შემოსილ კაცს უჩნდება და ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დღევანდელობისათვის.

მეშვიდე თავი. აკურთხევდითსა. შეუნველმან მაყვალმან...

მეშვიდე თავი ყურადღებას იპყრობს ორი მიმართულებით: ა) ასახელებს ცოდვას, რომელსაც გულისთქმათა აყალიბება ეწოდება: „ვბრძანებდი და გულისთქმით მიმხედველობასა განსრუ-

ლებულად მრუშევად დასდევდი". ბ) მეფე თავის ცოდვათა ფონზე მიმართავს უფალს, რომ „არცა უცხო თესლი რაიმე სარწმუნოებისაი საწვრთნელ ვყავ სულისა, გარეშე მისსა, რომელი მასწავეს ღმრთისმეტყველთა შენთა“ (საერო მწერლობა. 1.9.2014). ამ სტრიქონებში ხაზგასმულია მეფის სარწმუნოებრივი მდგრადობა, რომ თვინიერ მართლმადიდებლობისა სხვა სარწმუნოება არასოდეს უღიარებია მისთვის მთავარი რწმენა და სამშობლო იყო. ეს ორი რამ ასაზრდოებდა მის შინაგან სამყაროს და ბოლომდე დაიხარჯა ამ სიყვარულში. ამიტომაც არასოდეს აყოლია პირად სურვილებს, რადგან სულიერი უსიხარულობა საკუთარი სურვილების ასრულებაშია. მხოლოდ რწმენა, ცოდნა, შრომა არის უდიდესი სიხარულის მომნიჭებელი და ადამიანის თავისთავადობის წარმომჩინებელი.

დავით აღმაშენებელი კარგად ერკვეოდა სხვადასხვა აღმსარებლობაში. მაგრამ მისი სულიერი სამყაროს მთავარი საყრდენი ქრისტიანობა იყო. „გიყუარდეს მტერნი თქვენი“. აქედან მოდის მისი ცოდვა-მადლის სათავე, რადგან ისე ვერ შეიყვარა ცოდვილი, ბოროტი, შურიანი ადამიანი, როგორც მას სახარება ასწავლიდა. არადა, არ შეეძლო არ დაესაჯა, სამშობლოდან არ გაეძევებინა ქვეყნის ორგულნი და მოლალატენი. ქრისტიანული სიყვარული უნდა გავრცელდეს არა მხოლოდ მეგობრებზე, მოკეთებებზე, ნათესავებზე, არამედ მტერზეც კი. ასეთია ქრისტეს სიყვარული. ეს არის სიყვარულის სასრულობის გამომხატველი. მაგრამ როგორ შეიძლება მტრის სიყვარული?! ის ხომ ყველაზე ძვირფას გაართმევს: სამშობლოს, დედას, მამას, ძმას, დას, მეგობარს, წინაპრების ძვალთშესალაგს... დიახ, ეს არ დაანება მტერს დავით აღმაშენებელმა და თუ ეს ცოდვაა, მაშინ გაუგებარი დარჩება ჩვენთვის წმინდა გიორგის მიერ გველეშაპის დამარცხების ეპიზოდი ქრისტიანულ მსოფლალქმაში. არა, ეს არ არის ცოდვა და თუ მეფე ამას საკუთრივ ცოდვად მიიჩნევს, მაშინ კიდე უფრო მაღლდება მისი სული „ზესთასოფელში“, რადგან მისი სიყვარულის სათავე აბსოლიტურ ქრისტიანულ უნივერსალიზმშია.

ქვეყნის წინსვლა რწმენის გარეშე შეუძლებელია, ოღონდ ქეშმარიტი რწმენის, რომელიც შენგანვე ითხოვს თანაზიარო-

ბას (მართლმადიდებლობა). ამიტომაც ამბობს აღმაშენებელი: „არცა უცხოთესლი რაიმე სარწმუნოება საწვრთნელ ვყავ სულისა“. ეს სიტყვები ისე არ უნდა გავიგოთ, რომ ამით უკანა პლანზე გადადის მის მიერ დასახელებული ცოდვანი. აქა მკაფიოდაა ხაზგასმული ერთგულება რწმენისა, რაც თავისთავად გულისხმობს სამშობლოს მსახურებას. ასეთი შორსმიმავალი ხედვა აქვს მეფეთ-მეფეს და შეიძლება ითქვას, რომ მიუხედავად აღსარებისა, იქაც დიდ მეფედ რჩება იგი.

მეერვე თავი - აღიდებდითსა. მტვირთველმან გამოუცდელმან...

ეს არის ერთადერთი თავი, სადაც ცოდვაზე არ საუბრობს აღმსარებელი. ეს არის თხოვნა მარიამ ღვთისმშობლისადმი, რადგან უშუამდგომლოს მას უფლის წიანზე, მაშინ, როცა „ზარი მეფობისა წარხდეს და დიდებაი დაშრტეს, ყვავილობნობაი დაჭნეს, სხუამან მილოს სკიპტრაი, სხყასა შეუდგენ სპანი, - მაშინ შემინყალე, მსაჯულო ჩემო“ (საერო მწერლობა. 1.10.2014)

დავით აღმაშენებელს „სინანულით აღდგომის“ სჯერა, რადგან ცხოვრება, ბრძოლა, ურთიერთობა, აღმშენებლობა სხვა არაფერია თუ არა ნათლის-ნათლით შემოსილება.

დავით აღმაშენებლის მიერ დასახელებული ცოდვებია: უმადურობა, ვნება, ვარსკვლავთმრიცხველობა, ცრუ ფიცი, გაუმაძღრობა, ვერცხლისმოყვარეობა, გულისთქმათა აყოლება. ჩვენი უპირველესი მიზანია აღსარებაში ცოდვებთან დაკავშირებული თავისებურებათა დადგენა და ამავედროულად მისი ესთეტიკურად გააზრება. ცალსახად უნდა ითქვას, რომ აღსარებაში ცოდვათა გააზრება ისტორიული სინამდვილის გათვალისწინებით უნდა მოხდეს, რაც ესთეტიკური კუთხით საგალობლის წარმოჩენის საფუძველი გახდება. მითუმეტეს, როცა აღსარება 50-ე ფსალმუნის კვალობაზეა შექმნილი.

დავით აღმაშენებლის მერი ჩამოთვლილი ცოდვები შესაძლოა ჩვეულებრივი ადამიანის მიერ განვლილ გზას მივანეროთ, მაგრამ ის ხომ ჩვეულებრივი მეფე არ გახლდათ. არც ერთ მეფეთაგანს არ რგებია წილად ხალხისაგან ესოდენ დიდი თიკუნი - აღმაშენებელი.

საგალობელში მის მერი დასახელებულ ცოდვებს თუ პირდაპირი გაგებით მივიღეთ, მაშინ ყველაფერი ნათელია. მაგრამ ეს-

თეტიკური გადასახედიდან სხვა რამ იკვეთება. სახელდობრ, შვიდივე ცოდვა მოცემულია დრო-ჟამის განფენილობიდან. არა, კონკრეტულად მეფის მოღვაწეობის ჟამი, არამედ ამ ჟამის მიღმა, სადაც წარსული ანმყო, მომავალი მთლიანობაშია გააზრებული. მაგალითად:

- „კაენის მკულელებრი ცნობაი“...
- „ხუთქალაქელთა შეგინებისა, მწვირე უფროისად ვამრავლ წილქ“...

- „მეგვიპტური გულმძიმობაი“...
- „ისრაელისა მეფეთა ვჰბაძვედ“...
- „ელინთა-მიერი. ვერცნობაი“...
- „სოლომონისა მსგავსად“...

როგორც ვხედავთ, წარსული მეფის დროინდელი პერიოდი-თაა მოხმობილი და პირველი ცოდვანი თავის ეპოქისეულ ცოდვებთანაა გაშინაარსებული. დრო-ჟამი დარღვეულია. წარსული, მეფის დროინდელი პერიოდი, ანუ თანადროულობა მომავალით იკვრება ეს სამი დრო: წარსული, ანმყო, მომავალი მთლიანდება. ეს ნიშნავს დრო-სივრცისეულ მიღმულობას. ამიტომაც ამბობს მეფეთ-მეფე: „როცა ზარი მეფობისა წარხდეს, სხუამან მიიღოს სკიპტრათ, მაშინ შემინყალე“... ასეთი ესთეტიკური ფიქრი სამი დროის პასუხისმგებლობას და სამი დროის თანაზიარობას ნიშნავს. წმინდანი ხომ დრო-სივრცის მიღმა დგას.

სამ დროში ცხოვრება, სამი დროის თანაგანცდა სასწაულთა-სასწაულია. საგალობელში დავით აღმაშენებელმა ეს მოახერხა. ამიტომაცაა, რომ მის მეირ ჩამოთვლილი ცოდვები არა საკუთრივ მას, არამედ დრო-სივრცეში (წარსული, ანმყო, მომავალი) ჩადენილ ცოდვებს გულისხმობს, რომლის თანაზიარი თავადაც გახლდათ. პირველი ცოდვიდან მის ცოდვამდე. მის შემდგომისეულ ცოდვამდე და ასე დაუსრულებლივ. მეფე სამივე დროს აერთიანებს და ადრინდელ და მერმისეულ ცოდვებს თანადროულობაში განიცდის.

თვითგანცდა, საკუთარ ცოდვად მიიჩნევა იმისა, რაც კაცობრიობამ დასაბამიდან ჩაიდინა და მომავალშიც ჩაიდენს მხოლოდ სულმნათ კაცს შეუძლია. მისი უმეზობლობის ტკივილიც ხომ აქედან მოდის. ცოდვაა გქონდეს უმეზობლო სამშობლო

(ისე მეზობელსაც გააჩნია). დავით მეფემ ისინი კარგ მეზობლებად აქცია. „კარგ მეზობლად“ ქცევაც კი ცოდვად მიიჩნია.

ქრისტიანული მსოფლმხედველობის საზრისი ზომიერებაშია. დავით აღმაშენებელი კი თავისთავს მის გადამეტებაში ადანაშაულებდა: „აღვიხუნენ ხელნი, არცა დავდე სასოებაი ჩემი ღმერთის მიერ უცხოისა“. ეს ასე იყო, რადგან უცხოტომელების თავგასულობამ ამისკენ უბიძგა. განა ეს ცოდვაა?! მეფე ქრისტიანული გადასახედიდან იხედება და მეტად მკაცრი განაჩენი გამოაქვს საკუთარი თავის მიმართ. მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ იგი საკუთარ ცოდვებს პირველ ცოდვიდან მოყოლებული თანადროულობაში განიცდის, რაც მომავლით საცნაურდება. ეს კიდე უფრო ამაღლებულს ხდის მის სახეს, რადგან სხვათა ცოდვათა საკუთრივ ცოდვად მიჩნევა პირველ არსებასთან სიახლოვის მაჩვენებელია. ეს არის სულიერი ზეალსვლა, სხვა სიტყვები რომ ვთქვათ „ზეცის მოქალაქეობა“. შინაგანი განცდა ხომ ღმერთთან მარადმყოფელობაშია.

ქეთევან დედოფალი - „ღმრთისაჲ მეტყველი“

წმინდანის ცხოვრების სწავლებისას ყურადღება ექცევა მისი შექმნილდროინდელ ისტორიულ ეპოქას. ეს თვალსაზრისი აქტუალურია სწორედ იმ მხრივ, რომ XXI საუკუნეში განსაკუთრებით შეიგრძნობა ისტორიის შესწავლა ლიტერატურის ფონზე, რათა უფრო წარმოჩენილი იყოს ისტორიული რეალიები ესთეტიკური თვალთახედვით.

ისტორიული მოვლენა ესთეტიკური ხდება, თუ იგი ამა თუ იმ საუკუნის საზრისს გამოხატავს. შეუძლებელია ანტიეროვნული მოვლენა ესთეტიკურად მივიჩნიოთ. ისტორიისადმი აგიოგრაფიის დამოკიდებულება რევაზ სირაძეს ასე აქვს განსაზღვრული: „იდეალური რეალურშია. მწერლობა არ უნდა ცდილობდეს გამონაგონის შემოტანას. ესთეტიკურ ზემოქმედებას უნდა იწვევდეს ფაქტი და არა სიტყვაკაზმულობა“. (რ. სირაძე, 1992). ქრისტიანული კულტურა და ქართული მწერლობა. თბილისი: თსუ გამომომცემლობა). ამ აზრით, წმიდა ქეთევანი ისტორიული პიროვნებაა, იდეალური რეალურშია მოცემული, სადაც თავად ისტორიული ფაქტი უფრო მეტს ამბობს, ვიდრე თავად ისტორია წმიდა ქეთევანის შესახებ. ეს კი იმას ნიშნავს, თუ როგორ ხდება ისტორიული გარემოს თავისებური ესთეტიზაცია. აქედან გამომდინარე ნიშანდობლივად მიგვაჩნია დედოფლის ცხოვრების მოკლედ გადმოცემა, რათა წამოჩნდეს წმინდანის ესთეტიკური მხარე, რომელიც ისეთ მხატვრულ სახეში გადადის, როგორიცაა „ღმრთისაჲ მეტყველი“.

ალექსანდრე კახთა მეფე თავისი ნიჭიერი პოლიტიკით აძლიერებდა სამეფოს. სწორედ მის ვაჟს, დავით ბატონიშვილს ცოლად ჰყავდა აშოთან მუხრან-ბატონის ასული ქეთევანი. იგი 1575 წელს მუხრანში დაიბადა. 13 წლის ასაკში დავით ბატონიშვილს

მიათხოვეს, რომელთანაც სამი შვილი შეეძინა: თეიმურაზი, ბაგრატი და ელენე.

ქეთევან დედოფლის მეუღლე თავისი მძიმე ხასიათის გამო კახელებს არ უყვარდათ. ამის მიზეზი ის გახლდათ, რომ მან სამეფო ტახტი წაართვა მამას და იძულებული გახადა ბერად შემდგარიყო. თუმცა მხოლოდ ექვსი თვე იმეფა და დაავადებით გარდაიცვალა. ამ დროს დედოფალი ოცდაშვიდი წლისაა.

შაჰაბაზ I-ის ხელდასმით ტახტზე გამაჰმადიანებული კონსტანტინე ადის, რომელიც ისტორიაში მამისა და ძმის მკვლელის სახითაა ცნობილი. რძალს, ქეთევანს კი ცოლობა სთხოვა. დედოფლის თაოსნობით ბელაქნის წყალთან დაამარცხეს კონსტანტინეს ლაშქარი და თავად მოღალატე ამ ბრძოლაში მოკლული იქნა. შაჰაბაზ I მეტად განრისხდა, მაგრამ ოსმალეთთან გართულებული მდგომარეობის გამო კახეთის აოხრებაზე თავი შეიკავა. სხვა დროისთვის გადადო მისი დასჯა. ეს დროც დადგა. 1612 წელს ოსმალეთთან ზავი დაიდო და მანაც გადაწყვიტა კახეთის თავის ერთ-ერთ სახანოდ გადაქცევა.

სამეფო კარზე მოსალოდნელი საფრთხე მალევე შეაფასეს და ქეთევან დედოფალი შვილიშვილებითურთ ისპაჰანის გზას გაუყოლეს. იმ იმედით, რომ მისი ელჩობა კახეთს მშვიდობას მოუტანდა.

როგორც ვხედავთ, ისტორიულ მოვლენებში დედოფალი აქტიურად ერთვება და გადამწყვეტ მომენტში მეთაურობს კიდევ ვითარებას. მისი ყველა ქმედება შინაგანი მუხტითაა დატვირთული. მის ხასიათში ბევრი რამ იკითხება, რაც მიგვანიშნებს ეროვნული სულიერი მზაობისათვის მზადყოფნას.

„ღმრთისაჲ მეტყველი“ მართლმადიდებლურ სამყაროში გალობადაა მიჩნეული. გალობა ღვთისმსახურების თანმდევი და მან ადამიანი უნდა მიიყვანოს ღოცვით მდგომარეობამდე. ამ აზრით, წმინდა ქეთევანი ქართველთა გალობაა, ქართველთა ღოცვაა, ქართველთა იმედია. მასზე შექმნილ ხატსაც ხომ საქართველოს იმედი ჰქვია.

თვისი ცხოვრების გზა დედოფალმა შესაბამისი სულიერებით გაიარა. ერთ შთაგონებას თავიდანვე დაეპყრო მისი არსება - „ღმრთისა მეტყველისა“. მის შინაგან სამყაროს ვერ ჩავწვდებით, თუ არ გავითვალისწინებთ ერთ მნიშვნელოვან გარემო-

ებას. კერძოდ, პიროვნების განუმეორებლობის შეგრძნებას, რომ წმიდა ქეთევანი ვლინდება არა მხოლოდ სამეფო კარის დარბაზებში, არამედ უშუალოდ საზოგადოებაში, ცისქვეშეთში, სადაც ყოველგვარ აზრს კარგავს პიროვნული რეგალიები და რჩება მხოლოდ ადამიანური ღირსებანი, მოვალეობანი. რჩება ის, რაც მას მიაღწა უფალმა. მთავარია მას როგორ შეხვდები ამა სოფლის აღმართზე; დედოფალი შეხვდა თავის აღმართს. მისი სული ბატონობდა ყველა მატერიალურზე, რადგან თავისივე სულიერებით მიისწრაფოდა მარადისობისაკენ. ეს ნიშნავს გონებისა და გულის ერთობლივ მიქცევას ღმერთისკენ. ეს არის ლოცვის მეშვეობით გამოღვიძებული სული. მისი ყველაზე დიდი სიხარული ღმერთთან თანამყოფლობაა. მისი არსი ღმერთშია.

თუ ქეთევან დედოფალი ტკივილს განიცდიდა, ეს ტკივილი იყო არა საკუთრივ თავისი, არამედ ტკივილი სხვის გამო. ის მტკივნეულად განიცდის შაჰაბასის კარზე გამუსლიმანებულ ქართველებს. სხვათა ტკივილის ასეთი სიყვარულით ცხოვრობს დედოფალი. უფალმა ბრძანა: „მშვიდობაჲ ჩემსა მოგცემ თქვენ“ (ინ. 14.27). ეს მშვიდობა სულთმოფენაა. მისი მიღება მხოლოდ ქეთევან დედოფლის სადარ სულს შეუძლია, რათა შემდგომ გაასხივოსნოს გარშემომყოფნი.

დედოფალი ათი წელი იმყოფებოდა „საპატიო“ ტყვეობაში. ამ ხნის განმავლობაში ლოცვითა და მარხვით მიემართებოდა უფლისკენ. მისი მთავარი მიზანი სულის განმტკიცება იყო, რათა შეუდრეკელად, ამაღლებულად შეხვედროდა მომავალ განსაცდელს. ყოველ ადამიანს აქვს მეტ-ნაკლებად სიკვდილის შიში. გამონაკლისი არც დედოფალი გახლდათ. ამიტომაც განამტკიცებდა სულს, რომ ეს სული ხატად დარჩენოდა სრულიად საქართველოს.

წმიდა ქეთევანის თვალწინ აწამეს მისი მღვდელი გიორგი, რომელმაც ტანჯვას ვერ გაუძლო და ქრისტე უარყო. დედოფალი, რომლის ტანჯვა-წამების დაწყებას რაღაც მცირე დრო დარჩენია, შირაზის მოედანზე თავად ამხნევებს მამა გიორგის: ნუ გეშინია, მრავალმა დაითმინა სატანჯველნი, დრო სწრაფად მიდის, ადრე თუ გვიან ყველა მოვკვდებით. ამიტომ ადამიანები თვითონვე

უნდა მიისწრაფვოდნენ მარადიული განსასვენებლისაკენ. გასაგებია, ის ფსიქოლოგიური ზეგავლენა, რაც ჯალათებმა ჩაიფიქრეს. აქ სხვა რამ არის მნიშვნელოვანი; დედოფალი ამბობს: „მარადიული განსასვენებელი“. შემოდის დროის გააზრება. რომ მარადიულობა უდრობაა, ხოლო დრო ამქვეყნიურობა. ამა სოფლის დრო გვინდა თუ არა მაინც ჩამოიქცევა. მაშინ რა მნიშვნელობა აქვს, თუ როდის მოხდება ეს?! ადამიანის ცხოვრების საზრისი მარადიულობაშია.

დრო არ არის დასაწყისისა და დასასრულის გარეშე, მას მარადისობის ფონზე მიეახლებიან. ეს აქვს გათავისებული დედოფალს და მიუხედავად იმ მძიმე ფონისა, რაც მის გარშემოა შექმნილი, საცაა მასაც აწამებენ. იგი გვერდით უდგას და ამხნევებს თავის მოძღვარს. ასე შემოდის სახე - მოძღვარზე ამაღლებული.

დედოფალს კარგად ესმის, რომ ადამიანის ცხოვრება ამა სოფელში ყოფა და წრიალია, ხოლო „მარადისობა ჭეშმარიტი მყოფობა. დრო, მარადისობა ღვთაებრიობის სუნთქვაა“ (არქიმანდრიტი რაფაელი. (2005) შორიდან მომდინარე ნათელი, თბილისი: საპატრიარქოს გამომცემლობა).

მთელი ქრისტოლოლოგია წმინდა ქეთევანმა ორ სიტყვაში ჩაატია: „მარადიული განსასვენებელი“, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ მისი სასულიერო განათლება მისივე ბუნების ნაწილი იყო.

ქეთევან დედოფალი 1624 წლის (ძვ. სტ. 13 სექტემბერი, ახ. სტ. 26 სექტემბერი) აწამეს შირვანის მოედანზე, ირანში. მას შემდეგ თითქმის 400 წელი გავიდა. დროის მანძილზე არ ასვენებდა და არც მომავალში მოასვენებს კაცობრიობას იქ დატრიალებული ტრაგედიის არსი. მაინც როგორ გაუძლო ასეთ წამებას?! დედოფალი თავისი სულიერებით ძალიან ახლოს მიუახლოვდა ღმერთს. თუ „ღმერთის მეტყველი“ გალობაა, მაშინ წმინდანი ყველაზე მეტად უგალობდა მას. უგალობდა თავისი დამწვარი სხეულით, რომელსაც სურნელოვანი სუნი ასდიოდა. ღმერთი ხომ თავის რჩეულებს ცეცხლის სახით ევლინება. მაგალითისათვის გავიხსენოთ „წმინდა ნინოს“ ცხოვრებიდან „შეუწველი ბუჩქი“. დედოფალი დაინვა ჩვენთვის, მაგრამ არ დამწვარა ღმერთისთვის, რადგან სხეულებრივი სილამაზე სულით ამაღლდა. ეს სამშობლოზე შეყვარებული სულია.

XVII საუკუნე უმძიმესია. ამ საუკუნემ ბევრი წმინდანი მისცა საქართველოს. მათი ეგრერიგი მომრავლება შემთხვევითი არ იყო, რადგან მათი მაღალი სულიერების გარეშე დღევანდელი საქართველო ფიზიკურად ვერ იარსებებდა. როცა დედოფლის წამებას ვაანალიზებთ უცილობელია მათი მოხმობა და მთლიან კონტექსტში გააზრება. ამით უფრო ცხადლივ წარმოჩნდება წმინდა ქეთევანის მაშტაბურობა.

ქართულ მწერლობაში ქეთევან დედოფლის სახე მრავალმხრივია ნაჩვენები. ამჯერად ჩვენს ყურადღებას თეიმურაზ I-ის პოემას „წამება ქეთევან დედოფლისა“ მივაპყრობთ. ეს განპირობებულია იმით, რომ ანტონ კათალიკოსი მას ერთ-ერთ სარწმუნო წყაროდ მიიჩნევს. თუმცა ისტორიის ესტეტიზაციამ, მხატვრულმა სახეებმა პოემაში თავი ერთობ იჩინა.

პოემაში დედოფალი სამებას ევედრება, რომ გაბრიელი მიუვლინოს, როგორც სულის მცველი: „და ან გაბრიელ მომივლინე“, „ეჰა გაბრიელ მთავარო“, „როცა მოვიდეს გაბრიელი“. შეიძლება ამ გარემოებისათვის ყურადღება არ მიგვექცია, რომ არაერთგზის თხოვნა წმინდა სამებისადმი. თხოვნა მეტრად დაჟინებულია, ისე დედოფალი ამდენჯერ არ ახსენებდა მას. უჭირდა დედოფალს, დამწვარია მისი სხეული, მაგრამ კვლავ ცოცხალი. ახლა მისთვის მისწრებაა სულთა მცველი, რომ სიკვდილით, იგივე ახალი დაბადებით თავი დააღწიოს ამ საშინელებას. დედოფლისათვის ამა სოფლიდან წასვლა დაბადებაა, რადგან ასეთ სიკვდილში დაბადება „ზემთასოფელში“ ცხოვრების გაგრძელებაა.

გაბრიელის მისვლას დედოფლის ნაწამებ სხეულთან მოსდევს ასეთი მხატვრული სახე: „მთვარე მას უხმდეს მეტყველად“. სიკვდილიც კი შეძრწუნდებოდა დედოფლის ხილვისას და მთვარე უხმობს გაბრიელ მთავარანგელოზს, რათა ამ გაუსაძლისობაში დაიცვას მისი სული. „იხმობდეს მეტყველად“ ნიშნავს დაემონმოს მის წამებას, რათა შემდგომში სულმა პოვოს განსასვენებელი.

სასულიერო მწერლობაში ქრისტე სხვადასხვა სიმბოლოს სახითაა მოცემული. თეიმურაზ I-ის პოემაში კი „მთვარის“ სახით. „მთვარე“ უხმობს მას. ვის? გაბრიელს. ვინ უხმობს? —

„მთვარე“. ე.ი. ღმერთი უხმობს და გზავნის გაბრიელ მთავარანგელოზს დედოფლის სულის მისაღებად. მთავარანგელოზი სულთა მცველია და არა სულიერი მეუფე. სულიერი მეუფე უფალია. გაბრიელი კი ქეთევან დედოფლის „მოციქული“ ღმერთის წინაშე.

მთავარანგელოზი გაბრიელი გაოგნებულია დედოფლის გამძლეობით, სიმტკიცით, ხედავს მის გარდაცვალებაში ხელახალ დაბადებას, რადგან სიკვდილთან წილნაყარი დაბადება ზეციურ ცხოვრების გაგრძელებაა. ეს იცის გაბრიელმა, რომელიც დედოფალთან ერთად მიაბიჯებს ზეციურ ცხოვრების ცარგვალზე, რათა დაემონმოს დედოფალს უზენაესის წინაშე, ვითარცა მხილველი მისი სულიერი ამბოხებისა.

პოემა „წამება ქეთევან დედოფლისა“ საყურადღებოა იმ მხრივ, რომ მასში ნათლად ჩანს წამების დროს დედოფალს გონება არ დაუკარგავს. დაუკვირდეთ, რამდენჯერ სთხოვს ღმერთს გაბრიელის მოვლინებას. ის ხომ შანთებითაა დათანგული და მარწხლებით მკერდებ მოგლეჯილი. მიუხედავად ამისა, მისი გონება მხოლოდ ღმერთზე ფიქრითაა დაკავებული და რაოდენ შინაგანად მღვიძარე, რომ სულის მცველი, გაბრიელი წარუგზავნოს. ეს ეპიზოდი მიგვანიშნებს იამზე, რომ დედოფალი „ღმერთითაა სავსე“. ასეთ დროს ყოველგვარ მიწიერ ტკივილს დაითმენს ადამიანი.

ისე ის მარადთანმხლები კითხვა: როგორ შეძლო ამ წამების ატანა? მეცნიერული ლოგიკით ამ კითხვას პასუხი მოეძებნება, მაგრამ მეცნიერება ხშირად უძლურია რწმენასთან მიმართებაში. თეიმურაზ I-მა კი პოემაში, ალბათ, ამ კითხვას პასუხი გასცა - დედოფალი წამების დროს „ღმერთით იყო სავსე“, სისავსეობა ღმერთთან სულის უმაღლესი საფეხურია. იქ, სხვანაირად მეტყველებენ. ამიტომაცაა დედოფალი „ღმრთისაჲ მეტყველი“.

„ღმრთის მეტყველება“ დედოფალთან სამშობლოს სიყვარულის გალობით საცნაურდება, რადგან სამშობლოს ერთგულება, სიყვარული ყველაზე დიდი გალობაა უზენაესის თვალში. ეს რომ ასეა, კარგად ჩანს ქეთევან დედოფლისადმი მიძღვნილ დაუჯდომელ და სავედრებელ ლოცვებში.

კოდაკი 1. „წმინდაო დიდ მოწამეო ქეთევან, ყოვლად სახიერ-
მან მეუფემან შეინყალოს ერი ესე ჩვენი“.

იკოსი 1. „ლოცვითა შენითა მოგვეც საღმრთი მოშურნეო-
ბაჲ მამულისაჲ“.

კოდაკი 2. „ღირსა-გვყოს წინაპართა ჩვენთა მიერ ნაღვანისა
ივირონსა შინა კუალად ქართველთა დავანებისა“.

იკოს 2. „გიხაროდენ, მეჭირნახულო ქართველთა ერისასო“.

კოდაკი 3. „უმრწემესსა თვისსა წინა მიეგება ხმითა სიხარუ-
ლევანისა მადლსა და დიდებასა ღმერთსა აღავლენდა“.

იკოსი 3. „გიხაროდენ, სარწმუნეობისა და მამულისაგან
განდგომილთა შემრისხველო“.

კონდაკი 4. „გალობაჲ ძლევისაჲ შესწირეს წინაშე ღმრთისა“.

იკოსი 4. „გიხაროდენ მამულისა ტრფიალებისა მასწავლე-
ბელო“.

კონდაკი 5. „ხოლო შენ კეთილი გონიერებითა წარმჰმართე
სლვანი მისი მამა-პაპათა კუალთა ზედა“.

იკოსი 5. „გიხაროდენ, ერისა შენსა ღირსებისა და პატიოს-
ნების დამცველო“.

კონდაკი 6. „მოსცეს მშვიდობაჲ დედისა თვისისა წილხდო-
მილსა ერსა და წყალობაჲ მისდამი მგალობელთა“.

იკოსი 6. „იგალობე ოსანაჲ ძლევისაჲ“.

კონდაკი 7. „გიხაროდენ, ივერიელთა მტერობისათვის ყოვე-
ლთა დამთრგუნველო“.

იკოსი 7. „გიხაროდენ, ყოველსა ქართველთ ზნეობათა ამაღ-
ლებულო“.

კონდაკი 8. „ჰნატრობდი ქრისტესათვის მოწამე - ყოფასა
გონებითა და უგალობდი მას სასოებითა“.

იკოსი 8. „გიხაროდენ, მჭეო უმუხვრელო ქართველთა ეკლე-
სიისაო“.

კონდაკი 9. „ენითა ქართველთა დიდაბაჲ შესწირე ღმერთს“.

იკოსი 9. „გიხაროდენ, ივერიელთა სულიერისა სიმხნისა გან-
მამტკიცებელო“.

კონდაკი 10. „ხოლო შენ, მხნისა სულსა მქონებელო დედაკა-
ცო, ყოველსავე სულგრძელად დაითმენდი“.

იკოსი 10. „გიხაროდენ, ღმრთისა მეფისა და მამულისა სიყვა-
რულის დამფარველო“.

კონდაკი 11. „ღვანლსა შენსა ქებასა მოუთხრობთ ერი მორწმუნე ქართველთაჲ“.

იკოსი 11. „გიხაროდენ დიდო მნათობო ქართველთაო, წმინდა დედოფალო ქეთევან“.

კონდაკი 12. „იხსნი ყოველთაგან ვნებათა მტერისაითა“.

იკოსი 12. „გიხაროდენ, დედაო ქართველთაო, რამეთუ განმტკიცებულ გყო შენ ერსა შენისა“. („წმინდა ქეთევან დედოფალი“, 25-144. 2013).

დედოფალი ლოცვებში საქართველოსთან და ღმერთთან მიმართებაშია მოხსენიებული. ღმერთის მსახურება სამშობლოს მსახურება, ხოლო სამშობლოს მსახურება ღმერთის. დავუკვირდეთ სავედრებელი ლოცვის დასწყისს: „საცნაურო მზეო“. ღვთის საცნაურობა მხოლოდ სამშობლოზე სულით შეყვარებულ ადამიანს შეუძლია. ამიტომაცაა დედოფალი მთელი თავისი შინაგანი სამყაროთი თავისა ქვეყანასთან დაკავშირებული. მისი წმინდანობა პირდაპირ კავშირშია ერის სვე-ბედთან. იგი წმინდანია უწინარესად ეროვნული თვალთახედვით, რომლის მეოხებითაც ამაღლდა ზეციურ საუფლოში, ვითარცა „ღმრთისა მეტყველი“. ქეთევან დედოფალს სახეში აქცენტირებულია ისეთი რამ, რომლის მიხედვითაც მოხდა საქართველოს იდეალიზაცია.



„სიბრძნე სიცრუისა“ - გამონაგონი სახისმეტყველება

სულხან-საბა ორბელიანის პერსონაჟთა ხასიათებში ჩანს მწერლის მსოფლმხედველობა, რომ ადამიანი ღვთის ნყალობაა და ბოროტება არ არსებობს. უფალმა „სახედ და ხატად მისად“ შექმნა ადამიანი. ბოროტება სიკეთის ნაკლებობაა, ასეთი აზროვნება არეოპაგიტიკისათვის არის დამახასიათებელი. ზოგჯერ ადამიანი თავად აბოროტებს სხვას. სწორედ სხვათა გაბოროტების სახეა რუქა. მის ნაკლზე ყურადღების გამახვილება არა ეთიკურია. მერე რა რომ საჭურისია? მერე რა რომ განსხვავებულად აზროვნებს? მას სული ატკინეს. ტექსტის ღრმა გააზრების საფუძველი ძლევა იმას, რომ სედრაქისა და ლეონის არსი ბედთან შემრიგებლობაა. ასეთივეა რუქაც, ოღონდ იმ განსხვავებით - ბედს, ლოდინს ქმედებები სჯობს. ხშირად ადამიანებს უჭირთ საერთო აზრის შეხამება, რუქა საჭურისია და მისი გაგება არა სულხან-საბას დროინდელ, არამედ თანამედროვე საზოგადოებასაც უჭირს.

რუქას მხატვრულის სახე არეოპაგიტიკული მოძღვრებით მოაზრება, რომ საჭურისობა არაა ნაკლი, ეს ბიოლოგიური მოვლენაა და თუ ის განსხვავებულად აზროვნებს ჩვენი გადასახედიდან გვესახება ბოროტებად. არადა, არ არსებობს ბოროტება, არსებობს სიკეთის ნაკლებობა. ესაა არეოპატიკა, რაც დასავლურ კულტურას უკავშირდება. ამიტომ რუქა არ შეიძლება ყოფილიყო ბოროტი და თუ ის ასეა წარმოჩენილი ნაწარმოებში ესეც სხვა მიზანს ემსახურება, რომ ბოროტებაც ესწრაფვის სიკეთეს, რადგან ადამიანის მოვლინება თავადაა დიდი სიკეთე. ვფიქრობთ, სულხან-საბა ორბელიანის მხატვრული აზროვნების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პარადიგმად უნდა ჩაითვალოს არეოპაგიტიკული მოძღვრება. „სიბრძნე სიცრუისა“ გამონაგონი სიმართლეა.

გამონაგონი სიმართლე გულისხმობს სამშობლოს არსის წვდომას. ეს არის გამონაგონი ეროვნული სახისმეტყველება.

სულხან-საბა ორბელიანისათვის მთავარი ცვლილება იყო. ცვლილება კი განათლებით უნდა დაწყებულიყო, რაც სულიერ-ყოფითობით განისაზღვრებოდა. მომავალი მეფე უნდა შეძრას, როგორც ფრესკამ, ისე მშრომელი კაცის შეჭირვებამ. სულიერი-ყოფითობა იყო განათლების მთავარი საყრდენი, სადაც ვლინდებოდა საქართველოს ეროვნული კონცეფცია.

„სიბრძნე-სიცრუისა“ გულისხმობს, რომ სიბრძნეში შეიძლება იყოს სიკეთე. ეს ნიშნავს იმას, რომ გამონაგონი სახე კეთილქმნადია. სულხან-საბამ სიცრუის სიბრძნის მნიშვნელობა აღიარა. ამიტომაცაა ნაწარმოების სათაური „სიბრძნე-სიცრუისა“. მხატვრულ „სიცრუეში“ სიბრძნეა, თუ სიტყვათქმანდობა განსახოვნებითაა მოცემული და სიტყვა ესთეტიკურობამდეა ამაღლებული. შუასაუკუნეების მთავარი ღირსება სიკეთეა, ოღონდ ისეთი სიკეთე, რომელიც სხვისი გახარებით თვითკმარობს. როგორც თავადვე იტყოდა: „სიბრძნე კეთილი“.

„სიბრძნე სიცრუეში“ არაერთი იგავია მოხმობილი, სადაც გააზრებულია „მშვენიერი სიცრუის“ უპირატესობანი. იგავში ეს ღირსება სიტყვებით ვლინდება და სიტყვა სიბრძნის ტოლფასი უნდა იყოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში სიტყვის ძალმოსილება ფერმკრთალდება. სახისმეტყველებითი მნიშვნელობა სიტყვისა, გარკვეული აზრით, მისი იგაური შინაარსისაა. სიტყვის იგაურობა მისი ლოგოსური ბუნებიდან მომდინარეობს“ (რ. სირაძე 1992, ქრისტიანული კულტურა და ქართული მწერლობა, თბ., გამომ. თბილისის უნივერსიტეტი. 139). რევაზ სირაძის აზრით, ყოველივე ეს უკავშირდება იმ გარემოებას, რომ ქართული სახისმეტყველებას აზროვნების წესი ევანგელურ იგავებს ეფუძნება. მთელი ძველი და ახალი აღთქმა იგავთმეტყველებაა, რაც სულიერებით შეიმეცნება.

სულხან-საბა ორბელიანის იგავები უწინარესად საერო ხასიათისაა, თუმცა სახარებისეული პირველ სფეროდან მომდინარეობს. „სიბრძნე სიცრუეში“ ბევრი სახეა სახისმეტყველებით მოხმობილი. მაგალითისათვის ავიღოთ ამხანაგის განმარტება: „ამხანაგი - ციხე წყლიანია“ ... „ამხანაგი - ლხინი ფრიადია“ ... „ამხანაგი გულთა ნათელია“ ... „გულთა ნათელი“ არაა ჩვეულებრივი მხატვრული სახე,

რადგან ოდენ სხვათა ფიქრთა აღმძვრელია, რომ ადამიანი ღვთა-
ებრიობიდან მომდინარე მადლია. ასეთი მაგალითების მოყვანა
მრავლად შეიძლება, სადაც ვლინდება სიტყვის შინაგანი პოტენ-
ციურობა. კერძოდ, სიტყვის ბინარული, ორმაგი მნიშვნელობა,
რაც მწერლის აზროვნებისთვის არის დამახასიათებელი.

მწერლის ლექსიკონში „სიძე“ განმარტებულია ორჯერ: „სიძე
- სულის სიხარული ქრისტე“, „სიძე - ქალის ქმარი“. ასევეა სძა-
ლი: „სძალი - ძის ცოლი“, „ქრისტეს სძალი - უბინონი სულნი ქალ-
ნულთანი“. როგორც ვხედავთ, სიტყვის ორგვარი მნიშვნელობა
აქვს: ერთი ცხოვრებისული, მეორე სახარებისეული. „აქ თავის-
თავად მულავნდება ქართული სიტყვის ერთი ფრიად საყურადღე-
ბო თვისება. ესაა სემანტიკური ბინარულობა“ (რ. სირაძე, (1992)
ქრისტიანული კულტურა და ქართული მწერლობა, გამომცემ-
ლობა თბილისის უნივერსიტეტი, 148). საბასთვის სიტყვა არაა
ოდენ თავისთავად სინამდვილის ამსახველი, არამედ მისის სიტყ-
ვის ძალა ბინარულობაში, განსაზოვნებაშია მოცემული. გამო-
დის, რომ მისი სიტყვა არ არის საგნის თუ მოვლენის შესატყვისი.
უფრო ორმაგი მნიშვნელობითაა მოხმობილი. ამიტომაც ვამბობთ
საბას სიტყვა ღვთაებრიობას ესწრაფვის.

სულხან-საბა ორბელიანის მთავარი საზრისი უკეთესი საქარ-
თველო იყო. ამის საფუძველს ქართველი ერის განათლებაში ხე-
დავდა. ამიტომაც ახალგაზრდებს ჭეშმარიტი განათლებისკენ
მოუწოდებდა. ჯუმბერის აღზრდა ამის ნათელი მაგალითია,
რომ სულით ამაღლებულ და ჯანსაღ ადამიანს შეუძლია ამა სო-
ფელში საკაიკაცო საქმის კეთება. არც ის გამორჩენია მხედვე-
ლობიდან, რომ ყველა ადამიანი არ შეიძლება ერთნაირი იყოს,
ერთნაირი მისწრაფებებითა და შესაძლებლობებით. ამ მხრივ,
მეტად საინტერესოა სედრაქის გვერდით საჭურისი რუქის
მხატვრული სახე.

რუქა უარყოფითი პერსონაჟია, მაგრამ ერთგან ისეთ იგავარაკს
ამბობს, რომ მისადმი ანტიპათიურად განწყობილ ვაზირსაც კი თავი
მოაწონა: „შენ ყოველსა მართალსა იტყვიო“. მოვიყვანოთ იგავი:

ერთი: სიტყვა ტკბილი უნდა ჰქონდეს;

მეორე: გამწყრალი დააწყნაროს, არა თუ მხიარული გააწყ-
როს;

მესამე: სიტყვის თქმის ჟამი იცოდეს;

მეოთხე: პირიდან ავი სიტყვა არ წაიცთუნოს;

მეხუთე: რაც თქვეს ყოველსა კაცს მოაწონოს.

სამეცნიერო ლიტერატურაში დამკვიდრებული აზრია, რომ რუქა უარყოფითი მოქმედი პირია. მაგრამ ზემოაღნიშნული იგავი სხვა რამეს გვეუბნება. სედრაქი აქებს მას. თუმცა მალევე კიცხავს: „ოდეს მამაკაცსა სამამაკაცო დაეკვეთოს, დიაცის ბუნება მიეცეს“. თითქმის ანალოგიურად იქცევა ლეონიც, რომელიც პირველსავე შეხვედრაზე ქმნის კონფლიქტურ სიტუაციას. კერძოდ, ლეონმა როგორც კი დაამთავრა თავისი ბიოგრაფიისა და თავგადასავლის მოყოლა რუქამ თანაგრძნობით მიმართა: „დიდად ბედუკეთური თურმე ხარო!“ ამას მოჰყვა ლეონისაგან შეურაცხყოფა:

„თუმცა მამაკაცი ხარ, წვერი და ულვაში სად არის?

თუმცა დიაცი ხარ, სადა არის თმანი ნათხზენი?

თუმცა ჭაბუკი ხარ, სადა არის ძლიერება მაჯათა?“

როგორც ვხედავთ, სრულიად მშვიდ გარემოში ლეონი დაუმსახურებლად ამცირებს რუქას. არადა, მას არავითარი საბაბი არ მიუცია მისთვის, თვინიერ რა უბედური ხარო.

რუქასადმი აგრესიული დამოკიდებულების საფუძველს მისი საჭურისობა იძლევა. ლეონმა შეხედვისთანავე მიხვდა და „სცნა საჭურისობა მისი“. იმწამსვე ზიზღი გაჩნდა და ბრალმდებლის როლში გამოდის: „საჭურისსა არ ეშინის ღვთსა“. გამოდის რომ საჭურისობა არა ბიოლოგიური ნაკლია, არამედ თავისთავად მიუღებელობა. ამიტომაცაა სედრაქი, ლეონი, ჯუმბერი ასე უარყოფითად მისადმი განწყობილნი. გამონაკლისი მხოლოდ მეფე ფინეზია, რომელიც არ იშორებს გვერდიდან, რადგან იცის მისი ერთგულების და პროფესიონალიზმის ფასი.

ლეონისა და სედრაქის იგავეები იმედის, უკეთესობის მოლოდინითაა აღსავსე, რუქასი კი ეჭვებით დამძიმებული. რუქა ცხოვრების სინამდვილეს მთელი სიავეკარგით აანალიზებს და ნაკლოვან მხარეებს კი არ უგულველყოფს, არამედ დაკვირვების, კრიტიკის პრიზმაში ატარებს. მიუხედავად იმისა, რომ მის მსჯელობას ხშირად ცინიზმი და უნდობლობა გასდევს, მაინც ანტინომიური გზით ცდილობს მოვლენების არსის წვდომას. ლეონი და სედრაქი

ცხოვრებაში მხოლოდ კარგს, მშვენიერსა და ჯანსაღს ხედავენ და უარყოფით მხარეებზე ყურადღებას ნაკლებად ამახვილებენ. მათ მტკიცედ სწამთ, რომ ყველაფერი უფლის ნებაა.

მათი განსხვავებულობის მიზეზი მოვლენების აღქმასა და ანალიზში. ეს ბუნებრივია, მაგრამ ეს ბუნებრიობა ალიზიანებს სედრაქსა და ლეონს, რადგან რუქა სხვანაირად აზროვნებს. ამის გამო არ შეიძლება ადამიანი იდევნებოდეს. ეს კარგად იცინ ვეზირებმა, მაგრამ მაინც იქცევიან ისე, როგორც იქცევიან.

რუქას ნაკლზე ყურადღების გამახვილება რბილად რომ ეთქვათ არა ეთიკურია. მას სული ატკინეს. მერე რა რომ განსხვავებულად საუბრობს, მერე რა რომ საჭურისია... ზოგჯერ ადამიანი თავად ვაბოროტებთ სხვას. სწორედ სხვათაგან ვაბოროტების სახეა რუქა. ტექსტის ღრმა გააზრების საფუძველი იძლევა იმას, რომ სედრაქისა და ლეონის არსი ბედთან შემრიგებლობა არის. ასეთივეა, რუქაც, ოღონდ იმ განსხვავებით - ბედს, ლოდინს ქმედებები სჯობს. „გაანძრიე ხელი და გეშველება“. ხშირად ერთ ენაზე მოსაუბრეებს უჭირთ საერთო აზრის შეხამება და კონფლიქტებიც გარდაუვალი ხდება. რუქა ბოროტი, სიკეთეს მოკლებული სედრაქისეული გადასახედიდან გვეჩვენება. რუქა საჭურისია და მისი გაგება არა სულხან საბას დროინდელი, არამედ თანამედროვე საზოგადოებასაც უჭირს.

„სიბრძნე-სიცრუის“ პერსონაჟთა ხასიათებში ჩანს სულხან-საბა ორბელიანის მსოფლმხედველობა. რომ ადამიანი ღვთის ნებაა და სუბსტანციაში არ არსებობს ბოროტება, ღმერთს ბოროტება არ შეუქმნია. მან „სახედ და ხატად მისად“ შექმნა ადამიანი. ბოროტება მხოლოდ და მხოლოდ სიკეთის ნაკლებობაა. ასეთი აზროვნება აროპაგიტიკისათვის არის დამახასიათებელი. მწერალი იცნობს ამ მოძღვრებს. რუქას მხატვრული სახე დანარჩენ მოქმედ პირებთან მიმართებაში ამითაა ნასაზრდოები, რომ რუქა მიუხედავად „საჭურისობისა“ არა ბოროტი, არამედ სიკეთესმოკლებულ ადამიანთა რიცხვს მიეკუთვნება და ეს სიკეთის ნაკლებობა ისევ და ისევ თავად ადამიანებზეა დამოკიდებული.

არეოპაგიტიკა დასავლური მოძღვრებაა, სუფიზში აღმოსავლურ. მწერალი ორივეს იცნობს, მაგრამ მისი მსოფლმხედვა არეოპაგიტიკაზე გადის, რადგან სუფიზში ცოლ-ქმრობის უარყოფას

და მოდუნებას ქადაგებს. დემოგრაფიულად მძიმე მდგომარეობაში მყოფი საქართველოსთვის კი ეს მიუღებელი გახლდათ. მიუთმეტეს მაშინ, როცა ქვეყანა უცხო ტომის მიერაა დაპყრობილი. ერის მთლიანობის განმსაზღვრელი მისი სულიერი ხატებაა. ეს იცოდა სულხან-საბა ორბელიანმა და ყველაფერს აკეთებდა აღმოსავლურობის დასაძლევად. შეიძლება მტერმა ფიზიკურად დაგიპყროს, მაგრამ მას არ უნდა მისცე საშუალება სულიერად დამორჩილების. ორივე ერთად (სულიერი, ფიზიკური) ერის გადამენების საწინდარია. ასეთ დროს საჭიროა არა „სხვათა ენით ტკბობა“, სუფიზში მხატვრულ აზროვნებაში, არამედ ქართულ მოდუსში მოქცევა ყოველივე იმისა, რაც ესოდენ გვეუცხოება.

სულხან-საბა პირველი დაუპირისპირდა აღმოსავლურობას და დავით გურამიშვილის „დავითიანით“ საბოლოოდ კიდევ დაიძლია. მაგრამ შიგადაშიგ დღესაც იჩენს თავს ქართულ ხელოვნებაში თვალისმომჩრელი სილამაზე აღმოსავლურობის, თუმცა მწერალმა ისე „შეასხაპა“ მას ფრთები, რომ გაფრენის საშუალება აღარა აქვს. ამან ევროპელ სამყაროსაკენ მიგვაბრუნა, რადგან ევროპელები გავხდით არა ასოცირებული ხელშეკრულებით, არამედ მაშინ, როცა ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგიად გამოვაცხადეთ. ქრისტიანულ საზრისზე, ამკვიდრებდა მწერალი თავისთავად კულტურას, ევროპულ განმანათლებლობას. რევაზ ბარამიძე წერს: „არჩილი, სულხან-საბა და დავით გურამიშვილი სათავეს უდებენ ჩვენ განმანათლებლობას, მათი მოღვაწეობა აშკარად განმანათლებლური ხასიათისაა“ (რ. ბარამიძე (2018), სახელმწიფოებრივი ცნობიერება და ზნეობრივი იდეალი, 328. გამომც., „ჩვენი მწერლობა“). ეს განმანათლებლობა სახარებაზეა დაფუძნებული, რაც სასაუბრო, ხალხური მეტყველების სტილის საშუალებით მეტად საცნაური გახდა ქართველთათვის.

არეოპაგიტიკული მოძღვრება ევროპაა, რომელიც სიკეთისქმნადობას ქადაგებას. ამიტომ რუქა არ შეიძლებოდა ყოფილიყო ბოროტი და თუ ის ასეა წარმოჩენილი ნაწარმოებში ესეც სხვა მიზანს ემსახურება, რომ ბოროტებაც ესწრაფვის სიკეთეს, რადგან ადამიანად მოვლინება თავადაა დიდი სიკეთე. ვფიქრობთ, სულხან-საბა ორბელიანის მხატვრული აზროვნების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პარადიგმად უნდა ჩაითვალოს არეოპაგიტიკუ-

ლი მოძღვრება. „სიბძნე-სიცრუისა“ გამონაგონი სიმართლეა. გამონაგონი სიმართლე გულისხმობს სამშობლოს საზრისის წდომას. ეს არის გამონაგონი ეროვნული სახისმეტყველება.

მწერალმა საქართველო მიაბრუნა ევროპისაკენ, რითაც გაემიჯნა აღმოსავლურ სამყაროს. I-XVIII საუკუნეებს შორის დიდი დროა, ევროპა ახლებურად იყო გასააზრებელი, რადგან 1453 წელს კონსტანტინეპოლის დაცემით ევროპისკენ მისასვლელი გზები ჩაიკეტა, ბიზანტიის ნაცვლად ოსმალეთი გაგვიმეზობლდა. ამას არ შეიძლება ჩვენს კულტურულ ცხოვრებაზე არ ემოქმედა. სულხან-საბა გრძნობდა ამას, გრძნობდა დროულ სიახლეს, ახლებურ აზროვნებას და ახლებურ ყოფასაც. მისთვის მთავარი ცვლილება იყო, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში ყოველივე ამოიქნებოდა. ეს ცვლილება განათლებით უნდა დაწყებულიყო, რაც სულიერ-ყოფიერების არსზე უნდა დაფუძნებულიყო. მომავალი მეფე უნდა შეძრას, როგორც ფრესკამ, ისე მშრომელი კაცის შეჭირვებამ. სულიერ-ყოფითობა იყო განათლებას მთავარი საყრდენი, სადაც ვლინდებოდა საქართველოს ეროვნული კონცეფცია. მწერლის მსოფლმხედველობა ამ კუთხითაა შესაცნობი.



„დავითიანის“ სახისმეტყველებისათვის

„დავითიანში“ მრავლად გვხვდება ბიბლიური რეალიები. „უკვ-
დავების წყაროს იგავი“, „ტირილი ღვთისმშობლისა“, „აღდგომის
დღეს ყრმათაგან სამღერალი“, „წმინდა სიტყვა ღვთისა“, „ნოეს
კიდობნად შესვლა“, „ადამის საჩივარი“, „ღვთისმშობლის
მიცვალების დღის შესხმა“ და ა.შ. თითქოსდა მთელი ბიბლია
შემოგვცქერის. ამიტომაც „დავითიანი“ გოდებაა ქართული
სულისა.

ქრისტიანულ ხელოვნებაში ღვთისმშობელი მრავალგზისაა
გააზრებული. დავით გურამიშვილის ღვთისმშობელი კი მარა-
დიული განცდაა დედობრივი სიყვარულისა და სიცოცხლის,
სადაც წაშლილია დროის საზრისი: „მოდით, ყოველნო, შვილმკვ-
დარნო დედანო, შეიყარენით! შემწყნარებელი ან თქვენი მარიამ
შეინყნარენით, ისმინეთ მისი ტირილი, თქვენც ცრემლნი გად-
მოიყარენით, სულს ეცით მისგან ნუგეში, გულს ჭირნი უკუყა-
რენით“ (დ. გურამიშვილი, „დავითიანი“, 1955. 31). ეს დიდი
ნუგეშია ყველა შვილმკვდარი დედისთვის.

ღვთისმშობელი პოეტთან გააზრებულია დრო — სივრცის
ქრონოტიპის მოხსნის საფუძველზე. ღვთისმშობლის მადლმო-
სილება მის უბრალოებაშია. ამიტომაც უხმობს ყველა შვილმკვ-
დარ დედას, რათა წარმოაჩინოს დედის გულში არსებული
ტკივილი. ღვთისმშობელი თავადაა დედა, ასევეა ნებისმიერი
ქალი და ამ ტკივილს მათთან ერთად იზიარებს. აქედან გამო-
მდინარე, რომ ღვთისმშობელი ყველა შვილმკვდარის დედაა და
ამავდროულად დედაა საუკუნეთა მიღმა მდგომი. ასეთი სახის
შექმნა, რაც „დავითიანშია“ მოცემული, მართლაც, დიდი წყა-
ლობაა, ყველა იმ დედისათვის, ვისაც ეს მწარე ხვედრი არგუნა
განგებამ.

„დავითიანი“ მარადიული ნათლისკენ სწრაფვაა. მარადიულია „ზეშთასოფელი“ და თითოეულმა ადამიანმა თავისი სხივი უნდა შეიტანოს ამ დაუსრულებელ ნათელში, სანამ სამარადისოდ დუმილში გადავა. ამას კი სიახლე და თავგანწირვა სჭირდება. ადამიანმა არასოდეს არ უნდა დაკარგოს ღმერთი, უნდა გაითავისოს თავისი გოლგოთა. ეს გზა არ არის სწორხაზოვანი, ვისაც სინანულის გზით არ უვლია, იგი ვერასოდეს შეძლებს ღმერთთან მიახლებას, რადგან უსინანულობა უღმერთობაა.

„დავითიანში“ ღმერთი მსჯელობაში და არა დოგმებში ვლინდება, რაც იგავთმეტყველებით მიიღწევა. ეს ისეთი მხატვრული დიალოგია, რომელიც ადამიანისაგან შინაგან თავისუფლებას ითხოვს. დავით გურამიშვილთან მაცხოვარი „კარისკენ“ მიგვითითებს, რომლის შეხსნა ადვილია თუკი მოვინდომებთ. ეს უფლის ერთგვარი თხოვნაა, თუ გნებავთ ერთგვარი პირობაც. ეს კი აუცილებლად უნდა იყოს დაცული, რადგან ღვთის სიტყვას ძალმოსილება მიეცეს. „რომელმან ცანი, ვითარცა კარავნი შეგვიმზადისა, ზედ მიადგინა მნათობნი ნივთთა ყოველთა მზარდისა... იგი არს მიზეზი ყოველთა, ფარულისა და ცხადსა“ (დ. გურამიშვილი, „დავითიანი“, 1955. 26).

პოეტს კარგად ესმის, რომ ღმერთი თავისი ძლიერებით ან მშვენიერებით გამოცხადებულიყო (ბაგაში დაიბადა) აუცილებლად მოახდენდა ადამიანებზე ზეწოლას, იგი როგორც ყველა ჩვენთაგანი ქალისგან იშვა. ამით ღვთაებრიობასთან ერთად ადამიანურ ბუნებას გაესვა ხაზი. ადამიანი ღვთისაგან თავისუფლებითაა ხელდასმული და თავად უნდა განაგებდეს საკუთარ ბედ-ილბაღს. ყველა თავად უნდა განეწყოს რწმენისთვის. ღმერთი არავის აძალებს და ესაა განსხვავებული ცხოვრების შემოთავაზება. არ დაძალებაში სიყვარული, არ დაძალებაში ცხოვრება.

ჯვარცმის მთავარი საზრისი სიყვარულია. „ქრისტე ჯვარცმას ადამიანების სიყვარულის გამო დასთანხმდა, მკვდრეთით აღდგა და ამით თქვა, რომ სწორად მოიქცა. გვითხრა რომ ჰქონდა სიყვარულის უფლება, უნდა გვიყვარდეს ნებისმიერ გარემოში, უნდა გვიყვარდეს ყველგან და ყოველთვის. მაშინაც კი, რაც არ უნდა გვიჭირდეს, უნდა გვეყოს ვაჟკაცობა გვიყვარდეს“ (ერიკ-ემანუელ შმიდტი, პილატეს სახარება, 2013. 84).

ქართველობამ შეჭირვების ჟამს კიდევ უფრო დაივიწყა ღმერთი და ესაა მიზეზი პოეტის აზრით, თავსდატეხილი უბედურებისა. რადგან: „კახელების აღმა ხნული, ქართლელებმა დაღმა ფარცხეს“ (დ. გურამიშვილი, „დავითიანი“, 1955. 45). ასეთ დროს ხსნა სინანულშია, ოღონდ სინანული — გონებითა და გულით. მხოლოდ ასეთი მთლიანობით მიიღწევა კეთილქმნადობა, სწორედ ეს უნდა აქციოს ერმა არსებობის ნორმად, წინააღმდეგ შემთხვევაში დაღუპვისთვისაა განწირული.

„დავითიანი“ ქრისტიანული სულის უმაღლესი გამოვლინებაა. მის მთლიანობას თვითშემეცნება ქმნის. რევაზ სირაძე წერს: „დავითიანი“ იწყება და მთავრდება გურამიშვილით. პიროვნული „მე“ (მე — დავით გურამიშვილი: „ამ წიგნთა გამლექსავის გვარისა და სახელის გამოცხადება, კრებულის ბოლოს - „ამ წიგნის გამლექსავის სულის მოხსენიება“), ეროვნული „მე“ (მე დავით გურამიშვილი ქართველი: „ქართველთ უფალთა მეგვარტომობის იგავი“, კრებულის ბოლოს — საფლავის ქვაზედ დასაწერი), ზოგად ადამიანური „მე“ (მე — დავით გურამიშვილი ქრისტიანი: „ლოცვანი“ და „ვედრებანი“, ბოლოს - „ადამის საჩივარი“) (რ. სირაძე, სახისმეტყველება, 1982. 229).

„დავითიანი“ ძირითადად ბიბლიურ ამბავს ეყრდნობა. ეს არ ნიშნავს მის ზედმიწევნით გალექსვას. ბიბლიური ამბავი მოხმობილია პიროვნების წარმოჩენის მიზნით, რომ სტრუქტურა მე — დავით გურამიშვილი, მე — ეროვნული, მე — ქრისტიანი რამდენად გაშინაარსებულია ადამიანში და რამდენად ამაღლებულია ადამიანი პიროვნების ყოვლისმომცველი მადლით.

„დავითიანი“ ვლინდება ამაღლებულ მხატვრულ სახეებში, რაც სათაურშივე ჩანს. კერძოდ, პოეტი სიმბოლურად წარმოსახავს თავის თავს დავით ფსალმუნთმგალობელთა ავტორად. მისი სიახლოვე ბიბლიური დავითის საგალობლებთან ისტორიული, ცხოვრებისეული რეალიების წარმოსახვითაც გამოიხატება. ფიქრთა-ფიქრი „ორი დავითისა“ ძნელი გასარჩევია, რომლის შესახებ მართებულად მიუთითებს ქალბატონი ლალი დათაშვილი: „ხშირად ისე ერწყმის ერთმანეთს ორი დავითის ნააზრევი, რომ მკითხველისაგან მეტად დაკვირვებული თვალი და „ფსალმუნის“ კარგი ცოდნაა საჭირო იმის ამოსაცნობად. თუ სად

მთავრდება დავით გურამიშვილის ორიგინალური ფრაზა და საიდან იწყება მისი დიდი სეხნიის დამოწმება“ (ლ. დათაშვილი, „დავითიანის“ სწავლებისათვის, 1998. 9).

დავით გურამიშვილი ბიბლიურ დავითს მისაბაძ პოეტად წარმოაჩენს და ხშირად ისეთ რაიმეს მიაწერს, რომ შესაძლოა თავადაც მას ეთქვა.

შუასაუკუნეების ადამიანის მთავარი საზრისი მადლის მოპოვებაა. ღვთაებრივი მადლით შემოსილ კაცს შეეძლო ეთქვა:

**სახით სიტყვა შევნიერო, სხიო მზეთა-მზის სახეო,
ვეძებ და შენი მსგავსი მე აქ ვერსადა ვნახეო,
გეაჯები, ნუ გამწირავ, მოვჰკვდე, შენ კერძ დამმარხეო,
ჯოჯოხეთში ნუ ჩამაგდებ, მიწყალობე სამოთხეო!**

(დავით გურამიშვილი, „დავითიანი“, 1955. 73)

„სიტყვა“, ქრისტეა („პირველად იყო სიტყვა“), „მზეთა-მზე“ მამა-ღმერთი, „სხიო“ - სულიწმინდა. ეს ასე ლაგდება: „მზეთა-მზე“ მამაღმერთი, „სხიო“ სულიწმინდა, „სიტყვა“ ქრისტე. ე.ი. ახალი აღთქმა გამომდინარეობს ძველი აღთქმიდან. აქედან გამომდინარე ხაზს უსვამს საგანგებოდ სამებას (მამა ღმერთი, ძე ღმერთი, სულიწმინდა).

დავით გურამიშვილი საკუთარ თავს ადამის ჩამომავლად თვლის და თავის ცოდვათა ათელის წერტილად პირველცოდვას მიიჩნევს. მისი მრწამსით, ყველა ადამიანი უნდა ინანიებდეს პირველცოდვას ნათლისღების საფუძველზე, როგორც თავისას.

რა არის სინანული? იგი საიდუმლოა. ამ საიდუმლოსთან მისვლა შესაძლებელია გულწრფელი სინანულით. ეს კი ადამიანს სინმინდეს უბრუნებს და ამაღლებულს ხდის. საკუთარ ნაკლოვანებათა შეგრძნება, თვითაღზრდა ყველაზე დიდი საოცრებაა საოცრებათა შორის. „ასეთი იყო გზა თვითსრულყოფისა, თვითგანვითარებისა. ამ დროის იდეალი თავშეკავება და დათმობა. შუა საუკუნეებმა საფიქრად ის გაიხადა — რითაც ადამიანი სუსტია ამ ქვეყნად, ხოლო რენესანსმა — რითაც ძლიერი. (რ. სირაძე, სახისმეტყველება, 1982. 175) შესაძლოა თვითშემეცნება „ზეშთასოფლით“ საცნაურდება, რასაც სიხარული და ამაღლებულობა მოსდევს.

„დავითიანში“ განსაკუთრებული სიღრმითაა ნაჩვენები სინანული, რაც დავით მეფის კვალობაზე მოიაზრება. პოეტი ზედმინევნით ზუსტად გადმოგვცემს სულის მოძრაობას. გრივერ ფარულავას სიტყვით: „იხარებდეთ სულითა“, „სულითა გულისხმავო“, „სულთა ბრწყინვალენი“, „მდულარებათ სულისაათ“, „ენაი სულისაი“.

ყოველი ადამიანი ნაზიარებია პირველცოდვასთან, რომელიც ნათლისღებით გამოისყიდება. მაგრამ შემდგომ წუთისოფელში რამდენს ჩადის? მისი აღმოფხვრა მხოლოდ სინანულითაა შესაძლებელი. პირველი ცოდვა აახლოებს დავით გურამიშვილსა და ბიბლიურ დავითს ადამიანთან. პოეტი თავისებურად ლექსავს ადამის ტომთა ცოდვამადლს, წარღვნას, ენის აღრევას. თითქოსდა ნაშლილია დროისა და სივრცის ზღვარი. „დავით გურამიშვილი მთელი სამყაროა და მთელი სამყაროც დავით გურამიშვილი. ადამის ცოდვები დავითის ცოდვებია და დავითის ცოდვები ადამისა“. (ტ. მოსია, „დავითიანის“ ლიტერატურული წყაროსა და პოეტიკის საკითხები, 1987. 28)

„დავითიანში“ ცოდვის აღმოფხვრა სულის სიმშვიდეს განაპირობებს. ცოდვის შეგრძნება არ ნიშნავს მის მოსპობას. იგი მხოლოდ პირველი სანყისია. მას უნდა მოსდევდეს აღსარება. დავით გურამიშვილისეული უსაშველო გოდება ყოველი ჩვენთაგანის გულსა და სულს შეძრავს და 2100 წლის შემდეგაც ცხადლივ შეგვაგრძნობინებს ქრისტეს ჯვარცმას, იმ ცოდვას, რომლის მონაწილედ მიუხედავად დრო-ჟამისა ყველა ჩვენთაგანს უკავშირდება:

ვაი, რა კარგი საჩინო რა ავად მიგიჩნიესო!
ბოროტისაგან კეთილი შუროთ ვერ განარჩიესო,
მაცხოვრებელი შენ მათი წამწყმენდლად მიგიჩნიესო,
დიდება მოთმინებასა შენსა, უფალო იესო!

(დავით გურამიშვილი, „დავითიანი, 1955. 33)

ეს სტრიქონები ადამიანში აღძრავს უკიდევანო სინანულს, რომ ღმერთი ვერ შეიცნო, უარყო და შეურაცხჰყო. ღმერთი მივიდა ადამიანთან და ადამიანმა ეკლის გვირგვინი დაადგა მას. ეს ცოდვა სინანულის ცრემლით უნდა გამოისყიდოს კაცობრიობამ. სწორედ ამ სურვილს აღძრავს ზემორე სტრიქონები და ეს იმდენად ძლიერი მუხტია, რომ თითქოსდა თავად ხდები მონაწილე ჯვარცმის. ასეთ დროს ხსნა სინანულშია.

იოანე ოქროპირი წერს: „ტირილი, რომელი საჩვენებლად კაცთა არნ, მსგავს არნ იგი რომელიმე მეძავია, რომელთა მოიქმნიან პირნი მათნი სატირლად კაცთა უგნურთა. მე მათ ცრემლთა ვიტყვ, რომელნი არიან გულისგან ღმობიერსა ფარულად და არა საჩვენებლად საუნჯესა შინა“. (იოანე ოქროპირი, მამათა სწავლანი 1987. 5)

„დავითიანში“ ცრემლი, რომელიც სინანულის ერთგვარი გამოვლინებაა, ისე როგორც დავით ფსალმუნთმგალობელთან, თვითგანწმენდის ერთგვარი გზაა. სინანულის საფუძველზე ხდება ღმერთთან მიახლება.

შეიძლება ადამიანი უამრავ ცხოვრებისეულ რეალიებს ჩაულრმავდეს, შექმნას სასწაულები, მაგრამ ეს არაფერია იმასთან შედარებით, რასაც საკუთარ თავთან მიმართება ჰქვია. ხშირად ადამიანს ვერ გაუგია, რა ხდება მის თავს, როდის მოეშვა, რომ ჩააგდო გულგრილობის მოდუსში. ღირებულებებმა ფასი დაკარგეს. ირგვლივ სიცარიელეა. მთავარი ასეთ დროს კითხვების გაჩენაა და თვით კითხვები მიგიყვანს იმ საწყისამდე, რამაც სავალალო მდგომარეობაში ჩააგდო. ე.ი. კითხვებშია შემეცნება. დავით გურამიშვილი ხომ კითხვითი ნაცვალსახელით მოგმართავს: „ყმანვილი უნდა სწავლობდეს საცნობლად თავისადაო, ვინ არის, საიღამ მოსულა, სად წავა საითკენაო“... (დ. გურამიშვილი, დავითიანი, 1955. 23) ეს სხვა არაფერია, თუ არა თვითშემეცნება. თვითშემეცნება კი საფეხურებრივად ხდება: მე — დავით გურამიშვილი, მე — ქართველი, მე — ადამიანი — მე პიროვნება.

„დავითიანში“ პიროვნული და ეროვნული სატკივარი ერთმანეთში თანაბრად არის შერწყმული. თითქოსდა წაშლილია ზღვარი მათ შორის ისე განიცდის პოეტი არსებულ მდგომარეობას:

მე კი ვფარავ, მაგრამ ჩემი სატკივარი არა ჰფარავს,
მეტად მწარედ გული მტკივა, მაჟრჟოლებს და
ტანში მზარავს,
ვერ მოვითმენ, რომ არ დავგმო აღმა მხვნელსა,
დაღმა მფაცხველს,
ჩემი ცოდვაც მისცემია ჩემს ამომთხრელს, ამამბზარავს!
(დავით გურამიშვილი, „დავითიანი“, 1955. 44)

დავით გურამიშვილის სახისმეტყველებაში ეროვნული კატასტროფის მიზეზი უსინანულობასა და ღვთის დავიწყებაშია საძებარი. პოეტი ხედავს, რომ საზოგადოების ყველა ფენა ცოდვის მორევშია ჩაფლული. მისთვის არ აქვს მნიშვნელობა, თუ ვისკენაა „მკვახე შეძახილი“ მიმართული. ადრესატს არ ირჩევს:

არ დაიჯერეს, არა ქნეს სარწმუნო გასაჯერები,
დაყრუვდნენ, ბრმანი შეიქმნენ, საქმე ქნენ გასასტერები
თუმც იყვნენ ხუცეს-ბერები, მათაც კარგი ქნეს ვერები
დამცირდნენ, მაღლით მოყვრები, ცოდვით
გამრავლდნენ მტერები.

(დავით გურამიშვილი, „დავითიანი“, 1955. 40)

სადაც „ხუცეს-ბერები“ კარგს ვერ იქმნიან რა გასაკვირია ის შემადრწუნებელი მდგომარეობა, რომელშიც მაშინდელი საქართველო იმყოფებოდა:

შეიქმნა დიდი მტერობა, თქმა ერთმანეთის ძვირისა,
ამპარტავნობა და შური, ურცხვად გატეხა პირისა,
ავაკაზობა, ქურდობა, გზებზე დასხდომა მზირისა,
ტყვეობა, მოკვლა, ტაცება ქვრივთა, ობოლთა, მწირისა!

(დავით გურამიშვილი, „დავითიანი“, 1955. 40)

მაღალი რელიგიური კულტურის პოეტს კარგად ესმის სულიერი სფეროს უდიდებულესობა. თუ სულიერ სფეროში გაუგებრობაა, მაშინ სინანულით გამსჭვალული კაცი აღსარების სათქმელად სად წავიდეს?! თუ ქვეყანაში სულიერება დამდაბლებულია, მაშინ ერი უბედურებისთვისაა განწირული. საშინელებათა-საშინელებათა სამღვდელოებას ამოფარებული სიბილნე და ხარბი ხელები.

სამშობლოს ბედი და უბედობა პირდაპირ აისახება ადამიანის პირად ცხოვრებაზე. ამის მაგალითი თავად დავით გურამიშვილია.

დავით გურამიშვილი ღვთისმშობელს, მაცხოვარს, დავით ფსალმუნთ-მგალობელს სამყაროს მხსნელად წარმოგვიჩენს, რადგან მათი ტანჯვის სანაცვლოდ მოხდა ჩვენი ცოდვათაგან გათავისუფლება.

ადამიანს ღმერთმა ნების თავისუფლება უწყალობა და სინანულის საფუძველზე მიეახლება სიკეთეს.

სიკეთე ხომ თავის თავში საღვთო ძალას შეიცავს, ხოლო უსიკეთობას ანუ სიკეთის ნაკლოვანებას სასჯელი მოსდევს, რომლის აღსრულების ჟამი შეიძლება მეცხეულად ან სულაც მრავალი წლის შემდეგ დადგეს. იგი სხვადასხვა ფორმით შეიძლება გამოვლინდეს: უბედურებით, ზნეობრივი დაცემით, მაგრამ ყველაზე საშინელია სულიერებისადმი ინდეფერენტულობა.

როცა ადამიანი სიკეთეს კარგავს, იგი სიყვარულს კარგავს და მიწიერების ტყვედ იქცევა. სხვაში მტერსა და მოძალადეს ხედავს. მას არჩევანი მიეცა, მაგრამ ხშირად მესამეს ირჩევს. ალბათ, ამიტომაც ის მთავარი გზები, რომლებითაც სიკეთე მოგვეახლება, თავისებური სულის „შესაკრებელია“. სხვათა წარმატებებით გახარება, შურის გულიდან განდევნა, სიტყვისა და საქმის თანხვედრა.

როგორ შეიძლება გავითავისოთ სიკეთე? ალბათ, უნდა დავბრუნდეთ საკუთარ თავთან, სინანულთან და სულიერებასთან.

„დავითიანი“ აცოცხლებს ყველა ჩვენთაგანის სინანულს, სიკეთეს და სულის მოძრაობას.

აკაკი წერეთელი - პიროვნულობით აღვსილი სახელები

აგიოგრაფიული მწერლობის საფუძველი მთელი მსოფლიო ისტორიაა. წმინდა ნინო მოიაზრება მოციქულთა ფონზე, წმიდა შუშანიკი ქრისტიანობისა და მაზდიანობის, წმიდა აბო სულისა და ხორცის, მამა გრიგოლი კულტუროლოგიის და ა.შ. მაგრამ მათ აერთიანებთ ერთი რამ - ესაა პიროვნება. როგორც სამყაროა მრავალფეროვანი, ასევეა ადამიანიც. მაგრამ ყველა ადამიანია პიროვნება?! არა, შეიძლება ათას ან ასიათას კაცში ერთი აღმოჩნდეს. პიროვნებად ქცევას თავგანწირვა და სიახლე სჭირდება. ეს იცოდა აკაკი წერეთელმა და პიროვნული „მე“-თი აღსავსე სახელები მოიხმო წარსულიდან და ამით შეეცადა საქართველოს სიყვარულის გაღვივებას. ეს არის საუკუნე (XIX), როდესაც არისტოკრატიას ქართულ ენაზე საუბარი ეთაკილება, არც დღესაა სახარბიელო მდგომარეობა. ქართული ენა თავის შინა - სახეს, შინაარსს ნელ-ნელა ჰკარგავს.

ქართულ მწერლობაში აკაკიმ სახელი დაიმკვიდრა, როგორც პატრიოტული ლირიკის პოეტმა. თუმცა სხვა გარემოებებიცაა გასათვალისწინებელი. კერძოდ, გრძნობები მასთან პოულობს სათქმელს მუსიკალური რითმითა და ქართული კილოკავის შეერთებით. ეს იწვევს ესთეტიკურ მიმართებას გონებასთან, სადაც მხატვრული სახეები მუსიკისა და ქართული კილოკავის თანხლებით წარმოჩინდებიან. ეს დიდი ორიგინალობაა და მისი პოეზიის საიდუმლოც შეიძლება აქაა საძებარი. მითუმეტეს მაშინ, როცა საქმე პიროვნების სახის ჩვენებას ეხება,

აკაკი წერეთელი ლექსში „ნინო, ქეთევან და თამარი“ წერს: „თამარს თავს ედგა ძღვევის გვირგვინი და ქეთევანსა - წმინდა მოწამის, ნინოს ხელთ ეპყრა ჯვარი ვაზისა ნიშანი დიდი ქრისტიანობის“ (აკ. წერეთელი. ტ. II. 2011. 32). ამ სტრიქონებში თით-

ქოსდა მუსიკის ხმა, სახელების (ნინო, ქეთევან, თამარ) მასთან მიმართებაში მოგვეახლებიან.

წმინდა ნინოს პიროვნული „მე“ მიღწეულია არა, როგორც მხოლოდ მოციქული, არამედ როგორც ვაზის ჯვრის დამამკვიდრებელი. ამით გათავისდა ჩვენში მაცხოვრის სიტყვა. ნინოს სახეში მოცემულია, შერწყმულია, როგორც მოციქული, (სულთმოფენა) ისე ქართველთა გენეალოგიური მზე, იგივე ვაზი. ვაზის ჯვარი ხომ სიმბოლოა დესაკრალიზებული მზის: „შენ ხარ ვენახი და შენ ხარ მზე“.

თამარ მეფე „ძლევის გვირგვინითა“ წარმოჩინებული. გვირგვინი ძალმოსილებასთანაა წილნაყარი, რომლითაც უნდა მოისრას ყოველივე უკეთურებანი. თამარის წმიდა სახე, მისი პიროვნული „მე“ „ძლევის გვირგვინით“ საცნაურდება, რომელიც მარადიული სიცოცხლის გზას გვიჩვენებს. ამის კვალობაზე თამარი ცხადდება IV ჰიპოსტაზად, ანუ წმიდა სამების მეოთხე წევრად. ამით ტრიადოლოგია (მამა, ძე, სულიწმიდა) არ დარღვეულა. თამარ მეფე მიახლოვებს სამებას, რაც ნიშნავს წმინდანობის უმაღლეს ხარისხს. წმინდანობასაც ხომ თავისი იერარქია აქვს. ბატონ რევაზ სირაძის აზრით: „ამ იდეით თამარი ზიარებულია სამზობასთან (ტრისელიოს) თავისი სულითაც და თავისი სხეულითაც“ (რ. სირაძე, ლიტერატურულ-ესთეტიკული ნარკვევები, 1987, 32).

თუ თამარს „ძლევის გვირგვინი“ ადგას, ქეთევანს „წმინდა მონამის“ როგორ შევათავსოთ „გვირგვინი“ „წამებასთან“? მეფის გვირგვინი ღვთაებრიობასთან არის წილნაყარი. ეს იდეა არაერთგზისაა გააზრებული ქართულ მეცნიერებაში. აგიორგრაფიაში წამების ორი გზა არსებობს: ერთი სასულიერო, მეორე საერო. თამარი ამ უკანასკნელს მიეკუთვნება. ორივე (თამარი, ქეთევანი) გვირგვინოსნობს, ორივე წმინდანია, ოღონდ სხვადასხვა გზით - ერთი მარტვილობით, მეორე საეროთი. საბოლოოდ კი, ორივე ერთ ამაღლებულ სახეში ვლინდებიან - „წმინდანნი“. ცალკე დგას ნინო მოციქულთა „სწორი“ და ვაზის ჯვრის შემქმნელი.

ყურადსაღებია ლექსში სახელთა განლაგება: თამარი, ქეთევანი, ნინო, უნდა იყოს ნინო, თამარი, ქეთევანი. შუაშია მოხსე-

ნებული ქეთევანი, რომელიც მიემართება, როგორც პირველს ნუმერაციის მიხედვით (თამარი) ისე მესამეს (ნინო). ვფიქრობთ, ქეთევანში ორივეა. „თამარი“, როგორც „ძლევის გვირგინი“ (სპარსელთა სულიერი ძლევა) და „ნინო“, როგორც „ვაზის ჯვარი“ (ძლევა ქრისტეს სახელით). როგორც ვხედავთ, შორმამავალია აკაკის ხედვა, რაც ამ ამალღებული ქალების პიროვნული „მეს“ ჩვენებით გამოიხატება. ადამიანი უნდა ამალღდეს პიროვნებამდე, რადგან ისე შეუძლებელია რწმენა და სასწაული. ამის გალვიძება უნდა პოეტს საზოგადოებაში.

ზემოაღნიშნულ სახელთა განლაგებისთვის შეიძლება არ მიგვექცია ყურადღება, რომა რა ერთი გარემოება. სახელები: თამარი, ქეთევანი, ნინო ასეთი თანმიმდევრობით მრავალგზის მეორდება სხვადასხვა ლექსებში, რაც შემთხვევითი ადვილად არ გახლავთ. მსგავსი სიტყვაქმანდობა არ ახალია ქართული ენისთვის. ახალია ის, რომ ისინი ქმნიან „მე“-თი აღვსილ პიროვნებებს, რომ უკმარისობის შეგრძნება იქნეს დაძლეული. ამიტომაც დიდი რამ „თამარობა“, ნინოობა, ქეთევანობა. ეს სახელები არ მხოლოდ პოეტურად არსებობენ, არამედ სინამდვილეცაა. სწორედ ამ ნამდვილ ისტორიულ სახელებს მისცა აკაკი წერეთელმა პიროვნებით აღვსილობა, რომელშიც სჭარბობს ნებისმიერი კონკრეტული მოვლენა თუ ფაქტი. ასეთი მიიტანენ საკუთარ სიცოცხლეს სამშობლოს საკურთხეველთან. ამისთვის თავადაც მზად იყო: „თუ ჩემს სამშობლოს გამოაღვიძებს ჩემი სიკვდილი, აჰა, მეც მზად ვარ! მოდი ჯალათო, შენი მახვილი შეუბრალებლად ზედ გულზე დამკარ“ (ა. წერეთელი, ტ. III, 2011, 309).

თამარი, ქეთევანი, ნინო აკაკი წერეთლის პოეზიაში მოიაზრება ქრისტიანული მსოფლმხედველობის საფუძველზე. ესაა გზა თავად პოეტსა და საქართველოს ქრისტესთან შერწყმისა; რაც მიიღწევა პიროვნული აღვსილობით. შეიძლება ვინმემ იკითხოს სადღაა ღვთისმშობელი? აი, პასუხიც: „დედაო ღვთისაჲ შეუნდეჲ ცოდვა... მიეცა კურთხევა ზეცით... გარდმოსახე ჯვარი... ნუ დაავინწყებ ენას... განამტკიცებდე ზნეობას“... აკაკისთან ღვთისმშობელში მთელი საქართველოა მოცემული. აქვეა ნინო, თამრო, ქეთევანი და ნებისმიერი ისტორიული პირი, რომელიც პიროვნული „მე“-თია აღვსილი.

ღვთისმშობელი განცალკევებით დგას და ყოველი პიროვნული „მე“-თი აღვსილი სახელები მისკენ მიემართებიან, რაც განპირობებულია მარიამის ლოგოსური, ღვთაებრივი ბუნებით. რა შეიძლება ჩაითვალოს ღვთისმშობლის არსებით ნიშნად? უზინარესად მისი ღვთაებრიობა. ღვთისმშობელი და მისკენ მიმართული პიროვნული „მე“, რაც საცნაურდება რწმენისა და სამშობლოს სიყვარულით, ემსახურება მხოლოდ ერთს - ზნეობრიობამდე აყვანილ რწმენას, სიბრძნეს. პოეტი წერს, რომ აღარ გვყავს „ქუთათელ გენათელები“ მათ ნაცვლად სხვებს დაუკავებიან ტაძრებში ადგილი, მაგრამ ისტორიული რაღიებიდან მაცქერალმა პიროვნებებმა იქნებ დააფიქროს ქართველი. ამ შემთხვევაში წარსული, დღევანდელობა განიცდება, როგორც ხვალინდელობა, მომავალი. აკაკისთან წარსული ანმყოფ და მომავლად ითვლება. ესაა სასწაული. თამარის, ნინოს, ქეთევანის ცნობიერება რწმენაა, რწმენა სამშობლოს სიყვარულზე დაფუძნებული, რომელსაც დროის საზრისი არ გააჩნია.

„ნინო, ქეთევან და თამარ“ ამ ლექსის ძირითადი აზრია ღვთისმშობლის სახელით დაძლეული იქნას უკეთურებანი, ცოდვანი. ამგვარ სახისმეტყველებას მიჰყვება თითქმის აკაკის ყველა ლექსი. ყველაზე არსებითი აზროვნების წესის მნიშვნელობაა, რაც პიროვნებით შინაარსდება. ამიტომ შეძლებისდაგვარად უნდა მიუახლოვდე მათ, შეძლებისდაგვარად გასულიერდე. ამისთვის სიყვარულია საჭირო. სიყვარული ხომ ყველაზე ადამიანური გრძნობაა, მაგრამ გააჩნია ვისში ან რასში ხედავ სიყვარულს? სიყვარული არ უნდა იფარგლებოდეს მხოლოდ მინიერებით, არამედ რწმენისა და სამშობლოსთან ურთიერთკავშირში თანაარსებობდეს.

თამარი, ქეთევანი ნინო ეს რეალური სახელებია ქალისა, მაგრამ როგორი პიროვნული „მე“-თი, სულიერებით სავსე. მათი აღქმა უკვე მთლიანად ჩვენზეა დამოკიდებული და არა არსებულ რეალობაზე. აკაკის სურს, რომ მშვენიერი, ამაღლებული ქალების სახით საქართველოზე დაგვაფიქროს, მათკენ წაგვიყვანოს და წარსული, ანმყო, მომავალი ერთობლიობაში გაგვააზრებინოს.

აკაკი წერეთლის პოეზიის საფუძველი ქრისტიანობაა, რომელიც პიროვნულ „მე“-მდე ამაღლებს ადამიანს. სახელდობრ:

„კავშირი ჯვრით გამყარებული“, ... „ქრისტეს საფლავის მძებნელი“, „მენელსაცხებლე დედათა“, „წმინდა ამბორმა შეგვასისხლხორცოს“, „იქ სინმინდელა ღმერთია“, „დიდება მაღალთა შინა“, „მიყვარდა ღმერთი მოწყალე“, „მწამდა მოძღვრება ქრისტესი“, „მისთანა რამე არ მინდა, რაც არ იქნება ღვთიური“ (ა. წერეთელი, ტ. I, ტ. II, ტ. III, თბ. 2010, 2011, 2012).

მსგავსი სიტყვაშეხამება მრავლადაა აკაკი წერეთლის პოეზიაში, სადაც ჩანს ღვთიური ნათელი. პოეტის მხატვრული აზროვნება ამ ნათლისკენ მიჰყავს, ქართულმა სიტყვამ ღვთის გამოხატვის დიდი გზა გაიარა. დანყებული წარმართული ღვთაებებიდან დამთავრებული უცხო კულტთა სახელებით. აკაკი წერეთელთან ისტორიული სახელების ქრისტიანულ მსოფლმხედველობამდე ამაღლება პიროვნულობის საფუძველზე ხდება. ამის ნათელსაყოფად ზემოაღნიშნული სახელები (წინო, თამარი, ქეთევანი) იკმარებდა. ამიტომაცაა მისი პოეზია ქართველთა სულიერი ძალის მატარებელი, რადგან მხატვრული სიტყვა ადამიანის თვითშემეცნებას ემსახურება, რომელიც მას პიროვნებამდე ამაღლებას. პიროვნული „მე“ და საქართველო დიდი შეუცნობლობა და ამავედოროვნად დიდი სიცხადე.

აკაკი წერეთლის პოეზიაში არის ლექსები, რომლებიც „ამა სოფლის უკულმა მატარებლებთან“ გამოირჩევა ირონიით, სადაც გამოაშკარავებულია მათი სულის სიცარიელე. ასეთ ლექსებში, რატომ უნდა, არ ჩანს პიროვნულობა. როცა მოხდება მისი შემოქმედების ასე დალაგება: პიროვნული „მე“ - საქართველო, ქრისტიანობა - საქართველო და მეორე მხრივ, უსახონი - სიკეთესმოკლებულნი, მაშინ ცხადლივ წარმოჩინდება მისი უდიდესი მნიშვნელობა ქართულ პოეზიაში.

აკაკი წერეთლის პოეზია სულიერი ზეცისა და ხილული მინის განსახიერებაა, რაც ლოცვით თავისდება. ყოველი ლოცვა მიემართება ზეცის, ღვთიურ სამყაროს. მაგრამ სადაა ეს ღვთიური ზეცა? სახარება ასე განმარტავს ამას: ღმერთი სულსა შინა არსო. ამიტომაც ღვთიური ზეცა სულში იხილება. აკი ამბობს პოეტი ერთგან: „სულითაც დავენინდებო“... ღვთაებრიობა სულშია და არა სადღაც სიმაღლეზე. (ზოგი ცაში ეძებს ღმერთს). ამ აზრის გათვალისწინებით პოეტის ისტორიული სა-

ხელების პიროვნული „მე“-თი აღვსილობა პირდაპირ მიმართებაშია არა მხოლოდ ზეცისკენ, არამედ უკუმიმართულია ქრისტიანობასთან და საკუთარი სამშობლოს სულისკენ. ხილული ზეცა, ხილული მიწა სამშობლოს მშვენიერებას წარმოგვადგენინებს. ეს ასეცაა, რადგან პიროვნება „სვეტი და სიმტკიცეა ჭეშმარიტების“ ამ სიმტკიცეს აკაკი წერეთელი პიროვნული „მე“-თი აღვსილი სახელებით შეგვაგრძნობინებს, რომ თვითსახიერება ასეთ ქართველებზე გადის. აკი ბრძანებდა თავადაც: „ყველაზე პირველ მე ქართველი ვარ“.



ძიება სრულქმნადობისა

ოთარ ჩხეიძის „რომანი და ისტორია“ არის ერთგვარი ცდა ვასილ ბარნოვის შემოქმედების გააზრებისა, რომ ძიება სრულყოფილი ადამიანის არის ეროვნული თვითშემეცნების საფუძველი, ეს უნდა ხდებოდეს ისტორიული რეალიებისა და მხატვრული განსახოვნების ფონზე. ისტორია უნდა ჩართულიყო მხატვრულ სივრცეში, რაც გულისხმობს ისტორიისა და მხატვრული სახეების ერთმანეთთან კავშირს. ეს არ არის უცხო ქართული მწერლობისათვის. ასეთი რამ ახასიათებს არაერთ აგიოგრაფიულ თუ საერო თხზულებას. იდეალური პიროვნება რეალურში უნდა ეძებნათ. ეროვნულ ეპონიმად სრულქმნადობის (სრულყოფილი) ადამიანის ძიება დაესაბა. ამაზე მიგვანიშნებს ოთარ ჩხეიძე, რომელმაც თავის რომანის ერთ-ერთი თავი არსება სრულის სახელდებით დაგვისათაურა.

ქართულ სინამდვილეში რომანისა და ისტორიის ცნება ოთარ ჩხეიძემ დაამკვიდრა. ეს ნიშნავს პერსონაჟთა მოაზრებას ისტორიული მხატვრულ განფენილობაში. აქედან გამომდინარე შემოქმედზეა დამოკიდებული, თუ რა მონაკვეთს იღებს ისტორიიდან და როგორ გარდასახავს მას განსახიერების საფუძველზე. ვასილ ბარნოვთან ისტორიული პიროვნება ნაჩვენებია არა ისე, როგორიც იყო, არამედ ისე, როგორიც უნდა ყოფილიყო „რომანისა და ისტორიის“ ავტორის მხატვრული სიტყვა ვასილ ბარნოვის შემოქმედებაზე სწორედ ამას ემსახურება. ეს გასაგებიცაა, რადგან თავად ოთარ ჩხეიძე იმ ლიტერატურული სკოლის წარმომადგენელია, რომელსაც ასე ძალუმად ემსახურებოდა ვასილ ბარნოვი.

„რომანი და ისტორიის“ თავებში მოცემულია, თუ რა აღინერება ამა თუ იმ თავში, მაგრამ ისინი ორგანულადაა ერთმანეთთან დაკავშირებული. ერთუროს ავსებენ და ამით იმთავითვეა

ნათქვამი საბოლოო მიზანი — სრულქმნადობისაკენ სწრაფვაა. ასეთ დროს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება აზრობრივ პარალელიზმს. დაუკავშირდეთ მის გმირთა სახეებს: აშოტი, თამარი, დავითი, წმინდა ნინო, შუშანი, ლევანი, ალექსანდრე, ბაბეგი და ა.შ. აქ მწერალს აზრობრივი პარალელები სჭირდება არა იმდენად, რამდენადაც წარმოაჩინოს მისი ღირსებანი თუ უღირსობანი, არამედ აზრობრივად სად შეიძლება გამთლიანდნენ, რათა ნაჩვენები იყოს გზა სრულქმნადობის საძიებლად.

ვასილ ბარნოვმა თავისი შემოქმედება არსება სრულის ძიებით დაიწყო და ამითვე დაასრულა. ეს გზა წმინდა ნინოს ცხოვრებიდან ალექსანდრე ბატონიშვილით მთავრდებოდა. არც ესაა გასაკვირი, რომ წმინდანის სახე საეროს სახეში განივთდა, რადგან ამა სოფლის მთავარ საზრისად სრულქმნადობისკენ სვლა დაუსახავს. სრულქმნადობა მიაჩნდა ერის სისავსეობის უმძლავრეს ბალავრად. იოანე საბანისძის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს არის „მამულისა ჩვეულებისამებრ სვლა“.

ჩვენც მოკლე ექსკურსიით გავიაროთ ეს გზა, რომელიც ასე შთამბეჭდავად წარმოაჩინა ოთარ ჩხეიძემ.

ვასილ ბარნოვმა „წმინდა ნინოს ცხოვრების“ დღემდე შემორჩენილი ყველა ნუსხა შეისწავლა და მათ შორის არსებული წინააღმდეგობანი გამოკვეთა. მწერალი უძველეს შრეებს ნინოს ცხოვრების ეპიზოდებში ეძებდა, როგორიცაა არმაზის მსხვრევა და ჯვარი ვაზისა. არმაზის მსხვრევის შემდეგ ყველაფერი მოისპო. გადარჩა მხოლოდ ბივრიტის თვალი. (ბივრიტი იგივე ბივრილია — აღნიშნავს საბა). ეს თვალი ვასილ ბარნოვის მიხედვით წმინდა ნინომ ამოსთხარა არმაზს. ეპიფანე კვიპრელთან სისხლით შეღებილი ბივრიტი იოსების სამოსლის ნიშანია. ორივესთან ფიგურირებს სისხლი. განსხვავება ისაა, რომ ეპიფანესთან სისხლიანი ბივრილი, რომელიც მის სამოსს ამშვენებდა იაკობს მიაართვეს, ბარნოვთან კი სისხლიანი ბივრილი წმინდა ნინოს ხელშია. თვალი მზესთან წილნაყარობას ნიშნავს. მზისგან (სულიერი) მზისგან მოდის ნინო. სისხლიანი თვალი, როგორც ეპიფანესთან, ისე წმინდა ნინოსთან წარმართობასთან ასოცირდება და თუ ვის უნდა დაეძლია იგი, თუ არა თვინიერ სულიერ მზესა. წმინდა ნინო იღებს წარმართთა ყველა ცოდვას და ამსხვრევს არმაზს, მის

სისხლიან თვლას ეხება და ამით მწერალი გასაოცარ სახეს ქმნის — სისხლი, მსხვერპლშენიშვნა ადამიანთა დაიძლევა მხოლოდ და მხოლოდ სულიერი მზით, ანუ იგივე ქრისტიეთი. ასეთი რამ დასაშვები იყო, რადგან წმინდა ნინო "ქრისტეს სასძლოა". ამავდროულად „იგი არმაზის ასულადაც ესახებათ. ეს გვაგულვინებს, რომა ადრე არსებობდა არმაზის ასული, მზიური ქალღმერთი. ალბათ თავდაპირველად ის მზის ასული იყო, მაგრამ როცა მზის ანთროპომორფულ სახეებად არმაზი მიიჩნიეს, ქალ-ღვათებანიც მის ასულად ჩაითვლებოდა" (რ. სირაძე, წმინდა ნინოს ცხოვრება და დასაწყისი ქართული აგიოგრაფიისა, 22, 1997).

ვასილ ბარნოვს ხელი მიუწვდებოდა უამრავ წყაროსთან და ეგზეგეტიკურ თხზულებებთან (მისი მამა მღვდელი იყო). ამიტომ არაა გამორიცხული მას ესარგებლა ეპიფონე კვიპრელის „თვალთაით“, საიდანაც წამოიღო ბივრიტის თვალის სისხლიანობა და შემდგომ მხატვრულ სახედ აქცია.

მწერალი ისე აღწერს მოვლენებს, რომ ღმერთთა ბრძოლაში წარმართულ ღმერთებს ხელი არ გაუწმრევიათ, მხოლოდ ნინო მოქმედებდა. საკითხავია რატომ არ შეარკინა ვასილ ბარნოვმა არმაზი წმინდა ნინოს და მას გამარჯვება მოაპოვებინა. ამაზე მწერალი დუმს. ოთარ ჩხეიძის „რომანი და ისტორია“ გვაფიქრებს, რომ ხომ არ არის ეს წმინდა ნინოს ღმერთის ჭეშმარიტი ღმერთობა და წარმართული ღმერთების ფსევდოღმერთობა? ერთი რამ აშკარაა, რომ არმაზი დაიმსხვრა, არმაზი უარყვეს. „ქალი აღუთქვამს ჯვარცმულის სახელთა და მრისხანე არმაზის ვერაფერი უნებებია“ (ო. ჩხეიძე, „რომანი და ისტორია“, 404. 2016).

ოთარ ჩხეიძე ყურადღებას აქცევს იმ გარემოებას, რომ მსოფლიო ყველა კუთხეში მამაკაცები მოციქულობდნენ, საქართველოში კი ქალი და სვამს კითხვას რატომ? ამის პასუხად მოვიყვანოთ XII საუკუნის საქართველოს პატრიარქის ნიკოლოზ გულაბერიძის სიტყვები: „ლბილთა მით წარწარად მდინარეთა წყლისა ნეკტარით, დაშრიტა სიმძლავრე სახმილისათ მკურნალმან მან ხელოვნმან წინააღმდეგობთაითა“ (ნ. გულაბერიძე საქართველოს სამოთხე 4. 1882) აქ შემოდის მხატვრული სახე — ქალი, ვითარცა წინააღმდეგობის დაძლევის ხელოვანი. მართლაც, ქალი ხომ სრულ იქმნა, ქრისტიანობის დამკვიდრებით.

არმაზის დღესასწაული ორ მხატვრულ შრეს შეიცავს. ერთი ისტორიული წყაროთი გაშინაარსებული, მეორე მხატვრული. ეს მას სჭირდება ვაზის ჯვრის სიმბოლოს წარმოსაჩენად და მას განსაკუთრებულს უწოდებს. მაგრამ ამავდროულად წერს: „წმინდა ნინოს მეთვითურობას წესი არ ქონავსო“?! (ო. ჩხეიძე, „რომანი და ისტორია“ 19.2016). თუმცა იგივეს არ ამბობს თამარზე, თამარ მეფეც ხომ ქალია. ეს მეტად რთული საკითხია ბარნოვთან. ამას გრძნობს ოთარ ჩხეიძე. გმირთა სახეები ისე გადადიან ერთმანეთში, რომ კარგად დაკვირვებული თვალია საჭირო ამა თუ იმ სახესთან მიახლოების დროს. ერთი რამ ცხადია, ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებამ წარმართული საქართველოს შესახებ ბევრი რამ ბურუსით მოცული დატოვა. ჩვენ ცოტა რამ ვიცით ქრისტიანობამდელი საქართველოს შესახებ. ვიცით რომ, არსებობდა: არმაზი, გაცი, კოპალე, იახსარი, თეთრი გიორგი, მზიური ქალღმერთები, ლექვოთეა, დალი, ფრონესპირა ტაძრის დედოფალი... თითქოსდა ამით ამოიწურება ჩვენი ცოდნა. დაუჯერებელია, ისეთმა კულტურულმა რელიგიამ, როგორც ქრისტიანობაა, ყოველივე ეს მოსპო?! არა, არ გაუხადგურებია! მოახდინა მათი დესაკრალიზაცია და ამ დესაკრალიზაციის სიღრმეში უნდა ვეძებოთ წარმართული ნიუანსები. მაგალითად, ისე როგორც მზე ჩაანაცვლა ვაზში და ვაზის ნასხლევიდან შეიქმნა წმინდა ნინოს ჯვარი.

ერთი რამის თქმა ცხადლივ შეიძლება, არც ისე ადვილი ყოფილა წმინდა ნინოს ღმერთის აღიარება. ამის საფუძველს ისტორიული რეალიების მოხმობაც მოწმობს. 1) I საუკუნეში ანდრია მოციქულმა და სიმონ კანანელმა ქრისტიანობა იქადაგა. 2) IV საუკუნეში წმინდა ნინო ამავე მისიით შემობრძანდა. 3) VII საუკუნეში ასურული მამები შემოდიან. როგორც ვხედავთ, 1-ლი საუკუნიდან მოყოლებული მთელი სამი საუკუნე ველოდით მეოთხე საუკუნემდე წმინდა ნინოს. შემდეგ კვლავ სამი საუკუნე და ასურელი მამები ამკვიდრებენ შავ სამღვდელოებას, მონასტრებს: არსებობს მოსაზრება, რომ წმინდა მამები დიოფიზიტობის დასაცავად იღვწოდნენ, რადგან მეზობელ სომხეთში სპარსეთის დახმარებით მონოფიზიტობა იმკვიდრებდა თავს. ეს არ არის ახლა მთავარი. მთავარი ისაა, რომ შვიდი საუკუნე

მიმდინარეობდა საქართველოს ქრისტიანიზაცია. ეს დიდი დროა. ამიტომ არაა გამორიცხული წარმართობასთან დაკავშირებით ბევრი რამ დაკარგულიყო. ისიც სხვა საკითხია, რამდენად ქრისტიანები ვართ დღეს! დაუბრუნდეთ წმინდა ნინოს. მოვიდა და მთიელთა მიმართ „მცირედ წარმართა მახვილიო“ — წერს ქართლის ცხოვრება, არავინ იცის რას ნიშნავს „მცირედ მახვილის“ გამოყენება, მაგრამ მთის მოქცევა მახვილთან ასოცირდება. ამასთან დაკავშირებით საგულისხმოა ოთარ ჩხეიძის აზრი: მთას ვერ დაიმორჩილებ, მას უნდა დამორჩილდე. წმინდა ნინოს ქართველ დიდებულებთან ერთად არც თავად დამორჩილდა და არც მთა დაემორჩილა. ამიტომაცაა ნათქვამი: „მცირედ წარმართა მახვილი“. გამოდის, რომ ქრისტიანობა რასაც ვერ ეგუებოდა ძველ აღქმისეულ პრინციპით მოქმედებდა, ხოლო რასაც იგუებდა მის დესაკრალიზაციას ახდენდა. „მახვილში“ სიმბოლურად ძველი აღთქმისეული კანონი მოქმედებს, თუ არ დამორჩილდები ისჯები. აგიოგრაფიულ თხზულებებში შიგადაშიგ ვლინდება ძველალექმისეული შტრიხები. ეს არცაა გასაკვირი ახალი აღთქმა ხომ ძველი აღთქმის გაგრძელებაა. განსხვავება ისაა, რომ ძველი აღქმაში მოქმედებს კანონი, ახალ აღთქმაში კი სულთმოფენა.

ოთარ ჩხეიძეს, ვასილ ბარნოვს აინტერესებს, თუ რამდენადაა შერწყმული წარმართული და ქრისტიანული ერთმანეთთან, რამდენად ვართ ქრისტიანები?! ამ გადასახედიდან ხდება არსება სხეულის ძიება, რათა გამოიკვეთოს სახე სრულქმნადობისა. მათ ორივეს კარგად ესმოდათ ფიოდორ დოსტოევსკის სიტყვები: „ღმერთმა სხვადასხვა სამყაროდან წამოიღო მრავალი თესლი, მიწაზე მიმოაბნია და თავისი ბალი აღმოაცენა. ყოველივე აღმოცენდა, რაც უნდა აღმოცენებულიყო. აღმოცენებული ცოცხლობს მხოლოდ იდუმალ სამყაროსთან თავისი კავშირის შეგრძნებით. მაგრამ თუ შენში კვდება ან სუსტდება კაცობრიობის ეს შეგრძნება, მაშინ აღმოცენებულიც კვდება და მაშინვე სამყაროსადმი გულგრილი ხდები და მოიძულებ კიდეც მას“ (ფიოდორ დოსტოევსკი, ძმები კარამაზოვები, ტ 1, 347. 2012). თუ დოსტოევსკი კაცობრიობის არსება სრულს ეძებს, ვასილ ბარნოვი კი ეროვნულობით სისავსე სრულქმნადობას. იმისათვის,

რომ იპოვო ეს სრულქმნადობა შენს ქვეყანასთან შინაგანი შეგრძნებები უნდა გაკავშირებდეს.

ადამიანის სული ყოველთვის ესწრაფვის ეროვნულობას. ის არ უნდა მოადუნო, მღვიძარებით უნდა აღავსო და მაშინ მიუახლოვდები სრულქმნადობას, რასაც ესოდენ დაეძებდა ვასილ ბარნოვი ჩვენი ისტორიის სხვადასხვა საუკუნეებში. სრულყოფილება მისთვის არა მოდუნებული სახეებია, არამედ გაცეცხლებული ქმედებანი. არა აშოტისეული უმოქმედება, არამედ ღვაჭაგისეული ცეცხლოვანება. „აშოტი დიდია, ბუმბერაზი, მაგრამ დადრკა მონაზონის წინაშე, ვერ იხსნა სატრფო, ვერაფერი აწამა და სიკვდილი ინატრა უსასობით განბილებულმა“. ღვაჭაგმა სამსხვერპლოდან აიტაცა სატრფო, ხელიდან წაჰგლიჯა დეკანოზს და ტყეს მისცა თავი“ (ოთარ ჩხაიძე, „რომანი და ისტორია, 442, 2016).

არც ერთ მწერლისთვის რელიგიურ თემატიკას შარავანდელი არ მოუტანია. ეს იცოდა ვასილ ბარნოვმა და მიუხედავად ამისა არ მოერიდა ამ გზას. ბევრ რამეს არ ამბობდა აგიოგრაფიული თხზულებანი, ბევრ რამეს არ ამბობდა გიორგი მერჩულე. დაუმთავრებელ ეპიზოდებში ეძებდა ვასილ ბარნოვი თავის სათქმელს და ქმნიდა მხატვრულ სამყაროს. ეს დიდი ესთეტიკაა მითოსური და ქრისტიანული სახეებით მოცემული. ზოგჯერ გვხვდება ქრისტიანობისადმი არცთუ შესაფერი შესიტყვობანი, მაგრამ პირველ სტრიქონებს ქვემოთ სტრიქონებიც მივაყოლოთ გასააზრებლად და მთლიანობაში წარმოვიდგინოთ ესა თუ ის მხატვრული სახე. ასეთ დროს პირველს, მეორე სტრიქონი გავიწყებს. ეს არის ხელოვანის ხელოვნება. ეს ამაღლებული ესთეტიკაა. ასეთი ესთეტიკა სჭირდება სრულქმნადობის ძიებას. თუმცა მწერალმა ვერ გამოძერწა ან არ გამოძერწა არსება სრული: „ღვაჭაგის სახე ველარ მოათავა, ველარ აღავსო სავსებით და ისევ ამზაილი დარჩა ყველაზე სრულყოფილ სახედ“ (ო. ჩხეიძე, „რომანი და ისტორია“ 443, 2016).

ყველა ადამიანი, მითუმეტეს მწერალი ეძიებს სრულქმნადობას, არსებას სრულს. მისი რეალიზაცია დრომ უნდა აჩვენოს. ვასილ ბარნოვთან კი ეს დრო-სივრცე წაშლილია. მეოთხე, მერვე, მეჩვიდმეტე თუ მეცხრამეტე საუკუნის გამირთა-სახეები თა-

ნადროულობაშიც აირეკლება. ხაზარებში ჩრდილოეთი (რუსეთი) იგულისხმება. გასაგებია მწერლის ჩანაფიქრი წარსულით თანამედროვეობის დანახვა, სადაც მხოლოდ სახელი და გეოგრაფიული არე არის შეცვლილი. გუშინ თუ ამოტმა ჩაიარა, ხვალ ამზაილი ჩაივლის, ზეგ ალექსანდრე და ეს გრძელდება ასე დაუსრულებრივ. მთავარია, რომ მათმა ჩაიაროს.

ოთარ ჩხეიძე, როცა აფასებს ვასილ ბარნოვის გმირების ხასიათს იმ აზრამდე მიდის, რომ ადამიანში უნდა გიყვარდეს არა წარმავალი თვისებები, არამედ ის, რაც შეუცვლელია მასში — მდგრადობა და სულის სიმტკიცე. ესაა გზა სრულქმნადობისკენ მიმავალი. და მაინც, არსება სრულის ძიება რატომ დაამთავრა მწერალმა ალექსანდრე ბატონიშვილით? არსებითად არც დაუმთავრებია. აქ მხოლოდ ვწყვეტთ დიალოგს ოთარ ჩხეიძესა და ვასილ ბარნოვს შორის. მათ კარგად უნყოდათ, თუ რაოდენ დიდი ეროვნული სილამაზეა სრულქმნადობა, ძიება ასეთი სახეების იდუმალეებასთან, როგორც სულთან ახლოს დგომა. იდუმალეება კი იმიტომაა იდუმალეება, ეძიო, მიეახლო, თავადვე განიცადო და სხვასაც განაცდევინო სრულქმნადობის უდიდებულესობა. ოთარ ჩხეიძემ და ვასილ ბარნოვმა განიცადეს ეს სრულქმნადობა.



ლევან გოთუა და „ჟამის სიმნიფი“

XX საუკუნის ქართულმა მწერლობამ ისტორიული წარსული-სადმი დიდი ინტერესი გამოავლინა. ლევან გოთუას ისტორიი-სადმი დამოკიდებულება ესთეტიკური კუთხითაა ნიშანდობლივი. ხშირად ისტორიაში თავად აზრია ესთეტიკური. ამას კარგად გრძნობდა მწერალი, რადგან ესთეტიკურობის ძირითადი მახა-სიათებელია „თვითკმარი მჭვრეტელობითი ფასეულობა.“

ლევან გოთუამ განსაკუთრებულ სიმაღლეზე აიყვანა ქართული ესთეტიკური საისტორიო მწერლობა. მისი შემოქმედება საგანგე-ბო ყურადღებას იმსახურებს ეროვნული კონცეფციის თვალსაზ-რისით, რადგან მწერლის ისტორიული რომანები თუ მოთხრობები ერის თვითშემეცნების საფუძველია. ისტორია ხომ თავადაა თვით-შემეცნება, მეტადრე ესთეტიკური ისტორია. ამიტომ სათანადოდ ყურადღებული უნდა იყოს გოთუასეული „ისტორიოსოფია“.

ზემორე სიტყვებში ადვილად დარწმუნდებით, თუ მის მრავალ მხატვრულ სახეთაგან ერთ-ერთს შევეხებით. კერძოდ, „ჟამი სიმნიფისა“.

მწერალი ერთგან წერს: „ყველაზე უფრო დროს ნდომებია მომნიფება! ჯერ მაგათი დროა! ძირგამოჭმული, მტაცებლობით შენაკონინი, შინაგანად გაბზარული, ზნეობრივად გაკოტრებული. მაგრამ მაინც მაგათი დროა... ყოველგვარი სიყვარული გა-თიშულად ჰყავთ... ამას რომ შეიგრძნობს ერი, მერე მონებად აღარ ვარგანან... აღარც დადგებიან... ამას ჰქვია „ჟამის სიმნი-ფი“ (ლევან გოთუა, ტ. V. 1981, 344).

„ჟამი სიმნიფისა“ სიკეთესთან ზიარებას გულისხმობს, უდ-როობა სიკეთის მოკლებას. დრო — სიკეთე შეიძლება კეთილ სივრცესაც გულისხმობს. ქართულში დროზე წარმოდგენა ხში-

რად უკავშირდება სივრცეს, რომლის ძალზე კარგი მაგალითია „ნუთისოფელი“.

ლევან გოთუა ამნაირი თანმიმდევრობით წარმოაჩენს „ნუთისოფელის“, ანუ დროის სახეობას: 1) „რუხისფერთა“ დრო 2) „დროის შეგრძნება“ 3) „დროში ლოდინი“.

„რუხისფერთა“ დროში მოიაზრება დრო, როცა შეიძლება სულიერად უღირსნი აღმოჩნდეს ბედისწერის სიმალლეზე და მთელი შეგნებით ებრძვიან საკუთარ ჯიშსა და ჯილაგს, როგორც ეკონომიურად ისე სულიერად. „შავსისხლიანობა მარტო ღია ღალატი კი არ არის — საკუთარი ერის ჯიჯგნაც და „გაუმადლარი თქვლეფაც!“ (ლევან გოთუა, ტ. V. 1981. 372). ასეთია „რუხისფერი“ დრო. ასეთ დროს აღარაა ნათლის გრადაცია. ნათელს მოკლებული კაცი ვერ მიეახლება ვერც ქვეყანას და ვერც საკუთარ თავს. ე.ი. არ მოხდება გაადამიანურება, რადგან თანაფარდობანი დარღვეულია.

დროის შეგრძნება, ანუ ღირებულებების გააზრება ბადებს კითხვას: რამ გამოიწვია ასეთი დისჰარმონია?! ლევან გოთუა ცალსახად პასუხობს: „ადამიანს თუ მაღალი ზნეობა და აზრი არ ასულდგმულებს — მას აღარაფერი უანგარო არ ამოძრავებს... არაფერი არ არის ადამიანისათვის სულიერ ქვესკნელზე მდებარე და სახიფათო“ (ლევან გოთუა, ტ. V. 1981, 330). ამიტომაცაა მწერლისთვის მიუღებელი დროში მხოლოდ საკუთარი „მეს“ დანახვა. „ოდმანობა“ სპობს სიყვარულს, კულტურულ სივრცეს.

„დროში ლოდინი“ არ უნდა იქნას გაგებული, როგორც პასიურობა. ეს არს გასწრება შესაძლებლობაში. ეს არის მზაობა, როგორც არცოდნის ცოდნა. ეს არის სულის ბროლა იმედსა და უიმედობას შორის. ეს არის პასუხისმგებლობით აღსავსე ალტიკინება, რადგან ლევა გოთუას სჯეროდა უკეთესობის მოლოდინი.

სჯეროდა ფარნავაზის ანბანის: „ჩემი სიცოცხლე მაშინ კი არ დაიწყო, დედამ რომ მშვა, არამედ მამამ, ქვის მკოდავმა და ფარნავაზის ანბანის მცოდნემ, ასოების გამოყვანა რომ მასწავლა ლორფინზე“ (ლევან გოთუა, ტ. V. 1981, 297).

სჯეროდა ქართული ლექსის, ქართული მზის, ქართული ჩუქურთმის, ქართული ტაძრის, ქართული სიმღერის, ქართული მზერის.

სჯეროდა „შენ ხარ ვენახის“, იგივე ქართული „ავე მარიასი“. ამისკენ მოგვიწოდებდა ქართველობას. ადამიანს უნდა ჰქონდეს შეგრძნება „სიმწიფის ჟამის“, რადგან უმისოდ სასწაულები არ ხდება.

ლევან გოთუამ ბევრი ტკივილი გადაიტანა, მაგრამ ერთხელაც არ შერყეულა მისი რწმენა. სჯეროდა უკეთურობის დროებითობა. ყველაზე დიდი უღმერთობად გულგრილობა მიაჩნდა და ძალისხმევას არ იშურებდა მის დასაძლევად.

ლევან გოთუა გრძნობდა ქართველი ხალხის სულის მთლიანობას, იგი აზროვნებდა თავისი გმირებით და ისე გვანავდიდა სამომავლო აზრებს. მწერალი საკუთარ თავში ატარებდა მთელი საქართველოს ისტორიას. მას შეეძლო თამამად ეთქვა: „მე მძინავს და გული ჩემი მღვიძარ არს“. ამაში ადვილად დავრწმუნდებით, თუ მის გმირთა სახეებს განსახოვნების საფუძველზე მოვიაზრებთ, კერძოდ, აუცილებელია ადამიანის ფერიცვალება. მისი სულისა და გულის შეგრძნება.

ერის ხსნა შეუძლებელია, თუკი ადამიანის ხასიათში არ მოხდა შინაგანი კეთილქმნადობა. ეს არის მეტა-იდეა, რომელიც ერთგვარი კამერტონია მწერლის მსოფლმხედველობის აღქმისა.

ლევან გოთუა ჩვენს ცნობიერებას ანტინომიური გზით წარმართავს (დადებითი და უარყოფითი თვისებები). მისი ყველა დადებითი პერსონაჟი მოწამეა. მას კარგად ესმის, რომ ქვეყნის ტრაგიზმის მიზეზი შინაური უთანხმოება და პირადი ინტერესებია. სწორედ ამ გადასახედიდან აფასებს საამქვეყნო საქმეს.

ქართველი კაცის ხასიათი ზედმეტად გამიწიერებულია, დანაწევრებულია, აღარაა მასში ზომიერება. ამიტომაცაა პოლიტიკური აზროვნება ესოდენ გულუბრყვილო. ხსნა შინაგან სამყაროშია. მწერლის უპირველესი ამოცანაა ერი გამოვიდეს ამ მდგომარეობიდან, რადგან კარგად ესმის რა შეუძლია სასოწარკვეთასა და უიმედობას. ამიტომაცაა ხშირად შეგვახსენებს ჯერ არ არის დრო - „ჟამი სიმწიფისა“. ეს სხვა არაფერია, თვინიერ სასოწარკვეთის წარხოცვა ადამიანთაგან.

ლევან გოთუამ კარგად იცის, როცა არჩევანის დრო დგება: საზოგადო თუ პირადი, ქართველი კაცი ამ უკანასკნელს ირჩევს, რადგან მისი ხასიათი ზედმეტად გამიწიერებულია. ამი-

ტომაცაა ჩვენში ნაკლები რწმენა, თავგანწირვა და ბრძოლისუნარიანობა. არჩილ ჯორჯაძის სიტყვებით რომ ვთქვათ: „ქართველი ხომ მალე ინთება და მალევე მშვიდდება, ქართველი საკუთარ სისხლთაგან უფრო ადვილად გაიმეტებს, ვიდრე სხვას, ქართველში უფრო მეტია საკუთარი „მე“, ვიდრე საზოგადო. ქართველს უყვარს მზე, წვიმა, ბუნება, სმა, ლაპარაკი, თითქოსდა გულმაგინყია, მაგრამ საკუთარ „მეს“ არასდროს ივიწყებს“ (ა. ჯორჯაძე, წერილები, 1989, 706). ამ ფონზე გასაკვირი არ უნდა იყოს არა მხოლოდ იმდროინდელი საქართველოს, არამედ დღევანდელი ყოფაც. სწორედ ამის დაძლევისკენაა მიმართული მწერლის შემოქმედება, რომ „ჟამის სიმწიფობა“ მოქმედებას, სიცოცხლეზე სიყვარულს და არა პასიურ მოლოდინის ნიშნავს.

ადამიანი სიკვდილს უფლის რწმენით და სამშობლოზე სიყვარულით ძლევდა. როცა კაცის პირადი ცხოვრება დაშორებულია ამას შინაგანი დისჰარმონია პოულობს გზას. ამიტომ არ შეიძლება სამშობლოსთან გაუცხოება, მის ფესვებთან დაშორება. უნდა იცოდეს რომ შენს შრომას აქვს უდიდესი საზრისი. არ შეიძლება ერთმანეთს უპირისპირდებოდეს სამშობლო და პირადი ინტერესები. სამშობლო — ადამიანი ღვთაებრივი კავშირია, რადგან როგორიცაა სამშობლო ისეთივეა ადამიანიც.

ლევან გოთუას მიმართება სამშობლოსთან არა მხოლოდ ლიტერატურულ დონეზე გასააზრებელი. ვფიქრობთ, მისი რომანები და რიგი მხატვრული სახეები ამ შემთხვევაში, კერძოდ, „ჟამი სიმწიფისა“ ერთგვარი სამოქმედო პროგრამაა და მომავლის სიახლენი მეტად დამოკიდებულია მათზე.

მწერლის ეროვნული კონცეფცია ასე გამოიყურება:

- ენა — საფუძველთა-საფუძველია ერისა: „ჩვენი ქვეყნის ენა ამეტყველებული სულია... ქართული ასოები სანთლებს ჰგვანან“ (ლ. გოთუა, ტ. V. 1981, 302)

- რწმენა — წინაპირობაა ერის სასწაულქმნადობისა: „ყველამ უნდა მიაგნოს თავის სასწაულს. სასწაულში წილი დაიდოს“ (ლ. გოთუა, ტ. V. 1981, 303)

- სიყვარული — ნიშანსვეტი ერის არსებობისა: „საცა სიყვარული არაა, იქ სიძულვილია მხოლოდ“ (ლ. გოთუა ტ. V. 1981. 300)

• სიკეთე — შინაგანი თავისუფლება ერისა: „უსიკეთოდ უბედურია ყველა, ყველა... მეორედ მოსვლა სიკეთის მოსვლის დარია“ (ლ. გოთუა, ტ. V. 1981, 372)

• შრომა — ერის სიმტკიცის საწინდარი: „ერს ხელები აქვს მშრომელი, გაუფრთხილდით ერის ხელებს“ (ლ. გოთუა ტ. V. 1981, 353)

• განათლება — ერის თვითშემეცნების საყრდენი, განათლება შობს ფიქრს: „ფიქრს შეიძლება ნაცარი გადაეფაროს, მაგრამ ღვივის... ჩვენი წინაპრები სწავლას სასწაულად მიიჩნევდნენ“ (ლ. გოთუა, ტ. V. 1981, 303)

• სულისკვეთება — ერის შინაგანი სამყარო, სულიერება და არა ფარისევლობა: „არა საკმელი და გუნდრუკი, არამედ სულიერება“ (ლ. გოთუა, ტ. V. 1981. 317)

• გულწრფელობა — ერის საკუთარი სახე, რადგან „ყოველი გულწრფელი სიტყვა ერის სახეა“ (ლ. გოთუა, ტ. V. 1981, 317)

• დუმილი — დუმილის ანტინომია საუბარი, ერი უნდა შეეჩვიოს მის დაძლევის: „დიდი გმირობა საკუთარი სიჩუმის მორევა“ (ლ. გოთუა, ტ. V, 1981, 307)

• დრო — დროის შეგრძნება გამოიხატება „გუთნისდედობა-სა“ და „ხმლის მოქნევაში.“

ზემოთჩამოთვლილის გააზრებას დიდი მნიშვნელობა აქვს, მეტადრე დღევანდელობისთვის, როცა ესოდენ ჩართულნი ვართ გლობალიზაციის სივრცეში.

ლევან გოთუასათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა სამშობლოსადმი ეთიკურ დამოკიდებულებას. ეს დიდი მოვალეობაცაა. ეს არაა მხოლოდ სამშობლოს დაცვა, ანდა სამშობლოში ძებნა თავის თავისა. ესაა თავისთავში ძებნა სამშობლოსა. ამგვარმა შეგრძნებამ უნდა უკარნახოს ქართველ კაცს ქმედებანი და არა სიტყვებით კეკლუცი. სხვაგვარად: ესაა სამშობლოს განცდა თავისთავში, „ჟამის სიმნიფობა საკუთარ სულში“.

„ჟამის სიმნიფობა“ საზოგადოსა და პირადის მიმართებანი. ადამიანის უბედურებაა მისივე დაუძლეველი პირადი ინტერესები ქვეყანასთან მიმართებაში. მწერალს აინტერესებს თუ რა ხდება ასეთ დროს ადამიანში. ეს გენიალური მხატვრული სახე, „ჟამის სიმნიფე“ მიგვაახლებს იმ აზრთან, რომ ადამიანს უყვარს

სამშობლო, რომ მასში სილამაზეს ხედავს. მაგრამ ესეც პირადულიდან მომდინარეობს. სილამაზე თავად არაა სილამაზე. სილამაზე თავად უნდა შეიტანო სამშობლოში და მაშინ ისამშობლებს, იგი ეს ესთეტიკური ხედვაა. მაგრამ ცხოვრება სხვაა, ცხოვრება ბრძოლაა. თუმცა ბრძოლაში სულიერება არავის უარყვია, პირიქით, სულიერებით „შენივთული“ გადაეშვებით ამა სოფლის ორომტრიალში. განსაკუთრებით კი „ჟამის სიმწიფის“ დროს.

„ჟამის სიმწიფე“ დროშია საგულვებელი. მაგრამ რა ქნას ერმა „უმწიფობის ჟამს“? მოუსმინოთ ლევან გოთუას: „პბარეთ, ჰხანით, იგუთნისდედეთ... წერაქვისა და წიგნის შეგნება მოიხვეჭეთ... ერის ძენი ამრავლეთ და აღზარდეთ გმირთა გმირები“ (ლ. გოთუა, ტ. V. 1981, 346). ეს სხვა არაფერია თუ არა შესაფერისი დროის დალოდება, რათა ერმა საწადელს მიაღწიოს. ეს ისეთი ლოდინია, რომელიც მოძრაობით შინაარსდება. ასეთ ხედვას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, რათა ჩვენი ცნობიერება არ მოიცავს მოდუნებამ და უიმედობამ. უნდა გავითავისოთ „ჟამი სიმწიფისა“ და „ჟამი უმწიფობისა“. ერმა უნდა გაიაროს მათ შორის. არავითარი წინსწრება, ყიჟინა, დროის შეგრძნება და დროში მოქმედება.

„მსურს ევროპა გარდავქმნა, მე ტფილისის უბნებად“

იოსებ გრიშაშვილის პოეზია იმით უნდა განიზომებოდეს, თუ როგორ მოიახლებს მკითხველს თავისთან. იგი თავისუფალი არჩევანის წინაშე აყენებს ადამიანს და სულის სიღრმეში ესაუბრება: შეიცან თავი შენი, სამშობლო შენი და თბილისი შენი. ეს თვითშემეცნება ეფუძნება, როგორც დასავლურ ისე აღმოსავლურ კულტურას.

პოეტმა თავისი თავი გააიგავა, როგორც ევროპასთან ასევე აღმოსავლეთთან და თბილისური სივრცეებიდან შეხედა მას. „გრიშაშვილმა იცის ევროპის ფასი. მაგრამ თავის ტბილისს ის არავე დაანებებს. ევროპა მასში ტფილისის ვერ კლავს, ტფილისიც არ ავიწყებს მას ევროპას. ევროპა ტფილისში, - აი მისი სურვილი“. (ივ. გომართელი, „გრიშაშვილის პროფილი“).

პოეტის შემოქმედებაში ჩნდება ჰამლეტის, ოტელოს, დეზდემონას სახელები, რაც დასავლური მსოფლმხედველობისკენ ერთგვარ სვლას გამოხატავს. ეს ევროპეიზმი თბილისურ სულშია საგულვეტელი, რადგან მარტოდმარტო დგას მის წინაშე. ახლა კი: „ქუჩებს აფართოებენ, ასწორებენ იწროებს, ქუჩებს აფართოებენ, - სული შეავიწროვეს“. ამიტომაცაა მარტო და ხსნას ძველი თბილისის უბნებში ეძებს. ისეთ თბილისში, სადაც იშექსპირებენ, იბოდლერებენ, მაგრამ მათ გარეშეა პოეტი და სულით სიმარტოვეს ძველი თბილისი უვსებს: „რა ხარ ტფილისო, რა ხარ ნეტავი“...

ვერც ჰაფიზის ვარდი, ვერც ბესიკის ბალი, ვერც საიათნოვას ხმა ვერ ათბობს მის სულს და ცდილობს ბოდლერის ყვავილებით მათ ჩანაცვლებას, მაგრამ არ გამოდის. მისი პოეზია ხომ სავსეა აღმოსავლური სახეებითა და სიმბოლოებით: - ვარდებითა და ნარგიზებით, სუმბულითა და ზამბახებით, ხავერდითა და აბრეშუმით, ხოხბითა და ფარშევანგებით...

აღმოსავლურობა არ ახალია ქართული მწერლობისათვის. მისი საბოლოოდ დაძლევა ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზიით მოხდა. თუმცა მერმეც იჩინა თავი თვალისმომჭრელი ხალიჩების სილამაზემ. თითქმის ყველა ცნობილმა ქართველმა პოეტმა აღმოსავლურობა დასავლურს დაუქვემდებარა. გამონაკლისი იოსებ გრიშაშვილი გახლდათ. საინტერესოა - რატომ?

იოსებ გრიშაშვილის პოეზია ფორმით აღმოსავლურ სამყაროს ენათესავება, ხოლო შინაარსით დასავლურს ე.ი. გრძნობით აზიელია, გონებით ევროპელი. მისი წინამორბედი პოეტები (თეიმურაზი, ბესიკი, საიათნოვა) ფორმითაცა და შინაარსით აღმოსავლურები იყვნენ. გრიშაშვილში კი ორივეა, რაც მისი სატრფიალო და პატრიოტული ლირიკით დასტურდება, სადაც თავისუფლების აპოლოგიაა მოცემული.

იოსებ გრიშაშვილი ის პიროვნებაა, რომელიც დასავლეთსა და აღმოსავლეთს ერთ მთლიანობაში იაზრებს და ჩვენც ერთ ცნებად განგვაცდევინებს. გონება - ევროპა, გრძნობა - აზია. ეს ორნი არ უშლიან ხელს ერთმანეთს, რადგან ორივე პოეტის მიერ ქართულად არის მოწოდებული. აღმოსავლურ-დასავლური კულტურის ხელახალი ქართულად აგება. ამიტომაცაა ერთი. ხელახალი გრიშაშვილთან პლატონურად არის გააზრებული, რადგან მასში, როგორც პოეტში პლატონის ესთეტიკა უფრო განვითარდა, ვიდრე სხვისი.

ევროპიდან თუ აღმოსავლეთიდან არა წარმავალი, არამედ მარადიული ფასეულობანი უნდა დავამკვიდროთ. უნდა ავითვისოთ თავისუფლების შეგრძნება და ეროვნული ფასეულობების დაცვა. ეს კი სხვა არაფერია თუ არა თვითშემეცნება, რომ მუდამ გვახსოვდეს ანტონ კათალიკოსის სიტყვები: „სიყვარულისთვის თქვენისა შრომა შემირაცხეს მე განსვენებადა“. იოსებ გრიშაშვილს არასოდეს დავინყებია „სიყვარულისთვის შრომა“ და ამიტომაც იყო ასე ძალუმაღლ თავისი სამშობლოს მოდარაჯე: „დაუყურადეთ ჩვენი ერის გულის ფეთქვას“.

პოეტი საგანგებოდ მიაპყრობს ჩვენს ყურადღებას ქართველთა ხასიათის იმ არსებით მხარეზე, რომლის ძალითაც ხდებოდა მამულიშვილთა შემართება, შეურიგებლობა: „ბევრჯერ ყოფილა საქართველო უცხო წნეხის ქვეშ, მაგრამ არასოდეს არ შეხრილა ქართველის ბუნება...“ რომელ ბუნებაზე ამახვილებს იოსებ გრიშაშვილი ყურადღებას? ეს ხასიათი - ეროვნული ცნობიერებაა.

როგორც კი, ეროვნულ ცნობიერებას რაიმე ემუქრება, მაშინ მის ლექსებში ვერ ნახავთ ვერც ნარგიზსა და ფარშევანგს, ვერც ოტელოსა და ვერც ჰამლეტს - ყველაფერი ქართულ მოდუსშია მოაზრებული და ქართულ ხმაზე ამეტყველებული: „ხოლო როცა საქართველოს, ისევ დამწვარ-დატანჯულსა, უყიდიან მიწა-წყალსა, უგინებენ ენას რჯულსა - მაშინ მყისვე მაგონდებდა ანანია თავის ფიციტ და მსურს მეც ვთქვა: ხანჯლის დაკვრა ქართველებმა გულში ვიცით“. ამ სტრიქონებში ყველაფერი ქართულ აზრობრივ სივრცეშია მოცემული. ეს ძალიან ბევრს ნიშნავს, რადგან დასავლურ - აღმოსავლური კულტუროლოგია ქართველობის პრიზმაშია გატარებული და ამავე გზით თბილისს დაბრუნებული, რომლის უბნებშიც ასე სურდა სულმნათ იოსებ გრიშაშვილს ევროპის ხილვა.

ბასილ დიდი წერდა: „უძნელეს არს ყოვლისა ცნობა თავისა თავისაო“, ხოლო ნეტარი ავგუსტინე გვეუბნებოდა, რომ ადამიანი საიდუმლოებაა თავისთავისთვისო. საშური საქმეა საკუთარი თავის შეცნობა, შეცნობა ეროვნული ღირსება - ნაკლოვანებისა.

იოსებ გრიშაშვილის აზრით, ქართველთა უარყოფითი თვისებებს, ყოველთვის ძლევდა სულიერი ამაღლება, ნიჭიერება... რომლის საშუალებითაც შექმნა ინდივიდუალობის მქონე ზოგადსაკაცობრიო მაშტაბის კულტურა და მრავალ გარეშე შემოსევებისაგან იხსნა ქვეყანა. პოეტისათვის წარმოუდგენელია ამის მიღწევა თბილისი გარეშე. ამიტომაცაა ევროპული სახეები უთბილისოდ მისთვის მიუღებელი. მისთვის თბილისი უფრო ღრმაა, ვიდრე ნებისმიერი სხვა რამ ამ სამყაროში. იგი ევროპას თბილისური გულით მოიახლებს, რადგან სჯერა, რომ თბილისმა ერთგვარი ზეგავლენა მოახდინა აღმოსავლურ-დასავლურ კულტურაზე, რომ თეირანი და პარიზი უნდა გააზრებულიყო თბილისის ფონზე, უშუალოდ მასთან მიმართებაში.

ევროპა თბილისში - ეს იოსებ გრიშაშვილის უდიდესი სურვილია: „მსურს ევროპა გარდავექმნა მე თბილისის უბნებად“. მაგრამ ევროპელობის განცდის ჟამს თავს წამოადგება საიათნოვა თუ იეთიმ გურჯი, ბეჩარა თუ ჰაზირა: „ჩემში ორი გრძნობაა, ორი ენამჭევრობა, სინაზე და სიტლანქე, თბილისი და ევროპა“. პოეტის გრძნობები აღმოსავლური მზითაა გამთბარი, ხოლო გონება ევროპისკენ ისწრაფვის: „მიყვარს ლექსის სიფიცხე - თემა აღმოსავლური მაგრამ მუდამ მაღელვებს მე ევროპა სწავლული“.

ლექსში „გამოთხოვება ძველ თბილისთან“ იოსებ გრიშაშვილი ძველი თბილისის დამცველია. თუმცა ევროპის გამო თბილისს ვერ თმობს. „ევროპა მასში ტკივილს ვერ კლავს“ (ივანე გომართელი). რა ტკივილი აქვს პოეტს ასეთი?! ჯერ კიდევ იოსებ გრიშაშვილამდე წერდა ილია ჭავჭავაძე, რომ თბილისში გული არ მიდგება, რადგან გული გულს აღარ ეკარება და სურვილი სურვილს.

მეორე ქართველი პოეტი, გრიგოლ ორბელიანი აღნიშნავდა: „ასე ნახდა საქართველო, რომ თავისი აღარ უნდა რა და დიდად ჰრცხვენიათ ქართულად ჩაცმა! ოჰ, ოჰ, კნიაზო ნიკო, დიდად სამწუხაროა!“ (წერილი გრიგოლ ორბელიანისა ნიკო ჭავჭავაძისადმი, 1881).

თბილისი იცვლებოდა, ევროპელდებოდა. უფრო მართებულად საკუთარ თავთან ბრუნდებოდა, რადგან ჩვენ ევროპელები გავხდით მაშინ, როცა ქრისტიანობა სახელწმიფო რელიგიად გამოვაცხადეთ. მაგრამ აღმოსავლეთი მუდამ თან გვდევდა. ქართულმა კულტურამ აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შუა გაიარა და თავისი ორიგინალური სახით დამკვიდრდა. სწორედ ამ ორიგინალური სახიერების დაკარგვას განიცდის პოეტი, რომ ყარაჩოღელი ძველი თბილისის სახეა, კინტო კი ახლის. კინტო მატყუარა და თაღლითია, ყარაჩოღელი ალალი და უმურველი. გულშეძრწული რაფიელ ერისთავი წერს: „დახე ჩემი ქალაქი რა რიგ გამოცვლილია, ვერავის ვსცნობ, არც მცნობენ, კინტოებით გავსილა“ (ივერია, 1881, №1).

იოსებ გრიშაშვილი წერს: „ყარაჩოხელს ხმა ტკბილი და შთამბეჭდავია, კინტოს ხმა - ხრინწმორეული და ხმელი, ყარაჩოღელის მიხვრა-მოხვრა მტკიცეა. კინტოსი - ოკრობოკრო... კინტო ნამარდია, ყარაჩოღელი - ჯომარდი. ყარაჩოღელი ადათია, კინტო მისი მომსპობი, კინტოს გასართობია: ყომრი, ბილწსიტყვაობა, სოდომგომორის ცოდვა“ (ი. გრიშაშვილი, ტ. II. 201. 18). ამიტომ პოეტს ძველი თბილისის სახედ ყარაჩოღელი მიაჩნდა, ახალისას კი კინტო. ყარაჩოღელი თავისუფალი საქართველოს მოქალაქეა, კინტო „ბაზრის ნიაღში“ დაბადებული (რაოდენ მრავლისმეტყველია დღევანდლობისათვის).

აკაკი წერეთელი აღმოსავლურ პოეზიას მოცლილი კაცის სასმენს უწოდებს, თუმცა თავადაც შექმნა ამ ტიპის რამდენიმე ლექსი. ეს იმას ნიშნავს, რომ ქართული ლექსი, ქართული მუსიკა უსმენდა აღმოსავლეთს და ქართული განათლება ერთი

მხრივ, ვითარდებოდა ეპიკური წიგნი ფერეიდენიდან - შაჰნამედე, ქილილა და დამანა. მეორე მხრივ, პროკოფის მარტვილობა „უფალთა წიგნი“ როგორც ვხედავთ, - დასავლეთი - პროკოფის მარტვილობა, აღმოსავლეთი - ქილილა და დამანა. სწორედ ეს ორი გზა იყო ქართული კულტურის შემაერთებელი, ოღონდ ქართული მსოფლმხედველობით მოწოდებული.

აღმოსავლური მელოდიების შემნახველი იყვნენ თბილისის აშულები. „აღმოსავლური ჰანგები დიდი საგანძურს წარმოადგენს ქართული მუსიკის განვითარების საქმეში. მისი თათარიანხანად შეფასება შეუწყნარებელია და მიუღებელია“ (ი. გრიშაშვილი, ტ. III, 2012, 209).

ერთხელ ვახტანგ ორბელიანმა ზურნის ხმის გამო თეატრის დარბაზი დატოვა, რადგან ზურნის ხმა სპარსელების მიერ საქართველოს აოხრებას აგონებდა. მართალია ვახტანგ ორბელიანი. ის ხმა, რომელიც ტანჯვასთან ასოცირდება არ უნდა მიღო, რადგან არაფერია იმასთან შედარებით საშინელი, როცა სულიერად შენს მტერს ემსგავსები. რაოდენ მრავლისმეტყველია ის ფაქტი, რომ წმინდა ნინო იერუსალიმიდან მოდის და არა კონსტანტინეპოლიდან. სულიერად იერუსალიმს ემორჩილები და არა შენს დამპყრობელ ბერძნებს, რადგან ფიზიკურთან ერთად სულიერი დაპყრობა ერის გადაშენების მაუნყებელია. ეს კარგად იცის იოსებ გრიშაშვილმა და ამიტომაც აღმოსავლურ ფორმებს დასავლური შინაარსი დაუქვემდებარა. ფორმა - შინაარსი (აღმოსავლურ - დასავლური) თბილისური სულითაა შეჯერებული, რაც იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ყოველი კულტურული სივრცე შენივე თბილისური შინა - სახით აღავსო. ამიტომაც წერდა: „მე ტფილისი მიყვარს... მაგრამ არ ვარ მეჯნუნი ლეილასათვის გაგიჟებული და არც რამინი ვისის გზაზე მოსიარულე, - მე თანამედროვე ადამიანი ვარ, ძველი თბილისის სადღეგრძელოზე გაზრდილი. მეგობრები, მწერლები, პოეტები ნუ დაუთმობთ ტფილისს არხეოლოგებს. უშუალოდ შევემეცნოთ მას, ვისუნთქოთ მისი ჰაერით, ქუჩაბანდებით, ნანგრევებით... მე ტფილისი მიყვარს“ (ი. გრიშაშვილი, ტ. III. 2012. 233).

ძველი თბილისის განუმეორებლობას ქმნიდა კრივი (მუშტი კრივი, ხრიდოლი, კრივი ცალი ხელით, სალდასტი - ქვის კრივი),

ყენობა, ამქრობა, აბანო, აშული, ნალლი (მოძრავი თეატრი), ყარ-გიოზას თეატრი (ჩრდილების თეატრი). ყოველივე ეს უდიდეს სიხარულს განაცდევინებდა პოეტს: „ძველი თბილისი ბავშვობიდანვე მიყვარდა. მზიური ნისლით დაბურული ნარიყალას ციხის ისტორიული ნაშთი ღრმა საიდუმლოებით იყო ჩვენს წინაშე ამართული. ჩემი პოეტური ფანტაზია და ოცნების სიხარული მხოლოდ ლექსის ლერწმებში დავაპატიმრე“ (ი. გრიშაშვილი, ტ. III. 2012. 5). ეს ბავშვობის წლებში ჩასახული სიყვარული ბოლომდე გაჰყვა პოეტს საგზლად, მაგრამ რეალურ ცხოვრებასაც უსწორებდა თვალს და ხედავდა, თუ როგორ ფართოვდებოდა თბილისი და გზა ეთმობოდა ახალს. ამიტომაც მოინდომა ძველი და ახალი თბილისის ერთგვარი სინთეზი და ქართულ საზოგადოებას შესთავაზა ევროპა თბილისური განცდებით. რას ნიშნავს ევროპის თბილისურად განცდა? ამ კითხვას პასუხი, რომ გაეცეს ჯერ უნდა გაარკვიოთ თუ რა უმთავრესი ღირებულებებია ევროპულ მსოფლმხედველობაში. უწინარესად, ეს გახლავთ თავისუფლების შეგრძნება და სწავლისადმი დამოკიდებულება. სწორედ ამის განცდა სურს პოეტს თბილისის ქუჩებში თბილისური გულით. სწავლა გონების სფეროა, ხოლო გული სითბოსი, მგრძნობელობის. ორივე ერთად სასწაულებს შეგაქმნევინებს, „გონება გულისანი“ - ეს არის ევროპა, ასეთი ევროპა სურს იოსებ გრიშაშვილს თბილისში, რადგან მტკიცედ სწამდა, რომ ევროპას უთბილისოდ ვერასოდეს გაუგებთ თუ გონების გულით განცდა არ მოხდა. ამიტომაცაა საოცარი ეს მხატვრული სახე „გონება გულისანი“, რაც იმას ნიშნავს, რომ ევროპა - გონებაა, თბილისი კი გული. ორივე ერთად „გონება გულისანი“. ესაა ჩვენი ხვალინდელობა. მაგრამ სადაა დღეს ეს „გონება გულისანი“. არის, ოღონდ საჭიროა საკუთარ თავთან დაბრუნება, სიახლის სიყვარული.



გრიგოლ რობაქიძე და „ბედისწერის სიყვარული“

გრიგოლ რობაქიძის ადგილი ქართულ ლიტერატურაში განაპირობა წონასწორობის დამყარებამ, რომელიც მას მიუძღვის დასავლურ აზროვნებასა და ქართულ რეალიზმთან მიმართებაში. მწერალი უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა შინაგან და გარეგან ფორმას. მთავარია მისივე სიტყვებით: „არა სამკაული“, არამედ „აღნაგობა“.

გრიგოლ რობაქიძე წერს: „მე ვარ ქვაში და მე ვარ მცენარეში, მე ვარ ცხოველში და მე ვარ კაცში, ყოველი წვეთი ცოცხლობს ჩემით... ჩემი ნება ბედია თვითონ“. (დრამები, თბ. 1926 წ. გვ. 63). ყველაფერი ამ სამზეოში ერთმანეთის მოზიარება, მონანილება. სახელდობრ: ქვა, მცენარე, კაცი, ცხოველი, ქალი და ა.შ. ეს კი სხვა არაფერია თუ არა „ყოველი ყოველთა შორის და თითოეულად თითოეული“ (ი. პეტრიწი, II. გვ. 150). ეს მთლიანობა, ურთიერთობა გრიგოლ რობაქიძეს ბედისწერის საფუძველზე აქვს მოაზრებული. მისთვის მისაღები გახლდათ ბედისწერა, რადგან სჯეროდა, რომ უბედო ადამიანი უარყოფს ბედისწერას.

მწერლის შემოქმედების გააზრება შესაძლებელია მითოსური სახისმეტყველების ხაზებში. აქაა საძებარი მისი ბედისწერის სიყვარული და ამ მხრივ, მეტად საინტერესოა „ლონდა“, სადაც მოქმედება ანტიკურ კოლხეთში ხდება. მთავარი გმირი ქალია, რომლის სახეშიც თითქოსდა გაერთიანებულია მრავალი წარმართული ქალ-ღვთაება და წარმოჩენილია მშვენიერება, ვითარცა „ავხორცი“ ტევრების ასული. მის სიახლოვეს ხელდება კაცთა მოდგმა. ქალს კი მხოლოდ თამაზ ბატონიშვილი აუზრჩევია და მასთან ერთად შეეწირება მზის ღმერთს. მათი სიკვდილი, მათივე შეუღლებაა, ოღონდ შეუღლება სიკვდილის შემდეგ, „ზემ-

თასოფელში". აქ იკვეთება ისეთი პოზიცია, რომელიც ორგანულია გრიგოლი რობაქიძისთვის - „ბედისწერის სიყვარული“.

ლონდას ქალობა ურჩევნია ცოლობას, ამ ქალში არის ტკივილიანი განცდა სიყვარულისა და ეს განცდა არის ღვთაებრიობის რანგში აყვანილი. ცალკეული ადამიანები ან არ არიან სიყვარულის ღირსი და ეწირებიან მას, ან არ იციან სიყვარულის ზესრულობა, რომ სიყვარული გულიდან მომდინარე სისხლი და სულთმოფენაა.

თამაზს უყვარს ლონდა, მაგრამ აქ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ მამაკაცის სიყვარული წამისმიერი სულიერებაა, ქალს კი არ შეუძლია ეს წამისმიერობა, ის რეალურია გრძნობაში. გრიგოლ რობაქიძე წერს: „ქალისა და მამაკაცის სიყვარულის განცდაში სხვადასხვაობა იგრძნობა. მამაკაცი ყოველთვის დაეჭვებულია და არ იცის „ჰო“ და „არა“. მამაკაცს „წარსული“ მიეტევება, ქალს კი არა. ქალური სიყვარული რეალურია, მამაკაცი ქმნის მადონას, ბეატრიჩეს“. (გრ. რობაქიძე, წერილები, ესეები, ლიტერატურული პორტრეტები, 159, 2014).

ლონდა და თამაზი გრძნობს, რომ „ამა სოფელში“ მათი სიყვარული განწირულია. იმედი სიჩუმეში, სიკვდილში და მკვდრეთით აღდგომაშია. მათ თითქოსდა ჩაესმით სიკვდილის ხმა - „შემიცანი“ აქ ჩნდება რთული კითხვები: როგორ გავიგოთ სიკვდილის შემეცნება?! მკვდრეთით აღდგომა?! ამაზე ცალსახა პასუხი არ არსებობს. ვფიქრობთ, სიყვარული შობს სიკვდილს. მაგრამ მათი სიკვდილი მხოლოდ გაქრობაა. ამ გაქრობასაც თავისი საზრისი აქვს „მარადიული ახალგაზრდობა“. გრიგოლ რობაქიძე ქმნის შეუდარებელ სამსხვერპლო შესანიშნავს, სადაც იგრძნობა სიკვდილის საბოლოო დამარცხება. ამიტომაცაა შეყვარებული ადამიანისათვის უცხო სიკვდილის შიში, რადგან სული სიჩუმეს, დუმილს ითხოვს.

მწერალს ლონდასა და თამაზის სიყვარული მითოლოგიის საფუძველზე აქვს მოაზრებული. ამ სამზეოში ყველაფერი წარმავალია: „ჩვენს ნასახლარზე ოდესმე ბალახი აბიბინდება“... მხოლოდ ბედისწერაა ყოვლადძლიერი და დაუნდობელი. ბედისწერისგან იშვა მოირას სამი ქალიშვილი. ბედისწერა ეს არის ქალი და სიკვდილი. განა სხვას ამბობს გალაკტიონი? „არის ამ ქვეყნად სიკვდილი ქალით“? ქალი, ვითარცა ბედისწერა უპირისპირდება ყველაფერს. საბედისწერო ქალი (ცეცხლოვანი) დასალუჟად სწი-

რავს მამაკაცს. სულ სხვანაირია ქალწული. მოუსმინოთ თავად გრიგოლ რობაქიძეს: „კაცს ქალში უყვარს მხოლოდ მოჩვენება. ამიტომაც ქალი რჩება მიუღწეველი და მარად ქალწული“. (გრ. რობაქიძე, წერილები, ესეები, ლიტერატურული პორტრეტები, 164, 2014). ყოველივე ამის ახსნის მცდელობას ვხვდებით „ლონდაში“. კერძოდ, მზის, მუხის და გველის სიმბოლოებში.

- მზე სიმბოლო მამაკაცური ენერგიისა
- მუხა სიმბოლო ძლიერებისა
- გველი სიმბოლო სიბრძნისა

„ლონდაში“ გვხვდება ამ სიმბოლოების სინთეზირება და ეს ხდება მცენარის სახით: „ომელა მცენარეა, რომელიც გველივით ეხვევა მუხის ტოტებს და მამაკაცური ენერგია ზვირთდება ქალისაგან“ (გრ. რობაქიძე, წერილები, ესეები, ლიტერატურული პორტრეტები, 184, 2014). ამ სტრიქონებში შეიძლება ასეთი აზრი ამოვიკითხოთ: ომელა ქალია, მუხა კაცი. ორივე მცენარეა, ოლონდ სქესით განსხვავებული. ომელა „აზვირთებს“ მუხას. ე.ი. ქალი კაცს. აქედან ლონდას თამაზი სიჩუმისაკენ ანუ სიკვდილისკენ მიჰყავს, ოლონდ ისეთი სიკვდილისაკენ, სადაც „ზეციურ საუფლოში“ მათი „შეუღლება“ ხდება. ალბათ, ამიტომაც ქალი ბედისწერა, ხოლო სიკვდილი, ვითარცა გარდაუვლობა. ლონდაში ასეთი გადასვლაა: „შენი ვიქნები თამაზ სიკვდილში“... რობაქიძისეული სიყვარული ფორმულით ასე გამოისახება: სიყვარული = სიკვდილს = მზეს. (სიყვარული — შინაგანი სისავესება, სიკვდილი — გაქრობა, მზე — მარადიული ახალგაზრდობა).

აქ გამაოგნებელი მხატვრული სახეა „სიკვდილი მზეში“. ეს თითქოსდა „ეკლესიასტეა“, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ იდუმალეობით, სიკვდილით მიდიხარ მზისკენ, რამეთუ ადამიანმა სიყვარულში მზესავით უნდა გასცეს თავი. შეეძლოს მსხვერპლად შეწირვა და მხოლოდ მაშინ ამოხეთქავს ბედი სულში და გაიგებს რა არის ბედნიერება. ეს ეხება არა მარტო თამაზს, ლონდას თუ სხვა პერსონაჟებს, არამედ უშუალოდ გრიგოლ რობაქიძეს. მეტი დამაჯერებლობისთვის გავიხსენოთ კოტე მარჯანიშვილის სიტყვები: „რობაქიძეს თავის სულში არ გადაუგდია ლონდა უფსკრულისკენ, არამედ ის აისროლა ზევით, მზეზე. ლონდა ეს არის დაბრუნება მზესთან, ყველაფერი მასში არის ნამდვილი მისტერია მზისა“ (ციტირებულია ვ. კიკნაძის სტატიაში, კრებული, გვ. 453).

ლონდასა და თამაზის მსხვერპლშენიერვის მზადყოფნაში კარგად ჩანს გრიგოლ რობაქიძის ცხოვრებისეული შტრიხები: მან დაკარგა პირველი მეუღლე, ნინო დომენსკაია, რომელიც სილამაზითა და თავკერძობით გამოირჩეოდა. ბაქოში მგზავრობისას გზაში ეპიდემიით დაელუპა შვილი, პატარა ალკა. ამის შესახებ ტიციან ტაბიძე წერს: „ამ პიესის შესახებ ის ვიცი, რომ იგი გრიგოლ რობაქიძისთვის ალკას სანაცვლოა“ (ჟურნალი „რუბიკონი“ №5, 1923, ა. ბაქრაძე. გვ. 153). შესაძლოა, პიროვნული განცდები გახლდათ ის ნინაპირობა, რამაც მწერალი სიკვდილის მისებრ გააზრებამდე მიიყვანა და მასში ხედავდა ბედისწერას. ოღონდ ისეთ ბედისწერას, რომელიც „ზემთასოფელში“ შეუღლების სახით საცნაურდება. „არა სიცოცხლე, არა სიკვდილი, არამედ რალაც სხვა“... იქნებ „რალაც სხვა“ ეს არის სიკვდილ-სიცოცხლე, რომელიც „ზემთასოფელში“ შეუღლების სახით არის მოცემული.

ცხოვრება მაცხოვარს უკავშირდება, რაც ადამიანში სევდასა და სიხარულს აღძრავს. სევდას გამონეულს მაცხოვრის ჯვარცმით და სიხარულს მისი აღდგომით. ამ სიტყვაში შინაარსდება ენის ქრისტიანიზაცია — მაცხოვარი, ანუ მარადიული სიცოცხლე. ეს ერთი სიტყვა გამოდგება ენის სახისმეტყველებითი პოტენციალის წარმოსაჩენად, რაც დამერწმუნებით საოცრებათა — საოცრებაა. ამ შესაძლებლობას კი, გრიგოლ რობაქიძე არამც და არამც ხელიდან არ გაუშვებდა. მისი „ლონდა“ მსხვერპლშენიერვაა, ჯვარცმისა და აღდგინებაა სიკვდილის შემდეგ ზეციურ საუფლოში, რომელიც კვლავ მოველინება წუთისოფელს დროსა და სივრცეში. ამის გაგება ადამიანისათვის რთულია მისივე გონების დასაზღვრულობის გამო. ეს უნდა დაუშვათ, როგორც დაუშვა მწერალმა და მაშინ შეუძლებელთ ჩვენი პირადი ემოციების ზეცაში ასროლას. რომელიც სულმნათმა გრიგოლ რობაქიძემ ლონდასა და თამაზის მხატვრულ სახეებში გააერთიანა. ალბათ, ამ მხრივ, ჰგავს ერთმანეთს ალკა და „ლონდა“, ალკა და „თამაზი“, ალკა და „ნებისმიერი“... ვინც დაუშვებს ამა სოფელში სიკვდილში „შეუღლებას“ ის ცხოვრებას (მაცხოვარს), მარადიულობას ეზიარება. ეს დიდი სულიერი შვებაა, დიდი ნუგეშია, წყალობაა და მისი არსი ბედისწერაშია საძებარი.

„ლონდა“ ამქვეყნიურობის სრული განცდა და ზეციურობისაკენ სწრაფვაა. თუ ამ განფენილობიდან არ შევხედავთ პიესას, ისე

მხოლოდ საკითხავ ნაწარმოებად დარჩება, რაც არ უნდა პოეტური გამოსახვის მაღალი დონით გამოირჩეოდეს. ლონდასა და თამაზის სიკვდილი "მზესთან" შეხვედრაა. ეს არის ამ სამშეოში მათი „უკანასკნელი ქორწილი“. ყურადღება მივაქციოთ ამ სამშეოს, რადგან ის სამშეოც არსებობს (მიღმური) და იქაც ხდება „ქორწილი“, ოღონდ „ქორწილი“ სიკვდილის შემდგომ. ასეთი „ქორწილი“ და საერთოდ ასეთი რამ მიიღწევა ჭეშმარიტი სიყვარულით, რომელიც ადამიანისაგან დიდი ზნეობრიობას მოითხოვს. თამაზს ხომ სიყვარული ზნეობრივ გამოცდას უწყობს. ლონდასთან ერთად სიკვდილი მზის ღმერთისადმი გაღებული ორმაგი მსხვერპლია: „ღმერთის და ხალხისთვის ვიქმნე მე მსხვერპლად შეწირული, შენთვის და ჩემის იყოს ჩემი შეწირვა უკანასკნელი“. (გრიგოლ რობაქიძე, დრამები: ლონდა, მალაშტრემ, ლამარა, ტფ. 1926. გვ. 40).

ლონდა სიკვდილს ხვდება, როგორც ბედისწერას. მას არ ეშინია სიკვდილის, რადგან მას იღებს ცხოვრების გარდაუვლობად და სიყვარულს კი ათვლის წერტილად უკვდავებაში გადასვლისათვის. გრიგოლ რობაქიძე სიყვარულს ამზიანებს და სიკვდილით ამარადიულებს. ძველი ბერძნები სიკვდილს წუთიერ მოვლენად თვლიან. სიკვდილი დაიძლევა ბედისწერით, რომ ის ყველა ჩვენთაგანის ვალია. მას კი რწმენა სჭირდება, რომ „ღმერთისათვის ყველაფერი შესაძლებელია“. „ლონდა“-ში ვკითხულობთ: „სიკვდილში გადასულ სიყვარულს ღმერთებიც ვერ შეცვლიან“... აქ სიტყვასიტყვით ბედისწერა იგულისხმება.

ლონდა ზღვისგან შობილი სახელია. ის აუცილებლად უნდა შეუერთდეს წყალს მსხვერპლშეწირვის გზით, რადგან „მზის გახელეების ჟამს“ ღმერთი ყველაზე მშვენიერს ითხოვს მსხვერპლად და ამ ფონზე შემოდის ქალღმერთი სილამაზე მთელი თავისი მზიური გასხიოსნებით. „ლონდა“ ეს არის უძველესი ფესვების პოვნა და ამავდროულად სიახლეთა სიახლე. მისი სახელი წყალთანაა წილნაყარი. წყალი კი მოგეხსენებათ სიახლისა და განმედიის სიმბოლოა, რომლის მეოხებითაც ხდება ცოდვათა აღბოცვა. ასევე წყალი ნათლისღების ერთ-ერთი ატრიბუტია. იბადება კითხვა: რა კავშირი უნდა არსებობდეს ნათლისღებასა და ღვთის საკურთხეველს შორის, რომელიც მოხატულია გველებით, თევზებით, ფრინველებით? ერთი შეხედვით არაფერი, მაგრამ ყურადღება მივაქციოთ ჰორიზონტა-

ლურ სიბრტყეზე მათ განლაგებას: გველი, თევზი, ფრინველი... არეოპაგიტიკის ენაზე რომ ვთქვათ: ღმერთი ყველაფერში და ყველგანაა გამოვლენილი. მათ შორის თევზში, გველში, ცხოველში, ფრინველში, ადამიანში, მდოგვის მარცვალში და ა.შ. მაგრამ მეტადრე ადამიანში, რომელიც სხვადასხვა სახით ვლინდება და ეს სხვადასხვაობა ერთურობისგან მომდინარეობს: „ყოველი ყოველთა შორის და თითოეულად თითოეული“.

გრიგოლ რობაქიძე ბავშვობაში ნანახსა და განცდილს არასოდეს გამოთხოვებია და ერთმანეთთან აკავშირებდა, რითაც ცდილობდა დრო-ჟამის დაუმორჩილებელი არქეტიპული სახეების ჩვენებას. აი, რას წერს მწერალი: „ხუთი წლისას მუხის ძირას, ჩახუთულ შუადღეს, ბიძაჩემის გვერდით მეძინა. გაღვიძებულმა უცხო ლაციცი ვიგრძენი, რალაცა დაცოცავდა მკერდზე. პერანგი გავიხსენი და ორი პატარა ხელიკი დავინახე, ძალიან ლამაზები იყვნენ. დედასთან გავიქეცი ხელიკებით ხელში. გადაირია კინალამ დედაჩემი. მაშ შემდეგ, ჩემს ცნობიერებაში ხელიკი, მუხა და მზე მითიურად მესახება“ („შერისხულნი“, ტ-II, გრიგოლ რობაქიძე - „ჩემი ცხოვრება, ენგალი, ჩაკლული სული“, თბ. 1994 წ. გვ. 225). აქედან გამომდინარე, საფიქრელია, რომ ბავშვობის პირადი განცდები უკავშირდება ღვთის საკუროთხევლის მოხატულობას, რაც შემთხვევითი ნამდვილად არ გახლავთ. ბავშვობა ყველაზე დიდი სისუფთავე და უბინობაა. ამიტომაცაა, სიყვარული მხოლოდ ბავშვივით უბინოთა გულში ვანდება, რომელიც ყველაზე მეტად შეიგრძნობს ამქვეყნიურობის ბედისწერას. ეს რჩეულთა ხვედრია და მათ შორისაა გრიგოლ რობაქიძე თავის გმირებთან ერთად. ბავშვობაში დაცოცავდა ხელიკები მის გულზე, ბავშვობაში იხრჩობოდა წყალში, ბავშვობაში მოინათლა და ეს ლაციცი, ლანდები, წარმოსახვები მარად თანმხლები გახლდათ მისთვის, რომელმაც შემოქმედის წლებში მოახერხა მისი სინთეზირება ხელოვნების გზით, სადაც ღვთის საკუროთხეველში გზა დაუთმო გველსა და თევზ-ფრინველს. აქ მოხმობილია მითოსური და ქრისტიანული სახეები.

თუ არსებობს ბედი, არსებობს უბედობაც. უბედობა ყოველთვის და ყველგან მთავრდება აბსურდით. გრიგოლ რობაქიძისთვის ბედი, ბედისწერა უკავშირდება საკუთარი სამშობლოს

მინას. უბინობა მაშინაა უბინობა, თუ ის მინას ეხება. უბინოა კულტურა ცივილიზაციისა, მაგრამ ასეთი კულტურა ვერ იქნება მაგალითი, თუ ის ბედისწერის სიყვარულით არ არის ნასაზრდოები, სადაც უსაშველო თავისუფლებაა.

შეიძლება ადამიანი ჩასწვდეს ფიზიკის ურთულეს კანონებს, ცხოვრების ლაბირინთებშიც ამოიცნოს, სხვისი გახარებაც შეძლოს, მაგრამ ვერასოდეს გაერკვეს საკუთარ ფიქრებში. ხშირად ადამიანს ვერ გაუგია საით მიისწრაფვის მისივე ოცნება ან იქნება გაუგია, მაგრამ თავისივე ოცნებებში იკარგება. ასეთ დროს გრიგოლ რობაქიძეს უნდა მოუსმინოთ: „მე არ გაურბივარ არაფერს. უმეტესობა კი, აი, რას სჩადის: ნაცვლად იმისა, რომ ბედისწერის სისხლში გამოიწრთონ, მას წარმოსახვით ცვლიან. კი ბატონო, ხელსაყრელი პოზიციაა. მაგრამ ვაი, რომ ნუთისოფელი მაძიებელია, თუ ის სრულად არ განიცადე“ (Die Hüter das Crals, 67. 1937). ნუთისოფლის სრული განცდა, საბედისწერო ქალი, სიკვდილის გარდაუვლობა სხვა არაფერია, თუ არა ბედისწერის სიყვარულით ცხოვრება.

ქართველს შეიძლება ყველაფერი დაავიწყო, მაგრამ ვერასოდეს დაავიწყებ მზეს. იმ მზეს, სადაც დაუსრულებელი ბედნიერებაა. მზეს მინდობილი ბედნიერება კი მარადიული სიყვარულის სიმბოლოა. სიყვარული ხომ შინაგანი სისავსეობაა, თუ გნებავთ შინაგანი აუცილებლობაც. გრიგოლ რობაქიძე ქალში ხედავდა „მინას“ ატეხილი მკერდებით და თავგამეტების ნებელობით. მამაკაცში კი ზეკაცურ არსს, რომელიც ცოცხლობდა ბედისწერის სიყვარულით. მისმა სიყვარულმა არ იცის შიში, დაეჭვება, უკან მოხედვა და ამ თვისებებით მიეახლებიან ბედისწერას.

ბინარულობა და მუხრან მაჭავარიანი

მუხრან მაჭავარიანის პოეზიაში ვლინდება სიტყვათა ბინარულობა, რაც იმას ნიშნავს, რომ ერთი და იგივე სიტყვით გამოიხატება, როგორც ყოფითი მოვლენები, ასევე სულიერი სამყაროს ნიშნები, რაც ეროვნული მსოფლხედვის გამომხატველია.

ბინარიზმი ნიშნავს ორმაგს, ორი ნაწილისაგან შემდგარს (ყოფითი, სულიერი). ი. ჰაიზინგა წერს: „რადგან ყოველდღიური ცხოვრების ენა, როგორც პრაქტიკული და მოსახერხებელი ინსტრუმენტი წინასწარ აცლის სიტყვას სახოვნებას, პოეზია შეგნებულად წარმოშობს ენის სახოვან ხასიათს (ი. ჰაიზინგა, კაცი მოთამაშე, 240, გამომც., მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი, თბ, 2004). „ენის სახოვანი ხასიათი“ სხვა არაფერია თუ არა სიტყვის ორი სახე, ანუ ბინარულობა, რასაც პოეზია, მწერლობა სახისმეტყველებისაკენ მიჰყავს.

მუხრან მაჭავარიანის მხატვრულ ნააზრევში სიტყვას, ვითარცა მხატვრულ სახეს ადამიანის შინაგან სამყაროს ჩვენება სურს, რომ მან ადამიანში შეაღწიოს და სულიერებით აღივსოს. აქედან გამომდინარე მის პოეზიის გააზრებისთვის მნიშვნელოვანია ბინარულობის გამოვლინება, რაც განსაზოვნებას უფორო წარმოაჩენს. თუ ბინარულობა გარეგან და შინაგან ფორმათა მხარეებია, სახისმეტყველება „ენობრივ მონაცემთა მეორადი მოდელირებაა. მაგრამ მეორადი მოდელირების სპეციფიკაც ენაშია, მის შინაფორმაშია (რ. სირაძე, კულტურა და სახისმეტყველება, 193, გამომც. „ინტელექტი“, თბ. 2008). გამოდის რომ, ბინარულობის საფუძველი სახეთა შინაფორმაშია, რაც სახისმეტყველების საფუძველთა-საფუძველია.

სიტყვათა ბინარულობა, ხშირად მუხრან მაჭავარიანის პოეზიაში მხატვრულ სახეს ქმნის. მაგალითისათვის:

ბოლოს როგორც იქნა რუსეთმა იშვილა,
პატარა საქართველო, ობოლი საქართველო,
მაგრამ მამობილი მკაცრი გამოდგა
გაეპარებოდა ხოლმე მამობილსა
და დედის საფლავზე ტიროდა საქართველო.
*(მუხრან მაჭავარიანი, ვიძახი და ვიძახი და ვიძახი,
XVIII საუკუნე, 12. გამოცე. „ნაკადული თბ. 1990)*

გასაოცარი მხატვრული სახე შექმნა სიტყვის ბინარულობამ: „მამობილს გაპარული და „დედის საფლავზე მტირალი საქართველო. „მამობილში“ არა მხოლოდ საკუთრივ მამინაცვალია ნაგულისხმევი, არამედ მისი შინაგანი ფორმაა ნაჩვენები „რუსეთის“ სახით. (არ დაგვაზიწდეს ეს ლექსი 1949 წლითაა დათარიღებული, რაც მეტად მნიშვნელოვანს ხდის მას). „დედის საფლავზე მტირალ საქართველოში“ დედასთან ერთად მოიაზრება ღვთისმშობელი, ღვთისმშობლის წილი საქართველო, თუმცა ამითაც არ ამოიწურება ეს პარადიგმული სახე. აქვე შემოდიან წმინდანინო, თამარი, ქეთევანი და ნებისმიერი ქალი, ვისთვისაც ძვირფასია საქართველო. ესაა სულის სიღრმიდან სათქმელის თქმა.

ბინარული სემანტიკა სამშობლოს სიყვარულის გადმოსაცემად სჭირდება მუხრანს, როგორც განსახოვნების უცილობელი რამ. როგორ და რა გზით უკავშირდება ქართველი სამშობლოს სიყვარულს? გონებით, ლოგიკით, მატერიალური აზროვნებით?! არა, ეს მხოლოდ და მხოლოდ სულითაა შესაძლებელი. არა „ტიქნე“ (პრაქტიკული უნარი), არა სოფია (მჭვრეტელობითი უნარი), არამედ ორივე ერთად, უფრო მეტიც „სიბრძნე ღმრთისაი“. მათთან მიახლებას მიეყვართ მუხრანის პოეზიასთან, სადაც საქართველო გელოდება. გელოდება, რომ კარგად გაითავისო მისივე სიტყვები: „სამშობლოს ჩვენი რომ გვიჯობს ეზო“.

მუხრანის პოლიფონიური ენა, რაც სიტყვათა ბინარულობით განისაზღვრება, საბოლოოდ მაინც ერთ მხატვრულ სახეზე დაიყვანება: „ერთი“. ეს „ერთი“ - საქართველოა.

გამაოგნებელია, სიკვდილი ისეთ მხატვრულ სახედ აქტიო, როგორიცაა „ბალახის ჩაცმა“. მოუსმინოთ თავად პოეტს:

ვიდრე ბალახს ჩავიცვამ,
ვარ ალერსი ამ მიწის,
უკეთესი სხვა მიწა
მე პირადად არ ვიცი. (63)

დაუკვირდეთ, ალერსი - ამა სოფელში ყოფნაა, ხოლო „ბალახის ჩაცმა“ - გარდაცვალება, სიმწვანეში გადასვლა, სადაც ადამიანის მარადიული სამყოფელია. თავისივე შექმნილ მხატვრულ სიმწვანეშია მუხრან მაჭავარიანი და ყველა ჩვენთაგანს გვაიმედებს, რომ ეს სოფელი ღირს იმად, რომ არ „დაივიწყო მამული-სა ჩვეულებისამებრ სლვაი“, რათა ადგილი იყოს იმ სამზეოში მოხვედრა.

მუხრან მაჭავარიანი მთელ მის პოეზიაში გაშლის სისხლის საზრისს, სადაც ამ უაღრესად ტევადი მხატვრული ნააზრევის ბინარული სემანტიკაა თავჩენილი. სისხლი - სულიერი ცხოვრებისა და ადამიანის არსებობისათვის უცილობელი რამაა. სისხლის მიმოქცევაზეა დამოკიდებული ადამიანი და მას ემორჩილება ყოველივე მასში. მუხრანი შინაგანი სამყაროს აღმაფრენას, ალფრთოვანებას სისხლით წარმოაჩენს. ალბათ, ამის მიზეზი ისაა, რომ ქართულ ენაში სისხლთან დაკავშირებული გრძნობების გამომხატველი ლექსიკა არცთუ მცირეა, რაც ქართველთა ისტორიული ყოფის ანარეკლი უნდა იყოს:

შენ - სისხლო ჩემო - სად არ დაღვრილო...

შენ -

სად არ გვხვრეპდა შავი ყორანი...

ვინ გაგაკვირვოს,

რამ გაგაკვირვოს, -

ნადიდგორალი,

ნაშამქორალი“. (102)

პოეტი ყოველივეს სისხლთან აკავშირებს, ათანხმებს, რადგან კარგად ჰქონდა გათავისებული რილკის შეგონებანი: ჩვენ არა მხოლოდ წიგნებს, არამედ სისხლსაც უნდა ვსწავლობდეთ (რილკეს შეგონებანი). სისხლი მუხრანისათვის არ არის მხოლოდ ბიო-

ლოგიური რამ. ეს არის სათქმელის სისხლით თქმა; სადაც აზრის
სილამაზეა გაცხადებული. ეს მუხრანის გენიალობაა.

სისხლის ბინარული სემანტიკური ნიშნები პოეტთან არაერ-
თგზის ვლინდება. მოვიხმობთ რამდენიმე მაგალითს:

შენ -
სისხლო ჩემო -
შენი ღვანლია,
რამაც აქამდეც კი მოაღწია:
სვეტიცხოველი...
ხანძთა...
ვარძია
და ისიც, -
რაც მტერს წარუტაცნია.
ან : შენ -
სისხლო ჩემო -
შენი დინება
ვეფხისტყაოსნით ხშირად მიგვრძენია...
სიტყვა,
რომელიც გეჩოთირება -
ვცდილობ - გაშორო, -
რაც შემოიძლია. (102)

წარმოდგენილი ნიმუშების მიხედვით იკვეთება, რომ სისხლი
შინაარსთან თანხვედრაშია, რაც განსაზოვნების საფუძველს
ქმნის.. ფორმა და შინაარსი სიტყვის ემოციურ დატვირთვას ემსა-
ხურება, რაც მკითხველის სულიერობას, შინაგან სამყაროს მე-
ტადრე ამძაფრებს. ეს კი ცხადყოფს, რომ „სიტყვა არ არის
ექვივალენტი საგნისა, არამედ მასზე თვალსაზრისი. სინამდვილე-
ში ენა მოცემულია, როგორც მრავალსაზოვნება“. (ვ. ჰუმბოლტი,
Schriften (in 17 Banden). Hrsg. von Albert reitmann, Berlin 240.190)

მუხრან მაჭავარიანის პოეტურმა ენამ გამუმეორებელი სახელ-
ქმნადობებით გაამდიდრა არა მხოლოდ ქართული მწერლობა,
არამედ ქართული ენის ლექსიკური ფონდი. მისი „სისხლი“ ძველი
საქართველოს სურნელებითა და თანამედროვეობითა აღვსილი,
რაც კიდევ ერთხელ ცხადყოფს ქართული ენის განუმეორებელ

ბუნებას, სადაც ბინარული სემანტიკა ვლინდება და წარმოჩენილია უდიდესი პოტენციური ქართული სახისმეტყველებისა.

სისხლის, (და არა მარტო სისხლის) როგორც ლექსიკური ერთეულის დადგენა აუცილებელი პირობაა მუხრან მაჭავარიანის პოეზიის გააზრებისა. სისხლი - „წითელი ფერის სითხეა, რომლის მიმოქცევაც წარმოშობს, უზრუნველყოფს სხეულის უჯრედთა კვებას და ნივთიერებათა ცვლას“ (ქეგლ 1900, 1071). ან, როგორც დავით ჩუბინაშვილი განმარტავს: „ცხელთა სხეულთა შინა ნოტიო მხურვალს თვისებასა, ფერით წითელი, რომელიც გულიდან განეფინება ძარღვთა შორის, და მისცემს ყოველსა ასოთა ცხოველისა სითბოს“ (დ. ჩუბინაშვილი, 1987, 1180).

ხომ არ შეიძლება, რომ სისხლს მხოლოდ ეს ერთადერთი მნიშვნელობა ჰქონდეს ქართულ ენაში? რა თქმა უნდა, არა! მოვუხმობთ დავით ჩუბინაშვილის ქართულ-რუსულ ლექსიკონს, სადაც სისხლის ზემოთ მოხმობილ მნიშვნელობას მოსდევს მეორე მნიშვნელობა: „ბრალი კაცისა კვლისა“ (დ. ჩუბინაშვილი, 1984, 1180). „სისხლი, როგორც ლექსიკურ ერთეულს მეორე მნიშვნელობა ქართულ იურიდიულ ტერმინოლოგიას განეკუთვნება და ლექსიკონებში ფიქსირდება“ (მ. კარბელაშვილი, იურიდიული ტერმინოლოგია „ვეფხისტყაოსანში“, სიტყვა ხატადქმნილი, 114, 2016).

არავითარი განმარტება არ სჭირდება სისხლს, როგორც „წითელი ფერის სითხეს“ და სისხლს, როგორც „კაცის კვლის ბრალს“. აქ ყველაფერი გასაგებია, მუხრანის „სისხლს“ სხვა პოეტური დატვირთა აქვს, რომელიც მეტად ამაღლებულ მხატვრულ სახეს, თუ შეიძლება მეტასახეს იძლევა.

მუხრან მაჭავარიანთან სისხლს ასეთი შესიტყვობანი აქვს: სისხლი - სული, სისხლი - სიტყვა, სისხლი - გული, სისხლი - მტვერი, სისხლი - ისტორია, სისხლი - მინა, სისხლი - მამული, სისხლი - წყურვილი და ა.შ. რაოდენ მრავლისმეტყველია „სისხლი, ვითარცა წყურვილი“:

არადა მინას -
მამულის მინას -
სწყურია სისხლი,
არ ჰყოფნის ოფლი. (179)

საქართველოს ისტორიული წარსული საცნაურდება: „ო, სის-
ხლო ჩემო სად არ დაღვრილო“... ეს არის ქართველი კაცის შე-
სატყვისი ხასიათი, სადაც მოიაზრება მუხრანის „დიღმის წვიმა“,
„დავითი და კონსტანტინე“, „მცხეთა“, „ღმერთკაცი“, „ვახტანგი“,
„საბა“, „ილია“... მისი დიდი საფიქრალი საქართველოა, სამშობ-
ლოს ცხოვრებით ცხოვრება. მისადმი მსახურება სიკვდილ-სი-
ცოცხლით განისაზღვრება:

გამოადგე მამულს უნდა
ან სიცოცხლით, როგორც ვაჟა
ან სიკვდილით, როგორც ცხრა ძმა
არ არსებობს
სხვა გზა. (118)

მუხრან მაჭავარიანის უმთავრესი ტკივილი ის იყო, რომ ამხე-
ლა ტრაგედიის ფონზე ქართველებს ვერ შეგვიგნია:

ამას, იმას რომ:
ხელში ხმალი უნდა გვეჭიროს,
შენ კი
ხმლისა წილ,
ჯიხვისანი გვიჭირავს რქანი,
ვინ,
ვინ შეგვინდობს
ანდა რატომ უნდა შეგვინდოს! —
ერთი მითხარი. (180)

ხმლის ნაცვლად ყანწი, თანაფარდობანი დარღვეულია. ეს ანუ-
ხებს პოეტს. არადა ვერ ვამჩნევთ თუ რა შეიძლება მოჰყვეს ამას
დროში. ვინ იცის გაიმარჯოს კიდეც იმ ავისმაუნწყებელმა იდეამ,
რომ პირად სიკვდილთან ერთად ეს ქვეყანაც დაქცეულა. მუხრანი
შეგვახსენებს, გვაფრთხილებს რომ არსებობს ზედროული პრობ-
ლემები. ამ ზედროულობას კი დიდი პასუხისმგებლობა სჭირდება.

მუხრანის პოეზია უაღრესად ეროვნულია და მასზე აღმოცე-
ნებული მხატვრული სახეები ქმნის მისივე სტილს. მთავარი

სტილია. ვაჟას საკუთარი ენობრივი მანერით მოჰქონდა თავი და ამითვე დამკვიდრდა ქართულ პოეზიაში. ასევე ითქმის მუხრან მაჭავარიანზე.

პოეტს ვერ ეპატიება რუსეთისათვის მართლმადიდებლობის სახელით საქართველოს ოკუპაცია. ამიტომ მის მხატვრულ შემოქმედებას საფუძვლად პოლიტიკური სარჩელი უდევს, რაშიც ბინარულ სემანტიკას განსაკუთრებული წვლილი შეაქვს:

ვახტანგის ადგილს
იჭერს ხეჩუა! —
გეცლება ქართლი
თვალდახელშუა. (175)

„ხეჩუა“ არა მხოლოდ რუსეთი, არამედ ნებისმიერი გადაგვარებული ქართველის სახეა. მუხრანის პოეზია სავსეა ასეთი ბინარულობით. როცა „ხეჩუა“ იკავებს ვახტანგის ადგილს, როცა უნიჭო იკავებს ნიჭიერის ადგილს, მაშინ ერი მორალურ და ეთიკურ ჩიხშია შესული. ამიტომ აუცილებელია აქედან გამოსვლა, უნდა ითქვას მიზეზი ამ ჩიხში ყოფნისა, თუმცა მიზეზი რომ ვიცოდეთ, მაშინ ხომ ამ უბედურებაში არ ჩავარდებოდით. უნებლიედ ასეთი პარალელის გავლება გვიხდება, რაც დასმული კითხვით ვლინდება: რით განვსხვავდებით როსტანისეული მამლისგან? „იმით რომ როსტამის მამალს მშობლიური საფრანგეთის მიწაში ჩაესო ბრჭყალები და ზარის რეკვასავით წკრიალა სახით შეჰყურებდა ვერცხლისფრად მოსადაფებულ ზეცას. ჩვენ კი... სხვის ქანდარაზე წამოსკუპებულები ვჰყივით“ (რ. ჩხეიძე, პორტრეტი ოდისევის სიჭაფუკისა, 312, 2016). სხვის ქანდარაზე წამოსკუპებულებს არასოდეს სამშობლოსათვის არაფერი გაუკეთებიათ, თვინიერ პირადი კეთილდღეობისა. ასეთნი ვერანაირ ბრძოლას ვერ მოიგებს. ეს ანუხებდა მუხრანს და ამიტომაც მოგვინოდებდა:

მამულზე ჯავრი,
ქართული ჯავრი, -
მას არ გაუა
არასდროს ყავლი. (59)

ეს რომ შეიგრძნო, ეს რომ გაითავისო მაცხოვარივით ფრთების გაშლაა საჭირო, ჯვარცმამ საჭირო. სხვანაირად არ გამოვა, რადგან:

გარეშე ჯვარცმის,
გარეშე ჯვარცმის. —
ჯერ არ ასულა არავინ ცაში. (59)

ეს ცა - სამშობლოს ცაა. მას სჭირდება ოფლი, სისხლი, წინაპართა პატივისცემა. ეს არის ჩვენი ეროვნული კონცეფციის შინაგანი ნაწილი. გოეთე თვისტომს შთააგონებდა, რომ ისტორიის ლაბირინთებიდან გამოეკვეთათ წინაპართა დანატოვარი. ამას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა. ამ გზას ადგა მუხრან მაჭავარიანიც. მისმა პოეზიამ არ იცის სხვა რამ სიტყვა, რასაც საქართველო არ ჰქვია.

განათლება და ეროვნული ცნობიერების საკითხები

მსოფლიოში ის სახელმწიფოები აღწევენ წარმატებებს, ვისაც განათლების ეროვნული და სახელმწიფოებრივი იდეოლოგია ძირითად პრინციპებად უქცევიათ, რომელიც მომდინარეობს მისი გენეტიკური ფესვებიდან და შეთანხმებულია თანამედროვე ფასეულობებთან. ჩვენ უდიდესი ტრადიცია გვაქვს ამ მხრივ, ანტიკური აკადემიიდან და გიორგი მერჩულედან მოყოლებული იაკობ გოგებაშვილითა და ივანე ჯავახიშვილით დასრულებული. ანგარიშგასანევია თანამედროვე პედაგოგიკა. ამიტომ განათლების რეფორმაში არ უნდა იყოს გამორჩენილი ისეთი საკანონმდებლო მუხლი, რომელიც შეანელებს ეროვნული საგნების სწავლებას. უარი უნდა ვთქვათ „დროის თავაზიანობაზე“. ახალგაზრდამ უნდა დათრგუნოს თავისთავში საექვო განათლებით იოლად გასვლისკენ მიდრეკილება.

სიტყვის ხელოვნებაში სრულყოფისკენ სწრაფვა სერიოზულ განათლებაზე უნდა იყოს დაფუძნებული. სტუდენტმა კი არ უნდა იცოდეს მხოლოდ ესა თუ ის მეცნიერული მოძღვრება, არამედ უნდა შეძლოს მისი ანალიტიკური განხილვა. აქედან გამომდინარე მნიშვნელოვანია ერთი რამ - განათლების საზრისი, უპირველეს ყოვლისა, მაღალ მოქალაქეობრივ, ეროვნულ შეგნებას უნდა ეფუძნებოდეს. სწორედ ეს შექმნის ახალ რეალობას. უნდა ვეძებოთ გამოსავალი უნიჭოთათვის და ხსნა ნიჭიერთათვის.

ეროვნულ ცნობიერებასთან მიმართებაში ყურადსაღებია ქართულ კულტურასთან, ქართულ მსოფლმხედველობასთან დამოკიდებულების საკითხი. აუცილებელია ასეთ დროს „შინაგანი“ ხედვა. არადა, დღესდღეობით თავი იჩინა „გარედან“ ყურება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ. ქართველი კაცი ისტორიის,

ესთეტიკური მემკვიდრეობის შეფასებას უცხოელის პოზიციიდან იწყებს: რა მოსწონს მას, რა ღირებულებებს ნახულობს ჩვენში და ამით განსაზღვრავს თავის ადგილს. თუმცა, ყოველთვის ვიყავით ჩართულნი კულტურულ, იოკუმენურ სამყაროში, სადაც ვეცნობოდით, ვითვალისწინებდით ყოველივე ახალს, მაგრამ ეს ეფუძნებოდა შენივე საკუთარ მსოფლხედვას.

სახელმწიფომ ეროვნული ცნობიერების განსაზღვრისას ტრადიციის ფაქტორი უნდა გაითვალისწინოს. ნუ შეგვეშინდება სიტყვა ტრადიციის, ტრადიცია თავისივე სახელდებაში სიახლეა. განა ვინმეს ოდესმე უთქვამს, რომ ტრადიცია სიახლე არ არის?! ამ მიმართულებით ერთმანეთის გვერდით იდგნენ, როგორც ჰუმანიტარული ისე ბუნებისმეტყველებით დარგის ალიარებული სპეციალისტები. იმ მრავალთაგან დავასახელებდი ივანე ჯავახიშვილს თავისი „ქართველი ერის ისტორიით“ და გეოლოგ ალექსანდრე ჯანელიძეს ნაშრომით - „ეროვნული შემოქმედება“.

ეროვნული ცნობიერების გააზრება განათლების სფეროში ანტინომიური (დადებითი, უარყოფითი) გზით უნდა წარიმართოს. ისტორიულ უარყოფით თვისებებს ახალიც ბევრი დაემატა, მაგრამ ნაკლოვანების მხილება არ უნდა განიცდებოდეს, ვითარცა თვითგვემა. პირიქით, ამან უნდა გააძლიეროს შინაგანი „მღვიძარება“ და თვითდამკვიდრების სურვილი. უნდა გამოაჩინოს ის დიდი ღირსება, რომელმაც შეგანარჩუნებინა თავისუფლება მაშინაც კი, როცა დაპყრობილი იყავი და შეგანარჩუნებინებს მომავალში, თუკი იქნები: „საცესე ქართული პატიოსნებით“.

ეროვნული თვითმყოფადობის საყრდენი ქართული ენა არის. ენა ღვთაებრივი მოვლენაა. ღვთაებრიობა გულის სფეროა, რამეთუ ღმერთი „ყოველთა შინა გულსა არს“. ძველ ქართულში გული და გონება სინონიმებად აღიქმებოდა. კლიმენტი ალექსანდრიელი წერდა: „ხატის ხატს წარმოადგენს ადამიანის გონება“, იგივე გული. ადამიანი მხოლოდ იმ შემთხვევაში მიიჩნევა „ხატად და მსგავსად ღვთისა, როდესაც მშობლიური ენის მადლი გულით აღიქმება“. ამიტომ ქართული ენის სწავლებას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს. ილია ჭავჭავაძემ

ანდერძად დაგვიტოვა, არავის მიეცეს დიპლომი, ვინც ქართული ლიტერატურა და საკუთარი ისტორია სათანადოდ არ იცის. მართალია, ილიას სურათებით თავს ვინონებთ, მისი სიტყვებით ვყელყელობთ... მაგრამ რამდენად ილიელები ვართ საკუთარმა სინდისმა გაგვცეს პასუხი!

მძიმეა ქართული ენის მდგომარეობა დღეს. ამიტომ განათლების პოლიტიკის მთავარი საზრუნავიც ეს უნდა იყოს. იყო დრო, როცა ქართული ენის არეალი მეზობელ სახელმწიფოებზეც ვრცელდებოდა, მაგრამ ეს წარსულშია. აღარ გვყავს პეტრინი და რუსთაველი, არც სულხა-საბა და ილია, არც გალაკტიონი და მუხრან მაჭავარიანი... ქართული ენის სივრცე შეზღუდულია. ცხინვალისა და აფხაზეთის რეგიონებიდან კი საერთოდ განდევნილი. შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე რისი გაკეთება შეიძლება? უწინარესად, ქართული ენის სწავლება და დაცვა სახელმწიფოებრივ დონეზეა ასაყვანი. არ უნდა გავაკაროთ განათლების სისტემას არაპროფესიონალები. საჯარო სკოლებში ხელი შეეწყოს მამაკაცი მასწავლებლების დაბრუნებას. მიუხედავად იმისა, რომ ქართული ენის გავრცელების არე ესოდენ დავინროებულია ჩვენს უნივერსიტეტებში ბევრი უცხოელი სწავლობს, ბევრი ეძებს აქ ბედნიერებას. კი ბატონო, მაგრამ ერთი პირობით - სახელმწიფო ენის ცოდნით. ჩვენი მკვიდრი არაქართული მოსახლეობა უნდა ფლობდეს ქართულ ენას. ამით შევიწროებულ ქართული ენის არეალს გავამაგრებთ. ასეთ დროს იოანეს სახარება გვასწავლის: „და ვინ არ აიღებს თავის ჯვარს და არ მომყვება მე, იგი არ არის ჩემი ღირსი“ (1. მათე. 10. 38)

დღეს საყოველთაოდ არის აღიარებული, რომ ენა არ არის მხოლოდ კომუნიკაციის საშუალება. იგი არის ერის სულიერი სამყაროს წარმომჩენელი. პიროვნების განმსაზღვრელია ქართული ენის ფაქტორი. ამიტომ მისადმი ემოციური დამოკიდებულების პარალელურად მისი დაცვისა და ღირსების უფლების დამკვიდრებაა აუცილებელი: „ისტორიითაც და დღევანდლობითაც აუცილებელია, რომ საქართველო სახელმწიფოებრივად ემყარებოდეს ქართულ ქრისტიანულ კულტურას და ერთიანი სახელმწიფო ენა იყოს ქართული“. (მ. ლორთქიფანიძე, ლ. მენაბდე, რ.

ბარამიძე, რ. სირაძე. „საქ. რესკ.“ 3/X, 1996). ჩვენ კი მოქალაქეობის კანონი ისე მივიღეთ, რომ ამ გარემოებას ყურადღება არ მივაქციეთ. არადა, ევროპასა და ამერიკაში ენის გამო მოქალაქეობის უფლების მიღება მეტადგამძაფრებულია. ეს ნაკარნახებია არა მხოლოდ სულიერი გადმოსახედიდან, არამედ ეკონომიკის სტაბილურობიდან გამომდინარე. „გერმანელი ინჟინერი, რომელიც შვეიცარიაში სამუშაოდ მიდის, ვიდრე იქ შვეიცარულ კილოს კარგად არ შეისწავლის, მანამდე სრულფასოვან ინჟინრად ვერ იმუშავენ“. (გ. რამიშვილი, დედაენის თეორია. თბ. 2000 წ. გვ. 149).

განათლების ეროვნული ცნობიერების არსი მშობლიური ენის შეგრძნებაშია, რის საშუალებითაც ხდება პიროვნების თვითშეცნება. ბასილ დიდი წერდა: „უძნელეს არს ყოველსა ცნობა თავისა თვისისაი“. ამაში ახალგაზრდას უნივერსიტეტი უნდა ეხმარებოდეს იმ კომპონენტების გააზრებით, რასაც ოჯახი და სკოლა პქევია. ოჯახი - სკოლა - უნივერსიტეტი. ეს მთლიანობაშია გასააზრებელი, ოღონდ არა ისე, რომ უნივერსიტეტები აღზრდის პროცესით იყოს დაკავებული. ჯერ არსად გაგონილა, რომ ესა თუ ის სასახელო ახალგაზრდა ამა თუ იმ უნივერსიტეტმა აღზარდა. გვსმენია, რა ოჯახმა აღზარდა, რა კარგი მშობლების შვილია... უმაღლესი სასწავლებლები თავისი სპეციალობის სიღრმისეულ აღქმაში უნდა ეხმარებოდეს და სწორი ორიენტაციის გეზს აძლევდეს ცხოვრებაში.

განათლების სფეროში ეროვნული ცნობიერების სახეცვლილება განაპირობა ილია ჭავჭავაძის ჩამოცილებამ ჩვენი განვითარების გზიდან, რამაც გალაკტიონს ათქმევინა „სხვა ხალხის იმის აქ ჟრიაშული“... ჩვენ არ გვინდა თავკერძა ადამიანებზე საუბარი, რომელთა მთავარი ამოსავალი წერტილია „უჩემოდ ვინ იმღერეთა“. მთავარია დაძლევა ესოდენ მოჭარბებული ურთიერთგანდგომისა. ასეთი რამ სხვა ქვეყნებშიცაა. ამ მხრივ, ერთი საინტერესო ფაქტი აქვს ფიქსირებული ნასერს თავის მოგონებაში: თუ მიაღწევდა ეგვიპტის მმართველობას, პირველი მისი ქმედება იქნებოდა კანონის გამოცემა, რომელიც ეგვიპტელს აუკრძალავდა მეორე ეგვიპტელის აუგად ხსენებას. ამასთან დაკავშირებით აკად. გიორგი წერეთელი წერს: „მე არ ვიცი ნასერმა გამოსცა თუ არა ეს კანონი, მაგრამ ის კი ვიცი,

რომ ასეთი კანონის გამოშვება უალრესად საშურია საქართველოში". ეს სიტყვები ეროვნული ცნობიერებიდან არის ნაკარნახევი, რომ ამით ბევრ უსიამოვნებას ავიცილებდით.

განათლებს სისტემამ უნდა გაითვალისწინოს ეროვნული ცნობიერების საკითხთან მიმართებაში ქართველი კაცის ხასიათი, ბუნება ჰუმანიტარული და ბუნებისმეტყველებითი საგნების ურთიერთობანი, რომ XXI საუკუნეა და რიგი მოვლენები ამ გადასახედიდანაა დასანახი. მთავარია შეგრძნებანი და ამ საუკუნის ახალგაზრდა თვალთ მისი აღქმა.

დღეს, რაც უნდა პრესტიჟული იყოს ქართული უნივერსიტეტი სურვილი სწავლის უცხოეთში გაგრძელებისა მაღალ დონესთან ასოცირდება. შესაბამისად იქ განათლებამიღებული პირები აშკარა უპირატესობით სარგებლობენ. ანაზღაურების თვალსაზრისითაც განსხვავებაა. რა არის ამის მიზეზი? ევროპაში სწავლების მაღალი დონეა. არსებობს ასეთი მოსაზრებაც, რომ არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს განათლებას სად მიიღებ - საქართველოში თუ უცხოეთში. სწავლა აქაცაა შესაძლებელი. ამისათვის კი საჭიროა უფრო მეტდ იმუშაო საკუთარ თავზე და მეტი დრო დაუთმო წიგნებთან ურთიერთობას.

ფაქტია, რომ საქართველოში ყოველ წელს ათასობით სტუდენტი ამთავრებს უნივერსიტეტის და იწყებენ სამსახურის ძებნას, მაგრამ ხშირ შემთხვევაში ამაოდ. უცხოეთიდან ქართველი სტუდენტების 40% არ ბრუნდება სამშობლოში, ამას ემატება დემოგრაფიული პრობლემა და ერთ დღეს შეიძლება ისე აღმოჩნდეს, რომ საქართველო ქართველების გარეშე დარჩეს. ეს რეალობაა. გვჭირდება არა ჩინოვნიკური, კარიერული სურვილით აღზრდილი ახალგაზრდობა, არამედ ისეთები, რომლებსაც თავიანთი სწავლა კერძო საქმის დაწყებაში გამოეყენებინოს. ასეთი გზა ევროპისკენაა. ილია ჭავჭავაძე წერდა: „ყოველგვარი წარმატების წყარო დასავლეთ ევროპა არის. თავის-თავისა და თავისი ქვეყნის წინ წაწევა მხოლოდ იმას შეუძლია, ვისაც ევროპის ცხოვრება და მეცნიერება კარგად და ჭეშმარიტად გაუცნია“. (დროება 1872, 20.X.N41).

აქცენტი მეცნიერებაზე, ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის გარეშე წარმოუდგენელია. ამიტომ მართებულია განათლე-

ბაში ფულის დაბანდება. ეს მეცნიერებას პრესტიჟულს გახდის. მაგრამ სანამ ფულს ჩავდებთ განათლებაში უნდა გავერკვიოთ თუ რა მოდელს ვირჩევთ. მაგალითად, ფინელები ნაკლებ დროს უთმობენ სწავლების აკადემიურ მხარეს, ვიდრე აღზრდას. მათი მთავარი პრინციპია - ახალგაზრდაში რალაც კარგი დავინახოთ და განვავითაროთ ეს კარგი. ადამიანში მთავარი არის კულტურა, ვიდრე ცოდნა ამიტომ ზრუნავენ არა უბრალოდ მცოდნე, არამედ კულტურული თაობის აღზრდაზე.

ამერიკული მოდელი უპირატესობას ანიჭებს შემდეგ გარემოებებს:

ა) პრიორიტეტულია არა განათლების სიღრმე, არამედ უნარჩვევების გამომუშავება, ბ) ახალგაზრდა უნდა აღიზარდოს პრაგმატიზმის იდეით, გ) რელიგიური რწმენის აღრევა, დ) მოსწავლის უფლების გაზრდა და მასწავლებლის უფლების შეზღუდვა.

გაუგებარია რატომ ავირჩიეთ ამერიკული მოდელი, რომელსაც თავად ამერიკელების აღშფოთებას იწვევს? გასაოცარია, პროგრამა ილიას სახელით ებრძვის ილიას მრწამსს!

ბოლონიის პროცესს და საგანმანათლებლო სისტემის მოდელში განსხვავება არ არის, მაგრამ მათ სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ მათ კარგად მოარგეს თავიანთი ქვეყნების ეროვნული ცნობიერება ამ სისტემას. ბოლონიის პროცესი იძლევა ამის საშუალებას. ეს კი გახლავთ ევროპული სააზროვნო სისტემა. მთავარი მისი ეროვნულ ცნობიერებასთან შეგუება და თუ სხვებმა მოახერხეს რა გჭირს ჩვენს?! გათანამედროვეობას ეროვნულთან კავშირში ყოველთვის შედეგი მოაქვს.

განათლების რეფორმის წარმატების გასაღები დეტალებშია. საჭიროა მისი სისტემაში მოყვანა. ერთხელ და სამუდამოდ უარი უნდა ვთქვათ განათლების ჰიპოტეზებით მართვაზე. არავითარი გამართლება არა აქვს მასწავლებლისა და პროფესორის ყალბ მუშაობას. მოგვიმრავლდნენ დოქტორები, მაგრამ განათლების აკადემიური დონე არ მაღლდება. საჭიროა: 1) განვითარების ხედვა და გეგმა; 2) განმახორციელებელი კადრები; 3) მონიტორინგის მკაფიო და სამართლიანი სისტემა; 4) საზოგადოების გაცნობიერებული ჩართულობა.

ჰუმანიტარულ განათლებაზე ვიცყოდი, რომ იგი მოიცავს კულტურული ზნეობრივ და ესთეტიკურ საკითხებს. ევროპულ საგანმანათლებლო სისტემაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა არა გლობალური მოვლენების შესწავლას, არამედ იმის წარმოჩენას, თუ რა ახასიათებს ლიტერატურას. მთავარია ანალიტიკური და სულიერი აზროვნება. მაგრამ არც ეს არის საკმარისი. მწერლისთვის იდუმალებაა საცდური, რადგან იდუმალებას ლეგენდისკენ მივყავართ. თუ დღეს რაიმე გვაკლია ყველაზე მეტრად ეს არის - გზა ლეგენდებისა. ეს საჭიროა იმისათვის, რომ ახალგაზრდამ გაითავისოს ერთგვარი მაკავშირებლობა რაფაელისა და მიქელანჯელოს სულიერ ხატებასთან.

შესაძლოა, დღევანდელმა ახალგაზრდამ შესანიშნავად იცოდეს რომელიმე როკ-მუსიკის ჯგუფის ისტორია, მაგრამ არ პქონდეს წაკითხული გალაკტიონის არცერთი ლექსი. დიპლომი ინტელიგენტობაზე აღარ მეტყველებს, რადგან იგი სპეციალობის უფლებას ამონმებს, თანაც, არა ყოველთვის. ინტელიგენტობა სპეციალობა როდია, იგი სამყაროს მთლიანი გააზრებაა.

ყველა ცალსახად თანხმდება იმაში, რომ განათლების სფეროში რეფორმა, ევროპულ სტანდარტებთან გათანაბრება საჭიროა. მაგრამ შემდეგ ამ მთავარ ნიშანსვეტს შორდებიან და აცხადებენ: გვჭირდება, მაგრამ ამათ მეორ ჩატარებული არა! ეს „ამათ“ ჩვენდა სამნუხაროდ ვერა და ვერ მოვიშორეთ.

დღევანდელობის უნპირველესთაგანი ვალია, განათლების შინაარსი აიგოს, როგორც ერთიანი ევროინტეგრირებელი სისტემა ეროვნულ ცნობიერებასთან თანხვედრაში: აუცილებელია გვყავდეს ჭეშმარიტი პროფესორი, მასწავლებელი, როგორც ძველად იტყოდნენ - მოძღვართ - მოძღვარი. მხოლოდ მათ შეუძლიათ უმაღლეს სასწავლო დანესებულებათა განახლება. მეტი ახალი პროგრამები და ახალი სასწავლო გეგმები, ურთიერთობის ახალი სივრცეებით.

სწავლების წარმატება-წარუმატებლობის მიზეზი სასწავლო პროცესშია. ტრადიციულად, ყველა ჩვენთაგანი ფიქრობთ, რომ საუნივერსიტეტო განათლება და საერთოდ განათლების სისტემა, ეს არის იერარქია, რომლის თავში ჯერ სამინისტროა, შემდეგ რექტორი, შემდეგ სხვადასხვა შრეები. პროფესორ-მას-

წავლებელი და აუდიტორია ყველაზე ბოლოს არის. სჯობდა პირიქით. იმისათვის, რომ სასწავლო პროცესი წარმატებული იყოს, თითოეულ დონეზე, მიმართება უნდა განხორციელდეს მწყობრივად და თანმიმდევრულად. წინააღმდეგ შემთხვევაში დისონანსი გარდაუვალია. საჭიროა აუდიტორიის დონეზე სასწავლო პრაქტიკის შეცვლა. გვჭირდება არა მარტო ახალი ეროვნული სასწავლო-გეგმის მიღება, არამედ საკუთარი პედაგოგის შეცვლაც. ეს უმთავრესი ამოცანაა.

განათლების რეფორმა უწინარესად პასუხს უნდა სცემდეს იმ კითხვას, თუ როგორი მოქალაქე გვიდან გავზარდოთ. უნივერსიტეტმა შვიდი ძირითადი თვისება უნდა მისცეს მას: ა) პასუხისმგებლობის გრძნობა, ბ) დამოუკიდებლად გადაწყვეტილების მიღება; გ) კომუნიკაბელურობა; დ) შემოქმედების უნარი; ე) საზოგადოებასთან ურთიერთობა; ვ) ეროვნული კულტურისადმი პატივისცემა; ზ) სხვა კულტურებთან ურთიერთობა. ამას ვერ მივალწევთ თუ არ გვეყოლება შესაბამისი პროფესორი თუ მასწავლებელი ახალი შრომის ანაზღაურებით, რომელიც კანონმდებლობით უნდა იყოს დაცული. ამით გაიზრდება მოტივაცია, რაც დღევანდელ ვითარებაში ბევრს ნიშნავს. მოტივაცია ქმნის განწყობას. განწყობა მოთხოვნილების საფუძველზე აღმოცენდება, მაგრამ მოთხოვნილება არ არის განწყობის თვითკმარი ფაქტორი. შეიძლება რაიმე მოთხოვნილება გვექონდეს შესაბამისი განწყობა კი არა. განწყობა რომ აღმოცენდეს, საჭიროა გარდა მოთხოვნილებისა, ამ მოთხოვნილებას დამაკმაყოფილებელი სიტუაციაც რეალურად იყოს მოცემული. ეს რეალობა სჭირდება პროფესორ-მასწავლებლებს.

განათლების რეფორმის მთავარ მიზანი უნდა იყოს პროფესორ-მასწავლებელსა და სტუდენტს გაუზრდეს იმის განცდა, რომ უნივერსიტეტს განახლების მონაწილეა. ლექტორი მუდმივად საინტერესო უნდა იყოს, ყველაფერს მნიშვნელობა აქვს: როგორ მეტყველება, როგორ ითავისებს აუდიტორიას და ა.შ. საიდუმლოება სიცოცხლის უნარიანობაშია. ეს ნიშნავს იმას, რომ ლექციაზე სიახლეს სთავაზობ ახალგაზრდობას, საინტერესოა მათთვის აქ დაყოფილი დრო, გრძნობენ „მღვიძარებს“ და უნივერსიტეტი გათავისებულებული აქვთ „ჩემი“ სახელებით. ყოვე-

ლივე ეს შექმნის ახალ ვითარებას. არის ბევრი რამ, რაც გამოცდილებიდან მოდის, რასაც ვერც წიგნში ამოიკითხავ და ვერ ბიბლიოთეკაში მოიძიებ. გამოცდილება კი ფასდაუდებელია. ამიტომ ყურადღება უნდა მიექცეს გამოცდილებას, რასაც განუზომელი მნიშვნელობა აქვს. ასეთი „მზაობა“ უფრო ჩქარი ტემპით დააჩქარებს ინტეგრაციას განათლების ევროპულ სივრცეში.

ყოველი ადამიანური ემყარება სამ შეუცვლელ ელემენტს - ნარსულს, დღევანდელობას და მომავალს. რეფორმა არ უნდა ითვალისწინებდეს მათ დესაკრალიზაციას. პირიქით, სიძნელეებითა და მათი დაძლევით მიდის სიახლისაკენ. სხვა გზა არ არსებობს.



გლობალიზაცია და ქართული ენა

ენა გენია, მემკვიდრეობა, წარსული, აწმყო და მომავალი. მისი საშუალებით ხდება მიახლება კულტურასთან და ეს „იდუმალი“ მიახლება სხვა არაფერია, თუ არა გენეტიკური სისხლის, სულიერების ერთიანობა. ენის სიყვარული სისხლში უნდა გქონდეს გამჯდარი. ენა სულმა და სისხლმა უნდა გაითავისოს.

ჰუმბოლტი წერდა: „ენა სულია ერისა“ საჭიროა ენის სულისა და გულის შეგნება. ენაში ბგერის ჟღერადობა ფიზიკური მოვლენაა, რომ ბგერების საშუალებით რაღაც ხდება, რომ ეს არის ენა და ადამიანები ერთმანეთთან ურთიერთობენ. მაგრამ არასოდეს უნდა გვავიწყდებოდეს, რომ ენა არ არის მხოლოდ საკომუნიკაციო საშუალება. ენას გააჩნია ლოგოსური ბუნება, რომლისკენაც მხოლოდ სულიერება მიემართება. ალბათ, ამ აზრითაა ენა ერის სული.

იმისათვის, რომ „არ დავივიწყოთ მამულისა ჩვეულებისამებრ სვლა“ კარგად უნდა გავიშინაარსოთ XXI საუკუნის დადგომა. ეს არის ორი ნიშნით გამორჩეული საუკუნე. დღემდე არნახული შესაძლებლობის საუკუნე. ეს არის ის, რასაც მოკლედ გლობალიზაციას ვუწოდებთ, რომლისგანაც თავდაცვაც არ არსებობს და არცაა საჭირო. გლობალიზაციას ბრძოლა კი არა გააზრება სჭირდება, ოღონდ ისე რომ „მამულისა ჩვეულებისამებრ სვლა“ შეინარჩუნო და ერთიანი კაცობრიობის ოჯახის წევრად იქცე. ეს რომ შეძლო განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ქართული ენის სინამდისა და სწავლების საკითხს, მეტადრე მაშინ, როცა ბილინგვა, ანუ ორენოვნება ასეა „მოძალებული“.

ენასთან სულით უნდა მიხვიდე და ისე ელაპარაკო. თუ ენის სულით ლაპარაკო გლობალიზაცია საშიში არაა. შეიძლება ადამიანს ბევრი რამ ასწავლო, მაგრამ ვერასოდეს ასწავლი ენის სულით საცნაურობას. ამას შინაგანი ქართველობა სჭირდება. მთელი სამყარო რომ დაგადგეს თავზე ვერაფერს გახდება, თუ მშობლიური ენის სიყვარულით სული გამზიანებული არ გვაქვს, თუ არასოდეს დაფიქრებულხარ დავით გურამიშვილის სიტყვებზე: „ვინ არის, საიდან მოსულა, სად არის, ნავე სადაო...“ (დ. გურამიშვილი, 1955. 33).

დღესდღეობით უამრავი თეორიები არსებობს ენის კვდომასა და მის გადარჩენასთან დაკავშირებით. ენათმეცნიერებაში კარგადაა გააზრებული, თუ როგორ მოქმედებს ორენოვნება ადამიანის ბუნებასა და ხასიათზე. ამიტომ გლობალიზაციის უამს „უცხო ენას არ შეუძლიან გაუწიოს ერს სამშობლო ენის სამსახური. დედა ენა ყველა მონაფეში ავითარებს და ზრდის ქართველ ადამიანს (დამონმებულია გიორგი გოგოლაშვილის ნიგნიდან სიბრძნე იაკობისა, 11.2014). ორენოვნებას აქვს თავისი ნაკლოვანება, მაგრამ ამავედროულად აქვს უპირატესობაც. ამის უტყუარი დასტურია შვეიცარიისა და ირლანდიის სახელმწიფოების მოხმობა, სადაც ორენოვნება ჩვეულებრივი ამბავია.

ჩინგიზ აითმატოვი ეროვნებით ყირგიზია, მაგრამ წერს რუსულად. გამოდის რომ რუსი მწერალია. ორენოვნებამ მწერალს საკუთარი ეროვნება დააკარგვინა, რადგან რა ენაზე წერ იმ ერის შვილად ითვლება. როგორ მოხდა ეს სხვა საკითხია და ამაზე არ შეეჩერდებით. ვიტყოდით მხოლოდ ერთს, მეტი სიფრთხილეა საჭირო ორენოვნებასთან მიმართებაში. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იაკობ გოგებაშვილის „დედაენას“, რომელსაც ძალას სძენდა: „პირველი გაკვეთილი ია, აი — ია. ეს არის ქართულ სინამდვილეში ყველა დროისთვის ყველაზე დიდი მიგნება, ეპოქალური აღმოჩენა, ზნეობრივი სახელმძღვანელო (გ. გოგოლაშვილი, „სიბრძნე იაკობისა“, 12. 2014). ორენოვნების დამარცხებით იმარჯვებს მონოლინგვიზმი. შეიძლება თუ არა ამ პროცესის შეჩერება? — არა, ბილინგვიზმის საფეხურებრივი გააზრება ამის საშუალებას არ იძლევა.

ენის საკითხი თანამედროვე გლობალიზებულ ეპოქაში ერთ-ერთ აქტუალურ საკითხად იქცა. მეცნიერები მთელი მსოფლიოს

მასშტაბით ჩართულია ამ საქმეში, რადგან კარგად ესმით ნებისმიერი ენის კედლმა კიდევ ერთი ფერის დაკარგვაა სამყაროსთვის.

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში ენის ოთხ მნიშვნელობაზეა მითითებული, რომელთაგან პირველი მის ბიოლოგიურ დანიშნულებას ხსნის, მეორე მის სოციალურ ღირებულებას, მესამე - მეოთხე მის სამეცნიერო მხარეს. სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონის ერთტომეულში ენა ასეა ფორმულირებული: „საუბრის ასო, პირის“ (ორბელიანი, 124, 1993). ილია აბულაძესთან საერთოდ არ არის განმარტებული.

„მამათა სწავლებაში“ ვკითხულობთ: „ენაჲ ზრახავს მას, რომელსა მოსცემს გული და გონებაჲ“ (მ. სწ. 17. 1955). როგორც ვხედავთ, ენა გულისა და გონების ნაყოფია. ე.ი. რასაც გული და გონება კარნახობს ადამიანს, მას გადმოსცემს სიტყვებით, სხვაგვარად ენით.

ელოდება თუ არა მცირე ერებს ენის სიკვდილი გლობალიზაციის პირობებში? სანამ ამ კითხვას პასუხს გავცემთ მოკლე ექსკურსი ჩავატაროთ ამასთან დაკავშირებით. დევიდ კრისტალი წერს: „ენა კვდება, როდესაც მასზე არავინ ლაპარაკობს“ (Crystal, 1. 2000). ან, მაშინ, როცა ერთი მოსაუბრე რჩება და მას აღარავინ ჰყავს, რომ ელაპარაკოს.

მეი აღნიშნავს, რომ ენის დაკარგვა და ენის გადართვა ყოველთვის ხდებოდა ისტორიის მთელ მანძილზე, მაგრამ რაც არის „თვისობრივად განსხვავებული XXI საუკუნეში, არის უპრეცედენტო მასშტაბის დაკარგვისა და დაცემის პროცესი“ (May, 2. 2008).

დორიანის მიხედვით ენა კვდება მაშინ, როცა: „მოსაუბრეთა შემცირებული რიცხვია, ენის რეალიზებას მოკლებული აქვს სფეროები და ენის სტრუქტურა გამარტივებულია“ (Dorian, 85-94. 1980).

ვილფორდი აღნიშნავს, რომ „ზოგიერთი ენა ქრება ერთ წამში, ერთადერთი ცოცხალი მოსაუბრის სიკვდილთან ერთად. სხვა ენები იკარგება თანდათან ბილინგვურ კულტურებში მაგ. ადგილობრივი ენები ისპობა დომინანტური ენების მიერ სკოლებში, სავაჭრო ადგილებში, ტელევიზიით და ა.შ.“ (Wilford, 19. 2007).

ამერიკელმა ენათმეცნიერმა კრაუმსმა განაცვიფრა მსოფლიო აკადემიური სამყარო, როდესაც იწინასწარმეტყველა, რომ

2100 წლისთვის მსოფლიო ენების 90% არსებობას შეწყვეტდა. ცნობილი ფრანგი ლინგვისტი კლოდე ჰაგიჯი წერს: „ხალხის უმრავლესობას საერთოდ არ აინტერესებს ენების სიკვდილი. თუ ჩვენ ფრთხილად არ ვიქნებით ინგლისურთან მიმართებით, ის იმდენად პროგრესით მიიწევს წინ, მან შესაძლოა საბოლოოდ მოკლას ენების უმრავლესობა“ (Hagage, 2009).

თუ ენის გაქრობის არსებულ ლინგვისტა შეხედულებებს შევაჯამებთ და ქართულ ენას მიუსადაგებთ, მივიღებთ:

- ქართული ენა გაქრება, როცა ამ ენაზე უკანასკნელი მოლაპარაკება მოკვდება

- ქართული ენა არ იმყოფება არასტაბილურ ბილინგვურ ენობრივ საზოგადოებაში.

- ქართული ენა პრივილიგებული და სახელმწიფო ენაა, რასაც სხვა ენა ვერ დაჩრდილავს.

- ქართული ენა საქართველოში უმრავლესობის ენაა.

- ქართული ენა შეუწყვეტლივ გადაეცემა შთამომავლობას.

დორიანის მიერ განსაზღვრული ენის სიკვდილის სამივე ნიშანი ქართულ ენას არ ემუქრება, რადგან:

- 1) მოსაუბრეთა რიცხვი არ შემცირებულა

- 2) ენის რეალიზაციის სფეროები ფართოა (მიუხედავად აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონების გამოკლებით)

- 3) ენის სტრუქტურული გამარტივება არ ხდება.

რად ღირს მარტოდ აღებული ზმნა — შემასმენელი (პრედიკატი). ქართული ენის სიცოცხლისუნარიანობა მის სინტაქსშია. წინააღმდეგ შემთხვევაში ენა ვერ გაუძლებდა ეგრერიგად მომრავლებულ ნეოლოგიზმებს. ენაში უცხო სიტყვების შემოტანა გამართლებულია, მაგრამ ეს არ უნდა ნიშნავდეს არსებულის უარყოფას. კერძოდ, არ შეიძლება ენაში არსებული სიტყვების მაგივრად უცხოურიდან შემოსული ანალოგიის დამკვიდრება, როგორიცაა ივენთი, სენსიტური, ფეშენებელური, დაბუქვა, დაკლიკვა და ა.შ. ეს სიტყვები ჩვენ არაფერში გვჭირდება, რადგან ქართულ ენასაც აქვს მათი შესაბამისი შესატყვისი. ყოველივე ეს თანამედროვე მეტყველების უმნიშვნელოვანეს პრობლემას წარმოადგენს. ენის ცოდნა მხოლოდ გრამატიკული ნორმების მართებული გამოყენება არ არის, ერთ-ერთი უმთავრესი სწო-

რედ ქართული სიტყვების ცოდნა — არცოდნის საკითხია. ასეთ დროს (გლობალიზაცია) გადამწყვეტი სიტყვა ქართულმა ფილოლოგიამ უნდა თქვას.

არ არსებობს ჯერ მაგალითი იმისა, რომ ერთ ძლიერ ენას მეორე სუსტი დაენდოს. ყველაფერი დამოკიდებულია პატარა ენის შინაგან სიცოცხლიუნარიანობაზე. „ენებს შორის ისევე მიმდინარეობს ბრძოლა, როგორც, ზოგადად ბუნებაში: დიდები ძალაუფლებისათვის იბრძვიან, პატარები გადარჩენისთვის. აქაც ისევე ჩაგრავენ ძლიერები სუსტებს, როგორც ყველგან — მცენარეთა, ფრინველთა თუ ცხოველთა სამყაროში“ (ქ. გიგამვილი, ნოვათუშების თანამედროვე ეთნო-სოციოლინგვისტური პროფილი, 241. 2014). გლობალიზაციის დროს კი უფრო მეტად მძაფრდება ბრძოლა მცირე ერების ენის გადარჩენისთვის. აქედან გამომდინარე უდიდესი მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ სალიტერატურო ენის ნორმებს, არამედ ენის სახისმეტყველებით განფენილობას, რომ ენა სულიერი გაგებით ერს გულისხმობს. ძველად ერთიანობაში გაიზრდებოდა „ერი და ენანი“ (გამოცხ. 147).

საქართველოს ტერიტორიაზე არსებობს ქართულ ენასთან შედარებით კიდევ უფრო პატარა ენები (აფხაზური, ოსური). მოდით უფრო მასშტაბურად შევხედოთ ამ საკითხს. აფხაზები და ოსები იმდენად გადართულია მეორე ენისადმი, კერძოდ, რუსულში, რომ თავიანთი ენა ლამის დავიწყებისთვისაა განწირული. შორს რომ არ წავიდეთ, ავიღოთ თბილისში მცხოვრები აფხაზებიდან იძულებით გადაადგილებული ჩვენი თანამოქალაქეები. მიუხედავად იმისა, რომ ორი ათეულ წელზე მეტია მოსწყდნენ საკუთარ სივრცეს, მაინც რუსულად მეტყველებენ. აქედან, ადვილი წარმოსადგენია, თუ რა მდგომარეობაში დღეს აფხაზური, ოსური ენები იმ ტერიტორიაზე, სადაც ქართული იურისდიქცია არ ვრცელდება. ამ დროს თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მთელი ძალისხმევით ისწავლეს აფხაზური და ოსურ ენები. ბატონი რევაზ სირაძე იგონებდა, რომ სამეცნიერო კონფერენციებზე სოხუმში ქართველი მეცნიერები აფხაზურ ენაზე კითხულობდნენ მოხსენებებს. აფხაზები პირად საუბრებში არ ფარავდნენ იმ დიდ სიტუბოს, რაც მათი ენისადმი იყო გამოჩენილი. გრძნობდნენ

ეიმედებოდათ ქართველი მწიგნობარნი ასე ძალუმად რომ ედგნენ აფხაზურ ენას გვერდით. მათ კარგად ესმოდათ ოკეანე შთანთქავდა აფხაზურ ენას, ხოლო მდინარეში ადვილი იყო გადარჩენა. შემდგომ რთულად წარიმართა ყველაფერი, მაგრამ ზემოაღნიშნული დღესაც ახსოვთ მხცოვან აფხაზ მეცნიერებს, რომლებიც აუცილებლად გადასცემენ მომავალ თაობებს, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს გლობალიზაციას პირობებში ქართულ ენასთან თაანარსებობას, რადგან ქართული ენა სამწერლობო ენაა და კულტუროლოგიის გადმოსახედიდან არცერთ სხვა ენაზე მეტი თუ არა ნაკლები არაა. მუხრან მაჭავარიანის სიტყვებით: „მარტო წვიმას ცხრა სახელი აქვს... ან სვეტიცხოველი — მესვეტიცხოვლა, ალავერდი — მეალავერდა, გელათი — მეგელათა და ა.შ. ეს უკვე სხვა განზომილებაა. მეტად ესთეტიკურია ენა ქართული.

საქართველოში ყოველთვის იყო ორენოვნობა, მაგრამ ქართული ენა ახერხებდა თვითმყოფადობის შენარჩუნებას. არაოდა, სიამოვნებით იწერებოდა: „სპარსთა ენისა სიტკბომან, მასურნა მუსიკობანი“ (თეიმურაზი). ეს პირდაპირი აღიარებაა სპარსული ენის უპირატესობის. ეს მართლა ზედმეტი მოუვიდა მეფე-პოეტს. ამით, რომ ქართულ ენას არაფერი დაკლებია არ ვიქნებით მართალნი. ეს არის პერიოდი სპარსეთში (ირანი) სუფიზმის დამკვიდრებისა. სუფიზმი კი ტკბობას, მოდუნებას, უოჯახობას ქადაგებდა და ამის დანერგვა ჩვენს ქვეყანაში ყოველად მიუღებელი იყო. ამიტომ დასაძლევნი გახლდათ ეს და ქართული ენის შინაგანმა ბუნებამ ასეთ დროს შეუძლებელი შეძლო.

თუ გადავხევათ ჩვენი სამშობლოს ისტორიას კარგად დავინახავთ თუ როგორ იბრძოდა ქართული ენა ჩვენი სახიერების შესანარჩუნებლად. ძნელი იყო ბერძნული ენის დაძლევა, რადგან თვით გიორგი მთაწმინდელი წერდა: „მინდოდა ქართული ენა ბერძნულად გავწყო და მეარისტოტელა“. ე.ი. ფილოსოფიური ქართული შემექმნაო. შექმნა კიდევ!

წარმოვიდგინოთ: ბერძნული, არაბული, სპარსული, რუსული ენების დაძლევა და თუ საჭირო გახდება მომავალშიც დავძლევთ, რადგან სხვა მრავალ ასპექტთან ერთად ქართული ენის ძალმოსილება სინტაქსსა და სახისმეტყველებით პოტენციალშია. ორენოვ-

ნებამ ქართულ ენას ვერაფერი დააკლო, ყოველ შემთხვევაში მისი განვითარება არ შეჩერებულა, რისი ნათელი დასტურია ქართული ანბანის სამი სახეობა: მრგვლოვანი, ნუსხური, მხედრული. იშვიათია ერი, რომელსაც ანბანის ამდენი სახეობა აქვს, რაც ქართული ენის უდიდეს სისავესეობაზე მიუთითებს. ამიტომაც ბილინგვიზმის დაძლევის შესანიშნავი მაგალითია ქართული ენა. აქ არ გამოდგება იმის მტკიცება, რომ ქართული მკვიდრი ენა იყო. დიხ, იყო! მაგრამ ბერძულ ენაზე მაღლა მდგომი?!

მიუხედავად ამისა ქართულმა ენამ შეძლო არ აღრეულიყო სხვა ენაში. ეს შემთხვევითი ამბავი არაა. ამაზე გვმართებს მეტი დაფიქრება და ქართულ ენასთან მიმართებაში მეტი მღვიძარება.

რა შეიძლება ამ სამყაროში ნათელზე წმინდა იყოს? ენა, ოღონდ ენა აზრის, ლოგოსის მატარებელი., კაცობრიობას უყვარს აზრი. ენის საზრისი კულტურული განვითარებით განისაზღვრება. ასეთ შემთხვევაში ის ნებისმიერ გლობალიზაციას უძლებს. ქართულმა ენამ დაძლია უამრავი „იზმი“ და დღეს ერთ-ერთი ცხოველმყოფელური ენაა. გლობალიზაციას უყვარს გამონვევები, ქართულ ენას კი ამასთან დაკავშირებით შესაშური გამოცდილება აქვს და სწორედ ეს არის საფუძველთა-საფუძველი სიახლესთან მიახლების, სიახლეს კი მთელი ცივილიზებუ-ლი სამყარო ესწრაფვის.

**ადამიანური ბუნება
და
„ტრამალის მგელი“**

ჰერმან ჰესეს „ტრამალის მგელი“-ს მთავარი საზრისი ადამიანის შინაგანი ბუნების ჩვენებაა, რომ კაცი მიწყევლეს უნდა ცდილობდეს წონასწორობის შენარჩუნებას, საკუთარი „მე“-ს დაცვას, არც წმინდანობა, არც მრუშობა, ანუ ოქროს შუალედის მოძებნა.

ადამიანის ბუნება ორგვარიანია: სულზე ზრუნვა და სხეულით ტკბობა. ადამიანში ეს ორივეა, მაგრამ მთავარია ვინ რომელ გზას ირჩევს, წმინდანობისკენ ერთეულები მიდიან, მეორესკენ კი მრავალი. ადამიანის პიროვნებად ქცევას თავგანწირვა, სი-ახლისკენ სწრაფვა სჭირდება. მაგრამ როგორ მივაღწიოთ ამას? სწორედ ეს კითხვა როგორ? არის „ამა სოფლის“ აქილევსის ქუსლი. თუმცა უნდა მივისწრაფოდეთ ამის დაძლევისაკენ. ამისთვის, ალბათ, მთელი სამყაროს სულით გათბობაა საჭირო. ეს გზა განვლო ყველა დიდმა ადამიანმა. ამას კი გამძლეობა, „შენივთება“ სჭირდება.

ადამიანის დაცემას თვისი მიზეზი აქვს. „მიზეზი“, სიტყვის „გარეთაა“. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, სიტყვამდე არსებობს და ამავედროულად მისგანვე მომდინარეობს: „ყოველი მიზეზი სიტყვით გადმოიცემა და მიზნისკენ მიისწრაფვის“ (ი. კანტი, წმინდა გონების კრიტიკა, 1979, 87). აქედან გამომდინარე მიზეზისა და მიზნის გამთლიანებით ადამიანში ლოგოსური ბუნება ვლინდება. ამის გაერთიანება (მიზეზი, მიზანი) რთულია, ყველას ხელარეწივება, მეტადრე გაორებული ხასიათისა და ბუნების ადამიანს. „ტრამალის მგელს“ შეეძლო გენიალური ყოფილიყო, მაგრამ მიზეზისა და მიზნის ვერ შეცნობამ არ მისცა ამის საშუალება. მას გამბედაობა არ ეყო, რადგან ყველა გაჭირვება, უბედურება მგელს გადააბრალა. ამიტომაც გამგელდა ნაცვლად

იმისა საკუთარი მდგომარეობის მიზეზში გარკვეულიყო, მიზეზი სიტყვაში განეფინა, ფიქრი გასჩენოდა თავისი უკეთურობანი მგელს მიაწერა. ამით მან საკუთარ თავს მოუსპო ყველაზე მნიშვნელოვანი რამ — ფიქრთა-ფიქრი. სწორედ ეს არის მიზეზი მოძალადეს ძალადობა რომ ღუპავს, ფულის მოყვარეს ფული, ნაყროვანების მოსიყვარულს ნაყროვანება და ა.შ. სადღაა გამოსავალი?! შესაძლოა, მიზეზისა და მიზნის ერთობლიობაში, რაც რწმენას ბადებს, ოღონდ სიბრძნედ აყვანილ რწმენას. შეიძლება ეს უტრირებულად ჟღერდეს, მაგრამ ღირს დროში მისი გააზრება. დრო ხომ ყველაზე დიდი საოცრებაა საოცრებათა შორის. დროში მიყვარდი და დროში არ მიყვარხარ, დროში გავჩნდი და დროში გაუჩინარდი, დროში ავმალლდი და დროში დავმდაბლდი. განა სხვას ამბობს გალაკტიონი: „რომელი საათია, რომელი საათია...“ ვცადოთ „რომელი“ „რისით“ შევცვალოთ და პასუხსაც მივუახლოვდებით. „რისი საათია?“ მოთმენის, ძილის, შინაგანი პრინციპების თუ დარდიმანდობის?! დრო არაერთხელ ყოფილა მაუწყებელი ახლებური ცხოვრების საჭიროებისა., ადამიანი დროში ხვდება ყველაფერს, მაგრამ იგივე ეს უღმობელი დრო აღარ აძლევს საშუალებას მას გამოსასწოვებლად, რადგან წონასწორობის ჟამი ხელიდან გამოეცალა. ამიტომ აუცილებელია დროის შეგრძნება. ამის სწავლება შეუძლებელია. ამას თავად უნდა მიეახლო, უნდა მიხვდე ცუდი „კამარის“ შეკვრას შენს გარშემო და განერიდო მას. წინააღმდეგ შემთხვევაში გამგელება, დაცემა ადამიანს არ ასცდება.

ხშირად ადამიანებს ბედნიერება შორის ჰგონია. ის ახლოსაა, მაგრამ სიტყვასთან ერთად ქმედებაა საჭირო., დიდი რამაა სიტყვა: „თავდაპირველად იყო სიტყვა და სიტყვა იყო ღმერთთან, და სიტყვა იყო ღმერთი“ (ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, 1992. 179). სიტყვა ლოგოსია, ღვთის სინონიმია, ოღონდ უზენაესის და არა ადამიანის. ადამიანი მიემსგავსება უფალს, ვითარცა „ხატის ხატს“. რატომ „ხატის ხატს“? „განკაცებული მაცხოვარი არის ხატი ღვთისა, ხოლო მთელი კაცობრიობა კი არის ხატის კაცი, ე.ი. მაცხოვრის ხატი“ (ნ. სულავა, რუსთაველოლოგია, VI. 2012: 179-170). ე.ი. ადამიანი „მაცხოვრის ხატს“ მიემართება. „სიტყვა ღმერთია, ხოლო ადამიანი „მაცხოვრის ხატი“. უფალთან ახლოს

ყოფნა ქმედებებით განისაზღვრება (და არა მხოლოდ სიტყვით) ეს შეიძლება ასე გამოვსახოთ: სიტყვა = ღმერთს, ადამიანი = „მაცხოვრის ხატს“, ქმედება (ადამიანი) = ორივეს. თუ სიტყვას ქმედითობა არ ახლავს ყოველივე ამაოა.

ზემოაღნიშნული ვერ გაითავისა „ტრამალის მგელმა“ (მიზეზი, დრო, შედეგი, ქმედება) და საბოლოოდ დაეცა კიდეც. გამგელება სხვა არაფერია თუ არა სულის შეხუთვა, ლაქიაობა, გულგრილობა, ცრუ პატრიოტიზმი... „მგელს“ საოცარი „მარიფათი“ აქვს და ხშირად აღმოჩნდება იქ, სადაც ვერასოდეს წარმოედგინა. თუმცა ეს „ადგილი“ ხშირად დამლუპველი აღმოჩნდება მისთვის. ყველა ადამიანი თვითონ ქმნის თავის მომავალს. ამიტომ, როცა დისჰარმონია და „რუხთფერობა“ გამორიცხულია ნათლის გრადაცია. „ტრამალის მგელს“ არ უყვარს ნათელი, ნათელს მოკლებული კაცი სახიერება დაკარგულია და მისგან ყველაფერია მოსალოდნელი. აქედან გამომდინარე ჰერმან ჰესეს „ტრამალის მგელი“ გაფრთხილებაა — ნუ განვაკითხრებთ ჩვენში მგელს!

ადამიანის მთავარი არგუმენტი ღვთაებრივი მორალია, მაგრამ ჰარის მსგავსნი ამას არად დაგიდებს, რადგან მათი ამოსავალი წერტილია: უსიყვარულობა, თვითკმაყოფილება, ეგოიზმი. ასეთ დროს ხსნა „ფერისცვალებაში“ (შინაგანი), რომ დღეს თუ ხვალ გონიერება დაამარცხებს „ტრამალის მგელს“. როცა ჰარი ამბობს: „არ შეიძლება ორი ადამიანის სიყვარული“ (ჰ. ჰესე, ტრამალის მგელი, 1985, 109) ეს ტრაგედიაა ადამიანის, სადაც უსაშველო სიცარიელეა.

ადამიანი ყოველდღიურად უახლოვდება ჯვარცმას. თუ ეს სოფელი მზადებაა იმ სოფელში წასასვლელად, მაშინ: „ერთგვარი შვებაა ჯვარცმა“ (რ. არქიმანდიტი (კარელინი), შორიდან მომდინარე ნათელი, 2005: 245). მაგრამ თუ სიამტკბილობაა, სურვილების აყოლა ტკივილით აღმოგხდება სული.

დაუბრუნდეთ „ტრამალის მგელს“. გავიხსენოთ: ჰარის სტუმრობა პროფესორთან, ჰარის სიზმარი, დიალოგი გოეთესთან, სასაფლაოს ეპიზოდი, პაემანი ჰერმინესთან და ჩვენ დავინახავთ წრეს, საიდანაც გამოსვლა ყოველად შეუძლებელია. კაცს უბედურება სწყურია, რადგან არ სჯერა ბედნიერების. მისთვის

უცხოა ასეთი აზრი: ბედნიერება დაუსრულებელი სწრაფვაა ბედნიერებისკენ. ამიტომაც ამბობს: „ბედნიერება არ არის ჩემი დანიშნულება“ (პ. ჰესე, ტრამალის მგელი, 1985, 187).

„ტრამალის მგელს“ ცხოვრება და სინამდვილე აერია ერთმანეთში, დაკარგა ადამიანები და დაკარგა რწმენაც. ხედავს ადამიანის მატერიალურ გაჭირვებას, ზნეობრივ დეგრადაციას, სულიერ ტკივილს და ა.შ. მაგრამ ამას ანალიზი და გააზრება სჭირდება, რისი ძალაც მას არ შესწევს და მზერა მგლისკენ აქვს მიპყრობილი. აქ შემოდის ის აზრი, რომ არ შეიძლება საკუთარ თავს დაუპირისპირო ისეთი რამ, რისი ატანაც არ შეგიძლია. ადამიანური ბუნება ვერ უძლებს ამას. ვისთვისაც უცხოა ანალიზი, განმარტება მათთან არ მიდიან ანგელოზები.

ბევრი რამ გაუგებარი დარჩება ჰერმან ჰესეს შემოქმედებიდან, თუ არ გავითვალისწინებთ შემდეგ გარემოებას, რომ სულიერი დაძაბულობა ქმნის ამ რომანის მხატვრულ სამყაროს. რომანის გმირები თითქოსდა შინაგანად გამოსცემენ თავიანთ რუხ ფერს და ყველაფერი მგლისფერდება. ასეთ დროს მეორედ მოსვლაც არაფერს მოიტანს, თუკი იგივე ადამიანები დახვდება, იგივე ცოდვებითა და ცნობიერებით. ადამიანი (ჰარი) არ შეიძლება იყოს თვითკმარი, რადგან ასეთ შემთხვევაში მას ვერავინ გაუგებს. „ის თვითონაა თავისი საზრისი“ (პასი, „სიმბოლიზმი“, 2000:237).

ბევრი ქალია რომანში. ჰარი არაა უქალო სამყაროში. ქალი უფრო გრძნობს წონასწორობის დარღვევას და ცდილობს კიდევ „ტრამალის მგელის“ გადარჩენას. სამწუხაროდ, „ტრამალის მგელი“ ვერც ქალს ხედავს ქალში და ვერც ანგელოზს. მისი სიყვარული არც სიყვარულია, არც სევდაა... რალაც სხვაა: „უბედურებამ ტანჯვა უნდა მომანყუროს და სიკვდილი მანატრებინოს“ (პ. ჰესე „ტრამალის მგელი“, 1985, 87).

გრიგოლ რობაქიძე წერს: „თუ გსურთ გიყვარდეთ, იმეორეთ სიყვარულის ლოცვის სიტყვები, თუ გაქვს მწუხარება ისწავლეთ დარდის გარეთ გადმოღვრა და სიმშვიდეს მოგენიჭებათ“ (გრ. რობაქიძე, წერილები, ესეები, ლიტ. პორტრეტები, 2014, 131).

თუ ამ აზრს ვერნმუხებით „ტრამალის მგელი“ პირველს (ლოცვა) საერთოდ არ ჩადის, მაგრამ მეორეს (დარდის გადმოღვრა) მისი კუთვნილებაა.

მიუხედავად ამისა, ამ უკანასკნელმაც არ უშველა, რადგან ლოცვით არ არის მისი ცხოვრება გაშინაარსებული, რასაც შემდგომში რწმენის დაკარგვაც მოჰყვა.

ადამიანი რწმენას ჰკარგავს, როცა სიყვარულს ჰკარგავს. ჰარის არ შეუძლია სიყვარული. ე.ი. არ შეუძლია ღვთაებასთან ზიარება. „მშვენიერებაში შობა“ „ტრამალის მგლისთვის“ უცხოთა-უცხოა. მასში არ ანთია შინაგანი ცეცხლი. ადამიანი უნდა ატარებდეს ამ ცეცხლს, რათა სხვასაც და საკუთარ თავს სიცოცხლე მიანიჭოს.

„ტრამალის მგელში“ არა თუ ცეცხლი ადამიანური სულიც არ ჩანს და თუ ეს სადმე გამოკრთება, ის ადამიანის ბუნების მოსპობას ნიშნავს. ადამიანი ხდება მტერი საკუთარი თავის, უმეგობრდება მასშივე ჩასახულ მგელს და სხვებსაც არ აძლევს თავისუფალი ცხოვრების უფლებას. ადამიანმა შექმნა ასეთი დაპირისპირება მგელი და ადამიანური ბუნება. სამწუხაროდ, მგელს დანებდა და ღვთაებრივი სული დაკარგა.

ადამიანის უბედურება მასშივე დაბუდებული მგელია. ყველაზე დიდი გამარჯვება მისი დამარცხებაა. კაცს უჭირს და ეს გასაჭირი მისი ეგოისტური ბუნებაა. გასაგებია, რომ ცხოვრება ბრძოლაა, დაპირისპირებაა. თუ გავაგრძელებთ დაპირისპირებულთა ჯაჭვს, მაშინ მის რგოლებად უნდა შეიკრას სიყვარული და სიძულვილი, მტრობა და მშვიდობა, მეგობრობა და შუღლი, სიმართლე და სიცრუე და ა.შ. ეს კი მთელი სიცოცხლის მანძილზე გამუდმებული ბრძოლაა. ალბათ, ასეთი მარადიული დაპირისპირება რომ არ ყოფილიყო, არ იარსებებდა არც სიცოცხლე და არც თავად სამყარო. მაგრამ, როდესაც ადამიანის სულში ირღვევა წონასწორობა, წინააღმდეგობა მწვავედება. ჰარის სულში სწორედ რომ წონასწორობა დაირღვა და მგლისკენ გადაიხარა.

ქვეყნიერება არ შეიძლება დაექვემდებაროს „ტრამალის მგელს“. ის არაბუნებრივი ხმით ავსებს სამყაროს, მოაქვს უბედურება და სპობს სიცოცხლეს. არადა, როცა სიცოცხლე არ არის დროსაც აღარ ენიჭება აზრი. მაგრამ დაბადებაც ხომ დროში მოხდა?! ეს უნდა გვახსოვდეს. ამ ფონზე უნდა გავიაზროთ მოსალოდნელი საფრთხეები, რაც მგლისფერ ადამიანებს ახა-

სიათებთ და საშიში სწორედ ამის არ შეგრძნებაა. მთელი ცხოვრება განკითხვაა, მაგრამ აღსარებისთვის თავი „ტრამაღლის მგელს“ არ უნდა ჩაუდო.

„ტრამაღლის მგელში“ კარგად ჩანს, თუ რა უშლის ხელს განახლებას. ადამიანში უნდა მოხდეს სულიერი განახლება (ჰარი ამის სრული ანტიპოდი). განახლებას უდიდესი ადგილი უჭირავს ქრისტიანულ მსოფლმხედველობაში: „მცნებასა ახალსა მოგცემ თქუენ“ (ი. 13. 14). პავლეს ეპისტოლეებში არაერთგზისაა ხაზგასმული: „შეიმოსეთ ახალი“. იოანე ოქროპირის განმარტებით, „ახალი მცნება სიყვარულს გულისხმობს“.

წმინდა გრიგოლ ღვთისმეტყველის, წმინდა ბასილ დიდის, წმინდა გრიგოლ ნოსელის მოძღვრებებში სწორედ ამ განუწილობიდანაა განმარტებული განახლების ცხოველმყოფელური იდეა. აქედან გამომდინარე ჰერმან ჰესე ადამიანს მგლად ქცევის მიზეზად სულიერი განუახლებლობას მიიჩნევს.

ჰარი დაშორდა ღვთის ხატს. ხატის შინაარსი იმაში მდგომარეობს, რომ იგი მოიცავს სრულ ღვთაებრიობას. ე.ი. გადმოსცემს, როგორც „ღვთის არსობრივ ერთობას, ასევე ღვთის სამგვამოვნებას“ (ე. ჭელიძე, ადამიანი ხატი — პირმშობატისა 1995 : 23). ამგვარი საფუძველი გვაფიქრიანებს, რომ ჰერმან ჰესეს გმირი ვერ მიემსგავსა ღვთის „ერთობას“, ამიტომაცაა სულიერი ინდიფერატიზმი და განუახლებლობა.

ქართულ რეალობაში გვხვდება ასეთი შესიტყვობანი: შემომაკვდა, შემომელახა, შემომეჭამა... ეს სიტყვები „ტრამაღლის მგლის“ კუთვნილებაა. ასეთ დროს რჩება მოლოდინი, რომ უნდა აღორძინდეს მაღალსულიერება. ე.ი. ყოველივე ის, რაც კი ოდითგანვე უმთავრესი საფიქრალი იყო კაცთა მოდგმისათვის. დღეს ეს გარემოებანი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენენ, რათა ადამიანის შინაგანი ბუნება არ გაიგივდეს „ტრამაღლის მგლის“ ბუნებასთან და ყველაფერი მას არ გადაბრალდეს. ეს რომანიც ხომ სხვა არაფერია თუ არა გაფრთხილება — არ განვაკითხროთ ჩვენში მგელი.

ჰერმან ჰესეს ესთეტიკა გამიზნულია ადამიანის შეგრძნობისაკენ. ამას ჰკარნახობდა მწერალს უმთავრესი სასწაული — ადამიანი. ადამიანობას კი „ტრამაღლის მგელი“ ვერ დააფუძნებს

ამიტომ „ქიმერა“ (გუმბელიოვის ტერმინით), რომელიც ჰარიში და მის მსგავს ადამიანებშია უნდა მოისრას, რათა თვით ადამიანობა არ დადგეს საფრთხის წინაშე. უცხო სულობა, გაუგებრობა და მანგრეველია, რომლის წინაშე ფერმკრთალდება ყოველივე ღირებული ამ სამზეოში.

გზა უადამიანობისა

და

გზა ნათლისა

ნატა ვარდას (ვარადაშვილი) პოემა „მეერვე დღისა უადამიანოდ“ ორი ნაწილისაგან შედგება: „შენ ხარ ვენახი“ და „კუმურდოსფერი“. ორივე ნაწილი დღევანდელი რეალიების გათვალისწინებით მთლიანობაშია წარმოჩენილი, რაც მეტად ნიშანდობლივს ხდის პოეტს ჩანაფიქრს. მისი პოეზია ძირითადად ბიბლიას ეფუძნება, თუმცა მითოლოგიური სახეებიც არ არის მისთვის უცხო, მისი შემოქმედება რიგ შემთხვევაში მითოლოგიური და ქრისტიანული სახეების ერთგვარი საკრალიზაციაა, რომელიც ქრისტიანული ეთიკას ემყარება.

პოემის პირველ ნაწილში მრავლისმეტყველია მამის სახის ჩვენება. შვილებს სურს მამას საჩუქარი არა ჩვეულებრივ დღეს, არამედ შობის ბრწყინვალე დღესასწაულზე გაუკეთონ. რა სახის არის საჩუქარი? ყველასაგან მოულოდნელად ეს საჩუქარი ფეხსაცმელია (მოულოდნელობა დამახასიათებელია მისი პოეზიისათვის): „მოდით დაო, დაიკო, მამიკოს საშობაოდ ფეხსაცმელი ვაჩუქით“ (158). ეს საუბარი დებს შორის იმდენად ყოფითია, რომ ძნელად წარმოსადგენია ამ ყოფითობაში, რაოდენი სულიერებაა ჩაქსოვილი. შობა მაცხოვრის დაბადებას განგაცდევინებს. სწორედ ამ დღეს უკეთებენ მამას საჩუქარს. ასე ძალდაუტანებლად შემოდის პოემაში ყოფითი და სულიერი მამის სახე.

მამა ქართულ მწერლობაში არც თუ ისე ხშირადაა მოხმობილი. ამიტომაც ნუხდა გრიგოლ რობაქიძე და კიოტხულობდა: სადაა მამა?! ქალბატონი ნატა ვარდას პოეზია ამ დანაკლისის ამოვსების ერთგვარი ცდაა. თანაფარდობანი „ყოფითი მამა“, „სულიერი მამა“ (მამა ღმერთი) მეტად მნიშვნელოვანია დღევანდელი მისათვის, რადგან მამა ღმერთს სახიერებასთან და-

შორებამ გულგრილობის მოდუსში ჩააგდო საზოგადოება. ეს კი ყველაზე დიდ მტერია ადამიანობის. პოეტი წარმოაჩენს მამას ყოფით ურთიერთობებში და ჩვენს თვალწინ შლის გასული საუკუნის 90-იანი წლების სურათს. მამა არ ტოვებს შვილებს... სამაგიეროს ისინი საშობაოდ ფეხსაცმლის ჩუქებით გამოხატავენ. ამ ყოფით სურათში ფეხსაცმელი ატარებს მნიშვნელოვან დატვირთვას. ხომ არ არის საფიქრალი, რომ მამის ლანჩგამძვრალი ფეხსაცმელი იმ უადამიანობის სიმბოლოა, რამაც მოიცვა ჩვენი დღევანდელი? რით შეიძლება დავძლიოთ ეს? „მამა მზრუნველი“, „მამა დაღლილი“ ახლით ავაესოთ. სიახლე შობას დაუკავშიროთ, რადგან ამ ღამეს ყველაზე დიდი სასწაულები ხდება. ვისაც სჯერა ამ სასწაულების ის გაუგებს ნატა ვარდას პოეზიას.

მამა ლანჩგამძვრალი, ცხოვრებით დაღლილი იმსახურებს საჩუქარს, სიახლეს... რათა უფრო ნაკლებად მტკივნეული იყოს საკუთარ გოლგოთაზე ასვლა. შეიძლება ადამიანმა ვერ გაუძლოს ამ მთას, მაგრამ მიწყევ უნდა მიისწრაფოდეს მისკენ. თუ გვინდა ადამიანობა ამგვარი საჩუქრით, სიახლით უნდა აღვაესოთ ერთერთი, რათა ადგილი იყოს იმ სამზეოსკენ სვლა. ასე შემოდის „ყოფითი მამის“ „მზრუნველი მამის“ სახე, რომელიც შემდგომ ერთგვარი განმცდელი ხდება შენი სამშობლოს ტრაგიზმისა და ხნა უზენაესის, ღვთისმშობლის თანახიარობაშია.

ჭეშმარიტი „ყოფითი მამა“ პირველსახეა მამა ღმერთს, რადგან ყოველი ადამიანის საზრისი ღმერთთან მიმსგავსებაა, ადამიანი ხომ შექმნილია „სახედ და ხატად მისად“. თუ ამას ვირწმუნებთ, მაშინ ნატა ვარდას მიერ განცდილი მამა ამა სოფელში კაცად ყოფნობაა და მზერით ზეციური მამისკენა მიპყრობილი. ეს საჭიროა იმისთვის, რომ არ ჩაკედეს ადამიანობა ადამიანში. არადა, ჩაკედება. როცა ადამიანი არ ინდობს წითელკოპლებს კალმახებს, ათასწლოვან მუხებს, საკუთარ ისტორიისა თუ ლიტერატურას... რამ გამოიწვია ეს? ყოფიერებამ წინ გაუსწრო სულიერებს, გონიერებს. არ შეიძლება ამდაგვარი „ბატონობა სულიერებაზე“. ეს აწუხებს პოეტს და ამიტომაც წარმოაჩენს „ყოფითი მამისა“ და „სულიერი მამას“ ურთიერთმიმართებას, რომ ადამიანს თავისი თავი ამ ორ შუა მოიაზროს. თვით მაცხოვარი მიმართავდა მამა ღმერთს: გამომცადე, როგორც კაცი. ჩვენ არ

გვინდა კაცობის ამ გადასახედიდან დანახვა. არ გვქონდა და ნატა ვარადას ასეთებისთვის მერვე დღე, საორშაბათო აქვს დანესებული, სადაც უადამიანობაა დასადგურებული. მერვე დღე, ორშაბათი ეს არის გზა-უადამიანობისა. საოცრადაა მოფიქრებული „შვიდეული და მეერვე“.

ვინ შედის შვიდეულში? ადამიანი თავისივე შვიდივე ღირსებით: რწმენა, სიყვარული, სიკეთე, ჭეშმარიტება, სიბრძნე, მშვენიერება, ამაღლებულობა - ეს ნათლის გზაა. პოეტს ენანება ამ გზის დათმობა. კარგად ესმის ყოველი განცდა ადამიანურია და რაოდენ უნდა გტკიოდეს დღევანდელობა, რომ განაცხადო: - „ლაზარე არ გამოხვიდე!“ არ გამოხვიდე იმიტომ, რომ ღმერთის მიერ შექმნილი სამყარო გათახსირების წუმპეშია ჩავარდნილი. აქ, არ არის შენი ადგილი ლაზარე! შენ იქ უნდა იყო, სადაც ღმერთმა აღგადგინა, იმ „შვიდეულშია“ შენი საბრძანებელი... აქ, არა... აქ მეერვე დღეა, საორშაბათო... სადაც სიცარიელე და უადამიანობაა.

ნატა ვარადასათვის ძნელია ამის წარმოსახვა (შვიდეული და მეერვე), მეტადრე შეგრძნება. იგი ცდილობს არ გაიმეტოს ადამიანი. ამიტომაც წერს: „მეერვე დღესას ვერ ვინამებ“... უადამიანობას ადამიანი დაძლევს, თუ ირწმუნებს: „გავიშლები ახლად, ახლად გავიცინებ, როცა ყვითელი სათათუთით ვაზი ყვავილში გაიხარებს“ (151). ყვითელი ფერი სწეულების სიმბოლოა. სწეულება უადამიანობითაა განპირობებული და ვაზს შეუძლია მისი მორჩენა. საოცრად მაღალმხატვრული სახეა „ყვითელის გახარება ვაზში“. ეს არის უადამიანობის დაძლევა ვაზის, იგივე ღვთისმშობლის საშუალებით, რადგან ქრისტიანულ სახისმეტყელებაში ვაზი ღვთისმშობლის საგალობელია: „შენ ხარ ვენახი, ახლად აყვავებული, - და თავით თვისით მზე ხარ გაბრწყინებული“. „ვენახი“ „მზით“ საცნაურდება. აქ მთავარია მითოსური და ქრისტიანული სახეების შერწყმა, წარმოჩინება. ხსნა ვაზშია, ღვთისმშობელშია და მათ სურნელოვნება მზითაა აღვსილი, ვითარცა პროველხატი მამა ღმერთისა. ეს სურნელება პოეტს დედის თვალებს ახსენებს, რამეთუ: „დედაჩემს კი თვალები აქვს ბოდბის ღვთისმშობლის“. ვაზი, ღვთისმშობელი აბრუნებს ადამიანს „შვიდეულში“.

„შვიდეულში“ კი ისევ ტკივილი და მოგონებები. მაგრამ, მაინც სიცოცხლეში დაბრუნება: „მეხარა გაბრიელს, ელვარე სახეზე ფერი აქვს სიცოცხლის“. ამით სრულდება პოემის პირველი ნაწილი.

პოემის მეორე ნაწილში შემოდის მეტად ორიგინალური სახე: „ქალწულობა სახადია“, რაც ქურუმის სახელს უკავშირდება. ქალწულებს, როგორც „სახადობას“ მზის გარდა ვერავინ ამჩნევს და თმით ნათრევი ქალი „ცათა მიღმა გადადის“. ასეთია ქურუმთა სამყარო, სადაც ქალი დამდაბლებული და შეურაცხყოფილია. ყოველივე ამას მოსდევს დაუჯდომელი ანდრიაწესა და ნატალინი. შემდეგ კი შემოდის სამშობლოს სახე.

ყურადღება მივაქციოთ განლაგებას: ქურუმი - წმინდანი - სამშობლო. ქურუმობა - სახადი, წმინდანი - სულთმოფენა, სამშობლო - შეჭივრებული. ამ ფონზეა გააზრებული საქართველოს მდგომარეობა და პოეტი მიმართავს მას: „ო, ენავ ჩემო, ჩემო ენავ, ჩემო სამშობლო, ჩემი ხმა მინდა ამოგაცალო“ (171) რაოდენ გულისშემძვრელია საკუთარ ქვეყანას შენი ხმა დაუკარგო, შენს ენაზე არ ესაუბრო (არადა, რამდენი ასეთი ხმა იკარგება) კომენტარებს არ საჭიროებს. საქმე სხვაგვარადაა. უხმოობა დუმილს ნიშნავს. დუმილი პროტესტის უძლიერესი გამოხატულებაა. დუმილს იდუმალებამდე მივყავართ. იდუმალება კი შეუცნობადია. შეუცნობადობა ყველაზე დიდი სულიერი იარაღია „ვერგამძღართა“ წინააღმდეგ. ბევრისთვის იდუმალება არც აიეტის ოქროს ასულია და არც კაზრეთული ქვიშა. ეს საკუთარ შინაგან სამყაროში ყოფნობაა, რათა მომავალში ქმედებებს მიეცეს სარბიელი.

შემადრწუნებელია, როცა სამშობლოს სულს ართმევენ, ფრესკებს უფხევენ, ჩუქურთმებს პარავენ... ამიტომაცაა „თეთრი გიორგი ფლოქვებით ტორავს წითელ ნიადაგს“. გაუგებარი დარჩება თეთრი გიორგის სახე, თუ მასში მომხდურთა, მეზობელთა ყოვლად დასაძრახისი საქმის დათრგუნვა არ დავინახეთ. პოეტისათვის ასეთ დროს კომპრომისი არ არსებობს.

ბევრის მთქმელია ლეკი ქალის მესეიდუს სახე, რომელშიც ერთიანდება კავკასიის ხასიათი. ეს ხასიათი ქალის სახითაა მოცემული თინა - მესეიდუ: „გვაცეკვონ თინასი, და ალბათ უფრო

მეტად მესეიდუს ლეკური. მესეიდუს ლეკური უფრო მშობლიურია, ვიდრე მითი კავკასიელთა მტრობისა. ეს უნდა დაიძლიოს. უფრო მეტად უნდა ვერკვეოდეთ ერთურთში, ვენდობოდეთ ერთმანეთს.

პოემაში ბევრი ქალია. ყველაზე მეტად ქალი გრძნობს სამყაროს წონასწორობას, წესრიგსა და უწესრიგობას. შეიძლება ვიფიქროთ „შვიდეული და მეერვეს“ მისტერია ქალშია საძებრი. გახსენდება დავით გურამიშვილის „ზუბოვკელი ქალი“, რომელიც ერთგვარი გამტარი ხდება ღმერთთან წილნაყარობის. ქალის გზით - ღმერთამდე ამაღლება. შესაძლოს ეს პარალელი ხელოვნური გვეჩვენოს, მაგრამ ერთი რამ ცხადია, ქალთა ეგრერიგი სიმრავლე ნატა ვარდანას პოეზიაში შემთხვევითი არ უნდა იყოს. ამგვარი რამ მეტ დაკონკრეტებას ითხოვს. დღეს ქალმა აიღო თავის თავზე ოჯახი რჩენა. ისინი უფრო სიცოცხლისუნარიანები აღმოჩნდნენ, ვიდრე მამაკაცები. აქედან გამომდინარე ქალის სახით დანახული პრობლემები მეტად მნიშვნელოვანია.

პოემაში მრავლადაა დღევანდელი აქტუალური საკითხები, რომლის შემოტანა და ქალის თვალთ დანახული მხოლოდ და მხოლოდ ერთ მიზანს ემსახურება - ყოფითობამ არ გაუსწროს სულიერებას. პოემაც ხომ სულიერებით, იგივე ნათლით სრულდება: „მზეო ნათელო“.

**„მზისშვილი“
და
მზისშვილობა**

სასურველი კანონზომიერებაა, რომ როსტომ ჩხეიძეს ერგო წილად დაენერა „მზისშვილი“. ზოგჯერ სინამდვილე, რეალობა წარმოდგება ისეთი სახით, რომ სიტყვას ენიჭება ფუნქცია იგრძნობოდეს მითოსის საბურველში. ამით მწერალი ქმნის თავისებურ სტილს, რომელიც იგრძნობა მხოლოდ მაშინ, როცა სიტყვა საოცარი გამჭვირვალობით წარმოაჩენს ამა თუ იმ პერსონაჟის სახეს, ოღონდ ამ გამჭვირვალობამ არ შეგვაცდინოს, რადგან მის მიღმა ბევრი რამ ესთეტიკის კუთვნილებაა, რომელიც მითოსური სამყაროთი საცნაურდება.

მოვიხმობთ ერთ ეპიზოდს. „გრაალის მცველში“ გვხვდება ასეთი შესიტყვობანი: „თვალი ჩასულა მტევანში“. „ეს მეტაფორა აქ ცნაურდება თაურად, რომანის „ენგადად“, წყაროთა თვლად. იმ ვაზის ლერნებიდან, რომელთაც ეს „მტევანი“ გამოესხათ, ქალწულ ნინოს ჯვარი გამოეჭრა და თავისი თმით შეეხვია. და აი მითოსური წვეთი: ჟამსა ბედისა თავსატეხისა ვაზის ჯვარს მტევნები გამოელო. ზედაშე ამ მტევნებისა რაინდებს შეენახათ თასით: „გრაალით“: საქართველოს გულით (რ. ჩხეიძე, მზისშვილი, 578. 2018).

საგნებს, მოვლენებს ათასგვარი რამ აკავშირებს ერთმანეთთან. აქ კი ასეთია ეს კავშირი: ვაზი - მტევანი - თმა - ზედაშე - თასი. რა შეიძლება ჰქონდეთ მათ საერთო? მხოლოდ ერთადერთი რამ - მითოსური ესთეტიკა. „თუკი ესთეტიკას შეუძლია ერთმანეთს დაუკავშიროს ეგრერიგად დაშორებული მოვლენები, მაშინ მთელი სამყაროც ერთიანი ყოფილა“. (რ. სირაძე, სახის-მეტყველება, 25.1982).

როსტომ ჩხეიძის „მზისშვილი“ ამდაგვარ საკითხებზე გვაფიქრებს. ბევრს მასში შეუძლია ამოიკითხოს გრიგოლ რობაქიძის გამართლების ერთგვარი ცდა იმ წიგნაკების გამო, რომელიც ჰიტლერსა და მუსოლინს მიუძღვნა. თუმცა მთავარი მაინც ისაა, თუ როგორაა დანახული და დაძლეული ესა თუ ის აზრი. ამიტომ გრიგოლ რობაქიძის შემოქმედების შეფასებისას მთავარი მითოსური სახისმეტყველებაა.

ქების სხვადასხვა ფორმა არსებობს. იყო დრო, როცა გიორგი მთანმინდელს ასე მიმართავდნენ: მართალია წარმოშობით ქართველი ხარ, მაგრამ ბერძენს ჰგავხარო. გრიგოლ რობაქიძესაც ამისდაგვარს ეუბნებოდნენ. მისი ინდივიდუალური მითოსური აზროვნება ევროპელთათვისაც უცხო იყო. ეს ეამაყებოდა კიდეც, რადგან თავისთავადობაში ხედავდა ერის მთავარ საზრისს.

„მზისშვილი“ მითოსური სახეებით აღსაქმელი რომანია. ამაზე სათაურიც მიგვანიშნებს. ბევრი რამ გაუგებარი დარჩება, თუ „მზისშვილში“ თავად გრიგოლ რობაქიძეს ვერ დავინახავთ. უფრო სწორად „მზისშვილს“ ახლავს გრიგოლ რობაქიძე, იგია მზისშვილი. აქ ყველაფერი მითოსური ესთეტიკის სურნელებითაა გამოვლენილი. მითოსმა დიდი მოულოდნელობა და სიხარული იცის. აკი წერს კიდეც როსტომ ჩხეიძე: „მითოსური დრო ეს არის სულიერების სათავე. ამიტომაც ნატრულობდა მცხეთაში გაეხსენებინათ მისი სახელი, რადგან ეს ქალაქი ესახებოდა წმინდა საშოდ ჩვენი მიწისა. მცხეთა აერჩიათ ძველ მოგვებს: აქ აღიდებდნენ მზეს, ცეცხლს და მცხეთაშივე მიეღოთ ქრისტიანობა. იქ გამოჭრა ვაზის ჯვარი, აქ მტკიცდებოდა ხელმწიფობა საქართველოსი... სვეტიცხოველში პანანინა სალოცავია, ის არ დაუნგრევიათ ტაძრის მშენებლებს, რადგან არ ნაშლილიყო პირველი ლოცვის ნეტარმაცხოვრებელი კვალი“. (რ. ჩხეიძე, მზისშვილი, 460. 2018).

მითოსისათვის დამახასიათებელი მოულოდნელობისა და სიხარულის ფსიქოლოგიური მუხტი ქმნის „მზისშვილის“ მხატვრულ სამყაროს. ეს დიდი მწერლური განცდა, რაც მკითხველისაგან თანაზიარობასა და თანაგანცდას ითხოვს, ოღონდ ესთეტიკურ მკითხველისას.

„მზისშვილი“ ოთხი კარისგან შედგება: სიო აღმოსავლეთიდან, ახალი მითოსი, მისტიკრიიდან ენგადამდე, მისტიკური ქორწინება, თავის მხრივ, კარებები თავებად იყოფიან, რომლებიც ქმნიან წრიულ კრედს, საიდანაც გრიგოლ რობაქიძე შემოგვცქერის. იგი „ზეშთასოფლიდან“ სულიერი მზერით დასცქერის ავტორს და კულტურული ღიმილით იწონებს თავს, ამაში ადვილად დავრწმუნდებით თუ გულისყურით, ლიტერატურული თვალთგავიანობით როსტომ ჩხეიძისეულ ისტორიული რეალიების განზოგადებას, სადაც თავისებურია აზრთა მდინარება, სადაც მხატვრული სახეები „გაადამიანურებულია“, რომლებსაც ახლოს მიჰყავხარ და გშორდებიან მითოსური წარმოსახვის საფუძველზე და ეს მეორდება დაუსრულებლად, რაც გაფიქრებს და გამაღლებს ადამიანს.

სიახლე არ გამოორიცხავს ტრადიციას. ევროპელთათვის გრიგოლ რობაქიძე აღმოსავლელი მწერალია. რომანიც ხომ ასე იწყება - სიო აღმოსავლეთიდან და მთავრდება მისტიკური ქორწინებით. გრიგოლ რობაქიძე, როგორც „სიო“ ისე მოველინა აღმოსავლეთიდან ევროპას. ევროპისკენ მიისწრაფვის და აღმოსავლურობის დაძლევის ცდილობს ქართული სული, მაგრამ არ გამოდის. ევროპა შინაგანი მიახლებაა, ხოლო აღმოსავლეთი ზმანება. საქართველო კი არის გული აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის, სადაც ყოველთვის ორი სანყისი, ებრძოდა ერთმანეთს, ორი სივრცე, ორი დრო, ჩვენში ხომ ყველაფერს ორი სახელი ჰქვია, თვალსაც ორიდან ვიწყებთ: ორშაბათი, სამშაბათი, ოთხშაბათი, ხუთშაბათი... გრიგოლ რობაქიძე წერს: „ჩვენში იყო ანთებული ხილვა აღმოსავლეთისა, მაგრამ ჩვენ ვერ გაუძელით აღმოსავლეთის დიდი შუადღის ავხორცობას. ჩვენ გამოვიარეთ ცხელი ველები ქალდეასი და კავკასიონის მანელებენ კალთენს შევაფარეთ თავი... და მოშვებულნი აღმოსავლეთს ჩვენ მივიღტვოლდით მუდამ დასავლეთისკენ. იყო იმთავითვე ჩვენს რასიულ ტემპერამენტში რაღაც უცნაური რომელიც ვერ ეგუება აღმოსავლურ მოდუნებას. ფიქრმორეულ თვლემასთან ერთად ჩვენს ხასიათში იწვოდა თესლი დასავლური ნების“. (გრ. რობაქიძე, სიტყვა მწერალთა სახლი, გაზ. ბურჯი ეროვნებისა, №6, 23. 1997).

მწერალს არც ერთი ეთმობა. ეს რომ ასეა მივაქციოთ ყურადღება „მზისშვილის“ სტრუქტურულ. აგებულებას. რომანი სიო აღმოსავლეთიდან იწყება და მისტიური ქორწინებით მთავრდება, რაც შემთხვევითი ნამდვილად არ გახლავთ. „სიო“-ში ევროპელთათვის ტრადიციული გაგებით გრიგოლ რობაქიძე იგულისხმება, მითუმეტეს „აღმოსავლეთიდანაა“. მისტიურ ქორწინებაში მისტიკა გიტას სიყვარულითაა გაცნობიერებული. გიტაა მისი მისტიკის მასაზრდოებელი, ვითარცა ევროპელ წიაღში გაზრდილი ქალი. ევროპელი ქალით მისტიკამდე ამაღლება, სხვა არაფერია თუ არა ევროპასთან ზიარება ქალური საწყისის საფუძველზე. გიტა ასტროლოგიურად „მისტიკურ კავშირში“ მზესთან ყოფილა დაქორწინებული. როსტომ ჩხეიძე სვამს კითხვას? ეს „მისტიკური კავშირი“ ან დაქორწინება მზესთან ხომ არ ნიშნავს მოსალოდნელ შეუღლებას გრიგოლ რობაქიძესთან? ამაზე რომანში ასეთი პასუხია: „თუ გიტას მარჯვენაზე აღნიშნულიყო ფიალა „მისტიკურჯვარიანი“, გრიგოლის მარჯვენა ხელის გულზე გულის ხაზი მზის ფორმით გამოხატულიყო, ეს კი ნიშნავდა: გულისა და გონების ხაზები ერთნი რომ გახლდათ. როდესაც ხელს ართმევდა, თავისი „მზის ხაზით“ ეხებოდა ქალის „ფიალას“ და ამით მათი შინაგანი ერთობა სამუდამოდ დასტურდებოდა (რ. ჩხეიძე, მზისშვილი, 709. 2018). საოცარი მხატვრული სახეა „გულისა და გონების ხაზები“ - ესაა ევროპა: გონება, რომლისკენაც უნდა მიისწრაფოდეს საქართველო და ეს ამაღლებული ფიქრი ქალის სახითაა მოწოდებული. შენშია გამჯდარი, როგორც დიონისე, ისე ნიციშე. თუ ამ გადასახედიდან შევხედავთ რომანს, მაშინ განსახოვნების ვერტიკალი მაღლიდან დაბლა: იდეალაურობიდან ყოფიერებისკენ, ანდა პირიქით იწყება. გიტას შემთხვევაში ყოფიერებიდან დაიწყო, რომელიც იდეალურობამდე ამაღლდა და გულისა და გონების ხაზებში მოიაზრება. გულიდან გონებამდე ამაღლება ქალის მისტიური ხილვით ხდება. ეს მისტიკა ბადებს ევროპის ყველაზე დიდ ღირებულებას - გონებას. სწორედ ეს გონება უნდა იყოს მარადთანმხლები საქართველოსთვის.

გრიგოლ რობაქიძის შემოქმედება მძლავრობს და მომავალშიც იმძლავრებს როგორც საქართველოში, ისე ევროპაში. სა-

დაც ქართული ენა, ქართული აზრი მითოსური სახისმეტყველების ხაზებში თავის სრულყოფილებას აღწევს. როსტომ ჩხეიძის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ იგი გვაგრძნობინებს მწერლის სულიერ ცხოვრებას. კერძოდ, გრიგოლ რობაქიძის მზისშვილთან გაიგივება ნიშნავს მთელი მისი შემოქმედების მითოსური სამყაროსთან ნილნაყრობას, რომ მწერალს, ისე როგორც მთლიანად ქართულ მწერლობას არასოდეს დავიწყებია თავისი პრეისტორიული ფესვები, რომლებიც მზის სიმბოლიკით აღიქმება. ქართველს შეიძლება ყველაფერი დაავიწყო, მაგრამ ვერასოდეს დაავიწყებ მზეს. „ეს იცოდა წმინდა ნინომ და ამიტომაც გამოსახა ჯვარი ვაზის ნასხლევისგან“ (რ. სირაძე), რადგან დემეტრე დამიანეს სიტყვებით რომ ვთქვათ; „შენ ხარ ვენახი... და შენ ხარ მზე“. მზით მოცემული სიყვარულია ვაზი, სვანური ლილე, ქართული დედაბოძი, ტაძრებში გამოკვეთილი ვაზის ფოთლები თუ მტევნები ყველა მზის საგალობლებია. ამიტომაც წერდა გრიგოლ რობაქიძე: ქრისტიანობამ მზისა და ვაზის სიმბოლიკა გამოიყენა. ძველი რწმენა თავის ესთეტიკას შეურწყა. ქრისტიანობა არ ცნობდა არც მზისა და არც ვაზის თაყვანისცემას, მაგრამ ქართველებს არ შეეძლოთ ვაზისა და მზის სილამაზე არ განეცადათ. არ შეეძლო გრიგოლ რობაქიძესაც მზის გარეშე და ეს იცოდა როსტომ ჩხეიძემ, რომელმაც მზისშვილი უწოდა მას. დამეთანხმებით შესანიშნავი ნათლობაა.

მზერა მზის ნიშნავს წმინდა ნინოს, დავით აღმაშენებლის, თამარის, ქეთევან დედოფლის, გიორგი მერჩულეს, სულხან-საბას, ილიას, აკაკის, ვაჟას... ხილვას. ამიტომაც ასე მრავლისმეტყველად წერს ბატონი როსტომი, რომ უსმინოთ მათ ხმებს და ჩვენში შემოიჭრება: „წმინდა ნინო ვაზის ჯვრით, დავით აღმაშენებელი - ფუძემდებელი საქართველოს ხელწმიფეებისა, მეფე თამარი - ამ ხელწმიფების მშვენიერი შარავანდედი, ქეთევან დედოფალი წმინდა ნინოს დობილი და ვაზის ჯვრისათვის წამებული, დიდი კარდუს მესიტყვენი, მითიური იაკობ ხუცესი, გიორგი მერჩულე, შოთა, სულხან-საბა, ილია, აკაკი, ვაჟა... შემოიჭრებოდა და მათით ძლევამოსილთ, ველარა ძლევდათ“ (რ. ჩხეიძე, მზისშვილი, 480. 2018). ამ სტრიქონებში ხვალინდელი საქართველოს გზა ჩანს. არ ვიციტ სხვა როგორ ნაიკითხავს

ამას, მაგრამ ერთი კი ცხადია, განათლების სისტემა ამ მსოფლ-
ხედვით უნდა ააგოს, რათა საქართველოს მოქალაქემ იგრძნოს,
გაითავისოს საიდან მოდის და სად მიდის...

უწინარესად ყურადღება უნდა მიექცეს გრიგოლ რობაქიძე-
სეულ მსოფლიო ხატს: 1) ქართული ენას 2) ჯვარი ვაზისა 3) გი-
ორგი მერჩულეს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“. რა
ამთლიანებს სამივე მათგანს? მივყვეთ თანმიმდევრობით.

იოანე ზოსიმე წერს: „დამარხულ არს ენაი ქართული დღემ-
დე მეორედ მოსვლისა“. აქ კულტურული პარადიგმის გავლენა
შეიძლება ადამის ენასთან. ადამი ორი სახით წარმოჩნდება: ა)
სამოთხის ადამი ბ) სამოთხის მიღმისეული ადამი. ამიტომაც ენა
ორნაირია: საღვთო და საკომუნიკაციო. როგორც სხვა ენები,
ქართულიც ბაბილონის გოდოლის შემდეგ წარმოიშვა. რევაზ
სირაძე წერს: „ქართული ენა მეორედ მოსვლის შემდეგ იქცევა
ერთადერთ საღვთო ენად. ამ ენაზე ეუწყება ღვთისგან ხალხს
ყოველივე. ქართულში უნდა გამჟღავნდეს ის, რაც დაფარულია
- ესაა ენის ლოგოსური მხარე. ამიტომ სხვა ერებს უმაღლესი
აზრი ქართულით ეუწყება“ (რ. სირაძე, ქრისტიანული კულტუ-
რა და ქართული მწერლობა, 65. 1992). მსგავსი ლიტერატურუ-
ლი ძეგლები სხვა ერების მწერლობაშიც გვხვდება, სადაც ამა
თუ იმ ენის უპირატესობაზეა საუბარი. ეს არცაა გასაკვირი,
რადგან ყველა ერს სურს უნივერსალობისაკენ სწრაფვა. ჩვენ-
თან საკითხი სხვაგვარად დგას. ქართულ ენას ღვთაებრივი
მნიშვნელობა აქვს მინიჭებული და გრიგოლ რობაქიძეც ამ გზა-
კვალს მიჰყვება. ამ გზით მიდის როსტომ ჩხეიძეც.

ქართული ენის ღვთაებრივი, ლოგოსური ბუნება გადასულია
წმინდა ნინოს ვაზის ჯვარში. ვაზი იგივე მზეა, მზე იოანე პეტ-
რინის სიტყვით „პირველხატი ღვთისა“. ამ პირველ ხატს მიწა-
ზე ასაცნაურებს გრიგოლ ხანძთელი, როგორ სიმბოლო
ქმედებებისა. გიორგი მერჩულის „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრე-
ბა“ ეს არის ქართველთა საპროგრამო მანიფესტი. ჯერ ბერ-მო-
ნაზვნობა (ღვთაებრიობა) და შემდეგ ბაგრატიონთა დინასტიის
წარმოჩენა. აქ ჩანს ღვთაებრივის და ეროვნულის ერთიანობა.
ეს არის იდეალი გრიგოლ ხანძთელის და ეს არის იდეალი გრი-
გოლ რობაქიძის. XX საუკუნის გადასახედიდან მისი აზრი ერ-

თობ საგულისხმოა: ვერანაირი კრებები ვერ უშველის ეკლესიას თუ ის არ გადახალისდება შინაგანად. გრიგოლ რობაქიძე ხვდება რომ ხანძთელის გზას ავცდით, აღარაა „სულიერი მღვიძრობა“. „ნავიკითხოთ პავლე მოციქულის რომაელთა მიმართ : 11,25. ეს ჯერ არავის აუხსნია“. (როსტომ ჩხეიძე, მზისშვილი, 688. 2018).

როსტომ ჩხეიძეს რომანში გრიგოლ რობაქიძის ქრისტიანული მსოფლმხედველობა შემდეგნაირად აქვს მოცემული; შევეცდები თეზისების სახით ჩამოვყალიბო:

- ქრისტიანობა აქ გახლდათ სწავლება ქრისტესი - ეს ყოველი ქრისტიმდეც იყო ცნობილი.

- ღმერთი პიროვნება გახლდათ, ოღონდ ზეინდივდუალური.
- ქრისტე - პიროვნება სამ ინდივიდუალურად მოვლინებული.
- ადამიანის გაჩენა გულისხმობს მის ღვთაებრივ წარმოშობას.
- ადამიანი მოიხსენიება „მონა ღვთისა“, სიტყვა „მონა“ უნდა შეიცვალოს „ძე ღვთისათი“. მთავარია 82-ე ფსალმუნი.

- პირველი ცოდვა, რომელიც გულისხმობს ბოროტის შემოჭრას ყოფაში აუხსნელი გახლავთ, მიუხედავად მრავალი თეორიებისა.

- ღმერთი არ შეიძლება დამსჯელი ყოფილიყო
- ქრისტეს წინამორბედი მოსე იყო.

ქრისტიანული დოგმატიზმისათვის ბევრი რამ შეიძლება მიღებული იყოს, მაგრამ ერთი რამის თქმა ცხადლივ შეიძლება: მწერალი გულით და გონებით განიცდის მაცხოვარს, მაგრამ გონებას გადამწყვეტ მნიშვნელობას ანიჭებს. ამ გზით მიდის რწმენამდე, ოღონდ ეს სიბრძნედ აყვანილი რწმენაა. ამიტომაც ამბობს, რომ იოანეს სახარება ეს არის უპირველესი წიგნი მთელ პლანეტაზე, მის გარეშე გზას ქრისტესკენ ვერასოდეს იპოვი. მხოლოდ ქრისტე ამბობს „მე ვარ ჭეშმარიტებაი“ (იოანეს სახეობა, 14.6).

საქართველოს მსოფლხატს ღვთაებრივი და ეროვნული მიმართებანი ამთლიანებს. ეს მოიაზრება სამივე ზემოაღნიშნულში (ქართული ენა, ჯვარი ვაზისა, გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება). ცალკე დგას „ვეფხისტყაოსანი“, ვითარცა შემკრები ყოველივე მშვენიერის და ამაღლებულის. „მზისშვილის“ ღირსებაც სწორედ ესაა, რომ სახისმეტყველების სივრცეში გრიგოლ რობაქიძისეული კულტურული პარადიგმები ილია ჭავჭავაძის

აწრდილივით მოგეახლება და სასაუბროდ გინვევს, გეპატიჟება. გესაუბრება თუ რაა საჭირო სახვალიოდ, რომ არ უნდა დაგავინყდეს „მამულისა ჩვეულებისამებრ სლვაი“.

რომანი გრიგოლ რობაქიძის სურვილებითაა გაჯერებული, რამაც მას გრძნობა-განცდათა განსახოვნების მისია შესძინა, რაც, უპირველეს ყოვლისა, როსტომ ჩხეიძის მსოფლხედვითაა გამპირობებული. ორიგინალურად, თავისთავადობით ითავისებს გრიგოლ რობაქიძის სულიერ ნიუანსებს, რაც მკითხველში ემოციებს და ფიქრს აღძრავს. ამიტომ არის როსტომ ჩხეიძე მეტყველი მწერალი, მზით გამთბარი კაცი და რომანის სათაურიც მზეს დაუკავშირა, რადგან სამყაროს ცენტრში ასეთი ადამიანები ეგულება. ეს უკვე სიყვარულია, რომლის საფარ ქვეშე მთელი მისი შემოქმედება მოიაზრება.

დამონებული ლიტერატურა

1. ავერინცევი 1974 – ს. ავერინცევი, ადრებიზანტიური ლიტერატურის პოეტიკა, მ. 1974
2. არქიმანდრიტი 2005 – რ. კარელინი, შორიდან მომდინარე ნათელი, თბ. 2005
3. ახალი აღთქმა და ფსალმუნები 1992 – ბიბლიის თარგმნის ინსტიტუტი, სტოკჰოლმი, 1992
4. ბარამიძე 2018 – რ. ბარამიძე, სახელმწიფოებრივი ცნობიერება და ზნეობრივი იდეალი, თბ. 2018
5. ბაქრაძე 1999 – ა. ბაქრაძე, კარდუ ანუ გრიგოლ რობაქიძის ცხოვრება და ღვაწლი, თბ. 1999
6. ბიბლიური ენციკლოპედია, მ. 1981
7. გიგაშვილი 2014 – ქ. გიგაშვილი, ნოვა — თუშების თანამედროვე ეთნო-სოციოლინგვისტური პროფილი, თბ. 2014
8. გოგოლაშვილი 2014 – გ. გოგოლაშვილი, სიბრძნე იაკობისა, თბ. 2014
9. გოთუა 1981 — ლ. გოთუა, ტ. V. თბ. 1981
10. გრიშაშვილი 2012 — ი. გრიშაშვილი, ტ. III. თბ. 2012
11. გურამიშვილი 1964 — დ. გურამიშვილი, „დავითიანი“, თბ. 1964
12. დათაშვილი 1996 — ლ. დათაშვილი, საღვთისმეტყველო საკითხები ქართულ ჰაგიოგრაფიაში, თბ. 1996
13. დამასკელი 2015 — ი. დამასკელი, მართლმადიდებელი სარწმუნოებისათვის, თბ. 2015
14. დოსტოვესკი 2012 — ფ. დოსტოვესკი, „ძმები კარამაზოვები“, ტ. I. თბ. 2012
15. დროება 1872 — 20.X.41
16. ელაშვილი 2009 — ქ. ელაშვილი, სიტყვით თრობა, თბ. 2009
17. ივერია — 1981, I
18. კეკელიძე 1980 — კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I. თბ. 1980
19. კანტი 1979 — ი. კანტი, წმინდა გონების კრიტიკა, თბ. 1979
20. კარბელაშვილი 2016 — მ. კარბელაშვილი, იურიდიული ტერმინოლოგია „ვეფხისტყაოსანში“, სიტყვა ზატაღქმნილი, თბ. 2016
21. ლორთქიფანიძე მ. მენაბდე ლ. სირაძე რ. 1996 — საქართველოს რესპუბლიკა, 3. X. თბ. 1996
22. მამათა სწავლანი, თბ. 1955
23. მეფარიშვილი 1997 — ი. მეფარიშვილი, ბიბლია და სახისმეტყველება, სკოლა და ცხოვრება, 7-8, თბ. 1997
24. მოსია 1987 — ტ. მოსია, დავითიანის ლიტერატურული წყაროსა და პოეტიკის საკითხები, თბ. 1987
25. ნატა-ვარადა (ვარადაშვილი) 2017 — ნ. ვარადაშვილი, გამრავლების ტაბულა, თბ. 2017
26. ორბელიანი ს.ს. 1986 — ს.ს. ორბელიანი, „სიტყვის კონა“, თბ. 1986
27. ოქროპირი 1987 — ი. ოქროპირი, მამათა სწავლანი, თბ. 1987
28. პეტრინი 1974 — ი. პეტრინი, ტ. II. თბ. 1974

29. ი. პაასი 2000 — ი. პაასი, სიმბოლოზმი, მ. 2000
30. რამიშვილი 2000 — გ. რამიშვილი, დედაენის ისტორია, თბ. 2000
31. რობაქიძე 2014 — გრ. რობაქიძე, ნერილები, ესეები, ლიტერატურული პროცესები, თბ.
32. რუსთაველი — შ. რუსთაველი „ვეფხისტყაოსანი“, თბ. 1986
33. საქართველოს იმედი — წიგნი 26, წმინდა ქეთევან დედოფალი, თბ. 2013
34. სეპირი 2005 — ე. სეპირი, კულტურა, ენა და პიროვნება. თბ. 2005
35. სირაძე 2008 — რ. სირაძე, კულტურა და სახისმეტყველება, თბ. 2008
36. სირაძე 1987 — რ. სირაძე, ლიტერატურულ-ესთეტიკური ნარკვევები, თბ. 1987
37. სირაძე 1982 — რ. სირაძე, სახისმეტყველება, თბ. 1982
38. სირაძე 1987 — რ. სირაძე, ქართული აგიოგრაფია, თბ. 1987
39. სირაძე 1975 — რ. სირაძე, ძველი ქართული თეორიულ-ლიტერატურული აზროვნების საკითხები, თბ. 1975
40. საერო მწერლობა, თბ. 2014
41. სულავა 2012 — ნ. სულავა, რუსთაველოლოგია VI. თბ. 2012
42. ტაბიძე 1977 — გ. ტაბიძე, რჩეული, თბ. 1977
43. ტაბიძე 1923 — ტ. ტაბიძე, „მეოცნებე მეშუარები“ 10, თბ. 1923
44. ქართული პოეზიის ანთოლოგია, თბ. 1980
45. ყუბანეიშვილი 1940 — ს. ყუბანეიშვილი, ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, ნაწ. I. თბ. 1940
46. შმიდტი 2013 — ე. შმიდტი, პილატეს სახარება, თბ. 2013
47. წერეთელი 1979 — ი. ცერტელი. თბ. 1979
48. ჩუბინაშვილი 1984 — დ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი, თბ. 1984
49. ჩხეიძე 2016 — ო. ჩხეიძე, რომანი და ისტორია, თბ. 2016
50. ჩხეიძე 2018 — რ. ჩხეიძე, მზისშვილი. თბ. 2018
51. ჩხეიძე 2016 — რ. ჩხეიძე, პორტრეტი ოდისესის სიჭაბუკისა, თბ. 2016
52. ჭელიძე 1995 — ე. ჭელიძე, ადამიანი ხატი — პირმშო ხატისა, თბ. 1995
53. ჯავახიშვილი 1979 — ივ. ჯავახიშვილი, თხზ. 12 ტომად, ტ I. თბ. 1979
54. ჯორჯაძე 1989 — ა. ჯორჯაძე, ნერილები, თბ. 1989
55. პესე 1985 — პ. პესე, „ტრამალის მგელი“, თბ. 1985
56. Cumbolt 1903. V. Cumbolt, Cesammene Schriften (in 17 Banden) Hrsg von Albert reitmann, Berlin, 1903
57. Gregorit Wazianzeni opera, versio, iberiu, V. aratiores XXXXIXXL თბ. 2007
58. Die Hüter das Crals, Jcna. 1937
59. Hagege 2009 — Claude Hagege, O and A : The Death of Languages, The New York Times, Dec. 2009
60. Krauss 1992 — M. Krauss, The world's Languages in crisis : Language. 1992
61. May 2008 — St. May, rungaue and Minority Rights : Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language. 2008
62. Schrift venreihe das Bunds sinstitut für astwissnsehaftiche und interaut-conate srudien, köln. 1997
63. Дюфура 1974 — Дюфура, Словарь Библиейского Богословия, Брюсель, 1974
64. Собрание сочинаний, Т. 9. 1960



POEM - WORLDVIEW "KNIGHT IN THE PANTHER'S SKIN"

Shota Rustaveli completed the creation of the universe in four days, unlike God (Genesis). These four days have their own symbolic explanation. The four is a symbol of integrity, everything is based on four, four - on a man (Fire, Water, Earth, Air), and for the rest - only two. These four are moving towards each other: the earth of the human body, the water of human blood, the fire of human warmth, the air of human breathing. It is true that they oppose each other, but do not need anyone.

"God", "Essence", "People" can be considered as the Trinity, and in "The Lord" is thought - Queen Tamar, who stands next to the Trinity. In addition, the Trinity is not broken, but Tamar came to God.

The world is God the Father, Heaven is the Son of God, Man is the Holy Spirit, and Tamar is the "Lord." Therefore, to speak about not to mention the Trinity in "The Knight in a Panther's Skin", from this point of view is unacceptable. The Trinity is mentioned in the prologue of the poem.

SPIRITUAL UPRISING AND „THE CANON OF REPENTANCE“

Sins named by Davit Agmashenebeli are: ingratitude, passion, astrology, false oath, adephegia, acquisitiveness, leading of leech. Our aim is to established features connected to the sins and rethinking it aesthetically. In particular, the seven of the sins are given from the point of view of time-space. Not concretely during activities of the king, but over-time existed time, where part, present and future are rethink united. Time rethinking is disordered.

Davit Agmashenebeli unites the three of time and experiences past and his sins in modernity. This experience can only spiritually rich man, his dependence toward neighbor countries follows from that too. It is sin to have motherland without neighbor. Such is his confession and in spite of this confession, he stays a great king here too.

The Canon of Repentance consists of eight short chapters, where Mother of God is presented as some of intermediary. The king believes in „repentance with resurrection, as life, fighting, relations is nothing than living in three times or to stay near by God“.

I think, that Davit Agmashenebeli lived with three times sins, what makes the king re high, as considering of others sin as your own is spiritual uprising sign. To say in other words, it is „Heaven's citizenship“, as internal experience is in constant being with God.

QUEEN OF KETEVAN - "WORD OF GOD"

The purpose of the scientific letter is to present the contribution of Queen Ketevan. She is considered to be as a chant in the Orthodox world. The chanting is accompanied by the worship service, and it and it should encourage a person to pray. The Queen went through the spirit of her life. Her inner world cannot be understandable unless we consider one important circumstance. In particular, the perception of a person. The Queen Ketevan showed not only in the halls of the royal court, but also directly in a society, where all opinions lose personal perception and only human dignity and responsibilities remain and left these features that the Lord gave her. The main thing is how to deal with all this. Her spirit was in the power of all things, because it was long ago eternal. This means a simultaneous movement of the mind and heart to God. This is awaken spirit by prayer. Her greatest joy is in God. That's why the queen is Georgians' pray, the hymns of

Georgians, the hope of the Georgians. Also the icon created about her is called the hope of Georgia.

We have to think about Queen Ketevan together with God and Georgia. Service to God is the service to the motherland and service to motherland is the service to God. That's why the queen Ketevan is connected with her country. She is a saint according to the national view.

Her face is emphasized on such thing, that Georgia's idealization has taken place.

„A BOOK OF WISDOM AND LIES“ - FABLE FACIAL IMAGENATION

in the characters of the personages of Sulkhan-Saba Orbeliani is expressed worldviews of the writer that the man is Grace and evil doesn't exist. God has made man "a creation of the image and a likeness of the image" Evil is the lack of goodness. Such ideation is characterized for areopagitica. Sometimes man turning embittered others, exactly the image of turning embittered others is Ruka, and to draw attention to his deficiency is not ethical, so what he is a eunuch, so what he is thinking differentially, his soul is hearted. According to base of deep interpreting of the text, essence of Sedrak and Leon is conciliation to fortune, also Ruka, but in contrast to, that – better is action, then fortune and waiting. The men often have difficulties of complementing of general opinion. Ruka is a eunuch and his understanding is difficult not only for society of Sulkhan-Saba also for modern society.

Feature type of Ruka is demonstrated with doctrine of areopagitica that to be "eunuch" is not defect, this is a biological phenomenon and if his thinking is different from our standpoint we consider it as evil. There is not exist evil, there's evil the lack of goodness, this is areopagitica connected to the Western culture, consequently Ruka couldn't be evil and if he so is demonstrated in the work, this is for other

purpose, that even evil is hankering to the goodness, because even born in this world is a great goodness. We think that the one of the important paradigm of artistic thinking of Sulkhan-Saba Orbeliani should be considered doctrine of areopagitica. "A Book of Wisdom and Lies" is a fable truth. A fable truth implies-access of homeland significance, this is a fable truth of national facial imagination.

Important for Sulkhan-Saba Orbeliani was the change and the change should be instituted with education which should be defined according to spiritual reality. The future King should disturb as fresco so hardship of labor. Spiritual reality was the main pillar of education, where was expressed the national conception of Georgia.

EDUCATION AND NATIONAL CONSCIOUSNESS TASKS

The states, which have made as the main principle -national and state ideology of education coming from their genetic roots and agreed with modern values, achieve success. We have great tradition in this direction- from antique academy and Giorgi Merchuli ending with Iakob Gogebashvili and Ivane Javakhishvili. The modern pedagogic should be consider into account. Because in the education reform there should not be such legislation article, which make slow national subjects teaching. We should refuse of "time politeness". Young should inhibit in himself/herself inclination of going in a easy way with doubtful education.

Education politics main worry should be Georgian language. It was time, when Georgian language worry was spreading on the neighbor states, but it left in past. We have neither Petritsi and Rustaveli, nor Sulkhan-Saba and Ilia, Galaktioni and Mukhran Matchvariani... Georgian language space is limited; from Tskhinvali and Abkhazia regions it is fully banished. From existed circumstances what can we do? We should not let non-professionals being in education system. Our native population should know Georgian language. We will make stronger narrowed Georgian

language area. Teaching and defense of Georgian language should be taken on the state level.

Success key of education reform is in details. It is necessary to bring it to the system. We should refuse of managing education with hypothesis. To raise academic level it is necessary: a) development view and plan; b) implementing personnel; c) monitoring clear and justify system; d) society conscious involving.

ANNOTATION

XXI century is the century of two specific features. It's an unprecedented opportunities century. This is what is called globalization, from which there is no defense, and neither is required. Globalization needs understanding and not fighting, but in a way to maintain national view and to become a member of the family of humanity. To afford this, specific attention should be paid to Georgian language teaching issues, especially nowadays when bilingualism is common for the modern world.

There are three main signs developed by Linguists:

- 1) reduce the number of speakers
- 2)existence of the spheres for language realization
- 3) structural definition of a language.

Georgian language is not in danger, because all of these three signs are satisfied by Georgian language. Most of the language strength is revealed under globalization. In this way, Georgian language has been overcome a lot of "ism" (from the Greek, Persian, Arabic, Ottoman, and Russian). Therefore, if it is necessary, it can be overcome in the future, because the most inner nature of the Georgian language is identified in syntax.

სიაცლეთა ძიება

(რეცენზია ისაკო მეფარიშვილის ლიტერატურულ წერილებზე)

ლიტერატურის უმთავრესი საზრისი მისი ესთეტიკური ბუნების დადგენა არის. ამ მიზნით ქართული წერილობის შესწავლა უწინარესად მხატვრული სახის ჩვენებებით ხდება. ამის ნათელყოფა — „ლიტერატურული წერილები“.

მხატვრული სახის საკითხი დიდი ხანია ყურადღებას იქცევს, მაგრამ სისტემური სახით ის ჯერ კიდევ სრულყოფას ითხოვს. ამასთან არაერთი მნიშვნელოვანი საკითხია შესწავლილი და ისაკო მეფარიშვილის სამეცნიერო შრომებიც ამის ერთგვარი გაგრძელება არის.

ქართულ ლიტერატურაში (განსაკუთრებით ძველი) მნიშვნელობა ენიჭება სახის ცნებას. ამიტომაც იწყება წიგნი „ლიტერატურული სახისმეტყველებით“, რომელსაც შემდგომ მოსდევს ქართული მწერლობის ძეგლების მხატვრული ანალიზი.

„ლიტერატურული წერილები“ ძველი ქართული მწერლობის შესწავლისათვის მეტად საინტერესო დაკვირვებას იძლევა. კერძოდ, საჭიროა მთელი რიგი გარემოებების გათვალისწინება: წმინდანის სულიერი და პიროვნული თვისებების ჩვენება, წმინდანის სულიერი თანაზიარობა, წმინდანის შესაძლებლობანი, წმინდანის ისტორიული გზა, წმინდანის მიმართება ბიბლიასთან და „ეკლესიასტესთან“.

„ლიტერატურულ წერილებში“ მაღალ მეცნიერულ დონეზეა ნაჩვენები ლიტერატურის მთავარი არსის მნიშვნელობა, რასაც სახისმეტყველებითი გააზრებანი მოიცავს. „სახეებით აზროვნება“ მთელი სიცხადით ვერ აჩვენებს იმას, რაც ხელოვნების გააზრებისთვის არის საჭირო. ამაზე არაერთგზის მიუთითებდა რევაზ სირაძე. ამ აზრის ცხოველმყოფლობა შესანიშნავადაა გატარებული დასახელებულ ნაშრომში.

წიგნი სხვადასხვა დროის მწერლებს აერთიანებს. ერთი შეხედვით, თითქოსდა შეუძლებელია მათ შორის საერთო მნიშვნელობის მონახვა. ყოველ შემთხვევაში საერთო მსოფლხედვის მოძებნა. მაგრამ ბატონი ისაკო მეფარიშვილი ამას ახერხებს სახისმეტყველების ფონზე, რაც უთუოდ დასაფასებელია.

ბევრი რამ შეიძლება საკამათოც მოგვეჩვენოს რიგ შემთხვევაში, მაგრამ „ლიტერატურული წერილების“ სიძლიერეც ამაშია, რადგან მრავლის მომცველობისკენ გვიკვლევს გზას. ერთი რამ უდავოა, წიგნი სიახლის ძიებითაა აღვსილი. მოვიყვან რამდენიმე მაგალითს:

1) „აბო თბილელის“ წამების IV თავში, ყველა სიმბოლო მიენერება წმინდა აბოს, გარდა სიმბოლო გზისა, რაც დიოფიზიტური ბუნებით აიხსნება.

2) ქეთევან დედოფლის მხატვრული სახე, „იხმობდეს მცველად“ გააზრებულია, როგორც სულის განსასვენებელი, რაც „ღმრთის მეტყველებამდე“ მალღდება.

3) მამა გრიგოლი „ზიარების კურთხევაში ყოფნობითაა“ მოხმობილი.

4) „ვეფხისტყაოსნის“ „ღმერთი“, „არსნი“, „კაცნი“ სამების დანახვის შესაძლებლობაა მოცემული.

5) „გალობანი სინანულისა“ — ეს არის დავით აღმაშენებლის მიერ სამი დროის განცდა, რასაც „კაენის მკვლელებრი ცნობათ“, „მეგვიპტური გულძიმობით“, „ელინთა მიერ ვერ ცნობათ“ გვაფიქრებინებს.

6) რუქას მსგავს ადამიანებს არა იმდროინდელი საზოგადოება, არამედ დღევანდელიც ვერ უგებს. არეოპაგიტული მოძღვრებით აქვს გააზრებული რომ სუბსტანციაში არ არსებობს ბოროტება.

7) უადამიანობას ადამიანობით დაძლევას ხედავს ამ მხატვრულ სახეში: „გავიშლები ახლად, ახლად გავიცინებ“...

8) „ტრამალის მგელს“ ლაიტმოტივად გასდევს, რომ მგლისფერ ადამიანებს აღსარებისთვის თავი არასოდეს ჩაუდოთ. ეს გაფრთხილება საოცარი მუხტითაა გადმოცემული.

9) „უამი სიმწიფისა“ გულისხმობს თავისთავში სამშობლოს ძებნას.

10) მუხრან მაჭავარიანის „ალერსი“ ამა სოფელში ყოფნობით, ხოლო „ბალახს ჩაცმა“ მარადიულ საუფლოდ აქვს მოაზრებული.

„მზისშვილი და მზისშვილობა“ ევროპული კულტურით აქვს გაშინაარსებული. სახელდობრ, „გულისა და გონების ხაზებში“ ევროპა აქვს დანახული. აი, რას წერს ისაკო მეფარიშვილი: „გონება, რომლისკენაც უნდა მიისწრაფოდეს საქართველოს ქალის სახითაა მოწოდებული. შენშია გამჭდარი, როგორც დიონისე, ისე ნიცშე. თუ ამ გადასახედიდან შევხედავთ რომანს, მაშინ განსხვავებას ვერტიკალი მაღლიდან დაბლა: იდეალურიდან ყოფიერებისაკენ, ანდა პირიქით იწყება. გიტს შემთხვევაში ყოფიერებიდან დაიწყო, რომელიც იდეალურობამდე ამაღლდა და გულისა და გონების ხაზებში მოიაზრება. გულიდან გონებამდე ამაღლება ქალის მისტიური ხილვით ხდება. ეს მისტიკა ბადებს ევროპის ყველაზე დიდი ღირებულებას — გონებას. სწორედ ეს გონება უნდა იყოს მარადთანმხლები საქართველოსთვის“. ეს წერილი გამოვარჩიე იმიტომ, რომ აქ ორი დიდებული გონება ესაუბრება ერთმანეთს. გადაუჭარბებლად ვიტყოდი, რომ ზემოაღნიშნული სამეცნიერო წერილი აუცილებლად დაიმკვიდრებს ადგილს ქართული ესთეტიკური აზროვნების ისტორიაში.

მოულოდნელობით არის სავსე „ლიტერატურული წერილები“ და არაერთგზის შეგვახსენებს, რომ სულიერება თავად უნდა შეიტანოს სულიერებაში. ვფიქრობთ, ეს წიგნი უნდა განიხილებოდეს თანამედროვე გადასახედიდან, რადგან აქ დასმული საკითხები მეტად აქტუალურია დღევანდელობისათვის.

ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი
მამა ილია ჩიქვაძე



სულიერ-ყოფითი საზრისი

(რეცენზია ისაკო მეფარიშვილის ლიტერატურულ წერილებზე)

ისაკო მეფარიშვილის „ლიტერატურული წერილები“ აღიარებს ლიტერატურის სახისმეტყველურ ბუნებას. ეს აიხსნება იმით, რომ შემოქმედება თავისუფალი პროცესია და შინაგანი ხედვით აღიქმება. იგი ორიგინალური, თვითმყოფადი მკვლევარია, რომელიც თანაბარი ინტერესით უღრმავდება, როგორც ძველ, ისე ახალ და უახლეს ლიტერატურას.

სახისმეტყველებითი კვლევა გულისხმობს ტექსტში მხატვრულ სახეთა მოძიებას. ამ მხრივ, ბატონი ისაკო შესაძურად აგრძელებს თავისი დიდი მასწავლებლის, რევაზ სირაძის გზას. რომელი ერთი ჩამოვთვალოთ: „ევროპელი ქალით მისტიკამდე ამალღება“, „სულიერ-ყოფითობის საზრისი“, „ოთხთა დღეთათვის“, „დაგვიანებული სტუმარი“, „ცხვრის ტყავი“ და „პატიოსანი ჯვარი“, „მე-ის“ ნაცვალსახელის ერთმანეთში გადასვლა და ა.შ.

სტრუქტურულად „ლიტერატურული წერილები“ კარგად არის გამართული. ამის ნათელი დასტურია კითხვის პროცესი, როდესაც შეუმჩნევლად, თავისუფლად გადადიხარ ახალ სახეთა შეგრძნებაზე, რომელიც ერთგვარ მოულოდნელობის ეფექტს ქმნის. მოულოდნელობა ფსიქოლოგიური მუხტია და ამ კუთხითაც მეტად საინტერესოა დასახელებული წიგნი.

არ შეიძლება საგანგებოდ არ აღვნიშნოთ, ქართული ენისადმი ბატონი ისაკოს დამოკიდებულება. მისი სტილი ბუნებრივია. არ არის გადატვირთული უცხო ტერმინოლოგიებითა და სიტყვებით. ამით სურს, რომ „ყოველი ენობრივად ახალი ემყარება უკვე არსებულს“. ამიტომაც ქართული ენის შესაძლებლობათა არეალს დიდ ყურადღებას აქცევს. მხატვრულ ენას მწერლობა დიდ სივრცეზე გაჰყავს. შესაბამისად, ქართული ენის ლექსიკური

ფონდი უნდა იყოს ქართული მწერლობისა და მეცნიერების საფუძველი. განა სხვას ამბობს ჰუმბოლტი: „ენა არის ხალხის გონი და მათი გონი არის მათივე ენა.“ ამ თვალსაზრისის იზიარებს მკვლევარი და ამაზე საგანგებოდაც ამახვილებს ყურადღებას.

ბლუმის თეორიის თანახმად ლიტერატურაში და საერთოდ ხელოვნებაში ყოველთვის არის შიშის სინდრომი. ამ თვალსაზრისიდან საინტერესოა „ვეფხისტყაოსნის“ მსოფლმხედველობის მეფარიშვილისეული დაკვირვება. მაგალითად, სპარსული გავლენის თუ სამების არ ხსენების შიში. სამების დანახვის მცდელობა ბატონ ისაკოს შრომაში ჩანს. თუმცა „შიშის“ დაძლევა ახალი პრობლემური საკითხების წარმოიქმნა სდევს თან. სასურველია, ცალკე მონოგრაფიის სახით შეივსოს აქ დასმული საკითხი.

წიგნში, „ლიტერატურული წერილები“ ქართული ლიტერატურის სპეციფიკა ესთეტიკის ფონზეა გააზრებული, სადაც გამოკვეთილია ბიბლიურ-ქრისტიანული ტრადიციისადმი ერთგულება, რომ ყველანაირი სიმყარის არსი – ღმერთშია.

არ არსებობს უნივერსალური სიმბოლოები, არც მხატვრული სახეები. ისინი დროში სხვადასხვაგვარად აღიქმებიან. მოუსმინოთ თავად ავტორს: „ისე, როგორც XII საუკუნეში ან XVIII ს-ში იკითხებოდა „ვეფხისტყაოსანი“, XXI ს-ში სხვა მსოფლმხედვითაა წარმოჩენილი. ამის მიზეზი კი ის გახლავთ, რომ ახალ დროში კაცობრიობა სწრაფად ფიქრობს. ადამიანს არ აკმაყოფილებს ის მხატვრული სახეები, რომლებიც ვერ გამოხატავენ თანადროულობას“. თუ მხატვრული სახეები არამდგრადია, როგორღა შევიცნოთ ხელოვნების ნიმუში?! პასუხი ორიგინალურია – დრო შობს ახალ სახეებს, რომლებიც დაუსრულებლივ წრებრუნვადია.

„ლიტერატურული წერილები“ მრავლისმომცველია. მასში ესთეტიკასთან ერთად, თხრობაც არის და ამა თუ იმ მოძღვრებათა განმარტებაც: სუფიზმი, არეოპაგატიკა, ნეოპლატონიზმი თუ რენესანსული ესთეტიკა. ეს წიგნი ბევრს მისცემს ახალგაზრდებს, საჯარო სკოლას, უმაღლეს სასწავლებლებს და ესთეტიკით დაინტერესებულ პირებს.

ფილოლოგის აკადემიური დოქტორი
მასკა ადვასი